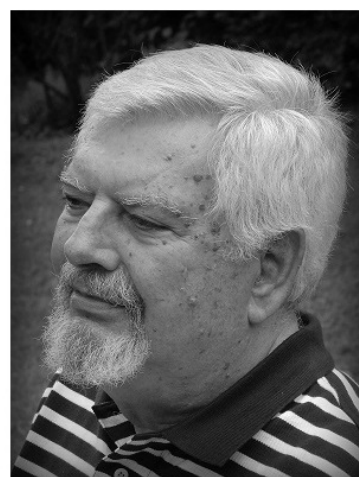

Halmos Antal

Lelkem világának tüköre

Budapest, 2017.

Halmos Antal

Lelkem világának tüköre

Budapest, 2017

Jelen könyvet, illetve annak részeit a szerző vagy jogutódja előzetes írásos engedélye nélkül tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus vagy más módon közölni!

Szerkesztette és a borítót készítette Lónyai Péter

Tartalomjegyzék

Előszó

I. fejezet: Minden relatív

II. fejezet: A munka

III. fejezet: Háborúk

IV. fejezet: Vallások és egyházak, vallásszabadság, egyházak és államok

V. fejezet: Tehetségek csodái, csodálatos tehetségek

VI. fejezet: Társadalmak

VII. fejezet: Érzések, érzékek

VIII. fejezet: Diszkrimináció

IX. fejezet: Az emberi aljasság, brutalitás, ember-szörnyek

X. fejezet: Egyenlőség

XI. fejezet: A felszabadítók

XII. fejezet: Szegénység, mélyszegénység, éhezés, koldulás, segítség

XIII. fejezet: Az élet nagy fordulói: születés, házasság, gyermek, halál

XIV. fejezet: Zene (Mozaikok I.)

XV. fejezet: A hülye fehér ember

XVI. fejezet: Művészetek (Mozaikok II.)

XVII. fejezet: Egészségügy

XVIII. fejezet: Oktatás

XIX. fejezet: Az ember és a természet

XX. fejezet: Közgazdaság, politika, gazdaság

Epilógus

Mellékletek:

I. Sport (Mozaikok III.)

II. Kína Afrika-politikája: McKinsey tanulmánya

Előszó

Nagy fába vágom a fejszém. Megpróbálom nyolc évtized tapasztalatait, saját magam érlelte következtetéseket, több ezer olvasmány bölcsességeit témákra bontva Önökre bízni. Talán segíthet eligazodni az élet bonyolult, sűrű erdejében.

Nem tartom magam bölcsőbbnek az általános műveltséggel rendelkező emberek többségénél, nem oktatni szeretnék, csupán hozzájárulni a csendben, az agyvelőkben folyó értékelésekhez, vitákhoz.

Talán sikerül teljesítenem a tervem, hogy nem foglalkozom jegyzetek, irodalom megadásával, mert sűrűsödik az időm, lendületesen kell dolgoznom, ha nem akarok összeütközni a kaszással a könyv befejezése előtt.

Óhatatlanul meg fognak jelenni az írásban korábban közreadott gondolatok. Nem törekszem ismétlésekre, ha nagyon ismerős valami, a legvalószínűbb oka a fontosság. Létezik közmondás: „Az ismétlés a tudás anyja.”

Rodin „A gondolkodó”-ja nem azért került a borítóra, hogy magam ehhez a szellem-óriáshoz hasonlítsam, hanem mert hangsúlyozni akarom: gondolkodó ember vagyok, nem tanító. Szeretem ezt a hétköznapiakban is használni, ha megkérdezik, ki vagyok. A válaszom mind sűrűbben ez: gondolkodó. Ennél nagyobb öndicséretet nem ismerek.

A fejezetek sorrendje nélkülözhet logikát. Remélem, az összefüggések nyilvánvalók.

Lesznek témák, amik jelen könyv terjedelme miatt átfoghatatlannak bizonyulnak. Az azokban kifejtett gondolatok, tények mozaik jelleget fognak ölteni. Szinte kizárólag a saját élményeimet teszem közzé, általános meglátásokra nem tudok sort keríteni. A mozaik jellegre az adott fejezetek címében is utalok.

I. fejezet: Minden relatív

Korábbi írásaimban kifejtettem, hogy minden relatív, ami az ember agyvelejével a legérzékenyebb kapcsolatban is áll, hiszen ahány agyvelő, annyi az érzékelés, a jelenségek emésztése, a tapasztalati tényezők interpretálása, a világ látása. Ha felmutatunk egy piros-fehér-zöld zászlót, minden magyar Magyarországra gondol. Ha azonban a zászlón címer van, netán lyuk, eltérő emóciókat vált ki. Lesz, akinek megdobog a szíve, mert az '56-os forradalomra gondol, lesz azonban, akit kilel a hideg, ha koronás címert lát, mert egyszerűen felháborítja a korona, gyűlöli a királyságot.

Ez kissé bonyolult képlet. Nézzünk jobban körül.

Foglalkozzunk az igazság fogalommal. A világunk tele van igazságot hirdetőkkal. „Három a magyar igazság!” – szól az ismert szólam. Mi is ez a három igazság?

Íme, egy ismeretlen véleménye: „A magyar egy-háromság gondolata a magyar világszemlélet alapja. Erre mutat, hogy a magyar nemzeti színek, a piros-fehér-zöld ismét hármasságot alkotnak. A piros persze a lélek, a tűz, a Nap színe; a fehér a szellem, a víz, a Hold színe, a zöld a növény, a föld, a Föld színe. Piros-fehér-zöld eszerint annyit tesz: lélek-szellem-növény, tűz-víz-föld, Nap-Hold-Föld! A Nap és a Hold egyben székelő nemzeti jelképek is! És a nemzeti címeren a kettős kereszt – az EGY ősi jelére utal! És a hármasság a magyar címeren: ismét az egy-hármasság! Hiába: EGY az Isten, és három a magyar igazság, és sehol sem annyira három, és ez a három sehol sem annyira EGY, mint a magyarban. Minden EGY, és mindenki egyenlő. A Nap mindenkire egyformán süt. Egyenlők vagyunk egymással, mert (ma már: ha) mindannyian ugyanannak az EGY-nek vagyunk másai.”

Szerintem zagyvaság az egész. Csak egyetlen rövid gondolatot emelek ki: „Nap-Hold-Föld”! A Nap és a Hold egyben székelő nemzeti jelképek is!” Két tárgyon látható Nap és Hold a nap-palinkban. A falon lóg egy pravoszláv kettős kereszt, a hátoldalán ószláv (старославянское) szöveg. Ancsa lányom folyékonyan, magam akadozva olvasom (ez most lényegtelen). Szemtől nézve a kereszt fő keresztgerendáján baloldalt ott a Nap, jobboldalt pedig a Hold. Ábrával és írással. A könyvespolcokon pedig ott egy indiai olajmécses, aminek a hátsó falán balról látható a Nap, jobbról pedig a Hold. Szegény székelők, tudják vajon, hogy valaki, aki nagy hazafinak képzei magát, olyan igazságot varr a nyakukba, ami a világ több sarkában azonosan jelképezi a világmindenséget?

A Nyelv és Tudomány weblap (Jézusom, máris idézgetek) szerint – ha szabad ennyire tömöritenem – nem tulajdonít nagyobb jelentőséget a mondásnak, mint hogy vannak az emberiségnek kitüntetett számai: 3 és 7 például. Nem szól a 13-ról, pedig a bombayi Tádzs Mahal szállóban nincs 13. emelet.

Mi köze tehát ennek a mondásnak az igazsághoz? Nyilván semmi. Mire következtetek én, most ebből? Egyelőre csak arra, hogy rettenetesen kell vigyázni az igazságokkal.

Nagy igazság az igazságról a fél pohár víz meséje. Van, akinek félig tele (optimista), van, akinek félig üres (pesszimista) a pohár. Elindultunk a konkrét jelenségek világába. Nem untatom, kedves olvasó a Föld-Nap probléma történetével. Tudja, hogy amit a pápaság csak a nálunk bekövetkezett gengszterváltás után, 1992-ben (!) fogadott el II. János Pál pápa bocsánatkérésével, miszerint a Föld kering a Nap körül, addig a keresztények számára hazugságnak számított. Hiába tanulták az iskolában, hogy nem a Nap kering körülöttünk, az egyházfő igazságában illett hinniük. Hol itt az igazság? Mindenkinek más lehetett, tudása, hite szerint. Mennyire másként látja az égbolt csillagait, a Tejutat, az üstökösöket a nomád beduin és a

művelt európai ember, vagy a csillagász. Mind-mind eltérő véleményt alkot, a saját igazságát fogalmazza meg.

Indiában a mai napig nagycsaládokban él a lakosság döntő része. Társadalmi szokás, amit gazdasági kényszer vált ki. A legidősebb férfi uralja-vezeti a sokszor több tucatnyi közösséget. Nemcsak a méretek miatt bomlanak szét ezek a szervezetek, hanem eltérő vélemények miatt is, azaz az igazság keresése okán is. Szem- és fültanúi voltunk Bombayban egy dzsajn nagykereskedő család felbomlásának, nem volt kellemes élmény. Pár évtizede még palócföldön is éltek nagycsaládok, amelyekben ugyancsak a legidősebb férfi irányított, akit gazdának hívtak. Talán innen származik az országos méretekben is használt gazda fogalom. Érdekesség, nem tartozik szorosan a témához, hogy mint Indiában, a palócoknál is fehér a gyász színe.

Végül gondoljuk végig, mit tartanak igazságnak a társadalmi csoportok? Túl nagy merítés lenne azonos eszmerendszerek követőit vizsgálni? Bizonyára nem. Akár társadalmi-gazdasági rendszerekben, akár vallásokban hívő embereket vizsgálunk, nyugodtan tördelhetjük, oszthatjuk csoportokra a teljes kört. Vegyük a sokat szidott marxizmust. Nyilván más igazságot képviseltek/képviselnek a tudomány művelői, bár már ők is azonos korban is, nem beszélve az idő múlásáról, ágazatokra szakadtak. Más a marxizmus-leninizmus, és megint más a trockizmus, vagy Mao követőinek marxizmusa. A teljes hívőtömeg pártokra tagolható, egy-egy pártszervezet eltérő gyakorlatot folytathat a főiránytól, azon belül csoportok, tanulókörök alakíthatnak ki saját igazságot, végül az egyén is hordozhat magában önálló elveket, elképzeléseket, igazságot. A római katolikus egyház szuper-merev rendszerében is megfigyelhetők a pápaság által hirdetett igazságokat elhagyók. Nem a kiváló testekre gondolok, csak például a dél-amerikai püspökökre, a cölibátus megszegőire, vagy tovább bontva, egyes plébánosok igehirdetéseire. Végül minden hívő lélekben születhetnek új gondolatok, kétségek, kialakulhatnak egy személy által vallott igazságok.

Ezért nagy baromság komcsizni, vallási elhajlóról beszélni. Minden relatív ezen a világon, az igazság is!

Ez az én filozófiai igazságom – mondom én például. Ki tudja megcáfolni?

Kérdés persze, hogy mit érzel ebből a nagy igazságból a hétköznapi ember? Illetve hát az a hétköznapi ember, aki elgondolkodik a világ dolgain. Mint például az idős parasztnénike, akitől vettem egy darabka földet, és akiről kiderült, hogy verseket ír, még hozzá nagyon is szép verseket. Megjelent belőlük nem egy a megyei lapban is. Beszélgettünk vele a világ haladásáról. Meg az Átkosról, amelyik kulákká nyilvánította, tönkretette őket. Hogy milyen lassú, mondtam tán. Á – felelte ő – korábban olyan sötét volt itt, hogy baltát lehetett akasztani rá, most meg tele van a környék fénnel, annyi a lámpa, mint a csillagok az égen. Relatív világlátás: a rossz kéz jó cselekedeteit is szabad dicsérni.

Ezt kellene megértenie mindenkinek, vagdalkozások, vádaskodások, visszamenőleges cáromlások helyett.

II. fejezet: A munka

Nyírja a hajam a fiatalasszony, kifakad: hát nem sok cigány fogja meg a kapanyelet. Dupla átkot hordoz magában: észre se veszi, hogy telítve van fajgyűlölettel, és halovány fogalma sincs a munkáról, a munka születéséről, szerepéről a társadalomban.

Megígértem neki, hogy a következő hajvágáskor elbeszélgetek vele a munkáról. Valahogy úgy képzeltem el, ahogy most írok róla. Ez persze nem megy, a felét sem értené meg. Ilyen emberek alkotják a népünket és tovább, az emberiséget. Ezért lehet a népeket az orruknál fogva vezetni.

Mivel is kezdeném?

Talán azzal, hogy „Ádám és Éva” óta dolgozik az emberiség. Ha nem tenné, felfordulna. Először kis csoportok gyűjtögettek, aztán vadásztak. Mivel is? Történelemtanárok mondása: amikor az ősember megcsinálta az első kőbaltát, beverte vele a szomszédja fejét. Majdnem tökéletes történelemszemlélet. Így kezdődött a háborúk korszaka. De élni is kellett, és ahhoz is használták ezt az eszközt, majd sok mást: nyilat, dárdát, csapdát. A munka tehát eredendően létfenntartási kényszer szülötte. Szerették-e csinálni vagy sem, teljesen érdektelen.

Biztos át fogok térni a munkadalra. Azt se tudom, a munkadalok szereplői mennyire szerették a munkát, amit dalolva, ritmusra, ütemre végeztek, vagy inkább az éneket, a dalolást szerették-e, feledtetve vele a munka nehezét, segítve vele a munka megzabolázását. Akármi fontosabb nekik, csodálatos élmény látni, hallani őket. Először iskolapadban találkoztam vele, amikor a volgai hajóvontatók daláról, az „Ej, dubi-i-i-nuska, uhnyem”-ről olvastam. Itt is van:

<https://www.youtube.com/watch?v=Ns3ZVtm3TgY>

Aztán kisgyerekként találkoztam itthon, kis, sötét hazámban a vasútépítő munkások brigádvezetőjének dalával, amikor négy munkás ütemét diktálta, akik talpfa alá csákányszerű szerzőszámmal csömöszölték a zúzottkővet. Indiában kétszer is találkoztam a csodával. Először a Delhi II. Ázsiai Nemzetközi Vásár magyar pavilonjába húzott, görgőkön vonszolt gép mozgatásához dalolt a munkavezető pár szóból álló előéneket, amit a vézna, pilincka melósok

hosszabb dallal válaszoltak meg. Mindennél csodálatosabb volt azonban a keralai halászok ugyancsak párban előadott éneke, amikor a több száz méter hálót vonták partra. Barnálltak, majdnem feketélltek, soványan, de inas izmokkal feszültek neki a húzásnak, egyikőjük elődalt énekelt, amit a többiek súlyos dallal viszonzottak. Ha találok róluk készült fotót, beiktatom ide.

Íme, a hálózók:

Majdnem üres a háló:

Dolgoznak. Ebből, meg kókusz-feldolgozásból élnek. Ahogy osztották a mini-zsákmányt, egyértelmű volt, hogy szövetkezeti módszerekkel működnek együtt. Ez is a munka egyik fontos jellemzője: jó közösen dolgozni. Majdnem minden munka közösségben folyik. egyik oka nyilván a feladat jellege: házat építeni egyedül meg lehet próbálni, de nem sokáig fog tartani, szükség van az egymás kezére dolgozásra. Az autógyári futószalagokról is részben azért szokott le a világ, mert a szalagon monoton munkát végző ember elidegenedik mindentől: magától a munkától is, és a közösségtől is. Kellett pár évtized, mire a szalag gyorsításáról leszoktak, átálltak brigádokra (aztán robotokra, de ez már más témakör).

Elmesélném a saját munka-élményeimet. A fizikaival kezdeném: 12 évesen a szentendrei HÉV sínpályáján krampácsoltam. (Jelentkezzen, aki tudja, mi a krampács.) Nem dalolt senki, felavattak: lerántották a nadrágom és megköpdösték a pöcsömet. Dolgoztam a Metró déli-pályaudvari állomásán, a Központi Fizikai Kutató Intézet (KFKI) építkezésén, Csillebércen, erdőben. Trógerék voltunk a fiú-testvéreimmel. Hajnalban ébresztő, Anyu ad reggelit, csomagol szendvicset, Pomáizról utazás HÉV-vel, villamossal, busszal Csillebércig, nyolc óra trógerolás: téglá, kő platón, beton és malter teknőben. Utazás vissza, valami vacsora. Lefekvés. Reggel nem nyílnak az ujjaink, úgy feszítjük ki a szerencsétleneket, hogy közben recsegnek-pattognak. Dolgoztunk, mert a szüleink nem tudtak ruházni bennünket. Mint a cigányok ma, mondhatja akárki. Borzasztó volt, de van borzasztóbb is: *a munka nélkül tengés*. Aki ezt nem élte át, az nem tud semmit a munkáról. Én átéltem. Nem úgy, mint a mai sokszázezer munkanélküli. Volt munkahelyem, a Finommechanikai Vállalat. Mikrohullámú műszereket bemérő műszerész voltam, az Átkos tervgazdálkodás áldozata. Hogy-hogy áldozat? Úgy, kérem, hogy a műszereket a hónap végén, ha kegyes volt az átvevő, még elsején adtuk át, aztán nem volt munkánk a következő hó végéig. Nem írhattunk, nem olvashattunk. Hárman ültünk a ketrecszobánkban, és néztük a levegőt. Iszonyatos büntetés! Ezért nem hiszek a dolgozni nem akarásban. Amiben egyébként egyetlen komoly pszichológus, szociológus se hisz. Nem találkoztam olyan szociológiával foglalkozó írással se magyar, se angol nyelven, amelyik a leg-halványabb utalással is munkát utáló emberrel foglalkozott volna. Talán létezik ilyen, de elenyésző arányt képviselhetnek az emberiségben.

És dolgoztam répaegyelésen is, nyári szünidőben. Ez vajon miért érdekes? Két oka is van. Tetszett már 50 cm körüli nyéllal ellátott kapával zöldellő répasorból kiszedni majdnem mindet, csak arasznyira hagyni egy-egy szálát? 34 fok árnyékban, a hajlott hátakat derékszögben tűzi a nap. A legtöbb pajtás ronggyá égett, én feketére. Keserű csokoládé színem volt. Akkor mondtak először cigánynak. Parasztbácsika nézett, nézett, aztán annyit mondott: sok barna embert láttam, cigánygyerekeket is, de ilyen feketét még nem.

Folytatnám a cigányság eredetével: egész India legdolgosabb, legeredményesebb földművelői az ott maradt rokonok. Friss génkutatások igazolták nemcsak az eredetet, hanem azt is, hogy nagyon konkrétan körvonalazható területről, néhány törzsből szakadtak ki. Az én meglátásom ugyan nem utal a vándorbotot ragadók munka-megszállottságára, mert úgy tapogattam ki a történelem-klaviatúrán, hogy a merevebb gondolkodású muzulmán uralom elől menekültek, de a tény tény marad: India mezőgazdasági termelésének javát az ottmaradt – gypsy hagyományokat is őrző – népesség adta egészen a múlt században lezajlott (és véget ért) mezőgazdasági forradalom hanyatlásáig (műtrágya, öntözés, majd a talaj kiégése, a talajvíz több méteres csökkenése). Hogy mennyire szárnyaltak a munka diadalán, arra jellemző, hogy amikor a föld megadta magát a forradalom átkainak, és nem tudták biztosítani családjuknak az addigi viszonylagos jólétet, nagy számban választották az öngyilkosságot.

Ha már a cigánysággal foglalkozom (lehet, másutt is fogok!), elmesélek néhány élményt. Dolgoztam a mezőgazdasági repülésben, az Átkosban volt ilyen, állami. Ki-kiszálltunk (de rossz kifejezés) terepen dolgozó brigádokhoz, műtrágyázó, permetező repülőgépekhez. Ilyen

alkalommal várnom kellett a gyulai állomáson a csatlakozásra (akkoriban még nem volt minden jött-mentnek hivatalos kocsija). Kis váróterem, padok. Szemben velem cigány család ül. Szülők, két szolid gyermek. Nekilátok uzsonnázni, majd gyűröm össze a szalvétákat. Az asszony mutatja, melyik sarokban találok a szemétkosarat. Meglep, nem így ismerik a „magyarok” a cigányokat. Beszélgetünk, talán egy órát, lehet, többet is. A férfi dolgozik. Téglagyárban segédmunkás. Ő is azt panaszolja, hogy kétszer annyit kell dolgoznia, mint a magyaroknak, ugyanazért a bérért. Hihetően hangzik, legalábbis teljesítménybér esetén. Hogy otthon mivel foglalkoznak? Dolgozunk, olvasunk. Illetve télen csak olvasnánk, mert nincs pénz a petróleumlámpára se. Kuncog a férfi: hát, sötét van, gyereket csinálunk. Lehet ez is a sok gyerek oka, bár biztos fontosabb az évszázadok hozta szokás, kényszer. Fiúgyermek kell, ő tud családfenntartó lenni, mondta nekem gazdag indiai kereskedő. Meg hát mekkora lehetett a gyermekhalandóság a XX. század előtt? A lényeg: dolgoz, tiszta, rendes ember, rendes család. Nagyon rendes, értelmes, munkás cigány család. Ők is cigánnyá fogadtak volna. Búcsúzáskor mondta a férfi: „Kár, hogy elválunk, olyan jól elférne (az úr) köztünk.” Büszkén szoktam emlegetni, ha létezne erről szóló kitűző, a zakóm hajtókáján hordanám.

Talán már írtam Pomáizról, ahol a cigányság faluvégi táborban élte meg a II. világháború végét. Alig telt el pár év, megmutatták a világnak, hogy dolgoz emberek. Ipari szövetkezetet alapítottak, és először szegeket, aztán tűzoltó-készülékeket gyártottak, majd exportáltak is. És téglaházakat építettek, szépen éltek, amíg hallottam róluk. Na, megpróbáltam friss információhoz jutni. Internet, Pomáz város weboldala, Roma önkormányzat. Három név. Hívom az elsőt. Gyors leintés: hogy kerül ő a képbe? Mondom. Ó, a roma önkormányzat megszűnt. Azért tud nekem segíteni? Cigány ipari szövetkezet... Tud róla? Nem, nem. Fialat? Ahhoz igen. Esetleg meg tud kérdezni idősebbet? Uram, csak a mobilja díját növeli. Nem baj, tud segíteni? Nem, nem érek rá: *dolgozom!* És mit, ha szabad kérdeznem? *Sofőr* vagyok. Nem igen sorolnám pozitív élményeim közé ezt a telefont, ha nem ezzel végződne: *dolgozó cigány* ebben a fajgyűlölő országban!

TV-híradásból értesültem Cserdi cigány falu sikereiről. Találkoztunk Bogdán László polgármesterrel, a jóvágású és okos cigánnyal, aki nem szereti a romázást. Cigányok vagyunk és annyi. Úgy tűnt, barátságot kötöttünk, megnéztem őket, próbáltam program-építésben segíteni, aztán váratlanul gyorsan elhidegült a kapcsolat. Lehet, hogy idegenkednek a nem cigány közreműködőktől? Titok. Már öreg vagyok hozzá, hogy megfejtsen. Egy ember elég volt, hogy *dolgozó közösséggé* kovácsolódjon az addig kódis-szintű falu. Tátott szájjal figyeli a világ. Titok ez is? Nem annyira: pedagógus-óriás ez az ember, ez a titok!

Majd természetesen következik a munka modern sorsa:

A munka csodái közé sorolom azt a gigászi küzdelmet, amit a Szovjetunió lakosai vívtak a megmaradásért. Mindenkinek igaza van, akinek a kényszer kifejezés jut eszébe a gondolat hallatán, mert valóban minden átokkal megkent korszakról van szó. A galád csalást követően (megnemtámadási szerződés felrúgása) megtámadott birodalom lakói azonban zsigerből értették, hogy még rosszabb, idegen elnyomás következne, ezért hihetetlen áldozatokat vállalva dolgoztak (és harcoltak, de ezzel másik fejezetünk fog foglalkozni). Egyetemi katedráról elhangzottakat, diáktársak szüleinek visszaemlékezéseit próbálom összefoglalni tömören.

Iszonytató, háborút át nem élt emberek számára felfoghatatlan körülményekről van szó. A mezőgazdaság leromlott állapota (rossz kollektivizálás) ellenére a mezőgazdasági dolgozók az utolsó pillanatig dolgoztak a földeken, aztán felgyújtották a lábon álló termést. A gyárakat a front közeledtével kiürítették, a gépeket keleti régiókba szállították. Fantasztikus kép lehetett, és elképzelhetetlen energia kellett a szűkös gördülőállomány folyamatos mozgatásához: katonákat és fegyvereket nyugat felé szállító vonatok, menekülteket (munkaerőt) és leszerelt

termelőeszközöket keletre menekítő szállítmányok. Az élelmiszerekkel ellátás gyenge volt, sokszor akadozott, a fejadagok épphogy csak az élet fenntartására voltak elegendők.

A férfiak milliói a frontokon harcoltak, a gépek mögé beálltak az asszonyok, később a nagyobb gyerekek is. Nem nyolcórás volt a munkaidő, hanem ki meddig bírta.

Két példa jut eszembe, ami jobban érzékelhetővé teszi a helyzet szinte abszurd voltát. Az egyik: hatalmas üzemeket nem tudtak épületekben elhelyezni, ezért a Bajkál-tó több méter vastag jegére telepítettek gépeket, a talpcsavarokat a jégbe fúrták, a munkásnőket farácsra állították halima-csizmában, szibériai hidegtől tűrhetően védő ruházatban, kesztyűkben. Tavaszra meg kellett épülniük az üzemcsarnokoknak. A másik: repülőgépeket úgy terveztek, hogy iskolai füzetekből kitépett kockás lapokon kézzel rajzolták meg az alkatrészeket. Az utóbbit a tervezésben részt vett professzor adta elő, hiteles forrásnak kell tekintenem.

És mondják már, milyen alattomos a tőke, és mennyire mafla a kiszolgáltatott! Az egész világ beszopta a tőke maszlagját, amikor bevezették a munkaadó-munkavállaló meghatározásokat. Munkavállalónak keresztelték el azokat a kiszolgáltatottakat, akik a munkát bérbe *adják*, munkaadónak pedig azokat a többnyire korlátlan munkaszipolyozókat, akik felhasználják ezt a munkát. Fordított világ, tessék tiltakozni ezen meghatározások ellen! Szóltam!

Érdeemes elgondolkodni más aspektusokon is.

Vegyük például a pénz szerepét. Nem hiszem, hogy más választ kapnék akárkitől, ha neki-szegezném a kérdést: ösztönzi-e az embereket a munkával elért jövedelem a jobb-több munkára, mint hogy igen. Pedig a helyes válasz, hogy igen is, meg nem is. Önmagában a pénz jelentősége sem elhanyagolható, de szerintem nem döntő. Ha a munka nem örömforrás, lehet emelni a jövedelmet, de nem fog a dolgozó teljesítménye lényegesen emelkedni (kivételesen persze a teljesítménybérezés). Fontosabb tényezők hatékonyabban növelhetik a teljesítményt.

Mik ezek? Szerintem a legfontosabb „ösztönző” a munka és eredményének érdekessége, szépsége. Nem véletlen a macskaköröm: nem is annyira ösztönzőnek kell felfogni, mint annál valami sokkal fontosabbnak. Az élet egyik legfontosabb élesztőjének, a boldogság egyik legfőbb forrásának. A modern világban szinte naponta születnek új és új területek, amelyek művelői végtelen örömmel vetik belé magukat. A technikai forradalom előtti világban először szinte kizárólag az önfenntartás ösztönözte munkára az embert, kivéve a festő-rajzoló őseembert, majd a veleszületett képességet kiteljesítő – írók, művészek, zenészek – foglalkozhattak öröm-, boldogságforrást jelentő munkával. Különleges képességekre, hajlamokra volt szükség, amelyek kiteljesedését segíthette, vagy elpusztíthatta a rokonság (főként a szülő), a társadalom. Különösen pusztító szerepet játszottak a vallások. Azt hiszem felesleges példákat felsorolni, annyira egyértelműnek érzem ezt a tételem. Aki ki tudott bontakozni, az előtt óriási kapuk nyíltak, amik közül a legfontosabb a saját alkotói öröm, ha sokszor ezt zavarta is az adott zseni önkorlátozó képessége.

A mai modern világban olyan tempóban születnek új és új területek, amik annyira elfoglalják a művelőjét, hogy nincs lényeges szerepe a jövedelemnek. Amiben hál’isten jócskán részesednek is. Közismert a számítástechnika és kapcsolódó területei, a repülés, űrkutatás, orvostudományok, de szinte naponta születnek új fantasztikus felfedezések, technológiák, jóslatok. Két fontos – repülőmérnöki és közgazdász – diplomával a zsebemben, és állítólag nem nagyon rossz agyvelővel a koponyámban sokszor csak tátogni tudok a jóslatok hallatán. Mert mit is olvastam a napokban, jól visszaadni se tudhatom: új életlehetőséget jelentenek a robotika és mesterséges intelligencia csúcsán túl a digitális technika, szoftver-bravúrok eredményeképpen majdan (egy-két évtized?) megjelenő digitális emberek. Nem fizikai jelenséggént, csak gondolkodó, alkotó technikai szellemként. Majdnem mindig felmerül a kapcsolódó kérdések között egyrészt, hogy nyilván nem fogja egyik se (robotika, mesterséges

intelligencia és ez a szellem) növelni a foglalkoztatást, másrészt, hogy mi van, ha önállósítják magukat, és kezükbe kerítik az emberiség feletti hatalmat. És mivel van hasonlóság a vírus-szoftverek önszaporító képessége és a digitális szellem-ember lehetséges képességei között, nagyon valószínű, hogy a hatalom kicsúszik az élő ember markából. Ami abban a szerencsés esetben, ha a hatalomra kerülő akármi nem ember létére humánusabb lesz, mint a most uralkodó hatalmasságok, még jó fordulat is lehet. Vajon az ezeken a tudományokon dolgozó kisebb-nagyobb zsenik be tudják-e oltani a hatalom várható örököseit humánus gondolkodás-enzimekkel, nagyon nagy kérdés!

Egy pillanatig se gondolom, hogy az ilyen tudományok művelői számára – a normális emberi életen túl – bármi szerepe lenne a pénznek.

Az már csak szinte semmitmondó megjegyzés, hogy ezek a területek az átlagosnál jóval magasabb végzettséget igényelnek, annak folyamatos bővítését. Hihetetlen az oktatás szerepe csecsemőtől a mesterséges embert faragó szike használatáig. Nem a kaszárnya-rendszerre gyalázott magyar oktatás fog ilyen agyvelőket termelni. Persze sokat jelent a születéskor elnyert természetes intelligencia is.

Foglalkoznom illik a munkanélküliség személyiségromboló szerepével is. Írtam, mennyire lehetetlen volt elviselni a munkahelyen munka nélkül töltött időt. Tessék elképzelni, milyen romboló hatása lehet a munkát szívesen vállaló számára, ha nem jut elfoglaltsághoz. A saját kínját sokszorosára növeli minden bizonnyal a család iránti felelősségérzet. Több hónap sikertelen kísérletezése után a többség feladja, várja a szerencsét, téblábol, gyűjtöget, lop. Nálunk a helyzetet súlyosbítja, hogy a munkanélküliek többsége cigány. Barna, hogy gyűlölhesse ez a fajgyűlölő nép, meg a „hülye fehér ember” általában is. Kapcsolódó, hosszasan tárgyalható kérdés lenne a munkanélküliek kezelésének, nyilvántartásának problematikája, különös tekintettel a körülötte folyó itthoni és nemzetközi hazudozásra.

Első nekifutásra nem akartam például hitelt adni annak az adatnak, hogy a világ valószínűleg technológiai szempontból még mindig legfejlettebb országában, az USA-ban 94 millió ember hagyott fel a munka keresésével. A világtörténelem legsötétebb világcsászára, Trump erősítette meg a hírt székfoglaló beszédében. Ez az ország *teljes lakosságának* közel 29 százaléka! És akkor nem variáltuk a munkaképtelen eltartottak számával, és egyéb tovább durvító szemponttal. A lakosság minden harmadik tagja lézeng. Közben számon tartanak több „nem teljesen reménytelen munkanélküliségre, részmunkaidőben foglalkoztatottra” vonatkozó adatot, és az utóbbi 2-3 évben a munkanélküliség csökkenéséről számolnak be a *hivatalos* adatok. Népszédítés a javából!

Hazudozhatnak össze-vissza, itthon például a nyakunkon hízó átok Orbán a teljes foglalkoztatásról, Amerikában az előbb minősített Trump a kiszervezett munka visszatelepítéséről, a lényeg ez marad: *tartósan növekvő munkanélküliség*. Mert a tőke – mint a víz a lejtőn – addig csurog továbbra is, amíg talál olcsóbb munkaerőt az éppen alkalmazottnál, és a növekvő termelékenység gépesítéssel, robotizálással, automatizálással, még csak most születendő technikákkal továbbra is zabálni fogja a munkahelyeket. Marad a kétkezi munka lapáttal, pincérkedés, fodrászkodás, gyógyellátás, amíg a robotokat meg nem tanítják borotválni is, az USA egyik gyorsétterem-hálózatában nem győzedelmeskedik az automatizáció (mert akkor a hasonló ellátások gyorsan követni fogják a példát). Vannak természetesen vélemények, miszerint az új technológiák által kiszorítottak helyébe az új technológiák kezelői, szervizelői lépnek, akik magasabb szellemi képességekkel kell rendelkezzenek. A teljes egyensúly helyreállításában azonban nem hiszek, egyszerűen képtelenség megbízható jövőképet alkotni ezen a területen. És ha mégis annyi új munkahely teremődne, amennyi elsöprődik, hogy születnek a magasabb képzettségű emberek? És akiket kitaszít a magasabb képzettségi követelmény, azok hol találhatnak munkát?

Egyetlen példa az ilyen elképzelések abszurdítására a portfolio.hu híre:

„A Voestalpine nehézipari vállalat idén nyitotta meg legújabb hengerművét Donawitzban, ahol a tervek szerint mindössze *14 ember* alkalmazásával 500 ezer tonna acélsodronyt fognak előállítani évente. Csak összehasonlításképp: egy 1600-as években a környéken épült, hasonló kapacitású üzemben *1000 ember* dolgozik.

A lap beszámolója szerint 700 méter hosszú, teljesen automatizált gyártósoron lesz a folyékony acélból sodrony, mindez olyan halkan történik, hogy a gyárban minden gond nélkül lehet beszélgetni. Olyan nagyvállalatoknak fognak szállítani, mint a BMW, a Mercedes-Benz, vagy az Audi. Wolfgang Eder, a céget 13 éve irányító vezérigazgató szerint **az acélipart, mint sok embert foglalkoztató iparágat, el kell felejteni.**”

Mindössze két embert említ a cikk, akik abszolút hülyék munkaügyi kérdésekhez: Trump-ot, aki a kisserkesztett munkaerő Amerikába visszatelepítését hirdette meg a győzelmét hozó ígérek között, és Orbánt, aki az egész magyar oktatásügyet az alacsony képzettségű emberek szaporítására szervezi át, és teljes foglalkoztatottságot hirdet. Két alkalmatlan ember a hatalom csúcsán!

Összefoglalás: Nyugodtan fel lehet vésni a mestergerendára a mai dátumot (2017-06-04). Mostantól a világ legfontosabb, és villámgyorsan megoldandó problémája a munka nélkül tengődők unalmának elűzése, testi-lelki teendőikkel ellátása. Szerintem elkerülhetetlen, és a leggyorsabb megoldás az *állampolgári (születési) alapon járó alapbér bevezetése*! Nagyon kellemetlen korszakba lépnénk, ha megvárnánk, míg az egész világ el nem éri („csökkenő” munkanélküliség mellett!), hogy a Föld minden harmadik embere lézengjen.

Összefoglalás ide, összefoglalás oda, tovább kell foglalkoznom az állampolgári jogon járó alapbérrel. Nagyon bölcs ember, a Cserdi cigány község polgármestere, Bogdán László ugyanis nyilatkozott a mandiner.hu-ban, és kifejtette, hogy a baloldal által kreált ötlet végtelenül felidegesítette. Szerinte csak a munkaalapú társadalom jelenthet megoldást. Teljes mértékben megértem, a helyében valószínű én is így gondolkodnék, ő ugyanis munka teremtetésével rakott sínre párszáz nyomorult embert, rántotta ki őket nyomorból, bűnözésből. Látókörének horizontja azonban szűk: egyrészt nem látja azokat a folyamatokat, amik a munka sorvadását eredményezik, és valószínűsítik, hogy nincs más megoldás rohamosan növekvő „csellengő” tömeg ellátására, másrészt nem látja, hogy a gondolatot nem baloldaliak szülték, csak a baloldal egyik miniszterelnök-jelöltje foglalta a programjába. A megvalósítás első lépéseit jelentő próbafutamok tőkés országok városaiban, körzeteiben indultak, és a világot az egyenlőtlenség zsákutcájába vezető teoretikusok, a nagyon jobboldali Hayek és Friedman is rábólintottak haláluk előtt, ha igazak az információk. Sajnos, itt tart a világ!

III. fejezet: Háborúk

Észveszejtő téma. Különösen, amikor arról olvas az ember – napok óta teszem –, hogy a világ haladásának legfontosabb forrása mindig is, ma is, a háború. A fegyverfejlesztés forrasztja egybe az ösztönző hatalmat, és a tudományt. Különösen nagy lépéseket hozott a XX. század két iszonyatos világháborúja. mondják komoly szerzők. Rendszeresen találkoztam olyan idióta magyar vegyész-mérnök asszony véleményével, aki arról szokott írni, hogy naivitás a fegyvergyártás megszüntetésével foglalkozni, az ugyanis lehetetlen: katasztrofális munkanélküliséget okozna. Most örömködik éppen a világ eddig talán legostobább világelső uralkodója, Trump, hogy a világ legortodoxabb, legmaradibb sarkának, a szélsőséges iszlám országnak, Szaúd-Arábiának sikerült eladnia megint százmilliárd dollárnál több fegyvert: Ti harcolhattok a terror ellen, mi meg munkát adunk az embereknek. – kommentálta. Őrület, munkáról beszél, és nem a bődületes profitról, amit az őt is uraló katonai-hadiipari komplexum fölöz le az üzletről. Meg csakis a katonai-hadiipari komplexum hozamát szolgáló öldöklésről. Szaúd-Arábia pedig bizonyítottan a terror egyik fészke, nem a terror elleni harc zászlóvivője. Testvérgyilkos is: arab országokat bombáz (Jemen, Szíria), az USA-val a háta mögött (fegyverek, hírszerzés-információk, embargó, tengeri blokád).

Nem először, és nem utoljára: nesze neked, világ, ömöljön csak a véred, gyúrunk belőle palotát magunknak!

Nem fogom részletezni a háborúkkal foglalkozó tudományok értekezéseit, mióta vannak, meddig szolgáltak területfoglalási – és ezzel gazdasági hatalomnövelési – érdekeket, meddig lehet a háború igazságos, milyen kritériumai vannak az igazságtalan, agresszív háborúknak?

Teljesen nyilvánvaló, hogy bármily szabatos meghatározások, országok közötti megállapodások, nemzetközi egyezmények szabályozzák a háború kérdéseit, a győztes mindig, kivétel nélkül mindig igazságosnak, sőt, felszabadítónak fogja tartani az adott háborút, míg a vesztes igazságtalannak. Születnek lassan tiszteletreméltó kivételek, Németország például remélhetőleg véglegesként fogadta el, hogy a barbár hitleri hatalom háborúja igazságtalan volt. Képtelenek vagyunk követni a helyes példát, ismét napról-napra erősödik az a réteg, amelyik a Horthy-nyilas fasizmust nemcsak mentegeti, hanem lassan dicsőíti is, annak vereségét nem hajlandó az ellenoldal igazságos győzelmeként elkönyvelni. Magyarkodunk, magyarkodunk, ássuk a saját sírunkat!

És nem omlott össze a világ! Alig írtam le az előző bekezdést, megtörtént az előre látható lépés: nagy vezérünk, hogy pótolja az elpártoló értelmiségieket, lép egy nagyot jobbra, kiáltja Horthyt kiváló államférfinak. Egymillió magyar gyilkosát, az ország romba döntőjét példaképül állítja elének. Sok új követője lesz, a fajgyűlölet, szélsőséges nacionalizmus hívői mellé állnak. Honnan? A láthatatlanok közül a barbárok.

A fejlemények miatt egyetlen háborút emelek ki a világ eszeveszett háborúi közül, a részvételünkkel folytatott II. világháborút. Mi a bolsevizmus elleni, és az elvesztett trianoni területek visszanyerése érdekében folytatott háborúként hirdettük meg, az általunk megtámadott Szovjetunió Nagy Honvédó Háborúként kezelte, ezt a nevet örökbe fogadta a háború roncsaként megmaradt, a privatizációval, meg a gengszterei által kifosztott Oroszország is.

Idézhetnék millió adatot, információt erről a hihetetlen háborúról, annak még hihetlenebb magyar oldaláról. A hivatalosnál többet mondó könyv alapos gonddal foglalja össze a magyar részvétel ostobaságát, gazemberségét, és az okozott veszteségeket: Ungváry Krisztián „A magyar hadsereg a második világháborúban” könyve. Ennél többet „hivatalosnak vagy tisztességesnek tekinthető” forrásokból merítve nem tudnék mondani a kérdésről. Nem lehet azonban érdektelen a személyes élményeimből eredő információk sora. Lássuk tehát!

A háborúig és a győzelem után ismét dicsőített Sztálinnak óriási szerepe volt abban, hogy a Szovjetunió akkora anyagi- és emberveszteséget szenvedett el, mint amekkorát. Lentebb még visszatérek rá. Felfoghatatlan! Kezdem az emberveszteségekkel. Bárkit kérdezett meg az ember a birodalomban, mindenki 50 millió áldozatról tudott. Ezt hitték az oroszok is, de a harcokban résztvevő többi nemzetiség is. Akik – Sztálin gyanakvásával, vádaskodásával ellentétben – többségükben védték a németekkel és csatlósaival szemben a hazájukat. Még az oroszoktól sokat szenvedett csecsenekről is ilyet hallhatott az ember: „Harcoltam ellenetek, kemény, vitézül harcoló katonák voltatok.” Gorbacsov mérette fel először hivatalosan a háború áldozatainak számát. Neki 28 milliót hoztak össze. Valószínű sohasem tudja meg a világ a tényleges adatokat. Egyrészt kifelé nehéz lehet elismerni, hogy – a rendszer miatt-e vagy főként más okokból – ez a birodalom a háború összes áldozat több mint felét „hozta össze”. Másrészt pedig a lakosság körében nem fogadja el senki a „szépített” adatokat, az áldozatok kicsinyítését. Mind a világ, mind a szovjet emberek szemében húsdaráló volt ez a háború, ahol a húst a lakosság képviselte, szolgáltatta. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy óriási kivételek voltak, az ukránok például hadtest-méretű tömeggel álltak át a németekhez, a nagy tömeget képviselő többinek pedig nem igen volt más választása: megkapta a behívót és mennie kellett.)

A németekkel (és csatlósaival, így velünk is) szembeni hazafias ellenállás nagyságára megemlítek még egy példát. Az agyontaposott, mélységesen megalázott pravoszláv egyház a kommunista hatalom mellé állt, gyűjtést szervezett a hívei és nem hívei között, és az összegyűjtött adományokból két komplett hadsereget („front”-ot) állított ki. Egyetlen embert tüntettek ki három „A Szovjetunió hőse” érdemrenddel a háborúban felmutatott érdemeiért a Szovjetunióban: a metropolitát.

Az anyagi áldozatok is felmérhetetlenek maradnak. Ki tudja pontosan összegezni a felgyújtott gabona, a felrobbantott üzemek, vasútvonalak, hidak, szétbombázott, utcai harcokban megsemmisült lakóházak értékét? Ki tudja, mennyi fegyvert, harci eszközt veszített a birodalom? Valami TV-műsorban láttam-hallottam, hogy Berlinben, mire rájöttek a szovjetek, hogy az utolsó fogig harcoló, és páncélökölrel jól felfegyverzett németek ellen tankkal gyakorlatilag lehetetlen győzni, 800 (nyolcszáz) tankjukat lőtték ki.

Megnéztem, mit mond a kurszki csatáról az Internet. Miért Kurszk? Mert alapvetően tankcsata volt, gondoltam, elég jól meg tudták számolni a veszteségeket. Itt az összesített veszteséglista:

Németek

54 182 halott

252–323 harckocsi/rohamlöveg

500 löveg

159 repülőgép

Szovjetek

177 844 halott

1614–1956 harckocsi

3929 löveg

459–1961 repülőgép

Hihetetlen aránytalanság. Szakértők is sokféle magyarázatot adhatnak. Szerény véleményem szerint legkevesebb két fontos oka lehet: a tisztikar tapasztalansága, a katonák kiképzetlensége. Nagyon valószínűnek tartom, hogy a repülőgépek kivételével a felszerelés technikai színvonala nem indokol ekkora különbséget. Igaz, gyakorlott pilóták jó repülőgépekkel iszonyatos rombolást hajthatnak végre.

Mik lehettek a sztálingrádi veszteségek? A Wikipédia csak szovjet anyagi veszteségeket sorol fel:

1 143 000 katona

16 728 tüzérségi eszköz

4 431 tank

2 769 repülőgép^[1] (Az index jelzi, hogy korábban titkos adatokról van szó).

A polgári veszteségekről fogalma sincs a számbavevőknek. A közelmúltig tilos volt sztálingrádi adatokat közzétenni, annyira borzasztóak voltak. Ma is azért ismeretlen talán az áldozatok száma, mert nincs ember, aki kimondja? Ilyen örök tömegének lehet az eredménye a lakosság és Gorbacsov felmérése közötti különbségnek.

A Sztálingrádnál foglyul ejtett német katonák menete a Gulágba

Hoppá, más oka is lehet. Valószínűnek érzem, hogy a „Россия и СССР в войнах XX века: Потери вооруженных сил” (Oroszország és a Szovjetunió a XX. század háborúiban: A fegyveres erők veszteségei) könyvként is megjelent 2001 évi statisztikai elemzés módszerét alkalmazták: a lakosság száma a háború előtt és után különbsége, mínusz a „békeidőben is elhunytak volna” száma. Valamivel kevesebb adódik, mint a Gorbacsov-szám. Több csavar lehet benne: mennyire lehet jó a végtelenségig lepusztult birodalomban a népszámlálás, és óriásit lehet hibázni a „meghaltak volna” saccal is. (oroszul olvasható a döbbenetes adathalmaz a <http://lib.ru/MEMUARY/1939-1945/KRIWOSHEEW/poteri.txt> tanulmányban).

Szokássá vált Oroszországban az áldozatok képének felmutatása a győzelem ünneplése alkalmával. Hogy az etnikumok is magukénak érzik a függetlenségért vívott küzdelmet, azt bizonyítja ez a kép is: a győzelmi felvonulás 2017. május 9-én Tatarisztán fővárosában, Kazanyban:

Mint fentebb ígértem, visszatérek Sztálin szerepére. Az általános és nagyon kegyetlen terror porig rombolta a közbizalmat. Ez önmagában is súlyos bűn. Ennek keretében azonban hihetetlen öngyilkos (a hatalom erejét csorbító) emberirtást hajtott végre. Kiirtotta maga körül a párt- és állam tehetséges vezetőinek sorát, félve, hogy a hatalmára törhetnek. Kirov a klasszikus példa: elég volt széleskörű népszerűsége szert tennie Leningrádban és valamelyik pártkongresszuson megejtett szavazáson számottevő szimpátiát bizonyítania ahhoz, hogy megölse. Az már aztán végleg az örület kategóriájába tartozik, hogy megtizedelte a polgárháborúban sikeresnek bizonyult, meg végzettségüknel fogva rátermett katonai vezetők körét, szinte a háború torkában. Már ideje se maradt a birodalomnak, hogy újra „termelje” a vezérkart. Végül nem kezdte el időben a hadiipar fejlesztését, a német támadás első heteiben a katonák számottevő része fegyver nélkül vonult a frontra. A történelem egyik legsúlyosabb bűneként emlegetik, hogy a berlini nagykövetségről, Németországban működő kémről, és átszökött német katonától (!) kapott azonos információkat, amelyek közül a kém és a német baka jelentése is – ha jól emlékszem – a támadás napját is megadta, semmibe vett, provokációnak minősített. A támadás hírére össze is omlott, jól tudta, hogy a birodalma felkészületlen a háborúra. És – ilyen a világ – állítólag növekvőben van a népszerűsége.

Magyarországgal kellett volna kezdenem a II. világháborút, amelyben az én családom is menekültté vált, és mindenünket elvesztettük. Egyetlen pozitív vonzata van ennek a menekülésnek: pontosan érzem és értem a mai menekülteket, és gyalázatosnak érzem a rájuk zúduló gyűlöletet, aljas, sötét rágalmakat. Élen jár ebben a rágalomhadjáratban nyomorult kis hazám, annak mai vezetői, akiknek az elődei romlásba döntötték az országot. Mert ez a magyar részvétel lényege: nacionalista lihegés, esztelen hadüzenet, felkészületlen harcba menetelés, fasiszta genocídium 600 000 zsidó áldozattal, összesen egymillió halott, a gazdaság közel teljes pusztulása.

Többször foglalkoztam már a II. világháború, különösen a hidegháború utáni háborúkról, amelyek a „globális terrorellenes háborúban” csúcsosodnak ki. Épp olvasom John W. Dower könyvét: *The Violent American Century*. Nem akárci a szerző: az egyik legnevesebb amerikai egyetem, a Massachusetts Institute of Technology (így is cseng a neve: MIT) professzor emeritusa. De csak egyike a sok kiemelkedő amerikai gondolkodónak, akik nem a „legbékésebb korszakot” hirdetők közé tartoznak, amikor hazája múlt századi történelméről van szó, hanem az USA okozta erőszak-korszakról írnak. Csupán azért választom őt, mert a legfrissebb írás az általam elérték közül. Idézem őt, a terjedelem miatt nem szó szerinti fordításban, de – szokásomhoz híven és kötelességszerűen – ügyelve a lényeg visszaadására.

Számomra rendkívül érdekes, hogy nemrégiben, a „Vártam ott és elégttem...” című könyvem írása közben fedeztem fel a súlyos bűnt, amit az angol-amerikai hadigépezet követett el a német, majd japán hátország civil lakossága ellen, amikor kidolgozták és maximális kegyetlenséggel alkalmazták bosszúból és megfélemlítés céllal a tűzhenger technikát, amikor petróleum- és napalm töltetű gyújtóbombák százazereit dobták le kifejezetten gyúlékony, jól égő lakóterületekre. Kezdték valamelyik észak-németországi nagyvárossal (emlékezetem szerint Hannoverrel), ahol először próbálták ki a tűzvihar, lánghenger és egyéb becenevekkal illetett technológiát, majd Drezdát tették pokollá, amit több hullámban olyan lángtengerré változtattak, ami százazrek iszonyatos halálát, és a város porrá égését okozta. Állítólag ebben a pokolban is, majd Tokió hasonló bombázása során többen pusztultak el 24-48 óra alatt, mint a hirosimai és nagaszaki atombomba-támadások során együtt. Igaz, az utóbbiak áldozatainak számbavétele során az USA már nagyon óvatosan járt el, mert az egész világot felháborította a nukleáris fegyverek alkalmazása békés lakosság ellen.

John W. Dower könyvében olvasom, hogy a hidegháború alatt az amerikai katonai vezetés „Mutually Assured Destruction”-nak (kölcsonösen biztosított megsemmisítés), röviden MAD-nek becézte a „masszív megtorlás” helyébe lépő nukleáris háború koncepcióját, illetve az egymást azzal sakkban tartást. Találók a rövidítés, mivel a *mad* őrület jelent: őrültek kisdéd játékanak tűnhet ez a vadállat-technika, amit aztán mindaddig alkalmaztak, míg a világ közvéleménye, azon belül Amerika lakossága nem nyilvánított elmarasztaló véleményt a módszeről. Szinte érintőlegese jegyzi meg, hogy a II. világháború alatt civil központok ellen alkalmazott, új szintet jelentő bombázások előrevetítették a nukleáris fegyverek civil célpontok elleni bevetésének lehetőségét.

Pár sornál nincs értelme többet pazarolni arra az őrült nukleáris „megtorlás” tervre, amit az amerikai katonai tervezés az első sikeres szovjet atombomba-kísérletet követően felállított. A „Strategic Air Command” (SAC) első – később feltupírozott – 800 oldalas terve több mint 1200 várost nevezett meg célpontként a „szovjet blokkban”. Hihetetlen mennyiségű bombát terveztek ledobni egy-egy nagyobb városra: 180-at Moszkvára, 145-öt Leningrádra, 91-et Kelet-Berlinre (hibbant agyvelők, elpusztították volna Nyugat-Berlin lakosságát is!). Esméletlen emberáldozat-terveket farigcsáltak, két szakaszra bontva a támadásokat, először a riadó-készültségben lévő eszközök, majd a teljes fegyverzet bevetésének eredményeit számígtatták. Kínánál az első csapás 49 várost érintett volna, a második 78-at, az első szakasz 67 millió, a második szakasz 107 millió emberáldozattal járt volna. Ha az információ igaz, minden valószínűség szerint az, akkor Teller Ede rábólintott a tervre, mondván, hogy pár millió ember halála megéri a kommunizmus megfékezését. Az én eszem megáll: egy ideológia (rossz alkalmazása?) elég a fenyegetett tőkének, hogy brutális katasztrófák megvalósítását tervezze. Óriási termelő gépezetnek kellett lennie, hogy a tervben meghirdetett bombázásokra valóban felkészültek legyenek.

Drezda: el nem égett hullák hegye

Hogy a Szovjetunió és csatlósai se várták a sült galambot, arra is mérget lehet venni. Emberfeletti és embertelen erőfeszítések árán fejlesztették a nukleáris robbanófejeket és azok hordozó-eszközeit. A legnagyobb hatósugarú hidrogénbombát is ők fejlesztették ki, az a Szaharov alkotta meg, aki aztán szembefordult a szovjet vezetéssel, és a béke érdekében kezdett tevékenykedni.

Nincs tovább, megáll az emberi ész. Az ideológiák közötti harc csak lepel volt, és az is maradt. Az igazi motiváló erő a fantasztikus hozam. Hozzáértők szerint a fegyvergyártás

hozama vetélkedik a drogok gyártásának és terjesztésének, a gyógyszeriparnak és az emberkereskedelemnek a hozamával. Nem véletlen, hogy a katonai-hadiipari komplexum tartja a kezében a világ legnagyobb hatalmát, az USA-t.

Két dolgot jegyeztem még fel magamnak, amivel foglalkoznom kellene a háborúk témakörben. Az egyik a visszatekintés az ősi múltra. Nincs értelme. Számtalan brutális hatalom uralkodott ezen a Földön, több alkalmazott felfoghatatlan terrort. Emlékezzünk csak egy pillanatra a mongolok módszereire: egy-egy város feladásra felszólítására, aminek megtagadását a teljes lakosság kiirtása követte. Koponya-gúlák állítása egy-egy meghódított település mellett. Vagy emlékezzünk a náci Németország kegyetlen, módszeres, fajelmélettel alátámasztott, részben gépesített emberirtására. Ez mind semmi ahhoz a barbarizmushoz képest, amit az USA gyakorolt a II. világháborútól napjainkig. A „megtorlás” technológiáját alkalmazva az Egyesült Államok – olyan emberirtás-szakértők segédletével, mint Kissinger és Brzeziński – olyan területeket, teljes országokat is pusztító szőnyegbombázásoknak vetett alá, akiknek semmi közük sem volt a szomszédságokban folyó háborúhoz. Nagyon kedves ismerős számolta össze, hogy az USA a II. világháború óta mintegy 40 millió embert küldött a másvilágra. Talán nem tartalmaz minden áldozatot, de nehéz lenne utána számolni. Emeljünk ki egyetlen vad bombázás-sorozatot, amit Kissinger sajátkezűleg irányított. Itt nyitható ki egy videó, amelyik ugyan nem Kissinger vadállati bombázását, hanem egyszerű vietnami napalm-bombázást mutat be, de elképzelhetjük, mi zajlott a két általa célba vett országban. https://youtu.be/G6wM9Aiy_kY

Mi történt ott? Az 1957-75-ig évig tartó vietnami háborúban közel egymillió vietnami és 58 253 amerikai katona vesztette életét, sebesült meg vagy tűnt el a harcok során.

Aztán 1969. március 18-án Richard Nixon amerikai elnök – a Kongresszus és a közvélemény tudta nélkül – elrendelte Kambodzsa és Laosz bombázását, amelynek célja az észak-vietnami erők északi határmenti bázisainak elpusztítása, az utánpótlás elvágása volt. Kicsit zavarosak, egymásba folyó, majd szétváló adatok akadtak csak a horgomra. Leszűkítve az Operation Menu elnevezésű hadműveletet Laoszra, annak során 1970 májusáig, vagyis 14 hónapig támadták intenzíven az indokínai államot, de az amerikaiak tulajdonképpen 1964 és 1973 között is folyamatosan bombázták Laoszt. Bár a számadatok között vannak eltérések, Mike Boddington brit ENSZ tanácsadó szerint összesen 260-280 millió *darab* bombát dobtak le csak Laoszra a fenti időszakban, vagyis átlagosan minden 8. percben egyet, 9 éven át – amelyek közül 80 millió a mai napig nem robbant fel.

Kambodzsát 2,7 millió *tonna* bombával „szórták meg”, főként Mark 82 típusúval, amelyiknek a hatását érzékelni lehet a következő videón, ahol négy ilyen bombát vetnek be két tank ellen (gondolom, gyakorlat). Viszonylag kis bombáról van szó. <https://youtu.be/pTcoYPfzWJk>

Kicsit más Laoszra vonatkozó adat. Majdnem azonos súlyú bombát dobott az országra az USA légierije 1964 és 1973 között: 2,5 millió *tonnát*. Az alábbi térképen (URL) követhető az eseménysorozat, sajnos igen kis betűk mutatják pörögve a pillanatnyi helyzetet. Minden pont egy támadást jelent, nem egy-egy bombát. A kép közepén feketén látható a támadás időpontja, pirossal a klaszterbombák, zölddel az óriásbombák száma.

<http://www.motherjones.com/politics/2014/03/laos-vietnam-war-us-bombing-uxo>

A közel 600 000 támadás során – mint fentebb írtam – döbbenetes mennyiségű robbanószert dobtak le. Minden lakosra egy tonna jutott. Több mint a Németországra és Japánra együtt a II. világháború alatt. Laosz az egy főre eső bombákat tekintve a világ legsúlyosabban bombázott országa. Vajon hány olvasóm számára nem új ez a tény?

Amerikai bombák kiállítása a laoszi Phonsavan-ban (Vinh Thong Guesthouse)

A másik kérdés annak elemzése lenne, hogy megvalósult-e valaha is a „népek barátsága”, különösen a testvérnépeké, és vajon miért éppen a testvérnépek esnek egymásnak a legvadabb gyűlölettel? Példaként szolgál Izrael és az arab világ ellentéte: ennél közelebbi rokonságot nehéz elképzelni, két sémita népcsoportról van szó. Hosszú téma, nem tudom, megkíséreljem-e tömören összefoglalni? Egyelőre hagyom, alszom párat... Hát aludni aludtam párat, de nem tudom rávenni magam, hogy hosszasan elemezzem ezt a háború-vonulatot. Azt hiszem nagyon tömören az a lényeg, hogy egyrészt nem a két testvérnépben van a hiba, hanem azokban, akik a zsidóság jogos önálló államiságának a követelését, teljesen rendezetlen politikai-katonai helyzetet hátrahagyva az érintettekre „bízták”, másrészt pedig mindkét oldalon – valószínűleg legalább részben a lehetetlen helyzet miatt – szélsőséges erők uralták el a terepet. Csak politikai megoldás oldhatja meg a helyzetet: két állam, szabad Jeruzsálem... Mondhatok még sok okosat, a legbölcsebb annak kimondása, hogy reménytelen, és világ-háborús veszélyt jelentő a két nép szembenállása.

Visszatérve Amerikára és a világunkra, felmerül a kérdés: mit várhatunk a jövőtől? Meddig tűri birkaként a világ, hogy a szépen, tömegámítóan kidolgozott „globális háború a terror ellen” maszlaggal élve a világcsászár terrorháborúk sorával, katonai bázisok százaival uralkodjon a világ felett, biztosítsa az USA különleges helyzetét, és ezzel a katonai-hadiipari komplexum végtelen profitját? Nincs rá válaszom, nem tudok másként reagálni, mint olyan adatok – részben ismételt – felsorolásával, amelyek igazolják a véleményem, miszerint a hatalmi téboly végét a földi élet megsemmisülése hozza meg, talán a nem is nagyon távoli jövőben.

Az adatok (nem törekedve pontosságra):

Katonai büdzsé:

Az Egyesült Államok védelmi költségvetésének tervezett alakulása, 2014–2018

2014 2015 2016 2017 2018
526,6 540,8 551,4 560,0 568,6

Tervezett éves védelmi (alap)kötségvetés milliárd dollárban

A 2018 évi = cca. 162×10^{12} (billió) forint

Fegyverzet:

- repülőgép
- 2928 db harci repülőgép (F-4, F-15 A/B/C/D, F-16 A/B/C/D, F-22A, F-111, F-117, A-10)
- 208 db nagytávolsági csapásmérő repülőgép (B-52H, B-1B, B-2A)
- 234 db felderítő repülőgép (U-2, TU-2, RQ-8, RC-135)
- 1045 db szállító repülőgép (C-5, C-12, C-17, C-19, C-20, C-21, C-22, C-25, C-26, C-27, C-32, C-37, C-38, C-130, C-135, C-141)
- 659 db légi utántöltő repülőgép (KC-135, KC-10)
- 230 db helikopter (HH-60G, MH-53, UH-1)
- 16 db pilótánélküli repülőgép (Global Hawk, Predator)

- tank+ (szárazföldi erők)
- 9170 db harckocsi (M1 Abrams)
- 123 db felderítő harckocsi (Tpz-1 Fuchs)
- 9353 db páncélozott gyalogsági harcjármű (M2/M3 Bradley)
- 16 700 db páncélozott harcjármű (M113, Stryker)
- 5899 db tüzérségi löveg: 1513 db vontatásos, 4386 db önjáró)
- 51 db deszant hajó
- 7 db pilóta nélküli repülőgép
- 282 db repülőgép
- 4813 db helikopter

- hadihajó
- 72 db tengeralattjáró
- 12 db repülőgép-anyahajó
- 27 db cirkáló
- 55 db romboló
- 35 db fregatt
- 21 db járőrhajó
- 27 db aknarakó/szedő hajó
- 41 db deszant hajó
- 60 db egyéb feladatú hajó

- 18 db Ohio osztályú nukleáris hajtóműves tengeralattjáró
(és milyen örület, nem elég: újakat építenek, kerül, amibe kerül alapon, polgári cég kapott megbízást több modern tengeralattjáró gyártására, utólagos elszámolással)
- ballisztikus rakéta: 1000 körül (?)
- nukleáris robbanófej: cca. 7000

Katonai bázis külföldön: cca. 800 (talán pontosan nem is tudják!)

Már lekerekíteni készültem a fejezetet, amikor újra kézbevettem John W. Dower könyvét, hogy befejezzem. Friss információk sorával ismerkedtem, nem szabad nem megosztani az olvasóval. Bizonyára érdekesnek fogja találni az amerikai szakértő véleményét hazája szörnnyé degradálódásáról.

Az egyik legmeglepőbb hír, hogy a 9/11 terrortámadás után napokon belül megszületett a „globális terrorellenes háború” több száz oldalas terve. Ami a gyorsaságon túl hihetetlené teszi, hogy az eseményt követően készítették a programot, hogy 80 (nyolcvan, eighty, achtzig, восемьдесят) ország megtámadására terjedt ki. Nyolcvan ország ledarálására készülni kell!

(Nagyon halkan merem megjegyezni, hogy a sok összeesküvés-elméletet támogató vélemény se tudta elfogadtatni velem az állítást, miszerint az USA vezetésének provokációja volt a galád esemény. Ez az információ megingatott. Mától 50-50% a véleményem! Eddig nem hittem, hogy ilyen gyalázatos tette akármilyen szörnyeteg-kormányzat is képes lenne saját állam-polgáraival szemben, most – különösen a lentebb következők ismeretében – hihetővé vált.)

Gyorsan vissza is lapoztam a könyvben, mert az amerikai vezetés koncepcióról koncepcióra „züllését” jól térképezi fel.

A MAD-del már foglalkoztam fentebb. Az ezt megelőző „massive retaliation”-nal, azaz masszív megtorlással a „Vártam ott és elégttem...” című gyűjteményes írásom II. könyvében, a „Mese, ami egyáltalán nem mese” címűben foglalkoztam, akkor még nem tudva, hogy az angol-amerikai hadvezetés által a II. világháborúban kidolgozott „technológia” Eisenhower elnöksége alatt nevet is kapott, ezt az aranyos becenevet. Technológiának hívom azt a rettenetet, aminek ragyogóan tiszta célja volt a II. világháború alatt, amikor kidolgozták a tűzhenger vagy lángvihar néven ismertté vált módszert: ha netán katonai célja is van egy bombatámadásnak, fontos, hogy annyi emberéletet pusztítson el, amennyit egyáltalán lehetséges. Igen, civileket, asszonyokat, gyerekeket, öregeket (a fiatalok a fronton harcoltak). Ezt a technológiát aztán alkalmazták a „kommunizmus elleni háborúk” minden epizódjában, minden színterén, és azon túl is, mint fentebb írtam.

Változott ez a megszállott gyilkoló-gépezet?

Dower két felelős amerikai személy, egy magas rangú katona és egy hivatalnok „ébredéséről” számol be. Az első Lee Butlet, a SAC-ot (Strategic Air Command) évekig vezető tábornok, aki nyugalomba vonulása után, elkövetett bűnei miatt szorongva olyanokat írt-mondott, hogy „...látva szakértők hadseregének zavarodottságát, amikor szembe kellett nézniük a nukleáris támadás veszélye alatt hozandó döntések elme-zsibbasztó nyomásával...” és „...nyomasztó költségek (...) a fejlődő technika fáradhatatlan nyomása (...) groteszk mértékű rombolás tervei (...) a terror-fenyegetettség által indukált memória-kiesés miatt a racionális gondolkodás fel-függesztése, ami a nukleáris háború gondolatát és a jelentősen túlméretezett arzenált lehetségesnek tartotta a hidegháború alatt”. A szóhasználatából is érdemes csemegézni: felelőtlenség, barbárság, meggondolatlan elburjánzás, áruló axiómák, az elrettentés telhetetlen étvágya... Mindez hozzájárult ahhoz, hogy részt vegyen rendszerek és technológiák, beleértve 12 000 célpontot tartalmazó háború kidolgozásában.

Fontos mondata, hogy az atomkatasztrófától három dolog mentette meg a világot: diplomáciai ügyesség, vak szerencse és isteni intervenció. Valahol már foglalkoztam (talán többször is) a kérdéssel: volt eset, hogy szovjet oldalról az illetékes tiszt egyszerűen (tudatosan: nem lehet igaz, vélelmezte) elmulasztotta a riasztást. Hál’isten neki lett igaza. Ha jelent, fentebb meg-nyomhatták volna a gombot.

Mindez valóban a nukleáris eszközök fantasztikus túltermeléséhez vezetett. Ha meggondolja az ember, hogy a mára a csúcsideőben összesen 60 000 feletti eszközről oldalanként 5-7 000-re mérték csökkenteni az arzenált (mert még ez is elég a világ elpusztításához), mennyivel jobb, emberibb világban élhetnénk, ha ezt az örült pénzt és energiát hasznos dolgokra fordítják!

A második „megbánó” William Perry volt, akit ugyan nehezen lehet civilnek mondani, mert ugyan nem kellett uniformisba bújni, de 1994-től 1997-ig hadügyminiszter (Secretary of Defence) volt. Nem szolgált a haderőkben, technológiák és fegyverrendszerek szakértőjeként

került a minisztériumba. Visszaemlékezve szürreálisnak titulálta a nukleáris fegyverek kezelését, mintha azok a hagyományos fegyverek „organikus evolúciójaként” születtek volna. Az ő szóhasználatából is érdemes példákat kiemelni: az állomány viselkedése sokszor volt „különlegesen vakmerő”, sőt „majdnem ősi (primitív)”. Nem nagy csoda, hogy a Szovjetunió viszonzásul kidolgozta atomfegyvereit. Már a hetvenes, nyolcvanas évek nukleáris fejlesztése előtt elég robbanófej állt rendelkezésre, hogy elpusztítsuk az egész világot. – írta. Mindkét hatalom, az USA és a Szovjetunió gerjesztette országában a rettegést, és ésszerűtlenül szaporította a fegyvereket.

Remélem, nem bonyolódok ismétlésbe:

Két adatsort ad két lokális (!) háborúról:

Koreában az amerikaiak négyszer annyi tonna bombát dobtak le, mint amennyit a II. világháborúban Japánra (ahol nem maradt kő kövön). Curtis LeMay tábornok mondta, akinek lehet hinni, mert ő vezényelte mind Japán, mind Korea bombázását: „Nagyjából minden várost felégettünk Korea mindkét részén... Milliónál több civil koreait öltünk meg, és több milliót üldöztünk el lakhelyéről, az elkerülhetetlenül bekövetkező tragédiák mellett.”

Vietnamra (nem világos itt, belekeveredik Kambodzsa és Laosz a szövegbe) negyvenszer több tonna bombát dobtunk le, mint Japánra. – írja a szerző. Henry Kissinger, akinek híres önéletrajzától majdnem meghatódtam magam is, ezekkel a szavakkal továbbította Nixon parancsát a légierőnek, amikor elindította Kambodzsa bombázását: „Masszív bombázási kampány Kambodzsában. Mindennel, ami repül, mindenre, ami mozog.”

Szívhez szóló embertelen szózat, nemde?

Pihentetnem kellene a háború témáját, lassan megfájdul a fejem. Mikről is kellene írnom még? Megpróbálom folytatni, mert fontosnak érzem a minél kerekébb helyzetkép kialakítását. Miért is? Mert ez befolyásolja, határozza meg az emberiség jövőjét.

A hidegháború alatt az USA nemcsak a szovjet blokk ellen tornyozta magasra a fegyverkészleteit, kémkedett, alkalmazta a szubverzió minden elképzelhető változatát, eszközét, hanem a fél világra is kiterjesztette azt. A komoly háborúkon túl, tekintélyes szerv összegzése szerint 1945 és a Szovjetunió 1991-es összeomlása között 81 „fedett” fegyveres beavatkozást* folytattak, nem érdemes részletesen elemezni. Ott volt mindenütt, ahol baloldali kormány került hatalomra, vagy annak veszélyére gyanakodtak. Diktátorok sorát segítették hatalomra, vagy segítették őket talpon maradni. Diverziós tevékenységük jelentősen hozzájárul napjainkban a brazil és venezuelai helyzethez.

Remek forrás az a „tankönyv”, amit még 1944-ben írtak: „Simple Sabotage Field Manual.” (Egyszerű tábori szabotázs kézikönyv) Európai használatra készült, de valamikor 1980 körül felfrissítették és illusztrációkkal is ellátva angol és spanyol nyelven cirkulálták a fél világon. Miről szólt és hol alkalmazták? Orgyilkosságokra buzdított, jobboldali diktátorokat és halálbrigádokat támogatott, puccsokat finanszírozott és támogatott (Irán, Guatemala, Szíria, Irak, Dél-Vietnam, Chile és Indonézia), oktatta és pénzelte elnyomó rendszerek rendőrségét politikai és bűnügyi taktikai kérdésekben (Kambodzsa, Kolumbia, Ecuador, El Salvador, Guatemala, Irán, Irak, Laosz, Peru, Fülöp-szigetek, Dél-Korea, Dél-Vietnam, Thaiföld, és más országok), európaiakat és dél-afrikaiakat toborzott az Angolában és Kongóban folyó harcokhoz, drogok és fegyverek csencselésére oktatott fedett akciók támogatására. A támogatott célok között szerepelt titkos börtönök működtetése, közvetlen vagy közvetett részvétel gyilkosságokban, kínzásokban, terror-bombázásokban és gazdasági szabotázsban, látszólag „liberális” akadémiai és politikai front-szervezetek létrehozása és finanszírozása, és látszólag demokratikus választások korrumpálása (nagyobb, „baráti” országokban is, mint Olaszország és Japán) pénz pumpálásával preferált konzervatív vagy jobboldali jelöltek vagy pártok támogatása. (Mintha az Átkos idők propagandáját hallaná az ember, pedig ez amerikai vélemény!)

Mindemellett az 1950-es évektől 1973-ig működő, kódnevén MKUltra projectet azért hozták létre, hogy amerikai egyetemeken és kórházakban „agykontroll” kísérleteket végezzenek a kínzási és kihallgatási technikák fejlesztésére! Az „Operation Chaos” program pedig az országon belül feszültségek növelésével foglalkozott azzal a céllal, hogy azt külföldi befolyás eredményeként hitesse el a lakossággal.

1987-ben több magas posztot betöltött CIA hivatalnok szervezetbe tömörülve nyilatkozatot tett, miszerint a II. világháború óta hat millióan haltak meg az USA fedett akcióinak következtében. A fedett akciók áldozatai – meggyilkolt, megsebesített, terrorizált emberek – olyan országokban éltek, amelyek nem képeztek veszélyt az USA számára, nem rendelkeztek veszélyt jelentő képességekkel, nem mutattak ellenséges arcot, nem sokat törődtek a „kapitalizmus” és „kommunizmus” kérdéseivel.

A hidegháború utolsó évtizedét a fegyverkezés fokozása és „forradalmasítása” jellemezte. Carter és Reagan egy-egy doktrínával fokozta a feszültséget, egy évtizeden belül 40%-kal növelték a katonai költségvetést, tényleg modern eszközökkel digitalizálták, távvezérelt eszközökkel és radarral felfedezhetetlen repülőgépekkel látták el a haderőket. Később egy agytröszt tíz területet jelölt meg, ahol a fejlesztések forradalmi eredményeket hoztak: tudatosság, kapcsolattartás, hatótávolság, élettartam, precizitás, miniatürizálás, sebesség, lopakodás, automatizálás, szimuláció. Létrehozták a Special Operations Command (SOCOM) parancsnokságot a fedett műveletek szaporítása céljából. Óriási támogatást adtak a szovjetek ellen harcoló felkelőknek Afganisztánban (ami később visszaütött). Vége nincs, hossza nincs a világelső hatalom biztosítása érdekében tett lépéseknek. Nem is lenne nagy baj vele, ha az így elért abszolút világelsőséget a Szovjetunió összeomlása után az általános leszerelésre, a világbéke megteremtésére használták volna fel.

Nem ez történt! Hogy mennyire nem, arra elég egyetlen számsort felmutatni: az USA a II. világháború és 2002 között 263 katonai akcióban* vett részt, aminek csupán egyharmada történt 1991 előtt, 176-ra azután került sor (akadémiai felmérés). Külön figyelmet érdemel a neves Andrew Bacevich megállapítása, miszerint 1980 és a 9/11 terrortámadás között az Egyesült Államok tucatnyi iszlám államba hatolt be, vagy szállt meg, vagy bombázott: Irán, Líbia, Libanon, Irak, Kuvait, Szomália, Bosznia, Szaúdi-Arábia, Afganisztán, Szudán, Koszovó és Jemen. Irakot már a háború előtti években oly mértékben bombázta tönkre, hogy a lakosság döntő része embertelen körülmények között kényszerült élni: az elektromos erőművek 92 %-át, az olajfinomítók 80%-át tették tönkre. A további területeket – ahol súlyos volt a károsodás – csak sorolom: petrokémia, telekommunikáció, hidak, utak, vasutak, mozdonyok és termékekkel teli vagonok, rádió- és TV-állomások, alumínium-, textil-, elektromos kábeltermelés. A gyógyszerellátás súlyos hiányosságokkal küszködött, a saját generátorokkal nem rendelkező kórházakban nem tudtak műteni. Csoda, hogy az iszlám világ gyűlölte az USA-t?

A hidegháború után rövid, nagyon rövid szünet következik. A katonai *forradalom* Grenada óta először sima győzelmet hozott az USA-nak: az első iraki háborúban, az Operation Desert Storm-ban már nem is a szőnyegbombázások, lángtengerek hozták meg a sikert, hanem az új fegyverek és az információ-fölény. A két győzelem: a hidegháború győztes befejezése és az Irak elleni henger olyan büszkeséget váltott ki a birodalom vezetéséből, hogy megint „elfeledtek” arról, hogy az akkor már biztos világelső pozíciót a béke megteremtésére használják fel. Helyette gyorsan kikiáltották a „new world order”-t (új világrendet). Meg kellett kapaszkodnom, amikor ezt olvastam, hiszen ez olyan nagy múltú diktátorok, birodalmak jelszava, mint a náci Németország, és a sztálini Szovjetunió. Ha alaposan végignézném a frissen hatalomra kerülő hatalmasokat a messzi múltban is, bizonyára azok szóhasználatában is visszacsengne az új világrend.

Ennek megfelelően formálódott Amerika következő két és fél évtizede: a kommunizmus réme helyett megszülték, megteremtették a terror rémét. A 9/11-gyel napokon belül elindult a „globális terrorellenes háború” és tart napjainkig. És az ostoba világ ostoba vezetői nem fojtják meg egy kanál vízben ezt a bandita társaságot, nem lesz soha vége. Mint ahogy deklarálták is a kivételezett voltukat, a büntethetetlenségüket, a háború végtelenségét.

Itt abbahagyom, mert csak ismételném, amit már több könyvemben megírtam: az „Uncle Sam, maradj magadnak!”-ban, az „Az USA ledarálja a világot”-ban és a „Halálunk éve: 2018”-ban. A terrorellenes háború teljes csőd. Embertelenség-spirál. Embertömegek tönkretétele, menekülésre kényszerítése, világméretű káosz. És az új amerikai vezetés – Trump-pal az élén – fokozni akarja az eddigi beavatkozásait.

Ha most kell véleményt nyilvánítanom, mi lesz a világ jövője, azt kell mondanom, hogy vége lesz, háború lesz a gyilkosa a Földnek. Mert minden mögött a tőke áll, és az könyörtelen, mert a kapzsisága végtelen! Ismételtetésre alkalmas vélemény. Elmondom, ahol csak lehet!

Ezt a két bekezdést összefoglalónak is tekinthetjük.

Nemcsak az én írásomból marad ki az úrkutatás, a szatellit-háború, hanem a megfigyelők elemzéseiből is hiányzik, esetleg érintőlegesen foglalkoznak vele. Hagyom én is a jövőnek, óriási technológiai és emberi bravúrok területe, a világ fejlődésének motorja. Kár, hogy a két tábor közötti vetélkedés folytatásaként ma örületek kergetése lett a cél: a Mars elfoglalása és tovább. Megírtam másutt is: nem szabadna foglalkozni vele, amíg az emberiség meg nem oldja a normális életet minden földi halandó számára. Addig csak az agyak, emberi energiák és óriási pénzüsszegek pazarlásának tudom tekinteni.

Jobb összefoglalóra akadtam. Stephen Hawking nyilatkozta július 2-án:

„Attól tartok, hogy az evolúció beépítette a mohóságot és az agressziót az emberi génállományba. Nincsenek jelei a konfliktuscsökkenésnek, a militarizált technológia és a tömegpusztító fegyverek fejlődése katasztrofális következményekkel járhat.” (Persze az óriások is hibázhatnak. A háborús konfliktusok előtt nem menekülhetünk az űrbe, mint mondja: „Az emberiség túlélésére a legnagyobb remény, hogy önálló kolóniákat hozunk létre az űrben.” Elképzelhetetlen, hogy elegendő idő és energia lenne az emberiség valamennyire is számottevő hányadának a kitelepítésére a várható katasztrófa előtt. És a mohóságot és agressziót is csak az alfa-emberek hordják a génükben, gondolom én.)

Nem lehet megállni! Újabb adatsort olvasok William D. Hartung tollából a TomDispatch weblapon. A neves szerző arra világít rá, hogy az USA nemcsak a Pentagon költségvetését fordítja háborús célokra, hanem további 9 *rejtett* forrásból ömlik katonai célokra a pénz. A részletek itt olvashatók angolul. Én csak a tételeket sorolom fel, hétköznapi hírnek az is elég. Nekem sok! Tehát:

- Pentagon: 575 milliárd \$ (Pentagon Budget: \$575 Billion);
- Háborúk költségvetése: 64,6 milliárd \$ (War Budget: \$64.6 Billion);
- Az Energiaügyi Minisztérium költségvetésében elrejtett „nukleáris robbanófejek és egyéb” kategória: 20 milliárd \$ (Department of Energy (nuclear): \$20 Billion);
- „Egyéb honvédelem”: 8 milliárd \$ („Other Defense”: \$8 Billion);
- Belföldi biztonság: 50 milliárd \$ (Homeland Security: \$50 Billion);
- A Külügyminisztériumban elrejtett „katonai támogatás”: 7 milliárd \$ (Military Aid at the State Department: \$7 Billion);
- Hírszerzés: 70 milliárd \$ (Intelligence: \$70 Billion);
- Veteránok: 186 milliárd \$ (Veterans: \$186 Billion);
- Katonák nyugdíj-kiegészítése: 80 milliárd \$ (Military Retirement: \$80 Billion);

- Az államadósság kamatterheinek a honvédelmet terhelő hányada: 100 milliárd \$ (Defense Share of the Interest on the Debt: \$100 Billion).
- Mindösszesen: 1,09 billió \$, azaz $1,09 \times 10^{12}$ \$ (Grand Total: \$1.09 Trillion).

Aki nekem azt merészeli mondani, hogy ez a háborús örültek által megszállt birodalom a közeli évtizedekben békés lépésekre lesz hajlamos, azt törlöm az emlékezetemből.

*

Mindaz, amit eddig a háborúkról írtam, elég jól ecseteli a háborúk szörnyűségeit. Az érzelmekre, az olvasó lelkére valószínűleg mégis jobban hatnak a versek, jobban segítenek érzékelni az embertelenség csúcsát, a háborúban folyó öldöklést.

A legnagyobb ilyen kísérletek közé tartozik Gyóni Géza verse:

CSAK EGY ÉJSZAKÁRA...

Csak egy éjszakára küldjétek el őket;
A pártoskodókat, a vitézkedőket.

Csak egy éjszakára:
Akik fent hirdetik, hogy – mi nem felejtünk,
Mikor a halálgép muzsikál felettünk;
Mikor láthatatlan magja kél a ködnek,
S gyilkos ólom-fecskék szanaszét röpködnek,

Csak egy éjszakára küldjétek el őket;
Gerendatöréskor szálla-keresőket.

Csak egy éjszakára:
Mikor siketítőn bögni kezd a gránát
S úgy nyög a véres föld, mintha gyomrát vágnák,
Robbanó golyónak mikor fénye támad
S véres vize kicsap a vén Visztulának.

Csak egy éjszakára küldjétek el őket.
Az uzsoragarast fogukhoz verőket.

Csak egy éjszakára:
Mikor gránát-vulkán izzó közepén
Ugy forog a férfi, mint a falevél;
S mire földre omlik, ó iszonyu omlás, –
Szép piros vitézből csak fekete csontváz.

Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
A hitetleneket s az üzérkedőket.

Csak egy éjszakára:
Mikor a pokolnak égő torka tárul,
S vér csurog a földön, vér csurog a fáról
Mikor a rongy sátor nyöszörög a szélben
S haló honvéd sóhajt: fiam... feleségem...

Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
Hosszú csahos nyelvvel hazaszeretőket.

Csak egy éjszakára:
Vakító csillagnak mikor támad fénye,
Lássák meg arcuk a San-folyó tükrébe,
Amikor magyar vért gőzölve hömpölyget,

Hogy sirva sikoltsák: Istenem, ne többet.

Küldjétek el őket csak egy éjszakára,
Hogy emlékezzenek az anyjuk kinjára.

Csak egy éjszakára:
Hogy bujnának össze megrémülve, fázva;
Hogy fetrengne mind-mind, hogy meakulpázna;
Hogy tépné az ingét, hogy verné a mellét,
Hogy kiálná bőgve: Krisztusom, mi kell még!

Krisztusom, mi kell még! Véreim, mit adjak
Árjáért a vérnek, csak én megmaradjak!

Hogy esküdne mind-mind,
S hitetlen gőgjében, akit sosem ismert,
Hogy hívná a Krisztust, hogy hívná az Istent:
Magyar vérem ellen soha-soha többet!
– Csak egy éjszakára küldjétek el őket.

*

Nem sorolná ide senki az égvilágon, én megteszem:

A sportok szerepe a háborús szellem generálásában.

Hogy a csodában merek ilyesmire vetemedni? Hiszen általánosan elfogadott vélemény, hogy a sportok egészséges testet fejlesztenek, és egészséges versenyszellemet táplálnak. Mindkettő tartalmaz korlátozott igazságot. A nem túlhajszolt sport, jó körülmények között, ésszerű tréner és tréningprogram mellett egyértelműen jó hatással van a testre. Helyes is testedzésnek hívni. Az élsport, a csúcsra törekvés azonban mind szélesebb körben elismerten káros. Maratonnal kezdődött, a hírnök a célnál összeesett és meghalt. (Ha a rege igaz.) Azóta hány sportoló halt bele a túlzott erőfeszítésbe, vagy az adott sport kegyetlen jellegéből eredően (bokszt és még vadabb ficamai). A versenyszellem pedig szerény véleményem szerint a legkisebb mozzanatoktól kezdve káros. Tudom, az emberiség fejlődése egyik motorjának tartják, meg minden egyéb cirkalommal feldíszítik ezt a káros szellemiséget. Irigység, megalázottság, lenézés, mindenféle rossz okozója. Ha meg nemzeti színekben, nemzetek közötti versengésben adagoljuk a versenyszellemet, az óhatatlanul a másik nemzet lebecsülésére idomítja egyrészt a versenyzőket, másrészt a nemzet egészét. Gondoljunk csak a magyar-román fociviadalokra, például. Az is gondolatébresztő, miért alakult ki a fairplay-díjazás? Mert ritka kivétel, különben észrevehetetlen valami lenne. Le a versenysporttal, mint testet és lelket egyaránt tisztító tevékenységgel!

* Ellentmondónak tűnő adatok, de a kisebbik „fedett”, azaz titkos akciókra vonatkozik, a nagyobbik számban a nyilvánossá váltak is szerepelnek.

IV. fejezet: Vallások és egyházak, vallásszabadság, egyházak és államok

Proverb: The believer is happy. The doubter is wise.

A weblapom egyik mottója. Magyarul:

Mondás: A hívő boldog. A kételkedő bölcs.

Se magamat, se a kedves olvasót nem szándékozom fárasztani a vallások születésének teóriáival. Az, hogy egyáltalán megszülethettek, az emberi sötétség, tudatlanság eredménye. Rosszul hangzik, mert az emberi agyvelő azonnal százmillió éveket ugrik előre, és a mai tudatlanságra gondol. A kettő nem ugyanaz! Őseink, amikor „lemásztak a fáról” nem tudhattak mások lenni. Csak annyira fejlődött az agytartalmuk, amennyire a természetet megismerve tapasztalatokra, tennivalók rendszerére tudtak szert tenni. Oktatás csak családon belül, majd törzseken belül folyhatott. Képzeliük el, milyen fantasztikus hatással lehetett őseinkre, az ősemberre a természeti rendellenességek, csodák megjelenése. A dörgés-villámlás is felsőbbrendű lénytől eredőnek tűnhetett, nem beszélve a csillaghullásról, a Hold fázisairól, a napfogyatkozásokról, az üstökösök csóváiról. Kialakult – számtalan, egymástól független változatban – a felsőbbrendű uralkodó-varázslóba vetett hit. Az azóta is átkokat vonzó-teremtő Hit!

A mai tudatlanság a társadalmi ellentétek, a kizsákmányosság, elnyomás, a társadalmi egyenlőtlenség terméke. Ha valakinek a szélsőséges „termék” szó nem tetszik, annak legyen maradvány. Ma a nem nagyon gazdag társadalmaknak is megvan minden lehetősége, eszköze ahhoz, hogy ezt a tudatlanságot felszámolja. Nem ragozom a tudományokat (pszichológia, pedagógia, szociológia, orvostudományok), és az anyagi-emberi jellegű lehetőségeket (pénz, állami költségvetés, dúsgazdag egyházak, áldozatkész oktató agyvelők). Évtizedek alatt fel lehetne számolni világméretben nemcsak az analfabetizmust, hanem az egyszerűséget (primitivizmust) is. Most ismét rám süthetik a sütőgetők, hogy komcsi vagyok, ha három kommunista országot említek meg példaként (nem tagadva, hogy a fejlett országok, ha lassabb tempóval is, de előbb jutottak olyan eredményekre, mint ők hárman): Szovjetunió, Kuba és Kína. Ma már nem létező, vagy nem kommunista országok (részben hál’isten, részben sajnos, de ez hosszú mise lenne). Majdnem azonos kaptafával, módszerekkel értek el fantasztikus eredményeket. Mik is voltak a legfontosabb módszerek az analfabetizmus felszámolására indulás pillanatában kifejezetten szegény országokban? Állami oktatási rendszer, központi költségvetésből kiemelt támogatás, írásbeliség megteremtése (a Szovjetunió számtalan etnikuma számára, sok hibával, pl. a cirill betűk erőltetésével), tanító-oktató brigádok szétküldése primitív környezetbe (is). Nem lényegtelen oktatásról is beszélni, ezek a brigádok többnyire egészségügyi, egyéb kulturális missziókat is teljesítettek.

Korrigálnom kell az eddigieket, mert hiszen nem mindenki ostoba, aki felsőbbrendű lényben, egyben vallási tételekben is hisz kétségek nélkül, vagy elmélkedve azokon. Számtalan ismerősöm, sőt – sajnos – rokonom is ebbe a kategóriába sorolható. Klasszikus példaként Einsteint is szokták emlegetni. Egyszer már tisztáztam, hogy ez így nem igaz, de egyszerűbb volt újra megnézni, mint kikeresni, mikor, hol és pontosan mit is írtam, inkább – az Előszóban tett fogadalmamat sokadszor áthágva – újra megnéztem a Wikipédiában az (angol) „Albert Einstein vallási és filozófiai nézetei” című weblapban, miben is hitt Einstein? A képlet világos, szabatos: nem hitt személyben megtestesülő istenben, aki az emberek sorsával és tetteivel foglalkozik. Ezt a hitet naivnak tartotta. Egyértelművé tette azonban, hogy nem ateista, hanem agnosztikus (szabadgondolkodó), másként „vallásos hitetlen”. Megvallom,

ebben a szóösszetételben nem világos számomra a tétel. Inkább maradjunk az agnosztikusnál, aki szerint nem tudni, illetve nem is tudható meg, létezik-e isten? Mikor megkérdezték, hisz-e a túlvilági életben, azt felelte határozottan, hogy nem, és elég is neki egy élet.

Mindenesetre, akik Einstein istenhitét mondják nekem, azoknak azonnal szembeállítom a ma legnagyobb tudósának tartott Stephen Hawking-ot, aki viszont határozottan vallja, hogy nincs felsőbb erő, a világmindenség megvan magában, a fizika-csillagászat törvényei önerőből születnek, léteznek, mozgatják, működtetik a világunkat minden felsőbb szellem beavatkozása nélkül.

Tehát létezhet, és nagyon is létezik istenhit ostobaság nélkül, azon felül is. Meg lehet érteni, de nem segít az emberiségen. Mert nézzük csak tovább, mi lett a civilizáció világméretű terjedésével párhuzamosan a vallások szerepe? Nem ostoba az a megállapítás, hogy a pénz és birodalmak megszületése mellett a vallások váltak a nemzetek feletti összefogó erő harmadik oszlopává! Ez a szövetség Európában és az európai fehér ember által birtokba vett országok többségében zavartalanul működött. Az egyház a hatalom szilárd bástyájaként akár döntőnek is nevezhető szerepet játszott az idegen népek leigázásában, aminek része volt a megtérítés. A két amerikai kontinensen fényes sikert aratott ez a szimbiózis. Ázsiában azonban, főként az indiai eredetű vallásokat befogadó területeken a siker jóval korlátozottabb volt. Magában Indiában csak a vallási kérdésekben is tűzzel-vassal hódító portugálok és franciák tudták elfoglalt területeiken a lakosság nagyobb részét megtéríteni. Az angolok szálnalmas eredményt értek el, kivonulásuk után 2-3% keresztény hívő maradt az óriási birodalomban.

A fehér ember megjelenése előtt érdekes események zajlottak Ázsiában, a vallások közötti csendes hódítások területén is. Az árják vallása vitathatatlan első, illetve gyakorlatilag kizárólagos helyet foglalt el. Sok jellemvonása segített ebben: nem hódított, csak csendben bekebelezett minden mást. A buddhizmus megszületése azonban új korszakot nyitott, annyira meghódította a lakosságot, hogy Asóka a Kr. előtti harmadik évszázadban államvallássá tette. A hinduizmus óriási erejére, és hihetetlenül okos módszereire jellemző, hogy a buddhizmust Indiában történelmi mértékeket nézve rendkívül rövid idő alatt „lenyelte”, beépítette saját hitrendszerébe, Buddhát beemelte a hindu istenek panteonjába.

Világméreteken mégis a buddhizmus győzött, fél Ázsiában diadalt aratott. Többségi vallássá nőtte ki magát Sri Lankán, Thaiföldön, Burmában, Kambodzsában, Laoszban, Bhutánban, de jelentős arányt képvisel – meglepetésemre – Japánban, É-Koreában, Vietnámban és Mongóliában is. A kínaiak által lakott területekről nem kapható hitelt érdemlő adat, Kína a mai napig titkolni látszik, hányan vallásosak az országban, ugyanez vonatkozik egyelőre Hongkongra és Makaóra. Szingapúrban jelentős a buddhisták aránya.

Térjünk azonban vissza a hinduizmushoz, számomra az jelenti ugyanis egyrészt a követendő példát, mivel nem épített magának hierarchikus rendet, egyházat maga fölé, másrészt a szélsőségek és csodák, meg ellentmondások tárháza. Hogy is lehet érzékeltetni, mi búvóli el a külső megfigyelőt?

Kezdem egy dél-indiai, szomnatpuri templom egyik oszlopának egyik szobrával. Naponta ezrek sétálnak el mellette, a hívők közül egyesek megállnak, elhelyeznek a szobor alatt virágot, megöntözik olajjal, rákennek valami piros anyagot (bár tudnám, emlékeznék, mivel szokás megtisztelni? azt hiszem, henna), imára kulcsolják a kezüket, elmormognak valami imát, és mennek tovább. Nekem földbe gyökerezett a lábam. A világon nem láthatok többé ennél érdekesebb, valószínűtlenebb szobrot, hiszen isten születését látom! Az istennő arca fájdalmas, a hasa még nagy, de a terpesze alatt már ott a megszületett kisded. Nem lehet véletlen, hogy piros minden a szobor ágyékától kezdve: a szüléssel járó vért festik a hívők az anyára. Hihetetlen, nem? És ez csak egy másutt nem látott módja az istenek szaporításának. A hinduizmus úgy szüli az isten-változatokat, mint az ég a csillagokat. Tévedtem, amikor extázisba estem isten születése láttán. Ugyancsak dél-indiai templom gopuramán (tornyán) fotóztam le, és

bocsátott rendelkezésemre talán még érdekesebb szobrot Namit Arora: a csecsemő még csak félig bújt elő a szülő nőből. Ámulatra méltó nyíltság, természetesség!

Isten és oltár születik

Sokáig abban a hitben éltem, hogy a hindu panteon végtelen sok istene önálló lény, míg el nem mélyedtem a nagy indiai filozófus, Sarvepalli Radhakrishnan írásaiban, aki állítja, hogy a hinduizmus monoteista vallás, a sok isten az egy isten inkarnációi, a gazdag indiai fantázia szülöttei. Nem vitás, hogy ha számomra valami rendkívüli az indiaiakban, az a hihetetlen fantázia. Angolul olvastam el a két nagy indiai (hindu) eposz egy-egy kötetbe gyűrt változatát, így is álmélkodva csodáltam a hihetetlen fantáziát, amivel isteneket, embereket, állatokat, eseményeket írnak le. Mindkét eredeti, a Rámájana és a Mahábhárata is könyvtáryi csoda, és – ha a regéknek hinni lehet – szerzetesek generációi adták tovább egymásnak verbálisan, amíg a szanszkrit írásbeliség meg nem született. A memória, ami ehhez kellett, ugyancsak csodálatos csúcsa az emberi teljesítménynek.

Az indiai oktatást is dicsérem, amikor elmesélem, hogy Amrita lányom, aki Bombayban született, majd Kalkuttában kezdte az iskoláit, a Rámájana egyik címszerepét, Szítát játszotta el a nemzetközi iskolában, német, cseh és más társszereplőkkel. Nemcsak ezt a nemzetköziséget tekintettük különlegesnek, hanem azt a fesztelen, laza, osztályozás és fenytések nélküli oktatást, ami örömtelivé tette a nebulók számára a tanulást. A társadalmi rendszerek közötti szigorú elkülönülés ellenére (nyugat)német barátnőjével évekig leveleztek.

A vallás rendkívüli jellegének bemutatása céljából rövid kirándulást teszünk Puriba. Mi tengerparti pihenésnek szántuk. Hallottunk arról, hogy a temploma miatt a város nevezetes szenthely, de amivel találkoztunk, az minden emberi képzeletet felülmúl.

A három kép is visszaad valamit a hely különlegességéből. A templomba nem hindu nem léphet be. Minél délebbre halad az ember Indiában, annál szigorúbb ez a rendszer, de a Jagannath templomot különleges szentsége zárja el idegenek elől. Fehér kurta-padzsama öltözékben voltam, sötétbarna bőröm miatt már néztek cigánynak, arabnak, párszinak, gondoltam, kinyílik előttem a kapu. Szép lassan, kocogva elindultam a templom felé, lassan körbezártak, lazán, több méteres sugarú kört alkotva. Nem szóltak semmi, nem villogott a szemük, nem fenyegettek. Értettem a testbeszédet, szépen megfordultam, a kör kinyílt, békésen távozhattam.

A Jagannath templom éjszaka

A három főisten házi oltárhoz

A Ráth Yatra felvonulás a mai modern időkben

A villódzó, örületig hajló hitben égő, istenalakokkal rohangászó tömegben érzékelünk valamit a következő videóban látható nagy ünnepből. Sok számomra is különleges részletbe enged betekintést: a szigorúan zárt templomban rálátni „élő” istenekre, a templom és a szent szekerek közötti mozgásukat is látni, a szekereken zajló eseményekbe enged betekinteni, többször felvillan egy nyilván (szinte tüntetőleg) meleg fiatalember áhítatos viselkedése. Szenzációs videó. <https://www.youtube.com/watch?v=oiOFcUtbD5E#t=75.309059>

Fellapoztam a Magyar Elektronikus Könyvtárban (is) megjelent „7 év a csodálatos Indiában és két nepáli túra” című könyvemben (<http://mek.oszk.hu/10500/10527/10527.pdf>) a Purival foglalkozó részletet (a 384. oldalon kezdődik), és azon belül India négy leghíresebb temploma egyikéről, a Jagannath-ról szóló sorokat. Onnan értesültem, hogy a leírhatatlanul tomboló tömeg nem a Ráth Yatra szekérünnepepre készült, „csupán” a Diváli-t, a hindu újévet ünnepelte (<http://lotusz.cafeblog.hu/2015/11/02/diwali-a-feny-unnep-indiaban/>) Tessék belelapozni, a képek a csendes, nyugodt ünneplést mutatják be. Puriban egészen más történetek zajlottak. Nem tudom megállni, hogy ezt a hosszú leírást ne ültessem át ide, segít talán a vallási fanatizmus megértésében.

„...Miért foglalkoztam kivételesen ilyen részletesen a három isten egyikével? Mert ezeket az igazán primitív megjelenésű isteneket emberfeletti módon imádják, valószínűleg már a templomban. Az ünnepi felvonulás azonban minden emberi képzeletet felülmúlhat. Nyugodtan állíthatom, mert mindjárt rátérek az esti történetek, látvány leírására, amiből én következtetni tudok, mi játszódhat le a Ráth Yatra alatt. És most idézem Baktayt [5., II. kötet, 18-19. old.]: ‘... A szentélyben három primitív, emberi alakokra emlékeztető, tarkára festett fakoloncot őriznek – a hagyomány szerint Krisnát, feleségét és fivérét [megjegyzem: két tévedés, egyértelműen Visnuról és két testvéréről van szó!] ábrázolják és legenda fűződik hozzájuk. Kezdetleges őskultuszok emlékei olykor elválaszthatatlanul összevegyülnek egy magasabb rendű szemlélet megnyilatkozásaival a hinduizmusban; Puri jó példa erre, s az időtlen alakzatok ezúttal ugyanúgy elvont belső élmény serkentői, mint a legmagasabb rendű művészet alkotásai.’ Ismét kalapot le Baktay előtt! És ezek az ősprimitív isten-fantáziák olyan imádat tárgyai, hogy a templom nevének angol torzításaként nyugaton elterjedt *juggernaut* kifejezés ‘... az eszeveszett fanatizmus szinonimájaként szerepel...’. Én nem ismertem, de Baktayn kívül – aki egy ‘g’-vel írja – Eugene Fodor (Fodor Jenő), az Angliában élő híres magyar útikönyv kiadó is megemlíti (két ‘g’-vel) – ugyancsak mint a fanatizált istenhitet idéző kifejezést. Ami az istenek át- és egy hét múlva visszaszállítása körül zajlik, az tényleg a végtelenségig felkorbácsolt fanatizmus diadala. Több százezer ember özönl el a várost, a három isten-szobrot szent hintóikra, a rathákra emelik, azok fölé *nágara sikharák* (észak-indiai templomtornyok) formájára alakított mennyezetek, ernyők borulnak..., hívők ezrei tolonganak oda, hogy megragadják a hosszú köteleket és vontathassák az istenek járműveit.”

Több forrás utal arra, hogy a világon másutt elképzelhetetlen tömeg küzdelmet folytat a szekerek köteleiért – merthogy az annak húzásában való részvétel megdicsőülést hoz – és hogy a közelmúltig sokan vetették magukat a rendkívüli méretű hintók embernél magasabb kerekei alá, mert a szent kerekek alatt meghalni megváltást jelent. Kivétel nélkül mind finomítja a dolgot, állítva, hogy csak a tömeg nyomása okozta szerencsétlenségekről van szó, én azonban, hét év Indiával a hátam mögött állítom, jóval valószínűbb, hogy önfeláldozásról van szó és nem csodálkoznék, ha a mai napig előfordulnának fanatikus öngyilkosságok. Ha van olyan olvasó, aki végigböngészte az Indiával foglalkozó írásaimat, emlékezni fog a szatí ma is élő gyakorlatára, a rituális gyilkosságokra, a fanatikus hit egyéb megnyilvánulásaira. Hozzáteszem, hogy olyan olvasmányra is emlékszem, amely szerint a tömeges önkorbácsolás ma is kísérője az ünnepségnek. Most találtam rá a leírásra, amely ismerteti, milyen hihetetlen fantáziával megáldott papok kezelik az istenségeket! A hindu védikus csillagászatban is jártasnak kell lennie az embernek, hogy követni tudja a most leírtakat: amikor egy Ashadha holdhónapot egy Aashadha holdhónap követ, az ilyen szökőhónapban az istenségek testet cserélnek! Az utolsó négy ilyen eseményre 1950-ben, 1969-ben, 1977-ben és 1996-ban került sor. A testcsere alkalmából látogatják legtöbben Purit.

Puri csupán például szolgál jelen könyvben annak illusztrálására, milyen magas hőfokra emelkedhet a vallási fanatizmus, még teljesen békés körülmények között, a békés együttélés, hihetetlen tolerancia és befogadás világában is. Miért csodálkozik a világ, ha az évszázadokon keresztül megalázott népek, alig hogy önálló államisághoz jutottak, indokolatlan támadások, vérfürdő hatására szélsőséges csoportokat is szülnék, terror-eszközökhöz is folyamodnak? Most is hozzáteszem, hogy a polgári, civil lakosok elleni terrortámadásokat elítélem. De csak azokat! Megértem azonban, amikor az új elnyomó ellen fegyverekkel lépnek fel. Az elnyomók felkelőknek, jobb esetben ellenállóknak minősítik őket, pedig egyszerűen szabadságharcosok, hazafiak. Úgy bizony, emberek, akik zabáljátok a csúsztatásokat, népszédítő propagandát!

Érdekes aspektusa a vallási kérdéseknek a vallások és egészségügy közötti összefüggések. Kérdésként hangzott el felém. Számomra nem kérdés, hanem szoros bizonyosság. Itt,

Európában elsősorban a kereszténység egészséget szolgáló rendelkezéseit ismerjük, gyakoroljuk. Mind kevésbé, természetesen, nemcsak a növekvő ateizmus miatt, hanem mert a modern életvitellel együtt kopnak. A legfontosabb rendelkezést emelem ki: a böjtök rendszerét. Elvileg minden pénteken tartózkodnunk kellene hús (vörös hús) fogyasztásától, de vannak böjt-szakaszok is. A modern orvostudomány is magáévá teszi legjobb tudomásom szerint, hogy a böjt a szervezet bizonyos fokú tisztulását eredményezi, egyértelmű a kedvező hatása. Ha nagyot lépünk keletre, a hinduizmushoz, illetve az indiai eredetű vallásokhoz, sokkal szigorúbb és szélesebb körben alkalmazott böjttel találkozunk. Talán már nem is vallási kérdés, csak a gyökerei nyúlnak vissza a valláshoz: a hindu nők jelentős része, legalábbis a tehetősebb körökben böjttel támogatja a férjet, amikor fontos lépést tesz. Csak folyadékot fogyasztanak olyan napokon, amikor a férj valami újra vállalkozik... Ettől függetlenül is sokat böjtölnek, akár egy hétig tartó szeánszot is tartanak.

Talán napnál is világosabbak az iszlám szertartások egészségügyi szándékai. Az imádkozások előtti kéz- és lábmosás oka csakis higiéniai lehet. A disznóhús fogyasztásának tilalma a forró éghajlattal lehet összefüggésben: ez a hús romlik leghamarabban hűtés nélkül. Az alkohol-fogyasztás tilalmát szükségtelen magyarázni. Nincs egyértelmű magyarázatom a Ramadánra. A böjtölés túlhajtott ficamának látom, bár valószínű van bizonyos család-összetartást segítő funkciója is (amennyiben ez egészségügyi kérdés, ide való, ha nem, nem).

Indiában ismertem meg a zoroasztrizmust, másként zoroasztrianizmust (amennyire laikus egyáltalán be tud tekinteni vallásba). Rendkívüli nehézségek árán, több hónapos „nyomozás” után szereztem meg a szentkönyveit. Ugyanúgy nem szeretik, ha nem az ő hitüket valló olvassa őket, mint ahogy a Koránt hithű muzulmánoknak el se szabad adnia más vallásúnak. Ámulva-bámulva olvastam a rendkívül nehéz írásokat: hosszú szakaszok, oldalakon keresztül higiéniai intelmeket, tanácsokat tartalmaztak. Olyanokat például, hogyan kell kiemelni halottat kútból vagy állóvízből. Hogy nem a testét kell megfogni, hanem a ruházatát, és mind a halott, mind a mentő ruházatát el kell utána égetni! (Több ezer évvel Semmelweis és társai előtt. Nem tudom pontosan mennyivel, mert évezredek szórnak a Zoroaszter másként Zarathusztra születésére vonatkozó adatok. Hívei az első monoteista vallásnak tartják, amivel a zsidók biztos vitatkoznak. Nekem mindegy.) Rendkívül érdekes, nem?

Kérdésként hangzott el az is, hogy vajon a körülmételés oka kizárólag vallási-e, vagy esetleg vannak egészségügyi megfontolások is a széleskörű alkalmazásában? Biztos vannak! Sőt, valószínűnek tartom, hogy a vallási elvárások (előírások?) csak megerősíteni szándékoznak a higiéniai szempontok miatt indokolt sebészi beavatkozást. Ilyenkor villan az agyamban a gyerekkori emlék. Kollégista voltam. Bejött az igazgató elvtárs (jé, a neve is beugrik: Meskó) egy tanuló-szeánsz végére, és pár mondatos előadást tartott a főként szegény parasztcsaládból származó nebulóknak a fityma karbantartásáról. Konkrétan arról, hogy naponta legalább egyszer, a kötelező reggeli zuhanyozáskor fel kell húzni és ki kell mosni alóla a túró. Igen, ha ez nem történik meg, 2-3 nap múlva a túró elkezd bűdösödni, trutymósodni, majd begyullad. Ez történt az egyik pajtásunkkal, ez volt az oktatás kiváltó oka. Na, mármost, erre a melegebb éghajlaton élő népek bölcsei, ős-orvosai hamarabb rájöttek, mint az északiak, és sok begyulladást követően jöhettek rá, hogy a legegyszerűbb eljárás a fityma eltávolítása csecsemőkorban, vagy igen fiatal gyerekkorban. Eddig csak arról tudtam, hogy a sémita népeknél, zsidóknál, araboknál kivétel nélkül minden gyermeket körülmételnek, és hogy az eljárás igen népszerű az USA-ban is. Ott valószínűnek tartom, hogy nem az európai hódítóktól (akik évente egyszer vettek forró fürdőt, és ahol a királyi udvar hölgyei tűkkel vakargatták a tetves fejüket), nem is a szegény bevándorlóktól tanulták a kiváló módszert, hanem az afrikai rabszolgáktól. Megérzés csupán... Nem tántorít el ettől a hitemtől (mármint, hogy nem vallási eredetű valamiről van szó) az a Dél-Afrikában honos szokás, hogy sihederkorban végzik el a fiatalok egy részén a műtétet, minden utókezelés nélkül, és hogy más afrikai országokban

előfordul, hogy őrvongó tömegek előtt hatják végre a beavatkozást. Őszintén: nem is nagyon értem, és remélem, ez a kivétel csak erősíti a szabályt.

További kérdésként hangzott el, hogy vajon az a gyakorlat, hogy muszlim országokban a nők nemi szervét orvos se láthatja közvetlenül, csak tükröt használva, valóban a Korán tilalma miatt van-e így? A mindent! Szegény Korán. Micsoda óriási a különbség keresztény régiókban a Biblia utolérhetetlen és mindenkinek feletti szentsége, és a Koránt körülvevő átok között. Sokszor leírtam, most is megteszem: ateista vagyok. Ha lehet még fokozni, napról napra ateistább. De van angol-arab nyelvű, bőrkötéses, bibliofil Koránom, amit lelepleződéstől félve adott el egy könyvesbolt tulajdonosa az azóta tönkretett líbiai Tripoliban. És a Korán csak egyike a kis könyvespolc-sarok teológia kérdésekkel foglalkozó könyveinek. Megtalálható ott a Biblia, a pravoszláv (orosz) biblia harmadik, kis példánya, két Koránhoz hasonló kivitelűt eltulajdonított a kölcsönkérő, pedig imákat kellett javítanom, és 20-20 rubelt fizetnem értük (3-3 jó éttermi ebéd ára volt akkoriban). Ott sorakoznak a hindu-dzsajn-szik vallások fontosabb könyvei, féltve őrzöm a zoroasztrianizmus szentkönyveit, sőt Máni tanításait is érdeklődéssel olvastam. És ott „Az igazi Talmud” is. Mert nemcsak a jó pap tanul holtig, hanem a jó ateista is. Visszatérve a Koránra: a világméretű iszlámellenes uszítás egyik legfőbb fegyvere lett a Korán. Azt hazudják róla, bele, amit csak nem szégyellnek, amit az uszítás pillanatnyilag használt húrjainak pengetéséhez jónak vélnek.

És most következze egy őszinte vallomás, ami nostra culpa!

Volt már eset, hogy szégyentelen hazugságot a Koránomat előszedve buktattam le. Jóbarát kapta ezt az üzenetet:

„A nők másodrendűek és ostobák. A Korán 2.223 szerint a feleség szántóföld, akit a férj akkor és úgy szánhat fel, ahogyan akar. A gyengébbek kedvéért ez azt jelenti, hogy nem kell a feleség beleegyezése a szexhez.

A Korán 3.43 szerint a feleség feladata az engedelmesség mind a férjnek, mind Allahnak. Azokat a nőket, akik lázadoznak, először az Iszlám tanítása rólunk 6/9 megfeddésével, majd az ágyból való kivetéssel, végül – ha még mindig makacskodnak – veréssel kell a helyes irányba állítani.”

A válaszom durva kirohanás volt. Az oka csak részben az, hogy eddig nem találkoztam olyan Korán-idézettel, amelyik nem az iszlámellenes gyűlölet szítását szolgálta volna, hanem az is, hogy az én Koránomban a fejezeteket (Szúrákat) római számokkal jelölik, így eltévesztettem a hivatkozott szakaszt, egy megjegyzést véltem annak, ami teljesen másról szólt.

Most ellenőriztem a lépésem, és őszintén bevallom, a hirtelen méreg rossz tanácsadó, vétettem az alapos vizsgálat követelménye ellen. Sorolom azonban, hogy a barátom ismerőse ettől nem vált vétlenné: az általa írtak egyértelműen uszító céllal születtek (akár más a megfogalmazójuk, akár ő maga). A most következő elemzésem nem vagy nemcsak a hibám csökkentése érdekében született, hanem a világos, szabatos értelmezés kialakítása érdekében, kötelességszerűen is.

Megjegyzem, hogy olvastam a Koránt korábban is. Egyértelmű számomra, hogy a Bibliából származik. Nem hiszem, nem érzékelem, hogy bűnösebb lenne a Bibliánál. Csak aljas emberállatok gonosz fegyverévé mocskolták.

Átfogóan próbálom tisztázni a nőkkel kapcsolatos kérdéseket, az egészségügyieket is:

Most nincs kéznél a Koránom. Kezdem az Internettel, feltéve Google-keresőbe az „A Korán a nők gyógyításáról” kérdést. A legfontosabb (elsőként sorolt) két link:

1. Mit mond a Korán a nőkről? | Új Exodus

www.ujexodus.hu/tema/mit_mond_a_koran_a_nokrol

Nem néztem meg azonnal, ki-mi ez az Új Exodus, de hamar abbahagytam az olvasását, mert ilyen szöveggel találkoztam a 4:34-el kapcsolatban:

(Ibn Kaathir, kommentár a **Korán** 4:34-hez). • A verés visszatérít a magatartási elhajlástól, és jólesik a **nőknek**. Némely **nő** nem ismeri fel az általa szeretett férfi ...)

A jólesik-et én emeltem ki, ez bunkó szöveg. Aztán megnéztem. Ez a „Hit gyülekezete” lapja. Sötétebb társaság kevés tapossa anyaföldünket!

2. Dívány – Spirit – A Korán a nők egyenlőségét hirdeti

www.divany.hu/spirit/a-koran-a-nk-egyenlseget-hirdeti/

Hát nem borzasztó? Több: rettenetes galádság az egész. Ilyen vaskosan eltérő két írás a Koránnal kapcsolatban?! Fel kell lapoznom a Koránt! Mivel azonban nincs most kéznél, tovább próbálkozom. A Magyar Elektronikus Könyvtárban csak az első három fejezete található meg. Lássuk, mit nyújt Terebess Gábor csodálatraméltó gyűjteménye? Igen, ez kiváló lexikon. Megtalálom benne a Koránt, majd annak több angol fordítását, és élek a keresés lehetőségével az egyikben: <http://quod.lib.umich.edu/k/koran/> Huszonvalahány bekezdést dob ki a *woman* (nő) szóra, egyetlenegy se foglalkozik az „(idegen) férfi nem láthatja közvetlenül a nő nemi szervét” gondolattal, vagy ahhoz hasonlóval. Majd megnézem még otthon a Koránom, de nyugodt lélekkel jelentem ki: ez is a Koránt ért sok rágalom egyike.

Mi akkor a gyakorlat, és annak mi az oka? Sokat nem tudok róla, mert ugyan kisebbik lányom és férje is szülész-nőgyógyász szakorvos, de itthon praktizálnak. Hallottam arról, hogy a lányom afgán hölgyet is gyermekhez segített, de ez ugyebár nem a vizsgált eset. Líbiában találkoztam ott élő magyarokkal, és tőlük annyit hallottam, hogy a férj (vagy apa) jelenléte nélkül nem vizsgálhat meg nőt, nem vezethet le szülést sem férfi-orvos, de ilyen mérvű hozzá nem férésről nem hallottam. Gyerekkorában Algériában nevelkedett barátom édesapja általános orvosi ellátást vezetett kint, nehézségekről hallottam, de ekkora sötétségre nem emlékszem, rá kell kérdezni. Megtörtént: semmi tükör vagy hasonló, csak a férj jelenléte szükséges Algériában is. Azt hiszem, a kérdés lényege: minél forróvérűbbnek ismeri egy társadalom magát, annál jobban félti-őrzi az (alfa)hím oldal a birtokának tekintett nő(ke)t. India: gyermekházasság; muszlimok (arab, török, nagymogul): eunuchok... Azt hiszem, agytartalmam ez ügyben eddig jó. Majdnem elfelejtettem rögzíteni a lényegét: tehát a nők ilyenén kezelése nem vallási, hanem brutális emberi, társadalmi okokra vezethető vissza!

A félreértésem miatt visszaléptem és megnéztem Terebess-nél a 3.43 szakaszt is. Íme: [3.43] „O Marium! keep to obedience to your Lord and humble yourself, and bow down with those who bow.” A Marium-ot most nem keresem, és megjegyzem, hogy a meghajlás ismétlése helyett valószínűleg „hajolj meg azokkal, akik engedelmeskednek” a gondolat lényege. Talán. Szent szövegekben sokszor szinte lehetetlen eligazodni, rejtett értelmek, képben kifejezett gondolatok nehezítik a megértést. Most azonban lapozzunk vissza a barátomnak uszító által küldött 3.43 szakaszhoz: bicskanyitogató a különbség! Még egy ellenőrzés: a Koránomban a Terebess-féle Koránnal durván azonos szöveget találtam a III.43-nál:

„O Mary! worship
Thy Lord devoutly:
Prostrate thyself,
And bow down (in prayers)
With those who bow down.”

Tehát a 3.43 vagy 3:43 vagy III.43 szakasznak semmi köze az uszító szöveghez, az kizárólag az isten előtti hódolat kifejezésére szólítja fel Máriát (nyilván Szűz Máriát, de ezt most csak sejtem). És a *prostrate* arccal földre borulást jelent!

Egészen másutt, találni meg azt a szakaszt, amire az uszító utalni akart. A nőkről szóló IV. Szúrában a 34. szakasz második bekezdése mondja, hogy

„As to those women
On whose part ye fear
Disloyalty and ill-conduct
Admonish them (first)⁵⁴⁷
(Next) refuse to share their beds,
(And last) beat them (lightly);
But if they return to obedience,
Seek not against them⁵⁴⁸
Means (of annoyance):
For God is Most High,
Great (above you all).”

Könnyen rá lehet vágni, hogy lám, ha hibásan is utalt a megfelelő szakaszra, igaza van az uszítónak. Szerintem pedig nincs. Megpróbálom (nem szabadna ezzel vesződnöm) visszaadni magyarul a szöveget, majd az indexekben szereplő hosszú magyarázatokat.

Tehát a IV.34 szakaszt magyarul így fordítanám:

Ami azokat az asszonyokat illeti,
Akik miatt félsz, hogy
Hűtlenek és rosszul viselkednek,
Intsd meg őket (először),
(Aztán) ne oszd meg velük az ágyaikat,
(Végül) üsd őket (könnyen);
De ha visszatérnek a hűséghez,
Ne keress ellenük (bosszú-) lépéseket:
Mert Isten a Legmagasabb,
Hatalmas (valamennyiőtök fölött).

Ezt a szakaszt megelőzi a férfi és nő alapviszonyát leíró szakasz, az, hogy a férfi erősebb, oltalmat nyújt a nőnek, ezért a nő úgy viselkedjék a férjével, távollétében is, ahogy azt Isten jónak látja. A zárójeleket az arab fordító használta, ami megerősíti a véleményem, hogy a szentszövegeket borzasztó nehéz lefordítani.

Ehhez a szakaszhoz pedig két hosszú megjegyzést fűz a szaúd-arábiai fordító-szerkesztő. Az 547. megjegyzés szerint vannak források, amelyek a megrovás *négy* lépését vázolják: az első az intellektus, ami többnyire elégséges, a második a szexuális kapcsolat megszakítása, a harmadik gyengéd fizikai fenyegetés, amit a magyarázók többsége nem tart szükségszerűnek, és minden autoritás óv a kegyetlenkedéstől, még a zsörtölődő típusútól is, végül családi tanács összehívását javasolja.

Az 548. pedig azt magyarázza, hogy tilos (!) az ismét hű asszonnyal szemben a mérgeledés, zsörtölődés, szarkazmus, idegen előtti vita, amelyben a múltban elkövetett hibákra utalnak, mert azokat meg kell bocsájtani és el kell felejtetni. Mert egész életünket Isten előtt éljük, és milyen pity, megvetendő lenne a színe előtti vitánk.

Most vessük össze ezt a Kr. utáni 8. évszázadban született, a hűtlen asszonyokkal szembeni eljárást mindazzal, amit az európai kultúrában a férfiak a közelmúltig megengedhettek maguknak. Elég, ha belegondolunk, nem részletezem.

És akkor most kutya kötelességem, hogy újra megkeressem azt a szakaszt, amire az uszító elsőként utalt, vagy amire gondolt. Az én Koránomban II. jelöli a Szúrát, tehát a II.223-at kell keresnem (miért a 2223-ra találtam rá, most nem tudom). Megvan, és így szól:

„Your wives are
As a tilth²⁴⁹ unto you;
So approach your tilth
When or how ye will;
But do some good act
For your souls beforehand;
And fear God,
And know that ye are
To meet Him (in the Hereafter),
And give (these) good tidings²⁵⁰
To those who believe.”

Mielőtt átültetném magyarra, gyorsan megjegyzem, hogy a „tilth” szántóföldként fordítását nem találtam. Az általam felfedezett fontosabb jelentései: földművelés, termőföld, termőréteg, magágy. Bizony nem mindegy, hogy valakit szántóföldnek tekintünk-e, akiknek ekevassal neki lehet esni, vagy művelésre, magokra (a sperma pontosan megfelel magnak) váró termőterületnek tekintünk.

A fordításom így hangzik:

A feleségeitek mint
Magágyak várnak rátok;
Így közeledjetez termőföldetekhez
Amikor és ahogy tetszik;
De gyakoroljatok valami jótettet
A lelketeknek előtte;
És féljétek az Istent,
És emlékezzetek, hogy
Találkozni fogtok Vele (a Túlvilágon),
És adjátok tovább (ezeket) a jó híreket
Azoknak, akik hisznek.

Tipikus példa az első sorok elszakítása a folytatástól. Már az istennek teendő közös (!) jótett a nemi aktus előtt tökéletesen más jelentést ad az első négy sornak, de ha komolyan belegondolunk a felszántás és a magvetés közötti különbségre, az is nagyságrendileg más jelleget ad a megközelítésnek. És akkor következhet az ezen a szakaszon ejtett két magyarázat.

A 249. hosszasan – és elgondolkodtatóan – részletezi, hogy a szex nem szégyenletes valami, hanem életünk része, nem kezelhető se könnyedén, se túlzásokba esve. A férfi nem úgy közeledik a feleséghez, hogy megalázza, hanem hogy elvesse a magot azzal a céllal, hogy le is arassa a termést. Olyan alkalmat, időpontot választ, hogy legvalószínűbb legyen az eredmény, és hogy ne tegye tönkre a termőtalajt. Az emberi természetből eredően mindenhez kooperációs készségre van szükség, de mindennél fontosabb, hogy ebben az esetben is spirituális aspektusról is szó van. Taglalja azt is, hogy a „bűnben születés” gondolatát érzéki gondolkodású ember találta ki. Az iszlám elveti ezt a gondolatot, mindenkinek büntelének a szülei. A cölibátus sem erény, könnyen bűnné válhat.

A Korán alkotója 1200 évre látott előre. És mi, bocsánat, sokan közülünk mocskolják, ahol érik.

A 250. megjegyzést nehezen követem, lehet, hogy a „tidings” nem tökéletes értelmezése miatt. Lehetséges, hogy mint a kereszténységben, itt is nem egyszerűen hírről van szó, hanem isteni üzenetről. A megjegyzés lényege ugyanis szerintem az, hogy valamennyien az istennel találkozásra vágyunk. Bűnös dolog lenne félni a vele való találkozástól. Figyeljünk fel arra, hogy a legérzékenyebb dolgokat is egyszerűen lehet traktálni, és fel lehet emelni a legfennköltebb spirituális régiókba.

Kalapot emelek a Korán előtt. Nem magamat mentve, hanem emberi nagyságát érzékelve.

Most pedig: hol követtem el hibát? (Hiszen mindez tulajdonképpen arról szól!) Egyelőre nem találok! Fatális tévedés lehet. A mentségem egyelőre: nem látom rossznak a Koránt!

Megtaláltam: valóban fatális tévedés! Csak a számokra figyeltem, nem a Szúrára, ezért sikerült egy nem a témához tartozó megjegyzést a hivatkozott szakasznak vélni. Bocsánat is, meg nem is, mert dupla hiba áldozatai vagyunk, de az uszítónak így sincs igaza, az általa adott szöveg egyrészt a környezetből kiemelt, másrészt erősen félrefordított/félremagyarázott.

Tehát megismétlem: nostra culpa!

Úgy vélem, a főbb vallási parancsok, elvárások közül is kiemelkedő a zsidó-keresztény tízparancsolat. Nézegetem, annak is sok változata van. Lapozgatva a többi vallás által kerülendő (vagy tilos) cselekedetek körében nem nehéz észrevenni, hogy a tömeg általános magatartása elleni fegyelmező lépések. És visszamehetünk akármeddig, keringhetünk végtelenül a vallások között, mind ugyanazokkal a gondokkal, viselkedési anomáliákkal, általában bűnöknek nevezett tettekkel találkozunk. Valamennyi vallásalapító, próféta ugyanazokat írta fel kőtáblára, falra, oszlopra, papiruszra. Ugyanazokkal a bűnökkel bajlódtak valamennyien, évezredekre visszamenően. És ma is ugyanazok a bűnök uralják a világot. És csak az emberiség elmúlása oldja meg a kérdést. A kezdetektől fogva és örökkön örökké pellengérré állítjuk a bűneinket, büntetjük az elkövetőket, álmodozunk, hogy egyszer majd valaki vagy valami megváltja a világot, és jókká, rendesekké válunk. Jó, hogy vannak a bűnök, lesz mindig kenyerük az álmodozóknak.

És most újabb gondolatkörrel zavarom meg gondolkodó embertársaimat: elgondolkodtató írásban is, magánbeszélgetésben is találkoztam a felvetéssel, miszerint nagyon leszűkíti a világ a vallás fogalmát. Vallásnak lehet, sőt valószínűleg kell tekinteni az ateizmust is, és a modern világunk *izmusait* általában is. A szocializmus, kommunizmus, marxizmus, fasizmus, horthyzmus, sztálinizmus mind vallás, mert hatalmas hívő (többnyire vakon hívő) tömegek vallják/vallották magukénak. Érdemes tovább taglalni? Talán igen, de rendkívül bonyolulttá teszi a vallás fogalmát, az egész kérdéskört. És tett-e akármelyik többet, jobbat az egész emberiség érdekében, mint a vallásnak ismert, akként kezelt vallások? Az én hitem szerint az ateizmus igen, mert eltereli a figyelmet a félrevezető fétisekről, vak megrögzöttségről. A marxizmus, szocializmus, kommunizmus, amíg csak eszmék voltak, feltétlenül jó irányba, az egyenlőség felé próbálták vezetni a világot, amint azonban gyakorlati alkalmazásukra került sor, az ellenség megjelölésével, a nem követők elleni tömeges terror gyakorlásával ugyanúgy pusztító erővé vált, mint a vallások. A fasizmus és változatai – beleértve a sztálinizmust is, hiszen abban is parancssá vált a terror – már az elvek megszületésekor a pokol fenekére hajítandó szédületes gazemberségek volta, új virágzásuk a mai világtörténelem legszomorúbb fejezete. Ellentmond ennek a gondolatnak, hogy a lenini-sztálini és a mao ce-tungi vallásüldözés párját ritkítóan alapos hadjárat volt. Vallásnak tekintsük-e ezeket a rendszereket? Miért ne, keresztények keresztényeket is vadállatokként tudtak irtani!

Szinte pihenésként ajánlok néhány gondolatsort, mielőtt összefoglalnám a fejezetet.

A napokban álmodtam ismét. Furcsa volt, mert évek óta ritkán álmodom, most pedig a „Képzőművészeti bifrang...” címen novellaként megírt álmom óta újra személyek, kolosszus, harcot vívó alakok jelentek meg lelki szemem előtt. Villant az agyamban: hiszen ilyen álomszerű jelenségek lehetnek a látomások, amelyekkel ostoba asszonyok-lányok (miért is ritka a férfi-látomás?) hitetik el a világgal, hogy Szűz Mária (ez is furcsa: ritkábban Jézus vagy akármelyik szent) jelent meg előttük. Illetve hát nem is ők, a látomással megáldottak varázsolják át aztán a látomás helyszínét zarándokhellyé, hanem az egyház gépezete. Nem folytatom: látomása álom képében akárkinek lehet, a szentté avatásig tartó szenzáció-építéshez egyházi szakemberekre van szükség. Megállok, mert hiszem, hogy ritka kivételek is vannak, amikor olyan személyt emel boldoggá (majd – remélem – szentté) az egyház, aki egész életével, hihetetlen áldozatkészségével érdemli ki az elismerést. Mother Teresa-ra gondolok, aki akkor is köztiszteletnek örvendett a nem keresztény Indiában, amikor Kalkuttában dolgozott. Leprások hoszpisz-kórházát vezette úgy, hogy az ápolási feladatokat jelentős részét maga látta el. Indiában már halála előtt szentként emlegették.

Érdekesnek tartom, nem teljesen világos számomra az oka, hogy az általam ismert vallásokban meghatározott szerepe, mondhatnám, bizonyos kultusza van a szegénységnek. Indiában feltűnőbb volt, mint a kereszténységben, ahol pedig koldulórendek sora létezik. Indiában ugyancsak szerzetesek vállalták a koldulásig menő szegénységet, ami – adott rendhez tartozás – mára már nem látszik bizonyosnak. A férfi négy korszaka közül az utolsót se tartják be. Az ugyanis arra kötelezte a férfit, hogy mentesítse családját a róla való gondoskodás terhe alól, mondjon le minden anyagi, vagyoni jogról, fogjon vándorbotot, és mások könnyöretére bízva magát, zarándokoljon. Ha ma zarándokkal találkozunk az ember Indiában, valószínűleg nem ilyen, negyedik korszakát élő vándort lát, hanem vallási megszállottat.

A vallások-egyházak vétkei közül a legbiztosabb gyűlöletkeltő intézménynek az „egy igaz isten van, a mi istenünk” szólam. Többször leírtam: ha létezik isten, egy isten létezhet. Minden hívője a világnak ezt az egyetlen istent imádja. Ez a gyalázatos hit, amelyet a nem indiai vallások igyekeznek mélyen a hívők agyába ültetni, több embert pusztított el a világon, mint akármilyen más. Végtelen düh fog el, amikor kis szekta hívője előszedi a katekizmusnak se mondható szentszövegét, és ezt kezdi olvasni belőle: a mi istenünk az egy igaz isten. Átkozottabb mantra nem létezik a világon. És ezért tisztetem az indiai eredetű vallásokat: egyik sem térít, hódít, mindegyik csak befogad, átalakít, megemészt.

Visszatérek a kereszténységhez, mint európai gondolkodásunk meghatározó vallásához:

Többször rámutattam az írásaimban: a kereszténység a haladás kerékkötője, a sötétség hordozója és szócsöve, az egyik legnagyobb tömeggyilkos, mint a vallásháborúk kiváltója és részvevője, illetve népiirtások alatt a barbár öldöklés zászlóvivője. A mai háborúban ugyan nem főerő, de támogatóként mindig jelen van, ha másként nem, mint hivatkozási alap, például az iszlám elleni terrorellenes terrorháborúban.

Most döbbszem olvasom az ifjú megszállott, Justin Mátyás (Nyugat-Magyarországi Egyetem, Apáczai Csere János Kar) 2012-ben született írását arról, hogy a Vatikán 353 és 451 között tilossá nyilvánított számtalan iratot, amik ugyan – akár (állítólag) a Bibliába befo-gadottak – Krisztus tanításait tartalmazzák, de nem felelnek meg a főpapok szellemiségének.

Nincs sem elegendő ismeretem, sem elég időm, energiám, hogy megkutassam a témát. Ezer szálból áll, csak feltételezni tudom, hogy jelentős részük egyáltalán létezik. Mégis elfogadom tételeinek azt a vonatkozását, hogy a Vatikán erősen ferdítő, erősen a sötétséget képviselő gonosz erőként alakította a tanításain, elvetve mindent, ami puhította volna a tényt, miszerint a gonosz működött a pápaságban egészen II. Ferenc megválasztásáig, eddig a csodáig, amely

önmagában attól csoda, hogy megtörténhetett. Egyetlen szakaszt emelek ki a vitairatból. Így ír a megszállott ifjú:

„A katolikus hit szerint (451 óta) az ember eredendően bűnös. Már a méhben lévő magzat is.

Ezzel szemben az apokrif iratok szerint Jézus ezt tanította: ‘Az ember Fény természetű, Bűntelen, Szépséges, Tiszta és Szabad, *testbe zárt isteni Fény!*’

‘Fény van minden emberben. És ... Fény és Fény között nincs különbség.’

‘Ugyanaz a Fény van minden emberben, sőt ebben a kuttyában is, sőt ebben a fűszálban is !’ ”

Megjegyzem: kézzelfogható a hasonlóság a hindu-buddhista hitvilággal. Ezért érdemes tovább tanulmányozni. Ismét idézek:

„Isten országa *Bennetek* van!

Nem kőből és fából épült házakban. (templomok)

Hasítsd szét a fát, és ott leszek.

Emeld fel a követ, és megtalálasz.

Ne építsetek az én atyámnak templomokat,

mert az én atyám temploma a Világ.

Egy mező a csillagos ég alatt. Egy Hold-sütötte tengerpart. Egy liget.

Vagy egy barlang, ahol a Nimfák játszadoznak.

Ez a templom, Nem az amit az ember épít.”

Rokonszenves gondolatsor. Lapozok tovább:

„Minden vallás és minden tanítás egyformán szent, mert a Fényből való.

Az én Atyámnak és az én Anyámnak sok-sok neve van az embereknél, mégis ugyanaz.”

„Atyámat nevezik a görögök Zeusznak, az indiaiak Brahma-nak,, a szkíták Arany Napnak.”

Ezer éve vallom ateistaként, hogy ha van isten, csak egy lehet, minden vallás, minden hívő azt az egyet imádja.

És a reinkarnációról is szól: „Mindannyian, ti élőlények, egy hosszú ösvény eredményei vagytok, és évezredek óta járjátok a világok köreit, akárcsak én.” Nem meglepő? Engem nem lep meg, mert kisakkoztam magamnak, hogy amikor Krisztus eltűnt a világ szeme elől, Indiában járt.

Végül érdekesnek találom a kegyetlen bűnüldözéssel, pogányégetéssel szemben emelt gondolatsort:

„Nincs bűnös, csak tudatlan, akit meg kell tanítani.

Nincs gonosz, csak beteg, akit a Szeretet gyógyíthat meg.

SZERETET Neked és Mindenkinek (a negatívaknak is). ”

[A kövérbetűs és nagybetűs kiemeléseket dőlt fontokra puhítottam.]

Bizonyára több elgondolkoztató „tanítás” található az apokrifnak nevezett, krisztusinak tulajdonított dokumentumokban. Nem tartom valószínűnek, hogy a Bibliába foglalásuk lényeges hatást gyakorolt volna a keresztény főpapok iszonyatos hatalomgyakorlására.

Akit alaposabban érdekel a téma, mélyedjen el a következő weblapban:

<http://www.biblia.hu/bevez/apokrif.htm>

Összefoglalás:

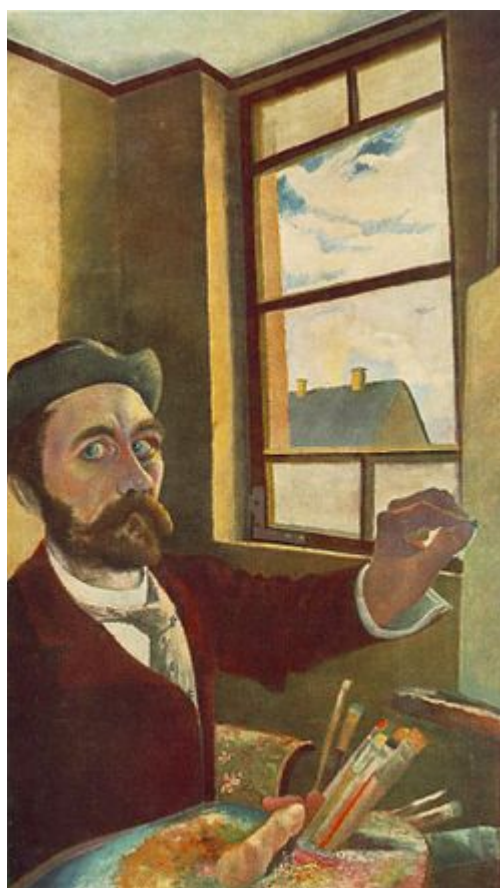
A Hit, a vallások mindegyike, kivétel nélkül az emberi gonoszság ellen igyekszik fordítani az emberek figyelmét. A merev tanítások – különösen, ha a kőszikla keménységű egyházak uralkodásának bázisává válnak – a haladás kerékkötői, a sötétség védnökei, végül is az emberi gonoszság táptalajává váló eszmék. Minden erővel a felszámolásukra kell törekedni.

(És csak nagyon csendben merem megjegyezni, annyi ismerőst, rokont sérthet: 63 tanulmány metaanalízisével elvégzett kutatás egyértelmű fordított arányosságot mutatott ki az alanyok vallásossága és intelligenciája között.)

Hangosabban merek utalni a neves fizikus-páros, Jim Al-Khalili és Johnjoe McFadden közlésére – az Epilógusban is megemlített „Life on the Edge: The Coming of Age of Quantum Biology” című tanulmányukban hangzik el – , miszerint a tudományok világában többségbe kerültek azok a tudósok, akik szerint az emberi lény nem kettős világot képvisel, fizikait és lelkit. Egységet alkot, és pedig fizikait. A lélek, gondolat, szellem, értelem (talán tömörebben az angol „mind”) mind levezethető kvantumbiológiai fenomenon-ként, gyors ütemben támasztják alá ezt a megállapítást tudományos kísérletek.

V. fejezet: Tehetségek csodái, csodálatos tehetségek

Többnyire nem tudni a gyökereit. Kutatják-kutatták tudósok – Czeizel Ede, például –, nem tanulmányoztam elég alaposan ahhoz, hogy kutatási eredményekre alapozva magyarázzam a tehetségek titkát. Ki tudhatja, Petőfi honnan örökölte a tehetségét, József Attila szikrázó éleslátását, bravúros verstechnikáját? Elképesztő ez a szegénységből eredő zseni-nagyság. És vajon ki fejt meg, megfejthető-e a Van Gogh, meg Csontváry Kosztka Tivadar titok? Szuper-zsenik, akik nem tudják érvényesíteni zsenialitásukat, nem tudnak anyagi eredményt felmutatni. Ugye tetszik tudni, hogy Van Gogh egyetlen festményét vették meg életében, rokona (nagybácsija) gyakorolt kegyet, és hogy Csontváry Kosztka Tivadar annyira tudatában volt zsenijének, hogy a világ legjelentősebb festőjének tartotta magát, mégis a fennmaradt festményei jelentős részét építőmérnök – Gerlóczy Gedeon – vásárolta meg ponyvaként vidéki piacon. Láttam őket, a szekrénye tetejéről szedte le, amikor Hungexpo színekben kiállításra kértük a képeket.

A szuper-zseni Csontváry Kosztka Tivadar önarcképe

Sok mindent tudunk, vagy legalábbis tudni vélünk a zsenikről.

Jellemzően nem elődök, legalábbis nem a közvetlen elődök adják általában az áldást, bár előfordulnak zseni-dinasztiák, mint például a holland-német-svájci Bernoulli család, amelyik három vagy négy generáció alatt nyolc matematika-zsenit adott a világnak.

Tudjuk azt is, hogy az etnikumok, a „vér” keveredése segít, a vegyes ősöktől származók arányaikban kimagaslók, amint a magyar „Virtuózok” zenei tehetségkutató verseny már harmadik éve fényesen bizonyítja. Fajgyűlölőknek, sárdobálóknak azt is megsúgom, hogy a

cigányság az országon belül elfoglalt etnikumi arányát messze felülmúlva vonultat fel tehetségeket a versenyen! A tavalyi versenyt döbbenetesen nagy cigány tehetség nyerte.

Sok rege szól arról, hogy a zsenialitást az örülettől paraszthajszál választja el. Elég a fentebb bemutatott Csontváry képet megnézni: egyértelmű zavarodottság ül ki a festő szemén. Vagy gondoljuk meg, hogy a vele párban említett Van Gogh valamelyik örült pillanatában (mi más oka lehetett?) levágta a fülét, mert nem sikerült jól megfestenie önarcképén.

A fentieknek ellentmondani látszik, de talán nem az: iskolákat, zenei, matematikai, sakk iskolákat hoznak létre a tehetségek gondozására figyelmet fordító országok. Ki ne hallott volna a magyar zongoraiskola kiemelkedő sikereiről, vagy az olasz operaénekesek évszázadokon keresztül nyúló tehetség-bonanzájára, vagy arra a hihetetlen siker-sorozatra, amit az orosz sakkozók arattak... hm, ... hány évtizeden keresztül is? Kinyitok egy listát, felütöm a K betűt és kiemelem az általánosan ismert neveket: Karpov (világbajnok: 1975 – 1985), Kaszparov (1985–2000), Korcsnoj (világbajnoki döntők: 1978, 1981), Krámnyik (2000 és 2007). Ha jól számolok az ujjamon, ez 32 év. Na, nézzük meg Szpasszkij-t is, gondolom másnak is ez a név ugrana be, ha orosz sakkozóról kérdeznék. 1969 és 1972 között volt világbajnok. Akkor már meg kell néznem, ki volt világbajnok 1972 és 75 között. Ja, persze, a különc amerikai Bobby Fischer. Akkor hogy is volt Szpasszkij előtt? A szovjet (orosz-lett-örmény) falba – Aljechin, Botvinnik, Szmiszlov, Tals (elnyomott lett), Petroszjan (nem annyira elnyomott örmény), 1927-től Szpasszkij-ig terjedő falba egyedül a holland Euwe-nek sikerült rést ütnie 1935-től 1937-ig. Azaz 80 évig tartott a szovjet-orosz sakk-uralom. Két rést leszámítva. Hogy miért tulajdonítok ennek fontosságot? Egyrészt az iskolák létezését, lehetőségét bizonyító tényként, másrészt mert (remélem) köztudott, hogy a sakk két másik képességgel szokott párosulni: matematikai és zenei kiválósággal. A moszkvai, a zsenialitás szintjét nyilván megütő matek profom, Félix Edmundovics Bokstein, aki a Lomonoszov-egyetem matek diplomájával egyidejűleg megkapta a matematikai tudományok doktora címet a Bólyai-Lobacsevszkij geometria továbbfejlesztéséért, szeretett sakkozni, és rendszeresen szerepelt hegedűsként a Moszkvai Filharmonikusok zenekarban. A közelmúltban értesültem a Spektrum TV-csatorna Angliában dolgozó szír tudós által vezetett programjában, miért tarthatják az oroszok Lobacsevszkijt a teória elsőjének? Mert Bólyai édesapja jó barátságban volt Gauss-szal, elküldte neki fia tudományos traktáját, amit az késlekedett elismerni. Lobacsevszkij ugyan két évvel később dolgozta ki ugyanazt az elméletet, de hamar ki is tudta nyomtatni. Gyorsabb paripán ült Moszkvában, mint szegény (tényleg szegény) Bólyaink az eldugott Erdélyben. A zsenialitásnak utat is kell nyitni...

Még egyszer, nyomatékosan: az ilyen iskolák nem úgy születnek, hogy az adott közösség génjei azonosak, hanem az oktatási rendszer, vagy annak speciális ága vizsgálja, felismeri, kiemeli, továbbképzzi az adott terület tehetségeit.

Szerintem szoros összefüggés van az ilyen rendszerek, és aközött, hogy egyes országok-népek adott tehetségek kútforrásai. Kezdem a magyar muzsikussal: említettem, hogy a magyar zongora-iskola világhírű. Sok mindenre nincs persze magyarázat. Hogy ez az elismerten kiváló iskola miért nem teremt világelső zseniket, például. Hiába mondogatom én, és sok ismerősöm, meg a média világa is, hogy a Kocsis-Ránki-Schiff trió párját ritkítja, hogy egyetlen iskola két neves oktatója, Kadosa Pál és Rados Ferenc csodát művelt, amikor három ilyen zongora-zsenivel áldotta meg a világot, mindegyikük szép ívű pályát futott be, de egyikőjüket se sorolják a legeslegjobbak közé. Azok ugranak ki igazán, akik „rendellenes pályát” futnak be? Cziffra György, a rendkívüli cigány tehetség '56 után, külföldre távozva vált igazán fényes csillaggá. Bizonyára nem a történelmi pillanat, hanem a béklyóktól szabadulás adta az erőt neki, és nyitotta meg számára a siker kapuját. Meg talán az etnikum béklyóitól szabadulás, Nyugaton nem kísérte a cigány átok. Most jut csak el hozzám a nagyon fiatal Péter Bence

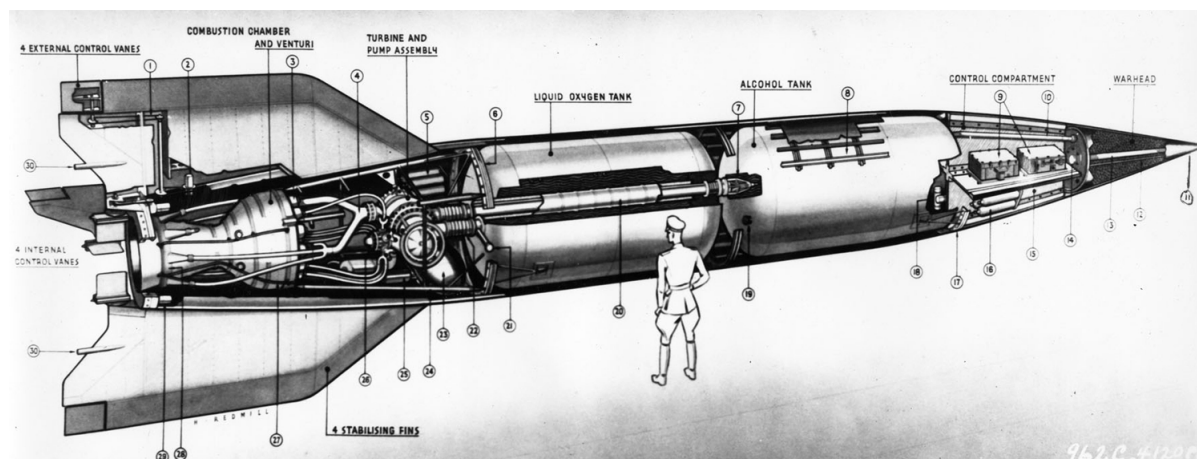
híre, aki ugyancsak külön pályát fut: autodidakta csodagyerekként középszintű hazai zeneiskolában tanult, majd önálló döntéssel megvalósította nagy álmát: felvételre pályázva, és azt elnyerve, a bostoni Berklee College of Music-ban képezhette tovább magát. Abban az intézményben, amelyik a világ egyik legnagyobb kortárs zeneművészetet oktató egyeteme. Ott annyira kimagasló tehetségnek bizonyult, hogy egyik saját szerzeményének hallatán a zongoratanára közölte: nem tud mit tanítani neki, és tüntetőleg elhagyta a termet. Csodagyerek, valószínűleg kiváló önmenedzselési képességekkel. Guinness-rekordot döntött: egy perc alatt 765 hangot szólaltatott meg egy zongorán, egyetlen billentyűn. Legnagyobb sikereit könnyűzenei slágerek átirataival éri el. Tudja, hogy saját rendkívüli tehetségét miként népszerűsítheti legjobban.

Másik magyar terület a matematika. Rendkívüli az iskolája, egymást követik a zsenik. Időrendre és működési területre nem figyelve felsorolok néhány kiemelkedő magyar matematikust: Erdős Pál, Fejér Lipót, Kürschák József, König Dénes. Nem szeretek etnikai kérdésekkel foglalkozni, mert minden ember egy tőről fakad, de itt is – mint a Nobel-díjasainkkal kapcsolatban szoktam – megjegyzem: legtöbben zsidók voltak. Ez is igazolja az állításom, miszerint a zsidók egyik bűne, hogy az átlagnál okosabbak. Rendkívül érdekes tény az is, hogy a magyar matematikai iskola legnagyobb műhelye tényleg iskola: a városligeti fasori evangélikus gimnázium (hivatalosan Ágostai Hitvallású Evangélikus Főgimnázium). Neves matematikusok sorát, köztük több Nobel-díjast adott a világnak: Neumann János, Wigner Jenő, Harsányi János. Nem lehet nem leírni az oktatójuk nevét: Rátz László. (Le a kalappal a gimnázium tulajdonosai előtt is, hogy a fasiszta terror idején is helyet biztosítottak zsidó tanulóknak.)

Az amerikai atombomba-programon (Manhattan-project) több magyar tudós dolgozott: Szilárd Leó, Teller Ede, Wigner Jenő, Neumann János. Programon-t írtam, mert Szilárd Leó kívülről támogatta a munkát.

Moszkvában találkoztam először Kármán Tódor nevével. A professzorom így, magyar ékezetekkel írta le a nevét egyik képlete alá, amit a levezetése eredményeként kapva bekeretezett, és megkérdezte, helyesen írta-e? A tanulmányaim során tudtam meg, hogy ő volt az igazi ész az amerikai úrkutatás mögött, nem a V-1 és V-2 konstruktőre, a német von Braun, ahogy a világ hiszi. Kármán volt a teoretikus, von Braun a konstruktőr. Von Braun persze ettől zseni marad: Moszkvában tanulmányozni lehetett az egyetemen mindkét csodarakétáját, a V-1-et és a V-2-t. Évtizedekkel előzte meg velük a konkurenciát, az oroszokat is, pedig a Katyusa se volt utolsó technikai alkotás, de nem volt repülés közben irányítható. A V-1 ferde sínpályáról indult, már pulzáló hajtóműve is messze előre mutatott, és végig automata-rendszer irányította. Hibája: a sebessége nem haladta meg a legjobb brit vadászrepülők sebességét, az akkor ugyancsak új radarral bemérték, és számottevő részét levadászták. A V-2 úgy állt kilövő-blokkján, mint később valamennyi rakétája a világnak. A szövetségesek hatalmas kilövő-rendszereket kerestek. Óriási mennyiségű légifelvétel feldolgozása során tűnt fel az egyik elemzőnek, hogy helyenként több kis kocka fedezhető fel. Nem tudták, hogy a kilövő-blokkokat találták meg, mindenesetre porig bombázták az egész környéket. Hibája (vitatják, de így tanultam anno): túl mélyre fúródott, mire felrobbant, így „csak” egy-egy háztömböt küldött a levegőbe. Parabola pályán repült, de irányított rakéta volt, a folyékony tüzelőanyagú rakéta-hajtómű pedig mindenképpen világelsőnek tekinthető. Az ábra is igazolja, hogy minden további ballisztikus rakéta elődjeként kell elkönyvelni. Az alkotó kétségkívül műszaki zseni volt, megérdemli a teljes nevét: Wilhelm von Braun. Kicsit körbeszagoltam a V-2-t. A túl mély robbanást igazoltnak látom, mert a detonátor elektromos, érintkezéssel aktivizálódó szerkenyű volt. A kilövő-padok (asztalok, blokkok) szétbombázása azonban korlátozott hatást ért el, a németek átálltak mobil kilövőkre, amik keskeny erdei utakon is helyet változtathattak

pillanatok alatt. A fő hiba – amiről nem tudtam – a rakéta szétrobbanása, amikor visszalépett az atmoszférába. Úgy tűnik, ezt nem is sikerült véglegesen kiküszöbölniük.

Az amerikai űrprogramban nem mindig találta meg a helyes megoldást. A holdraszállást például egyetlen robosztus rendszerrel akarta megvalósítani. Fiatal amerikai mérnök oldotta meg a feladatot a holdkomp ötletével. Neki is itt a helye: (Volna, nem találom. Jellemző: a feltaláló neve nem szerepel sehol, csak a gyártó, meg az űrhajósok, akik használták. Ilyen világban élünk.)

Két érdekesség a magyar tudósok szerepével kapcsolatban: olvastam olyan adatról, amely szerint az amerikai egyetemeken a múlt század közepe körül több száz magyar matematika-professzor dolgozott. Ez még akkor is izgalmas, ha tudjuk, hogy nemcsak tanszékvezetők viselhetik a professzor címet az USA-ban, hanem alacsonyabb beosztású oktatók is.

Amikor a gengszterváltás után újra egymásra találtunk a belga Lobelle-családdal, akik a II. világháború után a feltáplálásommal foglalkoztak, elkezdtek emlegetni, hogy a magyar népet Belgiumban földöntúli eredetűnek tartják, annyi tudományos koponyát adott a világnak.

Lassan kimerítem a témát, legalábbis a koponyámból előhívható részét. Már csak érintőlegesen említek meg szempontokat.

Számomra feltűnő, hogy tudományok és művészetek terén kiemelkedő néhány nép, ország szerepe. Nagyon kényes felsorolni ilyen rangsort, mégis megteszem azzal, hogy feltétlenül visszatérek a témához, bizonyára lesz módosítanivaló, ha alszom párat rá. Az irodalom művelői között fényes csillagok a franciák, németek, angolok, oroszok, olaszok, és a spanyolok (újabbban a dél-amerikai spanyolokkal bővülve). Zene területén az olaszok, németek a csúcsok, csak második sorban említeném az oroszokat, franciákat, magunkat. Nagyon nehéz rangsorolni a festészet kiváló művelőit. Talán: németalföldiek, olaszok, spanyolok, németek, oroszok.

Érdekes téma lehetne még a pénz szerepe. Mennyiben segíti a tehetség kibontakozását az anyagi helyzete, a támogatók léte, nemléte? Sokszor hallani olyan véleményt, hogy a nyomor segít felnyitni a tehetség szelencéjét. Ha lehet is ebben valami igazság, valószínűleg az anyagi helyzetük stabilitása inkább segíti a zsenik kibontakozását. A szponzorok, mecénások szerepe óriási. Volt szerencsém találkozni az egyik legnagyobb magyar mecénással, a gazdag és báró Hatvany Lajossal, Ady, majd József Attila támogatójával. Ferenczy Béni „klubjához” tartozott, akinél 1956 nyarán sűrűn találkoztak költők – Nagy László, Juhász Ferenc, Pilinszky János – és legalább egy politikus: Nagy Imre. Olyanokat tudott mondani, hogy „Adyt, ha hetek óta nem írt, vasárnapi ebéd után bezártuk a nappalibá, és nem engedték ki, amíg nem mutatott fel új verset. A zsenialitására jellemző, hogy előfordult: nem egy, hanem három verset írt meg egy-két óra alatt.” Erről meg eszembe jut, hogy világrekordként elkönnyvelhető

teljesítményt produkált egyszer a Pilvax kávéházban. Az orra elé dugták a leszbikus Szapphó egyik versét, illetve annak nyersfordítását, és percek alatt visszatolta a kész fordítást. Mese az egész, mert nem találom, így is kedves, nem? Pazar költőóriás volt, a szememben azonban József Attila nagyobb, verhetetlen. Hatvany őt is komolyan istápolta, amíg a költő meg nem írta „Döntsd a tőkét...” című versét. Nem véletlen: Hatvany tőkés is volt, nem csupán jó érzékkel megáldott mecénás. Megint túlpörögtem, most ennyit a mecenatúra szerepéről.

És vajon a közönség milyen szerepet játszik a tehetségek kibontakozásában? Biztos vagyok benne, hogy az értő közönség szerepe jelentős, különösen a másik nem (szex) támogatása pótolhatatlan. Klasszikus példa erre is József Attila, aki jóval hamarabb feladta volna az életét, ha nincs mellette-vele olyan – a moslékosvödörből is újra és újra előmászó – élettárs, aki táplálta, letörölte a homlokáról a kudarc szégyengyöngyeit, aki dédelgette, szerelmet nyújtott. Ennél igazabb szerelmet ki látott már a világon? Kiről is beszélek? Szántó Juditról vagy Kozmutza Flóráról? Nem nehéz dió! Szántó Juditról elmélkedek.

De valószínűnek tartom, hogy a művészek, elsősorban a színpadi szereplők számára nem mindegy, hogy a hallgatóság mennyire tudja figyelemmel kísérni, élvezni és elismerni a teljesítményüket. Ha Jakobi László meghívja valamelyik jelentős zongoraművészt, mondjuk Szokolovot, hogy szerepeljen a MüPa-ban, valószínűleg nem a csúnya szóval emlegetett gázsi szerepel az elfogadás vagy elutasítás szempontjai között, hanem hogy négy vagy öt ráadást szokott-e kitapsolni belőle a közönség. Szvjatoszláv Richter nem azért választotta első külföldi szereplése színhelyül Prágát, aztán Budapestet, mert ide szabadott csak jönnie, hanem mert közismert volt a két város zenehallgatóságának hozzáértése. Volt is tomboló sikere a (szerintem is) minden idők legjelentősebb zongoristájának.

Mi hol vagyunk ma?

Mennyi tehetség tűnhet el nyomtalanul? – kérdeztem, mielőtt a kezembe került a National Geography 2017. májusi száma, és elolvastam benne a „Genius” cikket. Eredetileg Panait Istrati esetéről akartam írni, a végül nevéssé vált (törökül is beszélő, úgy tudom) román íróról, aki nem vitte semmire, vergődött, éhezett. Végül öngyilkossági kísérlete előtt levél kíséretében megküldte Romain Rolland-nak egyik írását, aki azonnal megértette, hogy zseniális íróval van dolga, mecénásként támogatta, sikeres pályára juttatta. Kevés elveszőben lévő zsenit ment meg a világnak ekkora szerencse. De miért is utalok a bekezdés elején a Géniuszra? Kiesett a halászháló-memóriámból. Nem tipikusan mecénás-siker Einstein története, legalább annyit köszönhet eltökéltségének, kirobbanó képességeinek is. Igaz, a találmányi hivatal malmából tudós támogatásával került át a tudományok világába. Ilyen agyvelőnél sem árt a segítő kéz. (Amit én egész életemben hiányoltam. Jaj, dehogyis akarom a zsenik közé soroltatni magam.)

Átlépek egészen más területre, a keleti költészet világába. Csak hogy az ottani zseni-tengerből is merítsünk. Olvassuk el együtt Háfiz gyönyörű ghazalját:

Samszu'd-Dín Muhammad Háfiz (Képes Géza fordítása)

Ha sírázi török szépem...

(3. GHAZAL)

Ha sírázi török szépem kezét szívemre tenné: hát
Odadnám hindu holdjáért Szamarkandot meg Bochárát.
Maradt még bor: fiú, öntsél, hisz úgy sincs már a mennyekben
Virágsétány a Muszallán, se árnyas partu Roknábád.
A szívduuló dalos lúlik nyugalmunkat rabolták el,
Miként rabló török hordák, az ételt hogyha szétmarják,

Tökéletlen szerelmemtől a kedves, mondd, mit is várhat:
Pihék, szépségtapaszt, dísz, szín emelhetnék-e szép arcát?
Tudom, Júszuf milyen szép volt, sugárzóbb tán a nappalnál:
Zulejkát ím a rejtekből felé röppenti édes vágy.
Ha átkot szórsz, ha ócsárolsz, a szám minderre áment mond:
Cukorrágó rubin szád szebb, ha ily keserves választ adsz.
Tanácsom halld meg, ó, lélek, hisz a boldog fiaknak még
Saját lelkük se drágább, mint a bölcs intést ha hallhatják:
A bort és dalt magasztald, és az életről ne töprenkedj,
Hiszen nem tárta még fel bölcs, hogy is tárná, a lét titkát.
Szereztél dalt, kifúrtál gyöngyszemet, Háfiz, dalold el most,
Hogy oldjon szét sugárkévét a csillagfényes égbolt rád!

Hát nem csodálatos? És most itt az alkalom, hogy kalapot emeljek a magyar műfordítók előtt. Adyt említettem fentebb, most rácsodálkozhatunk Képes Gézára. Amikor csak lehetséges, megemlítem Németh Lászlót, akinek Tolsztoj Leó fordításai oly ragyogó művek, amelyek egyenrangúnak tekinthetők az eredetiekkel. A magyar műfordítók nagymesterek. Oroszból jutottam el olyan szintre, ahol bonyolult verseket is tudtam élvezni. Sok oroszra fordított magyar verset olvastam, egyetlen se találtam, amelyik visszaadta volna az eredeti élményt. Jó, tudom, anyanyelven minden jobbnak tűnhet, de hiszek az állításomban: műfordításban a magyarok csúcstét képviselnek. Zsenik. Radnóti, Pilinszky, Weöres, Babits, Tóth Árpád...

Foglalkoznék tovább a ghazalokkal, amelyeket ma talán leginkább az Indiában élő urduk kultiválják. Sajnos nem találok magyar fordítást, ami meglep. Hallgassanak talán bele az indiai születésű, de India feldarabolásakor kisedeként Pakisztánba került Nusrat videójába, valamit érzéklni lehet a ghazalok szépségéből. <https://www.youtube.com/watch?v=75T4oyBMtW4>

Hol folytassam? A zenével? Melyik világrész zenéjével? Nem, fejezetet nyitok a zenének, mert ha csak a saját látókörömről írok, akkor is átfoghatatlan. Most koncentráljunk a zene további zsenijeire.

Lépek egy nagyot, egészen Indiáig. A klasszikus indiai zene sajátos, a hindu kultúra kizárólagos kincse. A kizárólagosságot abban az értelemben használom, hogy Indiában született, fejlődött, él, a modern Indiához ugyanúgy hozzátartozik, mint a csodálatos templomok, faragások, rézművek. A terjesztésével nem igen foglalkoznak, kivéve talán a legnagyobb szitár-művészt, Ravi Shankar-t és lányát, Anoushka Shankar-t. Ők bejárták a fél világot. Kísérleteket tettek, hogy ötvözzék a nyugati zenével. Nem ismerem annyira sem magát a zenét, sem a kísérleteket, hogy foglalkozni mernék vele.

Inkább hallgassák meg Anoushka videóját: <https://www.youtube.com/watch?v=3aWluJGZHGU> – Élvezzék a fiatal művésznő zseniális játékát, és vegyék észre a különleges ütőhangszereket! A köcsög emlékezteti az embereket a magyar cigányság által használt ütőhangszerekre, ami engem nem lepett meg.

Most pedig hallgassák meg apa és lánya laikus által is élvezhető előadását: https://www.youtube.com/watch?v=9xB_X9BOAOU – Ravi Shankar is viseli a Pandit címet, ami – már írtam másutt – nem hivatalos cím, rang, a nép kiáltja ki annak!

Mivel vallottam, hogy akinek megadatott a szerencse, hogy külföldön – főként ilyen hihetetlen kulturális csodaországban – élhet, annak a fogadó ország minden elérhető sejtjével meg kell ismerkednie. Olyan szellemi vagyonra tehet szert, amit megoszthat utódaival (ha netán érdekli őket), hazája lakóival (legalább az érdeklődő hányadával), és – ha olyan közvetítőre talál, mint a Magyar Elektronikus Könyvtár – az egész világgal. Hogy a saját kincstáráról ne is beszéljünk. Így legalább kétszer mentem el klasszikus indiai zene „long

session”-jára. Először Ravi Shankar miatt, másodszor mert az első előadás alatt nem tudtam igazán élvezni az egyébként rendkívül érdekes és magas fokú előadást. A Ravi Shankar nevével jelzett előadást a Zene fejezetben írtam le.

India zsenijeit közül még kettőt említek meg, hogy érzékeltessem a zseniatermelő képességét.

Rabindra-Nath Tagore-ral nem nehéz találkozniuk a magyaroknak. A Balatonfüredi Állami Szívkórházban gyógykezelték 1926-ban, és távozásakor – gyógyulása emlékére, mondják – fát ültetett a parti sétányon, és verset írt a vendégek könyvébe (gondolom a kórházéba). Angolul írta, mert anyanyelvén, a bengálin kívül angolul is ragyogó verseket költött. 1913-ban elnyerte az irodalmi Nobel-díjat. A művészetek számtalan egyéb területét is művelte, talán festőként ismertebb is, mint íróként. Kis mellszobrot emeltek a sétány mellett a tiszteletére, majd a sétányt is róla nevezték el. Ahányszor a füredi parton sétálok, mindig tiszteletemet teszem a szobránál, és elolvasom a szobor talapzatán található versét:

Tagore festő is volt. Ha azonban indiai festészet a téma, nem lehet kihagyni Amrita Sher-Gil-t, India valószínűleg legjelentősebb festőművészt, akinek édesanyja magyar, édesapja indiai szik volt. Zsenialitása határtalan, érdemes elmélyedni festményeiben, kalandozgatni a youtube gyűjteményében.

VI. fejezet: Társadalmak

Olvasom, hogy a társadalmi törvények első írásos megjelenése Babilóniához köthető, és pedig Hammurapi törvénykönyvéhez, amit i.e. 1776 körül (?) véstek sztlébe. Lehet, hogy az évszám azért ez, mert az amerikai Függetlenség Nyilatkozat-hoz hasonlítja az írás, azt pedig i.u. 1776-ban hirdették ki. (Hm, meg kell néznem, mikor született Manu törvénykönyve, a Dharmashastra, a kasztrendszer? Úgy tűnik, valamivel később, i.e. 1500 körül alkotta meg ezt a szörnyűséget.)

Hammurapi három rétegre tagolja az uralkodása alatt élőket: felsőbbrendűekre, köznépre és szolgákra. Manu kegyetlenebb: négy osztályra és közel 3000 kasztra tagolja a hindukat.

És Hammurapi kegyetlen büntetésekkel sújtja a vétkeket. Szinte hihetetlen, hogy sokszor nem a bűnöst bünteti, hanem annak lányát, mégpedig halállal. A nemek megítélése is világossá válik. A nők másodrendű lények.

Hammurapi törvényoszlopa

Szigorúan büntetett. Meghatározza a büntetések formáit: megkorbácsolás, csonkítás, kivégzés (karóba húzás, elégetés, vízbe fojtás). Nem sokat változott a világ azóta sem.

Ezt a hármas tagozódásra épülő társadalmi rendet követte – nem földrajzilag, hanem időben – az ötrétegű indiai társadalmi rend, a kasztok világa. Félelmetes, és mint Namit Arora írja rendkívüli fényerővel átvilágítva a rendszert, hogy az ma is él és virágzik. Általában csak a négy osztályról beszélnek, akik a kasztrendszert a tollukra merik venni, pedig a rendszer

szinte számtalan rétegre bontható, mindenekelőtt kaszton belüli hindukra és kitaszítottakra. Ez a legfontosabb a kasztrendszerben: a kaszton belüli négy osztály (varna) is elképesztő módon határolja el egymást, de a legélesebb ellentét a kaszt-hinduk és a kasztonkívüliek között van. Ha nagyon le akarom egyszerűsíteni a képletet: a kaszton belüliek nem tekintik embernek a kitaszítottakat. Évszázadokra lesz szükség, hogy ez az embertelen rendszer eltűnjön a Föld színéről.

Annyiban azért változott a világ, hogy az uralkodó fölült eltűnt az isten, aki kényelmes helyzetet biztosított Hammurapi-nak: a törvényeket az isten hozta, ő csak kihirdette és alkalmazta azokat. A XX. századra az isten közvetlen uralmát átvette a hatalom és a vallás/egyház szimbiózisa, ami időnként gyengült, meg is szakadt, mint például az USA-ban, de szinte ritmikus hullámokban visszatér, ha másként nem, az uralkodó osztályokba, erőkre beiktató szűkös (fundamentalista) személyiségek formájában. Nálunk a XXI. században is végbe-mehetett a hihetetlen hullámvész: rövid időre visszaszorultak az egyházak, aztán megértették Orbánnal és bandájával, hogy tömegeket tudnak megmozgatni a szószékről és szertartásokkal, ami tökéletes szimbiózist eredményezett a római katolikus egyházzal. Megmaradt az isten a hatalomban, elsősorban szolgálói képviselésében.

A királyságok, monarchiák száma Európában jelentéktelenné vált, a megmaradtak kisdud játékul szolgálnak az uralkodó elit kezében, ingyencirkusz, tömegámitó kabaré.

Hogy akkor most kik-mik vezetnek a világunkat? Akármilyen álca mögé bújnak, valamilyen elitnek nevezett gárda (vagy inkább banda), tisztelet a nagyon ritka kivételnek. Kezdjük Európával, a monarchiákkal együtt, hiszen azt már megbeszéltük, hogy a valóságot takaró lepélként szolgálnak. A többi demokráciának kiképzett elit-uralom. A legrosszabbak a kizárólagosnak tekinthető személyes hatalom, magyarul diktátor által vezetett országok: Oroszország, Törökország, Magyarország. A diktátorok eltérő tartalmú agyvelővel rendelkeznek. Putyin koponyatartalma kimagaslik, kiváló tréningen ment át mint KGB-vezér, és tanácsadó-testülete se hülyékből áll. Erdogán nyilvánvalóan eszét veszítette, ha egyáltalán volt neki: olyan diktatúrát épít maga köré, amelyik egy-két évtizeden belül vissza fog ütni. Igen, forradalmat, polgárháborút tartok valószínűnek. A mi drágalátos Orbánunk tök ostoba. Az általa gerjesztett irredentizmus, fajgyűlölet, megfélemlítés Horthy-restaurációval ma már egyértelművé teszi: fasiszta rendszert épített ki, amelyik saját múltunk, Európa múltja miatt nem lesz tartható. Minimum ki fognak minket ebrudalni az európai közösségből, de súlyosabb következmények is lehetségesek. A mélyszegények felkelésétől nem kell tartani, de talán az értelmiség vezetésével létrejön az új '56 platform, és kitör valami komoly szembeszegülés.

A többi európai ország *politikai osztálya*, másként a *politikai elit* (micsoda sületlen képletek?!), a neoliberalizmus láncán vergődve játssza a *polgári* (azaz csak a burzsoázia érdekeit szolgáló) *demokráciát*. Már a kiemelésekből és zárójelekből is láthatja, kedves olvasó, hogy sült baromságnak tartom az egészet. Olyan réteg kezében van Európa sorsa, amelyik szűk felső réteg (gazdagok, szuper-gazdagok, esetleg felső középréteg) érdekeit szolgálja, a (politikai) gazdaságtanból még mindig csak annyit ért meg és alkalmaz, amennyit a Hayek-Friedman (helyesebb fordítva: Friedman-Hayek, az első erősebb) dúó a múlt század hatvanas-hetvenes éveiben az uralkodó rétegek fejébe vert, és amivel a fél világot tönkretette (abszolút, szabályozatlan piacgazdaság, szociális háló leépítése, megszorítások láncolata, stb.). Ez történik most Dél-Európában. És a demokrácia nem létező *mese*, oly mértékben győz le minden józan gondolkodást a demagógia – lásd Orbán-maffia –, ami nevetségessé teszi, hogy a választásokat, akárhogy csúrik-csavarják, demokratikusnak (néphatalminak) lehessen elfogadni. Mindezzel együtt Magyarország számára nem látok más lehetséges utat, mint a nemzeti út erőltetése helyett menetelést a minél szorosabb rendszerben működő Európai Egyesült Államokba. Mert nem maradt semmink, lassan lakosságunk sem, egyedül végképp elmerülünk saját fekáliánkban.

Észak-Amerikában változatos az éghajlat, az USA-ban sokadszor győzedelmeskedett a demagógia, felszínre úszott a világcsászár birodalom egyik legostobább, egyben legerőszakosabb gazdagja, aki csak aranyban fürödve és szépségverseny győztesével az ágyában tudja élvezni az életet. És persze ha naponta háromszor-négyszer kanyaríthatja valamilyen országromboló rendelet alá kamerák össztűzébe a mocskok lelkivilágát eláruló aláírását. Ilyen marionett-figuráról álmódott évtizedek óta a világ legerősebb katonai-hadiipari komplexuma. Növelik is sürgősen a profitjukat növelő kiadásokat, a beavatkozásokat mindenhol, ahol már csődöt mondtak, és keresik rohamtempóban az új gyenge pontokat, amikre elszórhatnak párszáz milliárd dollár bombát-rakétát, csizmát, köpve arra a milliónyi civil áldozatra, amivel kalkulálni lehet „járulékos veszteségként”. Ez az erő uralja most az egész világot.

Nem hagyhatom el ennyivel a világcsászár országát. Újabb információk jelennek meg a múltból!

Az egyik Howard Zinn 2006 júl. 4-i megszólalása, amely szerint az amerikaiaknak „el kell vetniük azt az elképzelést, hogy nemzetünk különbözik a világtörténelem többi birodalmi hatalmától, morálisan felülmúlja azokat” és „A nacionalizmus – ez a zászló, himnusz iránti odaadás, ez a vad elhatárolódás (fal?), amely tömeggyilkosságot idéz elő – nem a mai idők egyik legnagyobb gonoszsága, a rasszizmus és a vallási gyűlölet mellett?”

Jézusom, milyen régóta mondom, hogy ha egyáltalán lehetséges lenne, betiltatnám a világ összes zászlaját, himnuszát, katonai indulóit, nacionalista énekeit! Persze Zinn-t is elküldi a hatalom is, az ostoba nép is a pokolba...

A másik a következő korábbi blogom (Orbánról szól tulajdonképpen, de Trump az intelem veleje):

„A király meztelen

Leendő királyunk, Orbán Viktor meztelen. Példaképévé fogadta az USA egyik elnökjelöltjét, Donald Trumpot, magára öltve ezzel annak ruházatát, ami lemeztelenítette! Láthatóvá tette, ki is, mi is ő.

Részletesen ír Trumpról Henry A. Giroux „America at War with Itself” (Amerika háborúban önmagával) című könyvében, annak „Donald Trump’s America” (Donald Trump Amerikája) fejezetében. Elég pár sort elolvasni:

„A jobboldali fasizmus elfogadható formáinak megjelenése ma az USA-ban demonstrálja, hogy milyen mértékben gyengítette meg az amerikai társadalmat a demokrácia korporációk általi kizsigerelése és a terror-háborúk hosszú távú hatása, és gondos figyelmet kellene fordítanunk a több háborúra és falra, tömeges kiűzésre, cenzúrára, és a tiltakozások, eltérő vélemények agresszív elnyomásának ígéretére. Trump brutális fajgyűlölete, kegyetlensége és náci-típusú politikai javaslatai több mint sokkolók; jelképei a totalitarizmus multikulturalizmussal szembeni gyűlöletének, a fajtisztaság követelményének, a nacionalizmus mitikus erejű ünneplésének, az erőszak felölelésének, a gyengeség megvetésének és anti-intellektualizmusának. Ez a terror diskurzusa.”

Másutt ír arról is, hogy Trump a Bush-Obama éra alatt jól bevezetett kínzási technikákat nem tartja kielégítőnek, kegyetlenebb módszereket vezetne be. Hogy iszlamofób, hogy 11 millió mexikóit űzne ki az országból... Nem teljes a kép, el kell olvasni a könyvet, vagy annak legalább az előszavát és első két fejezetét.

Itt ennyi is elég, hogy képet kapjunk Orbán Viktor valójáról.

Így már talán megállhatunk Amerikánál...

Északabbra található a világ valószínűleg tényleg legdemokratikusabb országa (ha ilyen maflaságot egyáltalán kimondhatok), vagy legalábbis az alsó rétegekben vergődő emberekhez is lehajolni hajlandó miniszterelnöke. Kanadának hívják, ahol még a fajgyűlöletnek is ellen tudnak állni, pedig az egész kontinensen áthúzódó közös határa van a fajgyűlöletet átkozódva szító-szóró Trumppal.

Délen Mexikóval határos. Azzal az országgal, aminek jelentős részét valaha az azték birodalom foglalta el. Őket a spanyolok irtották ki, utolsó királyukat is felakasztották. Azóta emberi gonoszság, kapzsiság, hatalomvágy áldozata a terület. A spanyolok több lépésben veszítették el az ország több mint felét. Alig alakult meg a mexikói állam, elindult az amerikai telepések bevándorlása, ami először Florida, majd Texas leválásához vezetett. Texas elvesztésébe a mexikói kormány nem nyugodott bele, háborút indított, amit elvesztett (1846-48), így végül a lentebbi térképen fehérrel jelölt területek, Mexikó 55%-a került az Egyesült Államok tulajdonába.

Az újkori problémák a két ország közötti gazdasági fejlettség különbözőségéből erednek. Az amerikai vállalatok termelés-kiszervezésének egyik legegyszerűbb megoldása volt Mexikóba, az amerikai bérek töredékéért dolgoztatva áttelepíteni a termelést. Másik irányba pedig a mexikói munkaerő vándorolt. Olyan szolgáltatásokat látnak el, amire amerikaiak már nem igen vállalkoznak.

Jött azonban Trump, és falat fog építeni/építtetni a két ország határán, aljas módon az USA-ban dolgozók hazautalásainak megcsapolásával megfizettetve az építkezést. Újabb ostoba uralkodó, újabb fal.

Mexikó területének 55%-át (a fehér területek) kebelezte be az USA az 1846-48 alatt vívott egyoldalú háború után.

Haladjunk tovább? Közép- és Dél-Amerikában mára két diktatúrára, vagy annak mondott rendszerre szűkült a nem demokráciának tartott országok száma: Kubára és Venezuelára. Mindkettő kommunistának tartott rendszer. Kuba a valóban belső erővel megvalósított forradalommal jött létre, Venezuela pedig 1998 óta, Hugo Chavez vezetésével olyan kísérlet színtere, amivel „Létrejöh-e emberarcú szocializmus?” című írásomban ilyenként értékeltem. Mindkettő halálán van. Kuba kimerült, elindult a kapitalizmus felé, Obama talán hozzá is segítette volna, hogy valami kínai-vietnami pályán arcvesztés nélkül megadja magát, de jött Trump, aki ez ügyben is mindent visszaforgat, újra embargót hirdetett, újra beszorítja Kuba vezetését a diktatúra szekerébe. Venezuelában pedig győz az USA támogatását élvező olajtőke, ami Chavez halálával valószínűsíthető volt. A demokratikusnak mondott játékszabályokat sokáig betartó vezetés beszorultságában fegyvert használ az elégedetlen, tüntető tömeg ellen. A korábbi szociális intézkedések hatása azonban még mindig fel-fellobbantja a kormányt támogató erőket, ami a parlamenti ellenzék elleni támadáshoz vezetett a napokban (2017. július eleje). A többi állam éppen demokratikus, bár Brazíliában államcsíny zajlott le a közelmúltban. Soha nem fog fény derülni, milyen módon igazgatta/igazgatja az eseményeket a kizárólag tényleges, tömegsanyargató diktátorokat támogató USA, hacsak a „kiszivárog-tatók” nem leplezik le.

És most nagyon gondolkodóba estem, lehet-e, szabad-e ennek a könyvnek a kereteit Afrika és Ázsia társadalmaival feszegetni? Képes vagyok-e annyira tömöríteni, hogy ne álljon fel itt az olvasó, ne unja cefetül a mondandóm?

Fontolgattam, és rájöttem, hogy szinte lehetetlen. A „2015 – Történelmi pillanatkép” könyvemben részletes képet rajzoltam fel erről a két kontinensről is. (Magyar Elektronikus Könyvtár) Csupán pár bekezdésben foglalom össze a lényegét.

Afrika:

Végtelen erőszak-térkép. Nem kell messzire visszamenni, hogy az ember még gyarmati áldozatként lássa gyakorlatilag az egész kontinenst. A múlt század elején indult meg a felszabadulásuk. Az Oszmán Birodalom I. világháborús vereségét még az európai hatalmak hegemoniája követte. Az arab nemzeti mozgalmak hatására aztán – elsősorban a Közel-Kelet ázsiai részében – megindult a dekolonizációs folyamat, ami a II. világháborút követően kiszélesedett, és egészen a közelmúltig tartott. Ebben a sávban többnyire a távozó gyarmati hatalmakkal együttműködő erők kerültek hatalomra, monarchikus, diktatórikus rendszerekkel áldva meg a népet. Az USA által támogatott „rendszerváltó (genszterváltó)” Arab Tavasz egy-két országban „demokratikusabb” (ami ugyebár nem létezik) rendszert eredményezett, a többiben azonban vagy káosz, vagy diktatórikus „váltógazdálkodás” (Egyiptom) jött létre.

A Szaharától délre elterülő régiókban többnyire a volt gyarmattartó hatalmak által támogatott (és lefölözött) diktátorok kerültek hatalomra, egymást véres puccsokkal sűrűn váltva. A kontinens olajon úszik, de az olajmultik oly mértékben zsigerelik ki ezeket az országokat, hogy a leggazdagabbakban a legmélyebb a szegénység. A ritka kivételt képező Líbia diktátorának, Kadhafinak a meglincselése részben annak köszönhető, hogy képes volt lefogni az olajcégek kezét, gazdaggá téve az országát.

Az apartheid-uralom alól 1994-ben szabadult Dél-Afrikai Köztársaság mutatja talán legvilágosabban, hogy a helyi vezetők is ugyanolyan rétegzett társadalmat tartanak fenn, mint elődeik. A legszegényebb rétegek aránya ritkán csökken, az esetek többségében nő.

Ázsia:

Átfoghatatlan. A zseniális Mahatma mozgalma által felszabadított Indiát sorozatban követték Kambodzsa, Laosz, Burma, Ceylon (ma Sri Lanka), Korea. Hivatalosan két ország is India előtt, 1945-ben kiáltotta ki függetlenségét: Indonézia és Vietnam, mindkettőben súlyos harcok

következtek azonban volt gyarmattartóik, vagy új mozgalmak, új „rendcsináló” (USA) ellen. Külön ki kell emelni Vietnámot. Nem írom le sokadszor, milyen emberfeletti szenvedések árán vált függetlenné az ország, egymillióra teszik a két szembenálló vietnami fél katonai, és négymillióra a civil áldozatainak a számát. Senki, sohasem fogja megszámolni a sebesültek, betegségeket hordozók számát, és a generációkra átadódó hatások tömkelegét. A nép óriási erejére jellemző, hogy a kommunista rendszer vegyessé alakulását követően Vietnámot tartja a közgazdasági tudomány a következő évtizedek (ha lesznek) leggyorsabban fejlődő országának.

Legjobb tudomásom szerint Vietnámon kívül csak a bonyolult történelme után a múlt század hetvenes éveinek végén a „virágozzék minden virág” politikájának meghirdetésével vegyes gazdaságpolitika útjára lépett Kína büszkélkedhet a világ legtöbb országában uralkodó szegénység felszámolásával. Számtalan hatékony intézkedéssel mára mintegy 600 millió szegénységben élőt juttatott emberi élethez.

A világ társadalma ma, évezredek után is a Hammurapi által kinyilvánított, majd az indiai kasztrendszer által is kikiáltott rétegekre osztja a népeket, csak ma más névvel illeti őket: vannak vállalkozók/nagyvállalkozók/munkaadók/nagygazdák/gazdagok/, vannak középosztálybeliek/gyarapodók/, vannak munkások/földművelők/kétkezesek, vannak szegények/mélyszegények/, végül kasztonkízüliek/kitaszítottak/színesek/cigányok.

Az első kategóriába soroltak, illetve általuk vezető politikai pozíciókba segítettek szolgáltatnak igazságot a legtöbb országban. Viszket a tenyerük, örömmel büntetnek, törekszenek a halálbüntetés fenntartására. A kapitalizmus (és az egész világ) vezető hatalmában kínozzák a terrorháborúik ellen harcolókat, sőt Trump még állatibb kínzásokra kíván építeni.

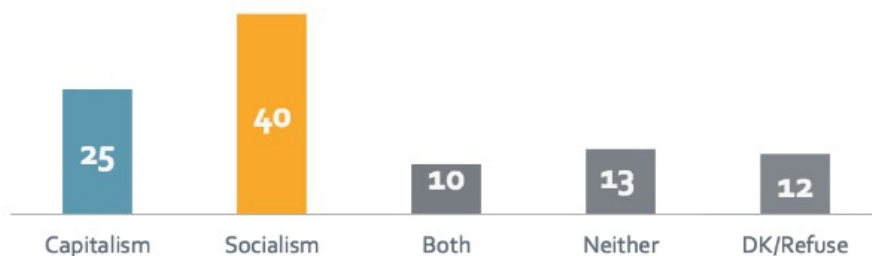
Amikor először olvastam az USA-ban, a terror-háborúikban (csak azokban?) folyó kínzásokról, nem akartam hinni a szememnek. Azt gondoltam, talán egy-két elvetemült fickóról van szó, hiszen kultúrvilágról van szó. Azóta is sokszor elgondolkodom a kérdés több aspektusán. Hát ilyen világban élünk, ahol a nemzetközi megállapodásokat felrúgva, saját törvényeit áthágva a világ legnagyobb hatalma állati kínzásokat alkalmaz ártatlan embereken, vagy az országát letipró hadsereg ellen harcoló katonákon? Ilyen hatalom szolgáltat igazságot otthon, hadművelési területeken, tünteti fel magát az emberi szabadságjogok védelmezőjének, avatkozik be független országok belügyeibe? Annyi vér és pokol, a náci és szovjet terror felszámolása után újra itt tartunk, az őskori barbarizmus uralkodik felettünk? És ez a hatalom még a halálbüntetést is alkalmazza!

Ilyen hatalom ellenőrzi a világot, amiben élünk. És vannak még álmodozók. Jobb, ha feladják álmaikat.

És itt az ideje, hogy a múlt században zajlott hidegháborút felidézve foglalkozzunk a mind világosabban értékelhető kérdéssel: melyik társadalmi rendszer jobb, a kapitalizmus, vagy a szocializmus? Miután az USA-ban a Trump győzelmével végződő elnökválasztási kampány alatt végzett közvélemény-kutatás azzal a döbbenetes eredménnyel végződött, hogy a lakosság 40 százaléka, a többség a szocializmus mellett döntene, a szerencsétlen neokapitalista országok viszont embertömegeket taszítanak elviselhetetlen nyomorba, a kérdésre egyértelműen adódik a válasz: a szocializmus.

A közvélemény-kutatásról így írtam korábban: „...egy közvélemény-kutatás ([poll](#)) sokkoló eredményt mutatott fel: minden vizsgált demográfiai csoport – politikai orientáció, kor, nem és származás szerint vizsgálva – preferálná a szocializmust a kapitalizmussal szemben! A „poll”-ból kiemelek egy oszlop-grafikont, hitelesség kedvéért.”

Íme, a közvélemény-kutatás eredménye:

Megölnek azok az olvasók, akik nem fogadják el az érvelésem.

Az érvelésem pedig a következő:

Nem a gyakorlatilag megvalósult szocializmust óhajtják újrászülni az emberek sehol a világon, beleértve magamat is. A *gyakorlati szocializmus* teljes csődöt jelentett, amit ma legjobban Észak-Korea igazol, az egyetlen még tisztán kommunista ország (Kubában már megjelentek a kapitalizmus csírái). Határtalan ostobaság, végtelen diktatórikus kormányzás, és az egész világot fenyegető fegyverkezés jellemzi. Rövidesen vége lesz, csak abban reménykedem, hogy valamilyen békés átmenet fog kialakulni. Átmenet nem a ma már végtelenül aljas, embertelen, és háborús veszélyt jelentő kapitalizmusba, hanem a kínai-vietnami vegyes gazdasági-társadalmi rendszer valamilyen emberi változatába. Mi volt a baj a gyakorlati szocializmussal/kommunizmussal? Felsorolni is nehéz, talán sikerül a leglényegesebb elemeket kiemelni. Tehát:

- az abszolút és végtelenül kegyetlen diktatúra a vezető Szovjetunióban,
- kevésbé drasztikus elnyomás, de diktatórikus kormányzás az európai csatlósállamokban is,
- emberirtó hadjáratok egyes ázsiai országokban (Kambodzsa),
- Kína kísérletezgetése gazdasági (és politikai) módszerekkel, sokmillió ember halálát okozva,
- túlhajtott tervgazdálkodás,
- a mezőgazdaság kollektivizálásában alkalmazott erőszak, a kulák-módszer, a sok sikertelen szövetkezet,
- világhatalmi célkitűzések és propaganda,
- ezt alátámasztó fegyverkezés...

És mi volt mégis jó, ami miatt elgondolkodnak benne éltek és külső szemlélők egyaránt, hogy lehetett volna kiváló rendszer is? Gondoljuk végig:

- a tervgazdálkodás józanodásával bizonyította alkalmasságát a gazdaság irányítására,
- ha nem is biztosított magas életszínvonalat, de minden állampolgár emberi életet élhetett (kivételek voltak),
- nem volt munkanélküliség, minden állampolgárnak biztosított volt a kenyere,
- gyors ütemben fejlesztették az egészségügyet,
- rendkívüli figyelmet fordítottak az oktatásra, nem tudok olyan szocialista/kommunista országról, ahol ne lett volna ingyenes az oktatás, beleértve a felsőoktatást is, a legtöbb szocialista országban ösztöndíjjal támogatták az egyetemek tanulóit,
- óriási lakásépítési programokkal segítették a fedélhez jutást,

- jó volt a közbiztonság,
- olyan ütemű gazdasági fejlődés, amivel ma csak a leggyorsabban fejlődő országok büszkélkedhetnek,
- általános volt a mezőgazdaság kollektivizálása, ami ugyan nem mindenütt hozott pozitív eredményeket (l. a negatívumoknál), de egyes országokban, mint például nálunk, kivirágzott.

Hát nem lehetett volna diktatúra nélkül csinálni mindezt? Valószínű nem, éspedig azért, mert az első lépés, az általános (és jelentős részében értelmetlen) államosítás oly széles tömegeket érintett, akiknek a felháborodása, ellenállása csak a valóban alkalmazott elnyomással volt féken tartható. És a hatalom gyakorlói, illetve rajtuk keresztül maga a rendszer is automatikusan gyűlölet tárgyává vált. Hiába váltottak a szocialista rendszerek emberibbé, kezdve Tito Jugoszláviájával, majd folytatva Kádár Magyarországgal (úgy '68-tól kezdve), végül Gorbacsov balul elsült lépései a szovjet rendszerrel, a terrort nem lehetett feledtetni.

Ma érezni igazán, amikor a kapitalizmus sírgödörben vergődik, folyamatos terrorháborúba taszítja a világot, tönkreteszi a természetet, hogy milyen rettenetes vétek volt a szocializmus eszméjének ilyen barbár alkalmazása, tönkretétele.

Olvasom éppen Fredrik Erixon és Björn Weig „The Innovation Illusion: How So Little Is Created by So Many Working So Hard,” című könyvét, amiben a kapitalizmus fejlődésének lelassulásáról beszélnek, innováció ugyan van, csodákra számíthatunk, de az alkalmazási szándék közeledik a nullához, a tőke úszik a pénzben, de nem termelésre fordítja, hanem fürdik benne.

Úgy terveztem, hogy a világ társadalmi rendszereinek jövőjéről is írok. Most, hogy eljutottam a feladatig, azt hiszem, feladom. Illetve egyetlen mondatba foglalom a jövőképem: a kapitalizmus meg fog bukni, belső fordulatokkal, nem külső erők által, és valami emberi, vegyes gazdasági rendszeren fejlődő szocializmus fog kialakulni világszerte.

Baráttal folytatott beszélgetés során bukott ki belőlem a pillanat szülte mottó: A tisztességes országokban, társadalmakban könnyebb a fejlődést biztosítani! A gondolat lényege, hogy az azonos társadalmi rendszerekben működő országok között lényeges különbségeket okoz a társadalom – elsősorban az azt építők – tisztasága, korrupciómentessége.

VII. fejezet: Érzések, érzékek

A tudományos világ tele van érzések és érzékek elemzésével, leírásával.

Kezdem az érzékekkel, Úgy tűnik első hallásra, hogy könnyebb elbánni velük. Pedig eszembe jutott néhány dolog, ami ide sorolható, és azonnal bonyolulttá teszi a témát. Valamennyien tudjuk, hogy öt dolgot érzékel az ember, tudományosan fogalmazva organikus érzékszerveivel: látás, hallás, ízlelés, tapintás, szaglás. Eddig tényleg egyszerű. Ki ne hallott volna azonban a hatodik érzékről? Éspedig a legváltozatosabb formában. Példaként: „Szólt valaki hozzám a buszon. Hiába néztem, kerestem, nem találtam, talán a hatodik érzékem fogadott valami üzenetet.” – mondhatja akárki. Elkeresztelték, naná, hogy angolul: röviden ESP, magyarul extraszenzoriális percepció. Pszichiátereknek is becézgetik, és ide sorolják a telepátiát (elmék közötti közvetlen kommunikáció), a tisztánlátást, clairvoyance-t (más helyeken történő események észlelése), a prekogníciót (jövőbelátás), a különleges aspektusok észlelését (pl. auraolvasás). Össze is foglalták parapszichológia-ként. Hány ember él pazarul ennek a nem teljesen alaptalan, fantáziadús világnak a tanulmányozásával, bemutatásával! Nem fárasztom Önöket részletes ismertetéssel, kedves olvasók, gondolhatják, hogy az eddig írtak jórészt magam is csak most olvasom. Elmesélek azonban élményeket, információkat, amik részemre vagy tudás-táram részévé váltak, és megalapozzák két résztudományba vetett hitem.

Az egyik ágat, a telepátiát érintő eset velem történt meg. Líbiában, az akkor még ép Tripoli-ban mentem ki a reptérre a magyar pavilon építésére érkező munkásokat fogadni, amikor a visszaúton balesetet szenvedtünk: a januári, esőt hordozó viharos szél lefújta a kocsinkat az útról. Borultunk, de megúsztuk. Két hölgy is azonnal tudta, hogy baj ért. Az elvált feleségem másnap Budapesten megkérdezte a bátyámat, hallott-e valamit rólam, mert tudja, hogy előző nap baj ért. Moszkvában az előző ősszel szeretett (szerető) hölgy kis balesetet szenvedett ugyanakkor, becsípte az ujját a primitív sífelvonó vonszoló-rendszerének kötélfordító csigájába, és tudta, hogy engem érintett kellemetlenség okozta a figyelmetlenségét. Nehezen hihető, ugyebár? Ilyet pedig nem talál ki az ember.

Gondolatátvitel a következő két témám. Amerikai katonai kutatások részeként végzett kísérletről olvastam. Felfedeztek egy ikerpárt, akik állították magukról (vagy talán mutatóanyagok is voltak), hogy távolból is tudnak gondolatokat közvetíteni egymásnak. Nosza, beültették egyikőjüket egy mély betonpincébe, másikójukat pedig tengeralattjáróba, amit kizavartak az óceán közepére, és lesüllyesztettek, ameddig csak lehetett. Papírt, ceruzát nyomtak a kezükbe. Egyikőjük rajzolgatott egyszerű ábrákat, a testvérének ugyanazt kellett reprodukálnia. Az ábrák többségét teljesen azonosként adta vissza a fogadópar, ritka kivételekkel, amikor csak hasonló ábrákat, például esernyő helyett gombát, létra helyett fésűt rajzolt. Kitalációnak véltem a hírt, mígnem értesültem arról, hogy a szovjet hadsereg hasonló célok, parapszichológia témakörébe tartozó jelenségek kutatására kutatóintézetet létesített Leningrádban, ahol a gondolatátvitel az egyik kiemelt terület. Amit két szembeálló szuperhatalom hadserege kutat, nem lehet gyerekjáték!

Mindenesetre a gondolatátvitelben – akár szinte mérhetetlen távolságokra is – mélyen hiszek. Tripoli – Budapest: 2359 km, Tripoli – Moszkva: 3166 km!

Az aura nehezebben felfogható jelenség, mégis hiszek benne. Azt hiszem, a nevéssé váló személyiségek természetes, vagy mesterséges aurája nagyban hozzájárul az átlagpolgárok közül kiemelkedésükhöz. Mesterséges? Hát igen, a hatalmasok, királyok, császárok, főpapok, hadvezérek maguk is, és környezetük is építi az aurájukat. A törpék alá akár dobogókat is

tesznek, mint drágaságos Orbánunk alá, a magassarkú cipő valamelyik francia király kiemelését szolgálta, a szék a fáraók „emelvénye” volt. Soroljam? Tükör előtt tanulják pózaikat, mint például Hitler tette, de talán színészek is végeznek hasonló gyakorlatokat.

A hétköznapi ember is jelenség, külső-belső jelenség. Részben veleszületett ismertetőjegyet, attribútumot hordoz: szép vagy csúf arcot, jó vagy kevésbé jó alakot, hullámos fekete vagy sima szőke haját kívül, gyengéd, simuló vagy boszorkányosan kemény természetet, zenére kiviruló vagy süket hangulatot belül. Ezt a születéskor kapott aurát módosítják azután a legkülönbözőbb hatások, jók, rosszak egyaránt. Szülői és iskolai nevelés, az élet örömei és megrázkódtatásai... Meglátsz egy hölgyet valahol az utcán, munkahelyen, étteremben, összevillan a szemetek, és tudod, hogy kell neked. Törik-szakad, mindenképpen kell. Ez az első látásra szerelem megszülethet-e a két személy aurájának vonzata nélkül? Nem hiszem. Ez is előfordult velem, de az is, hogy tömött autóbuszban megjelent egy női kéz a kapaszkodón, és tudtam, hogy a tulajdonosa gyönyörű lehet. Hiába tolakodtam, nem jutottam el a kézhez, ami aztán el is tűnt. Máig emlék tudott maradni. Aura? Nem tudom, valami hasonló. Életem legnagyobb, legmélyebb barátságát jó vádliknak köszönhetem. Megírtam a „Vártam ott és elégttem...” e-könyvemben. Tessék elolvasni ott, *Maja Aj-Artjan*-t keresve. Férfi és nő közötti szoros barátság, aura nélkül? Lehetetlen lett volna. A vádlija csak az aurája csücske volt, megéreztem, hogy minden porcikájával, külsővel, belsővel barátságban tudok lenni. Úgy is lett.

A nevelés alapvetően változtatja az emberek auráját, legalábbis azt a felhőt, ami minden embert beburkol, körülvesz, ápol, karbantart: apró mozdulatoktól kezdve, ahogy eszik, iszik, köszön, búcsút int, leül, feláll, odáig, hogy a szemedbe néz-e koccintáskor, hogyan kezeli az evőeszközöket, mind, mind neveléssel formálódik. Az oktatás se csak az agyat tágítja, a jó pedagógus példaképpé válva az egyéniség formálójává, szobrászává válik. Mindez kihat az aurára. Hiszek a létezésében.

Térjünk át a nehezebb kenyérre, az érzelmekre. Rányitottam az Internetre (ígéretem ellenére), mit is mond erről? Meg is rémültem azonnal: 224 érzelmet sorol fel az első lap. Nesze neked, mit kezdesz vele? – Kérdeztem magamtól. Úgy döntöttem, nem sokat: kiemelek egyetlent, és azt próbálom meg körbejárni: a *boldogságot*! Talán mert számomra ismeretlen ez a fogalom. Vagy nem is tudom, mivel és hogyan mérhető. Szerelem? Tele gonddal-bajjal. Házasság? Dettó. Más emberi kapcsolatokban lehetséges? Politikában, barátságban, munkában? Első reakció: lehetetlen. Elfogadható vagy elfogadhatatlan, válogatni lehet a 224 érzelem között, mi tapad hozzá boldogság helyett, vagy nem? Nem elég nyolc évtized, hogy megértse az ember?

A közelmúltban tártam fel a titkom a nagyobbik lányomnak, aki a boldogságot firtatta. Mégiscsak ismerem a boldogságot! Azóta vagyok boldog, hogy megjelent az első könyvem. „India és Nepál”. Születésnap ajándékként adatta ki a feleségem és a kisebbik lányom. Könnybe lábadt a szemem, amikor kinyitottam a csomagot, és megláttam benne a súlyos, barna könyvet. Azóta minden kínlódást, keservet feledtet, amikor időt tudok szentelni a klaviatúrájának, és határtalan örömet jelentenek a sokszor igen tömör, néha hosszabb elismerések. Ez a boldogság, olvasni: „Lehetetlen volt letenni a Kolját!” Át tudok valamit adni az embereknek: érzelmeket, tudást, talán valami bölcsességet is.

Érzelem?

Mennyiben motiválja az emberek gondolkodását, véleményalkotását az érzelmük, ösztönösségük és mennyiben a gondolkodásuk, ismereteik? – kérdezte jóbarát. Azt hiszem telitalálat a kérdés, talán senki se tudhatja rá a választ. Én is csak tapogatózni tudok. Szerintem is-is a helyes válasz. Talán a kérdező is az arányokat firtatta, mint ahogy magam is azon töröm most a fejem: a születésünkkel hozott tulajdonságaink fontosabbak-e, vagy a tanultak, akár tudományokról beszélünk, akár az élettapasztalatainkról. Valószínűnek tartom, hogy az

életünk alatt belénk táplált vagy ragadt ismeretek fokozatosan elnyomhatják a velünk született énünket. Szerepet játszhat azonban a folyamatban a tudatosság, ha észleljük, hogy jó tulajdonságok, életérzés kopik bennünk, megállíthatjuk a folyamatot. Ha nyolcvan évesen is jó szüleinket érezzük meg magunkban, akkor győztünk a rossz ráakódások fölött. Helyes persze, ha a tanultak bölcsebbé tesznek bennünket.

VIII. fejezet: Diszkrimináció

Tankönyv-szinten kettéosztják: negatív és pozitív diszkriminációra.

Pozitív diszkriminációval csak annyiban kívánok foglalkozni, hogy humánusnak látom minden általam ismert alkalmazását. Különösen kiemelkedőnek tartom az Indiában a kasztonkízüliek kiemelkedését segítő intézkedéseket, például százalékos részvételi arány biztosításának előírását az ország politikai, kormányzati rendszerében, az állami vállalatoknál, és az oktatásban. Hasonlót várnék el hazánkban is a cigányság tekintetében.

A negatív diszkrimináció az emberiség egyik legaljasabb működési területe. Felsorolni is nehéz, az élet hány területét érinti: *Politikai* – engem a közelmúltban érintett, szélsőséges bélyegzőt sütött rám egy senki, *etnikai* (nagyon helytelenül faji, rasszok szerinti), *nemi*, *nyelvi* (Sri Lankában ilyesmibe ütköztem), *vallási*, *szexuális* orientációból fakadó, *fogyatékos* miatti kategóriákat sorol fel a kérdéssel foglalkozó Wikipédia-lap. Többet agyoncsépeltnék tekinthetünk a felsoroltak közül. Naponta olvasunk a politikai megkülönböztetés diszkrimináció szintjére süllyedő bélyegzőiről. Hogy csak határaink között maradjunk, a *komcsi*, *szoclib*, *libsi*, *hazaáruló* jelzők mi másnak tekinthetők, ha nem diszkriminatív bélyegzőnek? A nőket a férfiakkal szemben érintő negatív megkülönböztetésről (fizetés, élethelyzet, brutalitás) is – külföldön, itthon egyaránt – szinte minden híradásban hallunk. A nyelv okán megmutatkozó lekezelés – remélem, valóban jól érzem – hazánkban ma már alábbhagyóban van, pedig a II. világháború utáni években az eredetet megbélyegző csúfszavak nyelvi utálkozást is kifejeztek: tót, sváb, oláh, szerb. A szexuális orientációról – a Pride felvonulás okán – mostanában sokat olvashatunk, egyébként is elég általános téma a *melegség* (*buziság*), *leszbikus szerelem*, *bisexualitás*, *transzneműség*. Primitív, ostoba hozzáállás ezek bármilyen elítélése. A felsoroltakkal ezért nem kívánok foglalkozni. Eszmefuttatásom „csak” az etnikai, vallási, és a lap által nem kategorizált negatív diszkrimináció óriási területére koncentrálok. Mikre gondolok „nem kategorizált” diszkriminációk alatt? Egyrészt az etnikai-vallási kombinált diszkriminációkra, másrészt az indiai kasztrendszerre. Az utóbbit előszeretettel könyvelik el vallási alapú szörnyűségekre, én azonban a társadalmi elfogadottságára tekintettel, és mivel a hinduizmusról átfertőződött az indiai muzulmán közösségre is, sokkal szélesebb „vonzáskörű” átoknak tartom.

Áttekinthetetlen az ettől a területtől szenvedő áldozatok fajtája, száma. Felfoghatatlan az „alkotók”, vele élők sötétsége, aljassága. Nem tudok szabadulni a témától, borzasztóan gyűlölöm, amint leülök írni, felmerülnek bennem a képek: a sárga csillagot viselő emberek Nagyvárad utcáin, a szentendrei HÉV-ről lezavart cigány család, a kézfogásra nyújtott kezem elől hátráló cingár indiai fiatalember, az „érinthetetlen”, Delhiben. Mindhárom esetben részese, szemtanúja voltam. Mindhárommal foglalkoztam is korábbi írásaimban. Így azonban érthetetlenek, meg kell ismételniem – akármilyen röviden is – a lényegüket.

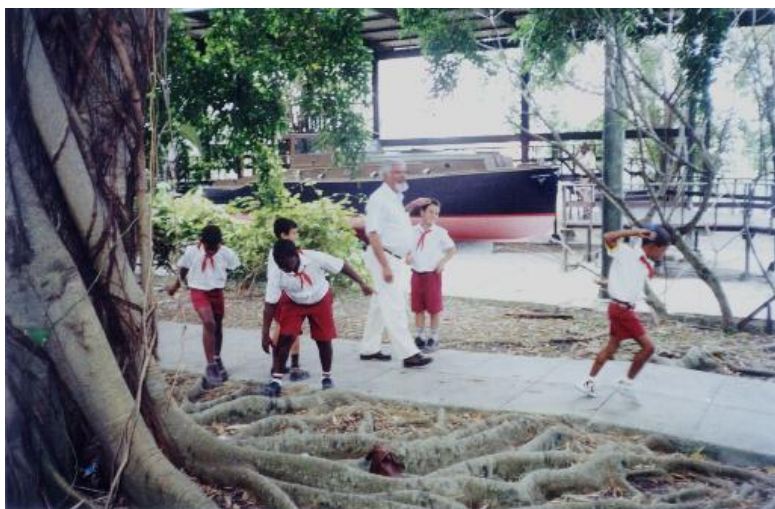
Nagyváradon kezdtem elemi iskoláimat. Másodikba járhattam, amikor Horthy kötelezte a zsidókat a sárga csillag viselésére. Az egyik órák közötti szünetben az ablakon kihajolva gúnyoltuk a suli előtt járó zsidókat. Benyitott az osztályfőnökünk, helyre parancsolt minket, és percekig a lelkünkre beszélt, elmagyarázta, hogy ugyanolyan emberek, mint mi vagyunk, csak... Sokat kockáztató bátor ember volt. Azóta gyűlölöm a fajgyűlöletet szítókat.

A szentendrei HÉV-vel jártam gimnáziumba Pomáizról a budai Toldyba. Egyik hazautam előtti pillanatokban az egyik utas ordítva leparancsolta a szerelvényről a békésen viselkedő, egy bokszt elfoglaló cigány családot. Gyerek voltam, nem avatkoztam közbe, csak pironkodtam. A cigány család minden tekintetben rendes volt: normálisan öltözöttek, tiszták és csende-

sek voltak. Csupán a bőrük volt barnább a többi utasénál. Amikor először olvastam arról, hogy Mohandas Karamchand Gandhi, a későbbi Mahatma (Nagy Lélek) szembeállítását a gyarmatosító hatalmakkal az indította el, hogy olyan vagonba szállt fel Dél-Afrikában, amelyik (a hülye) fehér embernek volt fenntartva, és lerúgták róla, azonnal ez az eset jutott az eszembe.

Mélyen megrázott a találkozásom az érinthetetlenséggel. A II. Ázsiai Nemzetközi Vásár magyar pavilonjához kerestem takarítót, és a Kereskedelmi Kirendeltség felajánlotta, hogy a sweeper-ük (takarító ember) másodállásban ellátja a feladatot. Bemutatásra a Kirendeltség előkertjében került sor. Az adminisztráció indiai vezetője mellett álló vékony legénykének – amikor elhangzott, hogy ő a sweeper – kézsorításra nyújtottam a jobbom. Ő lépett egyet hátra. Követtem, és ismét nyújtottam a kezem, de hamar visszahúztam, mert a kísérő vezető intéséből megértettem, hogy nem kerülhet sor kézsorításra. Ilyen hihetetlenül aljas rendszer uralkodik ma is a kontinensnyi birodalomban. Napokig üldözött az eset emléke, és ma is látom lelki szememmel a szegény nyomorultat.

Több írásomban olvasható a véleményem, számtalan adat, tény erről a pokoli világról, a gyűlölet, enyhébb esetben utálat világáról. Nem szaporítom a szót, most egyetlen aspektusra fordítom a figyelmem: miért nem vad a feketék (és tarkák) kitaszítása Kubában, Brazíliában? Brazíliában nem jártam, de Amrita lányom két hónapot töltött ott ösztöndíjasként, és nagyon élvezte a nép tarkaságát. Fekete, sárga, barna, lengyel, magyar egyformának tűnt a szemében. Jól érzékelte a valóságot. Lehet, hogy nem ilyen fehér a kép, de biztos nem annyira vad a feketék, és a más színű bevándorlók iránti gyűlölködés, mint az Államokban. Jómagam – a feleségemmel kettesben – Kubában töltöttem két hetet, megírtam az élményem angolul. Olvasható a www.amrita-it.com weblapomon (angolul) és a „Világok, népek, emberek” című könyvemben magyarul. A kubai meglátásaimból azt emelem ki, hogy férfi szemmel (még az voltam) a fekete nőket kimagaslóan szépek láttam: „A kubaiak kedves, barátságos, könnyed nép, a kubai asszonyok szépek. Meglepett, hogy a feketék a legkecsesebbek. A fekete valóban szép.” – írtam, a „black is beautiful” szlogenre utalva. Valószínű, ez a megállapításom csak egyike a nem amerikai helyzet aspektusainak. Mindkét országban szerepet játszhat a lakosság etnikai összetétele. Brazíliában például a „fehér” lakosság aránya ugyan közel 50%, de azon belül nem a volt gyarmatosító portugálok töltik be a vezető szerepet, hanem az olaszok, a legnagyobb egységes csoportot a nem fehér *pardók* (európai, fekete, indián keverék, 42,5%) képviselik. Kubában a lakosság több mint fele mulatt, a fehérek csak második helyet foglalnak el, és a harmadik csoport néger! Ez az összetétel szerintem igazolja, hogy a vad fajgyűlölet elsősorban a hatalmukat féltő etnikumokban (a hülye fehér emberben) testesül meg.

Búgócsigákkal bajnoki szinten játszó úttörőkkel Hemingway kertjében (háttérben az „Öreg halász és a tenger” hajója). Két fehér, egy mulatt, két fekete gyerek.

Megjegyzem: az öreg halász nem kitaláció, élő ember volt, a hajó kapitánya, Gregorio Fuentes.

És nem lehet véletlen, hogy az amerikai író-óriás annyira megszerette Kubát, hogy élete főműveit ott írta, állva, kis írógépen, amelyik ma is a villa-múzeum tárgya.

Mielőtt végképp elkalandoznék kedvesebb tájakra, térjünk vissza a diszkrimináció fajgyűlöletben kiteljesedő változatára. A legtöbb ártatlan áldozatot követelő emberi sötétségre, aljasságra, bigottériára, fundamentalista eszmeiségre. A gyökerei nyilván ősidőkre vezethetők vissza, amikor még területszerzésre koncentráltak a világ népei, illetve vezérei. Az elfoglalható terület eltaposandó népét undorítónak, féregnek, vérszomjas vadállatnak beállítva könnyebb volt gyilkolásra buzdítani az embereket, mint saját fajtájára hasonlóra uszítani. Ez az ellenségkép-alkotás annyira beivódott a népvézérekbe, hogy a mai napig a legfőbb politikai fegyver a hatalom megszerzéséhez, megtartásához. A történelem során aztán ez egyszerűbbé vált, amikor a vallási gyűlölködés is teljes erőre kapott, és a kétgyökerű gyűlöletkeltés kombinatív formái alakultak ki. Amennyire az Ázsiával kapcsolatos, főként Indiára korlátozódó ismereteim megengedik, megkockáztatom kijelenteni, hogy ott ez a kombináció nem nyert általános alkalmazást. A legfontosabb, indiai eredetű vallások – hinduizmus, buddhizmus, dzsajnizmus, szikizmus – nélkülözik az ehhez szükséges legfontosabb kelléket: a hódítás szándékát. Két útvonalon kellett elérnie Ázsiát az iszlám vallásnak ahhoz, hogy a gyűlölködés, a vallási motívumokkal fűszerezett háborúskodás teret kapjon. Északon a Nagymogulok vallásaként jelentőssé vált az indiai szubkontinens elfoglalt területein, és a mai Pakisztán, valamint Banglades majdnem kizárólagos vallásaként maradt meg, és Indiában is a legjelentősebb másodvallás. Ezt a vonulatot sajnos időnként ma is fegyveres konfliktusok kísérik. Délen Malájföldön vált többségi, Indonéziában pedig uralkodó vallássá. Elég meglepő módon ez a déli vonulata nem hódító, hanem kereskedelmi úton érkezett. A gazdag muszlim kereskedők, akikre a helyiek mint a tekintélyes muszlim kultúra hordozóira tekintettek, beházasodtak a régió uralkodó családjaiba, vagy a helyi döntéshozatal kompetens családjaiba. Ilyen is előfordult a világ sötét történelmében. Ilyesmitől retteg ma Európa! Joggal vagy nem joggal, ez itt a kérdés. Mindenesetre pártunk és kormányunk főnöke a riogatók élére állt!

Amitől mi, itt Európában évszázadokon keresztül szenvedtünk, az a kereszténység és iszlám harca volt. Míg az iszlám szülőjének követői, az arabok kelet-nyugat irányban hódítottak, fényes kultúrákat létrehozva, és sok szenvedést is okozva, addig az Oszmán birodalom – a történelem során sokadszor – kis törzsi csirából nagyhatalommá fejlődve észak-dél irányba is terjeszkedett, hazánkat – a tatár pusztítás után – másodszor romjaiba döntve.

Közben sor került több keresztes hadjáratra... Írtam róluk korábban. Emészthetetlen barbarizmus, kegyetlenkedés kísérte. Most új forráshoz nyúlok: <http://www.amiidonk.hu/elemzes/a-keresztenyseg-bunei/>

Benne olvasható az I. keresztes hadjárat egyik dicső cselekményéről:

„1099. június 15-én elfoglalták Jeruzsálemet, több mint 60.000 embert öltek meg (*zsidókat, muszlimokat, férfiakat, nőket, gyermekeket*). Egy szemtanú szavai szerint: „Salamon temploma előtt akkora mészárlás volt, hogy az embereink bokáig gázoltak az ellenségeink vérében”, aztán pedig „boldogan és örömtől könnyezve meneteltek embereink a Megváltónk sírjához, hogy dicsérjék és leróják tiszteletüket.” (Kiemelés tőlem)

Minden forrás hangsúlyozza, érdemes figyelni rá: ezek a hős felszabadítók féktelen öldöklés után mélyen hívő, vallásos emberként járultak Jézus sírjához, hogy sírva boruljanak le előtte. Miután emberek tömegét ölték meg csupán azért, mert más istent imádtak.

Hogy messzebb is lássunk: a hülye fehér ember a keresztény papsággal karöltve kiirtott vagy 4 évszázad alatt 100 millió indiánt, csak mert nem adták át rezzenéstelen arccal szülőföldjüket a lóval-lőfegyverrel, akasztófával öldöklő sápadtarcúnak. Majd, miután nem maradt olyan leigázott őslakos, aki a bányákban, ültetvényeken vért izzadva, ingyen lett volna hajlandó dolgozni, rabláncra fűzött sok millió fekete afrikai kemény legényt, nőt, akik közül 60 millió kínok között pusztult el, miközben Amerikába szállították őket. Az utódaikat becézik ma afro-amerikainak.

És most, a XXI. században különös harci játékok szemtanúi lehetünk. A hanyatló Amerika (Egyesült Államok, USA) kapaszkodót keresett és talált: nem kellett sokáig keresgélnie, csak ki kellett használnia az adódó alkalmat, az iszlám világ produkált olyan eszement diktátort, aki nekiment szomszédainak, Iránnak, Kuvaitnak. Az Irán elleni háborújában még őt támogatta az USA, a Kuvait elleniben már a megtámadott fél segítségére sietett, és a „kizárólagos képességű, a bolygó legkiválóbb, nélkülözhetetlen országa, az Egyesült Államok, a történelem legkiválóbb harci erejével” tönkverte. Az idős Bush azonban megállt, nem távolította el az ország éléről a diktátor Szaddam Husszeint. Ez adta a kapaszkodót, már csak tovább kellett feketíteni, megvádolni mindenféle képtelen dologgal: tömegpusztító fegyverek gyártásával, Al-Kaida kapcsolatokkal, mifénel. Kapóra jött a 7/11 terrortámadás is, csak le kellett hazudni az eget az ENSZ-ben is (majd később függetlenítenie magát az ENSZ-től), ki kellett kiáltani az iszlámot általános ellenségnek is, és elindulhatott a minden idők legkiválóbb harci ereje Afganisztánnak és Iraknak, majd tovább. Ebből aztán szépen kinőtte magát az általános iszlám-gyűlölet. Trump rátett még egy lapáttal, amikor a legcsodásabb hadseregük által eltaposott – hangsúlyozottan iszlám többségű – országokból menekülők elől becsukta Amerika kapuit, kitelepítéssel fenyegette meg országa muzulmán lakosságát. A fajgyűlölet újabb területét nyitotta meg, amikor fal építését hirdette meg déli, spanyolajkú színes szomszédja határán. Miért is? Mert számtalan amerikai cég oda „szervezte ki” termelő tevékenységének jórészét, és mert onnan olcsó munkaerő áramlott olyan munkaterületekre, ami a (hülye) fehér embernek derogál.

Magyarország mindenben hódolattal szolgálta a vezérországot, sőt, amikor a végtelenített terrorellenes terrorháborúk eredményeként beindult a menekültáradat Európába, élére állt a szerencsétlenek átkozásának, elsőik között kiáltott iszlám megszállás-veszélyt. Az ország vezére kisistent játszik...

Végül Moszul felszabadítása okán is szólok. Az amerikai CommonDreams közvetíti moszuliak felháborodását azon, hogy az ISIS kiűzése a városból több ezer civil áldozattal járt, és egymillió ember vált földönfutóvá. A szerencsétlen tiltakozók szerint tiltott lövedékeket használtak az amerikaiak és szövetségeseik, és légicsapásaik pontatlanok voltak. Bár ez is aggodalomra ad okot, nem ezért szólok meg. Az ISIS-t. ezt a legaljasabb terrorista bandát, amelyik vallási fundamentalizmus alapján áll, barbár gyilkológép, el kell söpörni a Föld színéről. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy az ISIS-t iraki székhelyű, de amerikai börtönben sínylő 9 ellenálló, magyarul *szabadságharcos* alapította! Hogy idáig sülyedtek, az súlyos gond, de hogy egyáltalán létrejött ez a terrorista szervezet, és számtalan hasonló, az az USA teljesen indokolatlan Irak elleni háborújának a következménye, így az újabb civil halottakért, óriási tömegek fedél nélkül maradásáért, az újabb menekülthullámmért az USA háborús bűnöseit terheli a felelősség.

Nyugodtan írom le összefoglalólag: a fajgyűlölet, általában a gyűlölet **a hatalom fegyvere!**

IX. fejezet: Az emberi aljasság, brutalitás, ember-szörnyek

Felfoghatatlannak látom, hogy a hatalmi erőszak mindig megtalálja a végrehajtóit. Stephen Hawking nyilatkozta nemrégiben, hogy a világot annyira előnti az erőszak, hogy valószínűleg az ember a génjében hordozza azt. A III. Háborúk fejezetben szó szerint idézem a tudóst. Nem véletlenül: számomra fontos következtetés. Magam is eljutottam erre a megállapításra, valahogy így: minden emberben genomjában él a gonosz, azok a jók, akik le tudják győzni, a rosszakból kitör.

Milyen aljasság kell ahhoz, hogy valaki megfigyelje embertársait, és bemártsa, feljelentse a hatalomnak azokat, akik nem az ő érdekei szerint élnek. Kis aljasság, ha az engedély nélkül üzletelő piaci kofát jelenti be, de milyen lelke lehet annak, aki politikai okokból jelent fel valakit? A képtelenség kategóriájába sorolható, ha saját párttársát mártja be, vagy ellene tanúskodik, tudva, hogy vallomásával akasztófára juttatja. A besúgásnak ez az utóbbi válfaja ipari méretekben zajlott a Szovjetunióban, kötelezőnek tekintették a Mao-i Kínában, és valószínűleg minden diktatúrában.

Ósidóktól fogva brutális kegyetlenséggel kínozták, végezték ki embertársaikat az önkéntes kegyetlenkedők. A hóhérok csak a múlt században rejtették el foglalkozásukat embertársaik elől, korábban köztiszteletnek örvendtek. És nem ők a legrosszabbak, hanem a kínzásokat, kivégzéseket, lincseléseket elrendelők. Ilyen rendszerként működött a hitetlenek üldözése a kereszténységben, az iszlám világában. Ma példát mutat modern világunknak a világcsászár USA, amelyik törvényessé tette, sőt oktatta az ellenállók, terroristának kikiáltottak kínzását. Trump ebben is előrelépést hirdetett elnökválasztási kampányában: a kínzások erőteljesebbé tételét hirdette meg. Ne feledkezzünk meg a történelmi közelmúltban működő diktatórikus rendszerek vallató pribékjeiről. Óriási fantáziával működtek a fasiszta és szocialista országok gazfickói egyaránt.

És el tudhatjuk képzelni, milyen állatnak kell lennie, aki a legkegyetlenebb kivégzési módszereket kitalálja, keresztre feszít, karóba húz, máglyán éget el? Vagy a német SS tisztnek, aki megemeltette a zsidó anyával gyermekét, hogy könnyebben végezzen vele, vagy a magyar tisztnek, aki tarkón lőtte nagy költőnk, Radnóti Miklóst, vagy a katyini mészárosok, akik bőrkötényt kötöttek magukra, hogy a sorozatban kivégzett lengyel tisztak vérért felfogja? Eszembe jut a Horthy-hadsereg egyik sűrűn alkalmazott fegyelmezési módszere: a tizedelés. Felsorakoztatták egy sorba a parancsmegtagadókat, és számolniuk kellett egytől tízig. Minden tizediket tarkón lőtte valaki, ha jól tudom, a vezénylő tiszt.

Nem is folytatom, mert nincs vége. Gondoljunk csak a Ku-Klux-Klan-ra vagy a keresztény boszorkányégetőkre. Elég...

X. fejezet: Egyenlőség?

Olvasom, hogy a mai világ egyik megoldhatatlan ellentmondása az egyenlőség kontra személyi szabadság. Aki egyenlőséget hirdet, az sérti az átlagnál gazdagabbak személyi, döntési szabadságát. Adót kell kivetnie rá, és pedig progresszív adót. Aki viszont a személyi szabadságért harcol, liberális gazdálkodás híve, az sérti az egyenlőségre törekvőket.

Így van. De mi következik ebből az alapigazságból számomra?

Tekintsük át az utóbbi fél évszázadot, amióta a neoliberalizmus magához ölelte a majdnem teljes világot. Mellékes kérdés, de azért tehettem, mert nemcsak a hétköznapi ember képzetlen ahhoz, hogy felfogja a következményeit, hanem a közgazdaságtan művelőinek döntő hányada is megette ezt a rettenetes maszlagot. Nem rengette meg a belé vetett hitet, hogy egész országcsoportokat sodort válságba. Kezdetnek csak Mexikót tette tönkre 1994-ben, majd távol-keleti országcsoportot 1997-ben. És mi zajlik ma Európában? A dél-európai országok sora szenved a neoliberális megszorítás-politikától. Nincs közgazdász-csoport, amelyik sikerre vinne átfogó neoliberalizmus-ellenes politikát.

Pedig nincs más megoldás, mint a vérszomjasságig lealjasuló kapzsi tőke kegyetlen elnyomása. Mi másnak lehet tekinteni azokat a pozitív eredményt hozó adónemeket, amelyeket a vezető tőkés hatalmak vetettek ki a II. világháború utáni évtizedekben a profitra. Nem lassult le a fejlődés, csak válságok nélküli évtizedeket hozott a sokat szenvedett világra.

Vagy gondoljunk a függetlenné vált India egyik első intézkedésére, a szupergazdagokra, maharadzákra kivetett évi 10% vagyonadóra. Csak az ment tönkre, aki nem váltott, nem kezdett olyan tevékenységbe, ami a vagyonát kamatoztatta.

A társadalmi egyenlőtlenség tulajdonképpen alapvetően meghatározza a gazdaságit. Évezredek óta keresztül működött ez a prés, csak az 1931-es Nagy Gazdasági Válság ébresztette rá a világ vezetőit, hogy javítani kell a helyzeten. Volt Amerikának nagy elnöke is, nem csak olyan vadbarmok, mint a modern idők elnökei: Franklin D. Roosevelt a „New Deal” (mennyire ismerős: Lenin és a NEP, Kádár és az „új gazdasági mechanizmus”) politikájával 1933 és 1939 között – alapvetően Keynes elméletét követve, de nagy szakértőgárda által kidolgozott lépésekkel – reformokkal tette rendbe a gazdaságot. Itt és most csak durván lehet körvonalazni az „Új szerződést”.

Keynes-től származik az állami beavatkozás kiterjesztése, a deficitfinanszírozás, a közmunka-programok bevezetése. Roosevelt határozottan értette, hogy a válság legfőbb oka a gazdasági élet szűk csoport általi ellenőrzése, amelyik – mint kijelentette – hatalmas profitokra tesz szert kölcsönzéssel és értékpapír-kereskedéssel. Fontos teendőnek tekintette, hogy az „igazi vezetés” (a szövetségi kormány) társadalmi tervezéssel ellenőrizni tudja a hatalmas gazdasági gépezet által kibocsátható termékek előállítását és elosztását, ami merész, kitartó tervezést követel. Azzal érvelt, hogy a válság megszüntette a mindenki számára egyenlő esélyt a gazdasági felemelkedés útján, ezért az államnak be kell avatkoznia a gazdaságba. A liberalizmusban kialakult hatalmas gazdasági monopóliumok és oligarchiák miatt az átlagemberek már nem tervezhettek egyenlő megélhetéssel, ezért a gazdaságot szabályozni kell, és pedig nem az individualizmus elfojtása, hanem annak stabilizálása érdekében.

Egyik első lépése volt a monetáris és finanszírozási rendszer szigorú állami ellenőrzésének bevezetése: a monetáris politika irányítását a New Yorki székhelyű Federeal Reserve Banktól áthelyezte a washingtoni pénzügyminisztériumba.

Itt most lerövidítem, mert nem erről szól tulajdonképpen ez a fejezet. Csak érdekes, figyelemreméltó, hogy az egyenlőtlenségeket csak fokozni tudó Nagy válságból az állami

beavatkozás vezette ki Amerikát. Az állami Újjáépítési Pénzügyi Vállalat finanszírozta a program jelentős részét, valutareformokkal stabilizálták a pénzügyi helyzetet, Szükségbank-törvény regulázta meg a bankokat, a nagyon lokálisnak hangzó Tennessee-völgy Fejlesztését Szolgáló Törvény egyrészt a nagytőkések túlzott hatalmát, befolyását szorította háttérbe, másrészt progresszív reformokat is tartalmazott, az Értékpapírtörvény a tőzsdét fegyelmezte, közmunkaprogram indult (Nemzeti Ipari Helyreállítási Törvény). Közmunkások tömkelege épített utakat, vasutakat, sőt parkosítással is foglalkozott. A munkanélküliség rohamosan csökkent, a program mintegy kétmillió munkahelyet teremtett. Vagyonadót vezettek be, a holdingokat szabályozták, hangsúlyozva, hogy a vagyon koncentrálódási folyamata negatív hatással van a nemzetgazdaságra. A dolgozók támogatására is sokrétű programot dolgoztak ki. Országos Munkaügyi Tanácsot hoztak létre, társadalombiztosítást vezettek be, Lakásügyi Hatóságot állítottak fel, nyomornegyedek lebontását, illetve olcsó bérű lakások építését tűzve ki főirányként.

Állami beavatkozás jellemezte a II. világháború alatti időszak gazdaságpolitikáját is az USA-ban, majd évtizedekig a magas jövedelmek szinte kegyetlen adóztatása teremtett gyors gazdasági fejlődést.

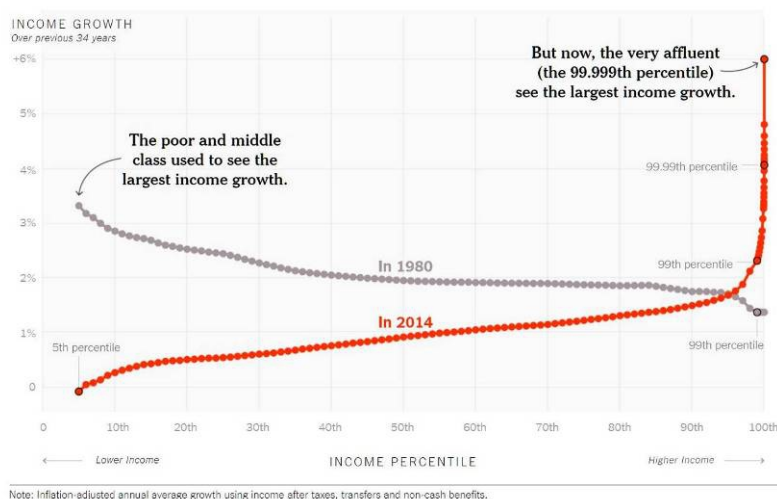
Majd győzött a Hayek-Friedman féle neoliberalizmus, ami mára csúcson jár: hihetetlen mértékű egyenlőtlenséget generált a vezető kapitalista országokban, elsősorban az USA-ban (l. „Az USA ledarálja a világot” című könyvem 4.5 alfejezetét).

Ez, valamint a termelés – szolgáltatás arányok katasztrofális eltolódása a szolgáltatások javára, és a maradék termelés automatizációja, robotizációja, a munkanélküliség reménytelen tempójú növekedése (szinte minden statisztika csal, amikor ezt a tényt leplezi), a neoliberalizmus atyjait is a létalapon nyújtandó alapjövedelem koncepciójának elfogadására kényszerítette, haláluk előtt! A kérdés: büntudat vagy ráébredés okán bólintottak-e rá a lehetőségekre?

A gengszterváltás lovagjai, és azóta mindenki kis hazánkban, aki szóhoz juthat, ezen a lovon ül. Meg is született az eredmény: idei tanulmány mutatta ki, hogy a nemzeti vagyon 66%-a a lakosság 10%-ának kezében van, 34%-on osztozik 90%! Lassan utolérjük Amerikát. A baj persze nagyobb, mint első ránézésre érzékelhető, mert a 90% nem egyenlő arányban részesedik a nyomorult maradványból, hanem az alja még veszít is, egy év alatt egyharmadával csökkent a jövedelmük. Ha ehhez hozzáteesszük, hogy a szegények által még hébe-hóba megvásárolható élelmiszerek ára nem az elektronikai cikkek ártrendjét követi, hanem évi 20-30 százalékkal nő, akkor tudhatjuk: halálra vannak ítélve!

Our Broken Economy, in One Simple Chart

By DAVID LEONHARDT
AUG. 7, 2017

XI. fejezet: A felszabadítók

Hazánkiai szinte kivétel nélkül felháborodnak, ha a szovjet megszállást felszabadításként emlegetik. Pedig egyrészt tényleg kiverték a megszálló németeket, és leverték a fasiszta nyilasokat, másrészt csak ősi terminust használnak.

Kurus (vagy Cyrus) perzsa uralkodó volt az első, aki nem a szülőföldje érdekeit hangsúlyozta, amikor – több korábbi uralkodóhoz hasonlóan – kihirdette, hogy elfoglalta az egész világot. Azt hirdette, hogy a meghódítottak érdekében uralkodik felettük. Talán mondhatjuk azt is, hogy ő találta ki a „felszabadítottak benneteket” mantrát. Amit azóta minden hódító fennen hirdet, a rómaiaktól kezdve Napóleonon keresztül Sztálinig.

Nagy Sándor a fél világot bejárta a világtörténelem egyik legnagyobb *hódítójaként*, és mindenütt *felszabadító*nak hirdette magát. Illetve nem csak ő hirdette így magát, találkoztam olyan megfogalmazással is, hogy a meghódítottak kiáltották ki felszabadítóknak: „Nagy Sándor hódításait annak is köszönhettem, hogy uralma elfogadása érdekében az alávetett területeknek nagyfokú önállóságot biztosított. Emiatt sok helyen – főleg a Levantén és Egyiptomban – felszabadítóként fogadták őt.”

Tudásom és türelmem hiányában fel kell hagynom az időben távoli (Mezopotámia, Egyiptom, Kína) „felszabadítóinak” keresését, csupán azt szeretném hangsúlyozni, hogy olvasmányaim során nem találkoztam olyan hódítóval, aki ne a meghódítottak megmentőjének, felszabadítójának kiáltotta volna ki magát.

Volt tényleges, vitathatatlan felszabadító is: *Simón Bolívar*, aki a Felszabadító – *El Libertador* – nevet kapta, miután küzdelmes évek alatt sikerült egyesítenie Dél-Amerika spanyolok ellen fellázadó erőit és gyors sikereket ért el a spanyolokkal szemben, hadseregével bevette Bogotát és Quitót is. Győzelmei nyomán született meg 1819-ben a Venezuelából, Kolumbiából, Panamából és Ecuadorból álló *Nagy-Kolumbia*, amelynek elnöke lett.

Megvalósultak sikeres önfelszabadító mozgalmak, háborúk is: Algéria szabadságharca a franciák ellen 1954-1962 között győzelemmel, felszabadulással végződött. India is önmaga szabadult meg az angol gyarmatosítóktól.

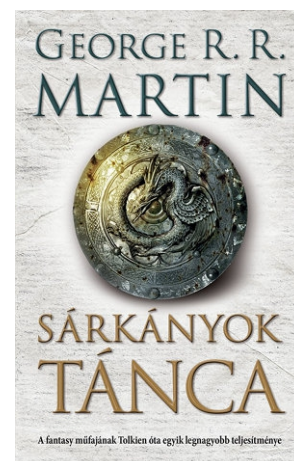
Sokszor ismétlődött a történelemben, hogy a felszabadulást újabb elnyomó hatalom uralma követi. Ilyen csöbörből vödörbe eseménynek tekinthetünk két magyar felszabadulást is. Egyrészt a török uralom alóli felszabadulás egyben azt jelentette, hogy „...megmaradt önállóságát is elvesztvén, a Habsburg-kormányzat leigázott, katonailag megszállott országa lett. Az egész időszakot a magyarok kárára elkövetett jogsértések és jogfosztások jellemzik. (Wikipédia).” Másrészt a németek kiverésével elért felszabadulást a szovjet uralom követte.

És most más értelmezésben találkoztam a felszabadítással.

Ebben a pazar mesében felszabadított rabszolgák könyörögnek felszabadítójuknak, hogy küldje vissza őket a küzdőverembe, mert ölésre képezték ki őket, a felszabadításukig az volt az életük, folytatni szeretnék.

Vajon minden ténylegesen felszabadított ország népe örömkönnyeket hullat a szabadulás pillanatában?

A Bibliában olvasható: Mózes így szólt Izrael népéhez (Az engedelmesség áldásai): „Sátoromat sátoraitok között állítom föl, és veletek

táborozok. Nem fordulok el tőletek, és mindig veletek maradok. Közöttetek járok-kelek, Istenetekké leszek, ti pedig népemmé lesztek. Én, az Örökkévaló vagyok Istenetek, aki kihoztalak benneteket Egyiptomból, hogy ne legyetek többé az ő rabszolgáik. Igen, összetörtem bilincseiteket és *felszabadítottalak* titeket, hogy egyenesen járjatok.” Furcsa felszabadítás, megint csak a csöbörből vödörbe esetről van szó, egy pontba sűrítve. Istennek kiáltja ki magát a felszabadító!

Ha ezen az úton haladva elérünk a rabszolgák és négerek felszabadításához, végre tiszta felszabadulásról beszélhetünk. Hogy mennyi visszatáncolás, köd, törvénytelen megalázás kíséri őket, arról könyvek sora szól.

XII. fejezet: Szegénység, mélyszegénység, éhezés, koldulás, segítség

Mivel is kezdjem? Nehéz elkerülni ismétléseket, több írásomban foglalkoztam a kérdéssel, talán nem az irodalmi műként megjelentekben, csak „szórványokban”. Azt hiszem, bátran neki kell látni.

Magam is voltam szegény, legalább két korszakomban. Először a II. világháború utáni években. Nagyváradról nyolcan menekültünk. két szülő és hat gyerek. Öt bőrönddel. Több megállóval, rokonoknál töltött hetekkel a hátunk mögött futottunk a mostani német-osztrák határig, ahol amerikai menekülttáborban töltöttünk néhány hónapot, majd hazatelepültünk. Édesapám Pomázon kapott állást, majd – pedagógusként – kitelepített sváb család házáat. Közben persze nem gyarapodtunk, sőt, mivel a világtörténelem legvadabbként ismert infláció-jának korszakát éltük, aminek a csúcsán a pedagógusi fizetés 24 órán belül semmivé vált, az Ecseri piacra is jártunk, eladogatva az öt bőrönd roncsaiból mindazt, ami nem vezetett azonnali éhhalálhoz. Nyomorogtunk, Édesapám motorkerékpár gumiköpenyéből tákolt össze szandálokat, Édesanyám minden hónap végén sírdogált, olyanokat talált ki, mint csalán-főzelék (ami egyébként finom, tökéletes spenót). A hat gyerekből négy – feltáplálásra – Belgiumban, illetve Franciaországban töltött fél-fél évet. Rendkívüli segítség volt a túlélés-hez. A most következőkkel remélem megvilágosítani, hogy ez a súlyos nyomor messze van a mélyszegénységtől. Kellemetlen emlék, de van rosszabb, sokkal rosszabb.

A második szegénység-korszakom talán két évig tartott. Az első válásom tökéletes tönkre-menettel zárult. Albérletben laktam, gyerektartást fizettem, a fizetésem mérnökként olyan alacsony volt, hogy e mellett a két teher mellett csak úgy tudtam életben maradni, hogy eladtam a könyveimet, zaciba vágtam a télikabátom. Komoly erőfeszítésekkel sikerült csak talpra állnom. Rossz emlék, kutyaélet.

Megrendítőbb azonban a súlyos szegénység látványa.

Igen pozitív dologként szoktam emlegetni, hogy harmadik hazámban (Bakonysárákány és Nagyvárad után), Pomázon példaértékű volt a cigányság munka- és alkotóképessége. Vasipari szövetkezetet létesítettek, exportképes tűzoltókészülékeket gyártottak. Gyerekként azonban jártam a falu túlsó, Kőhegy felé eső végén leledző cigánytelepen is. Az emlékeim ködösek, de biztos nem képzeldődök. Sárban, koszban épített viskókban éltek, talán kifejezőbb, ha putrikról beszélek. Dűledező, egytérűségű vályog-építményekben laktak többgyerekes családok. Rozoga ajtók, üveg helyett némelyik ablakot papundekli védte a hideg ellen. Hogy kisgyerekként miért került sor a vajdával találkozássra, már nem emlékszem. Valami megbízatással kellett rendelkeznem, különben nem hoztak volna össze vele. Ő is putriban lakott, mentegetőzött. Hogy mivel táplálkoztak, az nem volt világos, zöldségek derengenek fel, kis sparhertek... Ez az európai mélyszegénység. Az már olvasmányból származó ismeret, hogy léteztek, talán még léteznek is cigány települések, ahol meg-megdézsmálták a dögtemetőt, vagy ahol örömmel fogadták a csavargásból hazatérő kislányt, aki két egeret vitt haza: alig hús, mégis hús.

Keresgéltem dögtemető képeket azzal a szándékkal, hogy felteszem ide. Nem lehet, olyan, mintha gúnyolná az ember a szerencsétleneket.

Következett a Szovjetunió. A szegénység több formájával találkozott az ember. Tömegek várakoztak barakkokban, hogy őket is elérje a faházak és szükségmegoldások felszámolása. Jártam, sőt, az egyetemről kirúgásom utáni hetekben éltem is ilyen barakkban. (Faházban csak jártam, az egészen más élmény: meleg, tiszta, rendes, csak útban volt a gigászi átalakítá-soknak: sugárutaknak, gyűrűknek, óriási lakótelepeknek.) A barakk hosszú, földszintes épület,

a két végén bejárat, középen folyosó, a folyosókról mindkét oldalon 8-10 szoba nyílik, az ajtók mellett, a folyosón gáztűzhely, a szobában fűtés. Milyen is? Távfűtés, ha jól emlékszem. Barakk, de távfűtés. A háború alatt építették ezeket, front előtt menekülteknek, menekítetteknek, túlélőknek. Szegénység, súlyos szegénység, gyakorlatilag egy fedél alatt él ennyi család, nemcsak belátnak mindenbe, hanem közös folyosón töltik életük jelentős részét: a főzéssel töltött órákat. Angyaloknak kell lenniük, hogy ne legyen örök, megszakítások nélküli torzsalkodás, veszekedés a fölött a kis tér, szolgáltatás, közös vagyonrészek (ha ez egyáltalán vagyon) fölött. A helyzetüket súlyosbította a barakkokba beszivárgó ellátási krízis, vagy nem is krízis, mert kisebb hullámvázásokkal állandó volt a hiány. A Kornai János által könyvcímmé varázsolt Hiány, a szocialista tervgazdálkodás általa bizonyított kötelező velejárója megfejtelve a még háborús veszteségekből is táplálkozó hiánnyal. Utólag ismertem el magamban, hogy a körülményekhez képest méltósággal viselték ezt a súlyos nyomort az emberek.

Aztán egyetemi csoporttársaim elvittek kolhoz-látogatásra. Kíváncsi is voltam, milyen a már általam is hallott rossz helyzet a kolhozokban. Hát olyan, amilyennek hírtett. Komoly gazdálkodásnak szinte nyoma se volt, nem találkoztam vagy akár láttam volna komoly, megtermett férfit, igavonó állatot se, csak kecskéket, meg szárnyasokat. Kecsketejjel meg is itattak, nem nagyon ízlett, de rosszul se lettem. A kolhoz lakói idős asszonyok és fiatal gyerekek voltak. A férfihiány érthető volt, a Nagy Honvédő Háború alig hagyott termelőképessé férfit, a fiatalabb nők léptek a helyükre az iparban. Gép sehol, a gazdasági épületek roskadozó fatákolmányok, a kerítés is rozoga. Felteszem ide a saját képem: tancsoporttárs(nő) beszélget az egyik kolhoztag-asszonnyal, és próbál segíteni a bömbölő unokát megnyugtatni. A háttér mindent elárul: ez maradt a háború végén. Most lep meg, hogy azért (baloldalt) babakocsi is van. Ott aludtunk földön, kemencepadkán, matracon, pokróccal takarózva. Ez is nyomor, mégpedig ösztársadalmi nyomor!

Nem tudom, minek kereszteljem a következő élményem környezetét. Az ösztöndíjam átlag melós-jövedelemnek felelt meg, a műszaki cikkek ára pedig nevetséges volt. Híre ment, hogy Kavrov városában gyártani kezdték a cseh Jawa kisebb változatát. Egyetlen motorkerékpár-bolt volt a világhatalom fővárosában. Elballagtam, hogy vegyek egyet. Az eladó közölte, hogy nincs, majd a következő kérdéseimre átnézett rajtam. Mellettem ugyanúgy téblábolt egy vevő, megsajnálta, közölte, hogy a mintaboltban kapható. Hol az a mintabolt? Hol lenne, a gyár kapujánál, Kavrovban. Vécnek véltem, tudtam, hogy nem elektricska-távolságra van. Hol az a Kavrov? – kérdeztem. Itt van Moszkva alatt, este felül a vonatra, reggel ott is van.

Így is volt, mindössze 600 km-t kellett vonatozni, de korán érkeztem, a boltot zárva találtam. Rendes helyen az ember sétál egyet, ott azonban -31 fok volt és sehol egy beugró, kocsmá vagy akármilyen. Behúzódtam melegedni egy kapualjba, ki is fordultam percekkel belül, olyan bűz és kosz fogadott. Általános szegénység? Fenéket, vagy ha az is, felelőtlen közösségi szellem... Miről írok, a szegénységről? Ez valami rosszabb. Ilyenkor eszembe jut, hogy előszeretettel komcsiznak. Nemcsak azok, akik tudják, hogy Moszkvában tanultam négy évet, hanem azok is, akik szerint „szélsőséges világnézetet” képviselek, amikor a Szovjetuniót, az oroszokat, Putyint védelembe az indokolatlan és okatlan vádaskodásokkal szemben. Ki olvassa el közülük ezt a pár mondatom, amikor azt mondom, hogy *ez már valami más*. Biztos nem etnikai jelleg, biztos nem a rendszer (kommunizmus) okozza önmagában. Valami sokkal mélyebb és bonyolultabb oka lehet: a reménytelenség. Tovább ragozni hosszú lenne. Gondoljunk bele, mit élt át az a nép évszázadok alatt: a cári nihilizmus és terrort követte a vesztes I. világháború, majd vértelen forradalmak, majd véres polgárháború, vele járó járványok. Ez már elég a reménytelenséghez. Ezt azonban követte a sztálini terror, a korbáccsal és a mezőgazdaság kifosztásával iparosítás, a rossz kollektivizálás, időnként éhínségek. Végül a II. világháború az iszonyatos ember- és anyagi veszteséggel. Sztálint ugyan már eltemették, de vidéken még semmi jele se lehetett komoly felemelkedésnek, biztató jövőképnek. Marad az örök tomboló világégés emlék-csokra, és a *reménytelenség*!

A legnagyobb szegénység-élményt India hozta. India, amiről felső fokokban beszélt a Hungexpo főtervezője, amikor megtudta, hogy több „keringő” (más országok, Afrika, Irak megnevezése, majd elvetése) után oda jutok ki, majd annyira megszerettem, hogy könyvet írtam róla. De szegénységet tekintve évezredek óta világrekorder ország. Buddha is azért volt Buddha, mert – bár nagyon rejtegették előle – találkozott a rettenetes nyomorral, ami uralta a környezetét. Az indiai szegénységet megírtam a „7 év a csodálatos Indiában és két nepáli túra” című könyvemben. (Magyar Elektronikus Könyvtár, pdf. 359. oldaltól)

Bombayban összeszedtem minden bátorságom, és bementem néhány tíz méterre a textilipari munkások nyomortelepére:

„Úgy emlékszem, hogy néhány fotó kedvéért – amiket végül is nem mertem elkattintani – bementem a „munkás-negyedbe”, halvány emlékkép rajzolódik most ki előttem: két-három méter széles, a közepén ösvényszerűen, szilárd talajig kitaposott út, szélei vastagon sárosak, egymástól arasznyi távolságra sátoroszerű kalyibák. A jobbik ütött-kopott ponyvaszerű valamivel fedettek, a falak is ilyen szilárd elemekből állnak. A „tető” szélein tégladarabok fogják le a textíliát, hogy min fekszenek fel, titok. A rosszabb viskók rongyokból állnak. Kísérteties látvány: mi tartja az egészet össze, mi ellen véd, hogy tud emberi lény ilyen nyomorban létezni? Egy-két sátor-kunyhóba be lehet látni: gyékényágyak, száradó ruhárongyok, néhány lábas, fazék. Iszonytató. És ebben a rettenetes nyomorban nagy meglepetésre boltot is találni. Egy viskó csupán és alapvető élelmiszerekre korlátozódik a választék, de létezik. Teljesen valószínűtlen látvány. Pár lépésnyit érzékelttem csupán az emberi nyomor visszataszító gödréből, elég volt, félelmetes volt, gyorsan visszavonultam. Mesélhetnek nekem a kapitalizmus felsőbbrendűségéről, az „eddig egyetlen működőképes” rendszerről. Aminek egyik „kiváló” hozadéka lehet az ilyen – és a világ számtalan pontján hasonló – nyomor, azt megette a fene!” – írtam az esetről. Természetesen a csodálatos magyar neokapitalizmus nyomortelepeit is ennek a csodarendszernek köszönhetjük. Léteztek korábban is, de a gengszterváltás óta csak nőttek és mélyültek. Tisztelet a ritka kivételeknek!

Nem nagyon szoktam hosszú szövegrészeket idézni korábbi írásaimból, most megteszem. Nem hiszem, hogy sokan fellapoznák az India-könyvemet a nyomor mélységei után kutatva. Megadom az alfejezet számát, címét.

XXVII.3. A nyomor

Életemben sokszor találkoztam nyomorral. Nyugodtan nevezhetem annak a II. világháború (milyen érdekes, mint történelemtől írok a 60 évvel ezelőtti történetekről) utolsó heteit, a menekülésünket a (szovjet) front elől, a menekülttábor, a háború utáni első pár évet, láttam nagyon nyomorúságos helyeket, körülményeket a Szovjetunióban, mögöttem volt már közel két hónap Delhi, négy év Bombay, de Kalkutta helyenként és időnként így is sokkoló hatással volt rám. Csak azért nem mondom, hogy aki nehezen viseli mások kínját, lapozzon tovább, mert lehetetlen azt a nyomort úgy ábrázolni, ahogy az ember látja, érzi, kicsit beleérez. Nem lehet a bűzt leírni, hiába fotózza le az ember, a fotó, különösen a színes, szépít, nem lehet az arcokba vésődött lemondást, reménytelenséget érzékeltetni. Minden reggel, mert a hálószoba-ablakból rájuk lehetett látni, minden autóval induláskor, minden este ráláttam a szemközti épület garázsa előtt, a járdán élő csonka családra, egy asszonyra és az épphogy járnai tudó kislányára. Pár rongy, platni, teafőzéshez, tisztálkodáshoz szükséges kellékek és varázslatos szeretet. Így éltek ott, télen-nyáron, el-elvonultak rövid időre, órákra, majd letelepedtek ismét a rongyaikra. És az anyából sugárzott a gyermeke iránti szeretet. Szerencsések voltak, mert a tiszta utcában „lakhattak”, a garázs tulajdonosa nem zavarta el őket. Valamelyik szocialista képviselő mutatta meg a csőlakókat. A város valamelyik csatornája közelében fektettek új szennyvíz-csőket, a szokásos lassú tempó miatt ott aszalódtak a parton a lefektetésre váró, méter körüli átmérőjű betoncsövek. Minden csövet „belaktak”, elől-hátul összetákoltak ponyvából, fóliából, vagy abból, amit éppen össze tudtak vakarni, esővédő előtetőt, és ott aludtak komplett családok egy-egy 3-4 m hosszú csőben. Mosdási lehetőségnek ott volt a csatorna, de hogy hová üríthették az ürítenivalójukat, el nem tudom képzelni. Az a gyanúm, hogy a csatornába, amiből vették az ivóvizet, amibe mosták a rongyaikat. A monszun alatt sártengerré változott az egész környék. Bűz, kosz, iszonyat! Állatokat jobban tartanak tisztességes parasztok. A legrosszabb azonban a Káli-templom közelében kialakult „slum”, a nyomornegyed. Ebből valamit visszaad a „Kalkutta” tablóban található pár gyenge fotóm. Rossz álomban se jelenhet meg az ember szeme előtt riasztóbb látvány: rongyokból, papírkartonból, fóliából összerakott, összedrótozott kalyibák, utcai kút, a járdaszélnél halmozódó szemét és rettenetes bűz. A kép közepén áll egy asszony, gyerekkel. Izzó gyűlölettel fejezte ki az utálatát, amikor fotózni megálltunk a fehér Mercedes-szel. Odajött a kocsit lehúzott ablakához, úgy tett, mintha alamizsnát várna, közben úgy tűnt, hogy rágógumit forgat a szájában. Nem rágógumi volt, hanem valami zöldség-étel, amit jól megrágott és beköpte a kocsiba. Nem volt örömteli pillanat. Méltón fejezte ki a nyomor gazdagsággal szembeni gyűlöletét. A nyomorról leírtakhoz képest nem megrendítő a megszámlálhatatlan járdalakó. Tessék elképzelni a mai Budapest fedél nélküli lakóit, megsorozva 10 000-el. Valamivel könnyebb a helyzetük, mert nem kell fagypontra alatti hőmérsékleten haldokolniuk, de fagnak meg közülük is, mert a december végi – január elejei hajnali plusz 8-10 fok hidegben a rongyok nem védik meg őket a kihűléstől (de ott központi Parlamenti téma minden megfagyott ember), és mert az indiai tolerancia békén hagyja őket, átlépnek rajtuk, odadobnak nekik pár paiszát. Megszámlálhatatlanok, a számuk is európai kérdés lenne, a nyolcvanas években szociológusok, a média, és akikkel erről beszélhetett az ember, 700 000-re saccolta a számukat. Szeged, Pécs és Miskolc teljes lakossága egy metropolisban szétterítve. Újra és újra megrázó, megrendítő! Ha ránéz a „Kalkutta” sorozat kulikat ábrázoló képeire, megismerkedhet a nyomor szélén vergődők egyik kasztjának a tagjaival. A kulik, másként riksa-lovak (a riksa csak a jármű), állati munkát végeznek, de van betevő falatjuk. Tessék nyugodtan (ha nyugodt tud maradni) nézegetni, észrevenni a lefüggönyözött fülkét, az ömlő esőt, a semmi ruházatot és elgondolkodni mondjuk a májszori maharadzsza vagyonának a méretein, az arany tróntermen. Ilyen borzalmas világban élünk! Nyugat-Bengál lakosságának közel egyharmada, kb. húszmillió ember a lajstromozott kasztok és törzsek nyomorgánya, abszolút elnyomott, megbélyegzett, kizsákmányolt lélek. Csak ott két Magyarország! Egyetlen emberről tudok, aki

minden erejével, vasakarattal, az egész életét feláldozva küzdött a legkegyetlenebb sorsban élők szenvedéseinek enyhítéséért. Asszony volt, akkor még élő valóság, igazi szent: Mother Teresa. Most emlékhellyé vált – Missionaries of Charity (Nirmal Hriday), Mother Teresa –, nagyon remélem, hogy a halálával nem szakadt meg a tevékenység, akadt hasonló áldozatkész utóda. Nem értek egyet azzal a módszerrel, ahogy a világ jótékonykodó személyektől, szervezetektől várja a nyomorba taszított emberekről való gondoskodást, különösen nem a fejlett vagy nem nagyon elmaradott országokban, az egész világrendet kell megváltoztatni, biztonságot kell teremteni minden e világra született földi lény számára. Mother Teresa mellett azonban nem lehet főhajítás, kalaplevétel nélkül elmenni. Ez az albán származású keresztény asszony – úgy tudom – két létesítményt üzemeltetett: a haldokló betegeknek nyújtott menhelyet és leprások gyógyítására, ápolására biztosított kórházi körülményeket. Lehet, ennél is többre futotta az erejéből. India is szentnek tekintette. Csepp a borzalmak tengerében, de a cseppben tükröződik az emberi lélek nagyságának lehetősége! Csak utalok azokra, akik nem juthattak be hozzá, a járdán haldoklókra, akiknek a mellére aprópénzt dobálnak a járókelők, valaki időnként összeszedi a pénzt és vásárol enni-innivalót, ellátja a haldoklót, amíg a következő jótét lélek nem botlik bele.”

Így él a kuli

Hosszasan írhatnék (talán kellene is) a szegénység világméretű alakulásáról. Vannak szépítőgetők, akik szerint fogy a szegénység, statisztikai adatokkal is alátámasztják. Egy szavukat se hiszem. Meg kellett kapaszkodnom a levegőben, mikor találkoztam az USA statisztikai adataival, amikben a „hivatalos munkanélküliség” töredéke annak a 94 millió emberfőnek, akik ugyanabban a táblázatban olyanokként szerepelnek, mint akik már nem is keresnek munkalehetőséget, annyira reménytelennek bizonyultak eddigi fáradozásaik. Trump székfoglaló beszédében is utalt erre a számra, mint a „Tegyük újra nagygyá Amerikát” szlogene hirdetésének indokára. Mi lehet akkor a többi statisztikai hivatalban, mondjuk az oroszban, magyarban? Ki számolja össze, hányan lődörögnek még reménytelenül a nagyvilágban az eddig összeszámolt 60-70 milliót túl, amikor csak Moszulból most, hogy kisöpörték az ISIS-t, a harcok miatt egymillió ember vált földönfutóvá. És hány embert sodor az éhhalálba egy-egy ostoba intézkedés-sorozat, mint a bioenergia-termelés széleskörű forszírozása zseniális világunkban, ami egymagában 10-15 százalékkal dobta meg az élelmiszerárakat?

Nincs vége, nincs hossza, az emberiség (különösen a hülye fehér ember) örült hajszát folytat a profitért, miközben az emberiség számottevő részére köp, átlép rajta, mint a hindu gazdag a küszöbén alvó alkalmazottján, vagy a Vatikán, amikor szobrot állít a hajléktalannak!

Hajléktalan szobra a Vatikánban

XIII. fejezet: Az élet nagy fordulói: születés, házasság, gyermek, halál

Talán többel is kellene foglalkoznom, polgáriakkal, egyháziakkal. Milyen nagy szerepet játszik például a keresztényeknél a keresztelezés és a bérmlás, a hinduknál a második születés! Minden bizonnyal más vallásoknál is vannak fordulóok. A sémita népeknél (nem csak a zsidóknál) a körülméletés, például. És máris kiléptünk a vallásokból: a zsidók izraeliták, a többi sémita nép (van-e kivétel?) iszlámhívó. Mitől akkor az azonosság? Gondolom, higiéniai okok játszanak szerepet, mint annyi más vallási szokásnál, tabunál: böjt, ájtatos mosakodás, egyes húsfajták tilalma, sőt a hinduknál a vegetarianizmus elvárása...

Az indiai másodszor (vagy kétszer, angolul twice-born) születés mélyen spirituális rituálé azért megérne egy misét. A keresztény keresztelezéshez (bérmláshoz?) hasonlítják, bár életkor tekintetében lényeges a különbség. Tartalmát, célját tekintve érdekes viszont az azonosság. Egyfajta befogadás a közös hitbe, vallásrendszerbe. Felavatás, ha úgy tetszik. Keresztelezésben (és bérmlásban is) részesültem, Jan a bérmanevezem (Belgiumban bérmláltak), meg a szenthelyet is láttam Izraelben, ahol Szent János patak vizében keresztelte a vallást felvenni szándékozókát, de az Indiában töltött hét év alatt nem hívtak meg második születés ünnepre, amikor a 12 év körüli fiatalembert (hiány a tudástáramban! – lányt nem?) avatják hinduvá. Micsoda öröm: megpróbáltam ellenőrizni az Interneten (mea culpa), és az én Indiám vonatkozó fejezete ugrott elő. Sajnos ott se foglalkozom nemekkel, pedig emlékeim szerint csak férfiúkat avatnak ilyenkor. Mint írom, egyik meghatározó módja a három „magasabb” osztály és a Szudrák (negyedik osztály, szolgák) közötti elkülönítésnek, kirekesztésnek. Maga a felnőtté avatási, a vallási misztériumokba „beavatási” procedúra egyszerű, a gyermekek a bal vállukon függő szent fonalat kapnak, amit örökké hordaniuk kell. Ez a szertartás és jel élesen elkülöníti őket a szudráktól, akik nem eshetnek át a szertartáson, egyszer születtek, és a három felső osztály szolgálai maradnak.

Vissza az alapokhoz!

Születés. Tényleg drasztikus lépés, tagadhatatlanul a legkiemelkedőbb. Kilépünk az anyai méhből erre a szerintem megveszekedett, sötét világra. Semmire sincs befolyásunk. Jól határozza meg a mondás: barátot választhatsz, szülőt nem. Nem választhatod meg a földrészt, országot, osztályt, fajtádat (születhetsz feketének, cigánynak, a kiválasztott nép gyermekének), örökölhetsz még létező magas rangot, születhetsz szegénynek, gazdagnak, munka nélkül tengődő szülők gyermekének, születhetsz kisebb torzulásokkal, katasztrofális betegségekkel, pár évszázada kitehettek volna a spártai Taügetosz hegyre, meghalhatsz születés közben, egyszerre átélve két döntő fordulót. Cifrázhatnám még számtalan lehetőséggel, felesleges, így is világos kell legyen minden olvasóm számára: meghatározó és a születő ember további életét, az ÉLETet legnagyobb mértékben meghatározó, ha jobban hangzik, megkötő eseményről van szó.

Az emberi természet csodája, hogy azon szülők számára is boldog pillanat, akik tudatában vannak a lehetőségnek, hogy saját szerencsétlen sorsuk folytatóját hozták a világra. És általában több gyereket hoznak a világra, főként fiúkat, mert abban reménykednek, hogy el fogja tartani őket idős korukban. Pedig a világ nem arra rohan, a szegények többségét végső nyomor fenyegeti.

Kisebbik lányom, Amrita szülész-nőgyógyász szakorvos, és még a legkeservesebb szüléssel világra segített csecsemőket is boldogan szorítja magához. Egyszer el kellene beszélgetnem vele erről az érzésről: a sok kínlódás után kinyíló boldogság-virágokról. Több mint kedvelik,

szeretik ezért a szeretetért. Volt eset, amikor hibáján kívül nem sikerült megmentenie a méhben rosszul fejlődő csecsemőt, és zokogott a halott csecsemő láttán.

Fantasztikus tabuk övezik a szülést szinte a világon. Egyetlent mesélek el, az Indiában a XX. században (feltételezem, hogy ma is) dívót. Gazdag dzséjn kereskedő családdal tartottunk rendszeres kapcsolatot. Két lánygyermek nőtt éveken a szemünk láttán. Valahogy az édesanya elmesélte, amit az indiaiak nem szoktak idegenek tudomására hozni: mik történnek a szülés után a vallásos (és ott ki nem vallásos?) családoknál? Neki 40 napig elsötétített szobában kellett tartózkodnia, szuper higiéniai körülmények között. Senki nem látogathatta, a kosztját, ételeit, italait különös gonddal készítették, és vitték be neki. A csecsemő szemhéját feketére festették a rossz szellemek elleni védekezésül... És a család egyébként kivételesen modern volt. A dzséjnek azok, akik között voltak olyanok, akik gézt kötöttek az orruk-szájuk elé, hogy véletlenül se lélegezzenek be, öljenek meg élő lényeket, a végtelenségig vegetáriánusok szoktak lenni. Ez a születés körüli tabukat betartó család utazott a nagyvilágban (bűn), nem használta az utazás utáni megtisztulás procedúráját, nem vegetáriánus éttermekbe vitte európai vendégeit, és úgy látták vendégül a legközelebb állókat (legfontosabbakat? legmegértőbbeket?), hogy whiskyvel és sörrel is kínálták őket, pedig az alkohol is bűnnek számított. Ők természetesen nem fogyasztottak átkos dolgokat.

Terebess gyűjteményében is olvashatunk a szülés utáni tabukról (Pál Dániel – Kiss Katalin tollából): „A szülés után a nőnek számos tevékenységtől tartózkodnia kell, rituáléban sem vehet részt. Tőle ételt nem szabad elfogadni, vele együtt nem szabad háltni. Ez a tisztátalan állapot a menstruáció negyedik napján vett rituális fürdővel szűnik meg.” Nálunk? A keresztelő egyházi része számomra furcsa szertartás. A sajátom ellen nem tudtam tiltakozni, Ancsa lányom elmúlt talán 40 is, amikor az orosz pravoszláv egyház szertartásának vetette alá magát, Amrita maga dönthette el, a szocialista-polgári „névadó ünnepségen” kívül megkeresztelteti-e magát. Nem tette, pedig igazán szabad keze volt. A szertartásokon kívül asztal mellett ünnepeljük a keresztelest. Miért éppen itt említem? Hiszen minden ünneplés szoros tartozéka, többnyire záró aktusa a minél pompázatosabb evés-ivás. A miertre a legvalószínűbb válasz: hordozzuk a génjeinkben azt a szükségszerű zabát, amire nagyvad elejtésekor került sor a gyűjtögető-vadászó ősemberi korban. Tárolni még nem nagyon tudtak, többnyire ki voltak éhezve, diadaltáncsal kísérve zabálták fel a nagy fogást. Ezt ismétljük minden fontos alkalmakkor. Indiában bonyolultabb dolog: az osztályok-kasztok közötti korlátokat rombolja az együtt étkezés (eating together). Élen járnak ebben a szikek. A new-delhi Old Fort tövében virágzó szik templom udvara mindig nyitott egy étkezés erejéig bárki számára, nemtől, származástól, vallástól, kasztól (!) függetlenül.

Halál. Átugrom a köztes fordulókat. Remélem, senki se vonja kétségbe, hogy az emberi élet második legfontosabb fordulója az életből kilépés a senki se tudja hová. Borzasztó, nem, hogy annyi zseniális agyvelő, akik a minket körülvevő világ számtalan titkát felfedezték, akik a világot örületes sebességgel tudják fejleszteni, eljuttatták arra a szuper-szintre, hogy egy gombnyomással meg tudják ölni az egész emberiséget, képtelenek rájönni, hová lép át a halott? Voltak már a túlvilágról visszamentettek, akik eléggé sablonos képről számoltak be, csőszzerű valami, amiben világosabb éra felé lebegtek, és ennek variációi. Meg vannak már tudósok, akik szerint közel áll a tudomány ahhoz, hogy megállítsa a kaszást, öröklétet biztosítson minden halandónak ezen a sárgolyón. Képtelen, katasztrofális gondolat, törekvés, az emberiség a mai emberi élettartamok mellett, a mai hadiipari költségekkel fűszerezve képtelen normális életszínvonalon eltartani a teljes népességet, a más bolygóra költöztetés pedig idióta lázálom, népszédítés a legfelsőbb (és amcsi) fokon. Két könyvemben is foglalkoztam a hosszabb élet problémakörével, a „Kongassátok meg a harangokat!”-ban a római pápával kongattattam meg a harangokat, mert az akkori ismeretek (2010) szerinti 30-40 éven belül várható nagymérvű élettartam-meghosszabbítás biztos katasztrófához vezető sikerként

volt csak kezelhető, a „Vártam ott és elégttem...” négy könyvből álló gyűjteményben megjelent „Életünk, halálunk” pedig az általános előregedés gondjára figyelmeztet. Hagyjuk azonban az élet körüli okoskodást, hiszen a halál a témánk!

A gyerekeket óvják a halál, sőt a halállal küszködők látványától, és joggal. Aki látott már halált, megérti. Én először a szentendrei HÉV egyik állomásán találkoztam hullával, leugrottam a vonatról, amikor a kalauznő visítani kezdett a kocsink közelében. Örökre rögződött a látvány a lelki szememben: a kocsi egyik kereke egy nő derekán állt, kettévágta. Gyorsan fel is szálltam másik kocsiba, ott vártam meg az indulást. Láttam bőrrákban szenvedő nagynénémet, akit már csak lepedőben tudtak forgatni. Édesanyámat több rák-műtét után láttam felépülni, majd újra kés alá kerülni, végül valószínűleg én láttam utolsóként életben, amikor pontosan tudta, hogy órái maradtak hátra, cetlire írt búcsú-üzenetet találtak a párnája alatt a halála utáni pillanatokban. Édesapám halála leírhatatlan, pedig egyszerű: tíz éven keresztül roncsolódott szivacssá az agya agyérgörcsök sorozatával. A testvéreimmel megosztva ügyeltünk rá az utolsó hetekben, rám esett az utolsó éjszaka, amikor a már hetek óta hasznavehetetlen agyvelő mégis megszólalásra késztette: „Anti, ugye nem halok meg?” – kérdezte jól kivehetően. Másnap délutánig tartott aztán a halálküzdeme. Küzdelemnek nem volt nyoma sem, csak, mint fészkeből kiesett kis madárka húzta mind összebb magát, kerekedett, a feje majdnem a térdeit érte, hangja se volt. Néhány kis rángás futott végig a testén. Ha hívó lettem volna, talán láttam volna a lelkét elszállni magasba. Ott volt a váltásra érkezett öcsém is, néztünk egymásra. Valahogy értesítettük az orvost, de láttuk, Apu mint merevedik, érzékelhetően, ezért nekiláttunk öltöztetni. Istentelenül nehéz munka! Emelgettük a szinte csikorgó végtagjait, terpeszben fölé kellett állni, többször csak úgy sikerült ráhúzni valamelyik végtagjára a ruhát. Halál, gyors merevedéssel járó halál. A megérkező orvos csak intett, folytassuk. Küldte a temetkezési vállalat embereit, akik szakszerűbb fogásokkal fejezték be a munkát. Halál.

László (Lackó) bátyámat tüdőrák vitte el, hatvan éves korában. Azt olvastam akkoriban valahol, hogy a leggyorsabban pusztító rák, ritkán tart egy évnél tovább a gyilkolása. Lackó másfél évig húzta, közben neves orvos fél tüdejének felét távolította el. Csak a kínjait tudta meghosszabbítani vele. A halála előtt pár nappal a sógornóm búcsú-találkozót szervezett a testvéreivel, akkor még ötünkkel. Feküdt az ágyban, csontsoványan, csukott szemmel. Egy-egy arcزدülés jelezte, hogy lélegzik. Sorba járultunk hozzá, búcsúcsókot adtunk. A sógornónk halkán mondta a nevünket. Amikor sorra kerültem, kicsit megemelte a kezét, mintegy kézfogásra nyújtva. Kezet fogtunk, és megszorította a kezem. Tőlem tényleg testvéri búcsút vett. A sógornóm is észlelte, később említette is: tőled kézszorítással búcsúzott. Bizonyára tudta, hogy ő állt legközelebb hozzám.

Két húgom szinte azonos kínokat járt végig. Elkésett diagnózis, összetett hasi rákok, súlyos műtétek, kemény kemoterápia. Nem voltam jelen az utolsó óráikban. Jobb nekem is, olvasóimnak is.

Most pedig a nagyobbik lányom férjét, Misinek becézett vejemet látogatom az országos átlagból kimagasló várpalotai kórház hospice részlegében. Olyan betegséggel áldotta meg a nem létező isten, amit ördögnek se lehet könnyű kitalálnia. ALS a rövidítése. Borzalmak borzalma: a test elkezd sorvadni, az agyvelő az utolsó órákig tiszta marad. Pontosán tudja követni a sorsát. Nem sokkal a helyes diagnózis előtt olvastam a betegségről jó angol könyvet, a szerző hölgy a vejét ápolta (caretaker-e voltam, írja) mintegy hat évig. A folyamat annyira nem emberi, hogy nem írom le. A vejemet tegnapelőtt (2017.05.19) láttam utoljára. Ágyban feküdt az egyik oldalán. Nehezen megértettem, hogy azt kéri, forgassam át a hátára. Megtettem. Áttöltöttem a laptopjára az épp szerkesztésre átadott kis írásom a vitorlázásban eltöltött éveimről: „Tükkös voltam...”. Gondoltam, hogy mivel két segédeszközt – MP4 és

szemmel-fejjel működtethető egér-helyettesítő – nem tud használni, mint „elmagyarázta”, mert ha volna is segítő személy, nem tudja megértetni, mit akar, talán ez picikét segít. Úgy gondoltam, mellé ülök, és 2-3 oldalt segítek elolvasni. Aztán valakivel folytatja. A keze (a magyar nyelv nehézsége, mindkét keze) elsatnyulását a hangképző szervek követték. Gyakorlattal is csak úgy tud vele kommunikálni az ember, hogy a jól hangutánzó ajkait figyeli, miközben a kiadott hangokra is odafigyel. Én talán 20-30 százalékot értek a kín-beszédjéből, most mondta, hogy a fia nálam is rosszabbul érti. A lányommal Skype-on is értekeznek, csoda. Szóval feltöltöttem, ajánlottam, hogy átültetem karszékekbe, és olvasunk. Nem-mel rázta a fejét. OK, épp jött két nővér pelenkázni (!), megkértem őket, tegyék át kerekesszékekre, kicsit tologatom, meg jobban tudunk úgy „beszélgetni”. A folyosón karikázva elmeséltem a hátának az írásom lényegét. Időnként igent bólintva jelezte, hogy érti. Aztán beszélgettünk fél órát, megettettem az alma-kenyér-morzsa keverék uzsonnával, belefáradt, az én idegeim pedig pattanásig feszültek a sajnálattól, meg hogy nem tudok segíteni. Visszakérte magát a szobájába, beemelte két nővér. Rám erőltetett egy doboz datolyát. Lassan értettem csak meg, hogy nem tudja már lenyelni.

Hál’isten ismerős-barát a kórház orvos-igazgatója. Mint mondja, 2-5 év a betegség „lefutási ideje”, stagnáló periódusokkal, gyorsuló, néha zuhanó szakaszokkal. Most – mióta a kórházban van – stagnál. Sajnos a gyorsabb lefutású típussal küzd, egy éve tart, talán még van egy-másfél éve. A halállal már eszméletlen állapotban találkozok, remélem, jól adom vissza: a légzőszervek beszűkülése, lassulása miatt fokozatosan csökken az agyvelő oxigén-ellátása, eszméletét veszti, mielőtt megfulladna. Magyarországon mintegy 500 ALS-beteg van.

Gonosz dolog talán: a beszélgetésünk végén megkérdeztem, hisz-e még istenben? Határozottan rázta a fejét. A holokausz-túlélők között se sok istenhívő maradt.

Hosszúra sikeredett a halál-mesém, pedig nem foglalkoztam az emberi aljasság-gazemberség-gonoszság tömegek gyilkolását eredményező módszerekkel, nemhogy a hullák leírásával. Iszonyat: keresztre feszítés, karóba húzás, hangyákkal etetés, keréketörés, elevenen megnyúzgatás, frissen nyúzott állat bőrébe varrva napra kitétel, kardélre hányás. Na, ennél egy pillanatra megállok, mert meglepő fordulatként buddhista írásban találkoztam ezzel a kivégzési formával. Nem élre, hanem hegyre hányják a szerencsétleneket, Ásatnak nagy gödröt, az aljára kardokat ásnak be, a markolatokat temetik be, a kardok pengéje égnek áll. A halálra ítélteteket belövik a gödörbe.

Nem állhatom meg, bár másutt foglalkozom az emberi gonoszsággal: a végrehajtók is állatok lehetnek!

A kérdésem ezúttal persze sokkal bonyolultabb: hová lépünk ki az életből. Ateisták egyszerű választ adnak általában: „Isa pur es chomuu vogymuk”. Porból és hamuból vagyunk és azzá is leszünk. A Halotti beszéd nem ezt mondja, de az ateista gondolkodók többsége igen. Nincs lélek, nincs isten, tehát nincs tovább. Befogad minket az anyaföld. Mindegy, milyen eljárással kerülünk oda, temetve-e, hamvasztva és szétszórva-e, az eredmény ugyanaz: elemészt bennünket a föld.

Az istenfélők túlvilága aztán nagyon változatos. Nemcsak vallásokként változó, egyes vallásokon belül is hajmeresztő a változatosság. Kezdjük a kereszténységgel. Az életből távozás ideiglenes. A keresztény teljes egészében feltámad. Hihetetlen Michelangelo „Utolsó ítélet” festménye a Sixtus-kápolnában (Vatikán):

Kétszer is láttam. Döbbenet. Az Úr osztályoz, ítélkezik. Szentségtörés: mintha valami ördögi látomást bámulna az ember. Lehetséges, hogy ezt a fajta ítélkezést komoly emberek hihető jövőképként könyvelik el maguknak? Hogy valami felsőbbrendű lény osztogatja a sok-sok milliárd embert háromfelé: a mennyek országába a bűnteleneket, tisztítótűzbe, aki csak aprókat vétett, és a félpokolban kiölik belőle a bűnöket tűzzel, forró olajjal, mittudoménmivel, végül a pokolfajzatokat a pokolba, ahol örök szenvedés vár rájuk! Jobb esetben elmebaj, rossz esetben az élők gonosz manipulációja. Két évezreden keresztül ezzel az ostobasággal etetik, félemlítik meg a vallásos embereket a Vatikán dúsgazdag hatalmasságai.

Mit gondol a hithű hindu az élet utáni világról? Nem hisz az elmúlásban. A ma élt életet is csak egy életláncolat lépcsőjének tekinti. A halál csupán átmenet új, esetleg nagyon másfajta életszakaszba. A hinduizmus is osztályoz, fenyít, de nagyon másképp: a következő életszakasz attól függ, milyen volt az érintett ember ebben az életben. Ha jó volt, emberként folytathatja tovább az életet, ha rossz, galádsága mértékétől függ, patkányként, esetleg gilisztaként él-e tovább. Mivel megígértem, hogy nem pazarlom az időm kutatással, emlékezetből úgy gondolom, hogy mivel a növényeket is élőlénynek tekintik, lehet, hogy virágként élik a következő szakaszt. Jaj, nagyon kikaphatok Bethlenfalvy Géza indológustól, ha ez a tételelem nem igaz! Másként temetnek is. Nemcsak arra gondolok, hogy máglyán elhamvasztják a halottaikat, és lehetőleg „szent folyóba” szórják, hanem arra is, hogy az egész szertartás kevésbé szomorú, mint a keresztényeknél. Nem egyszer láttam gyászmenetet, amit zene kísért, kis cintányérokkal és fúvós hangszerekkel, lehet, hogy a jellegük is vidámabb hangulat keltését eredményezi. Nem örök, végleges elmúlásról szól a megemlékezés, csak reinkarnációról. Az egyik legmélyebben ható vallási tételről van szó, mélyen hisz benne mindenki, az egyszerű emberektől tudósokig. Ez a hit önmagában is teljesen más világot teremt, ennek felfogása nélkül idegen nem értheti meg Indiát. Helyesbíték: aki nem oda született, eltölthet egy teljes életet, mégis csak a felszínt vakargatja. Indiai üzletember megfogalmazása.

Kevésbé vagyok tájékozott a többi vallás túlvilággal kapcsolatos elveiről. Bizonyára minden olvasóm tudja, hogy az egyiptomiak azért balzsamozták be (magasrangú) halottaikat, és látták el minden jóval a sírkamrában, hogy a túlvilágon gond nélkül élhesse tovább az életét. Ők is osztályoztak, ha jól emlékszem. Valahogy így hangzik: aki arra érdemes, arra túlvilági élet vár. Ki határozhatja meg, ki érdemes rá? Nem nehéz rájönni: a hatalmasok, papok. És a többi? Szégyen, ha nem temetik el, vagy elégetik. Nagy kérdés, kire nézve szégyen? A halottnak már nagyon mindegy, a rokonságnak pedig valószínűleg ugyanúgy mindegy volt, ők ugyanabban a kínban éltek, rájuk se várt balzsamozás. Akit bebalzsamoztak, az élt tovább, a lelke alkotóelemekre bomlott, az elemek csodás változatosságot biztosítottak az elhunytak: táplálkozást, bolyongást az elhagyott világban. Ha maga nem volt isten, közbenjárhatott élők és holtak érdekében egyaránt az isteneknél.

Az iszlám túlvilág majdnem azonos a keresztényekével, talán csak a tisztítótűz gonosz átka hiányzik a teóriából.

Az iszlámban is hangsúlyos helyet foglal el a végítélet, a lényeges különbség, hogy nem az Atya, hanem Allah mond ítéletet minden ember felett. Az ítéletet angyalokból álló „vizsgálóbizottság” készíti elő. Másként hívják a mennyországot, náluk Kert, és a poklot, amit Tűznek hívnak. Jól meg kell gondolnia a nyomorult halandónak, hogyan viselkedik ezen a tündérek lakta sárgolyón, mert a végítélet alapja az egyes ember hite és a cselekedetei, illetve Allah könyörületessége. Hogy Allah kihez könyörületes, az nyilván titok, a riogatás fegyvere. Minél titokzatosabb valami, annál hatékonyabban riogat, fenyeget, fegyelmez. Talán puhább az iszlám végítélet, mert akinek csak egy parányi hite volt, az nem kárhozik el örökre. Kis remény, és biztatás a vallásosság érdekében.

Nem folytatom a halált, inkább visszaugrok az ember megteremtéséhez, hiszen minden vallás szerint felsőbbrendű lény teremtette az első emberpárt, csak azt követően lehet születésről beszélni. Az evolúció elmélete pogány dolog, külön témakört jelenthetne annak vizsgálata, van-e olyan vallás, amelyikbe az ember létrejöttének evolúcióra alapozó elmélete be tudott valamennyire szivárogni a XXI. századig. A keresztény vallások Ádám, majd bordájának felhasználásával Éva isten általi megalkotásában látják az első emberpár megszületését. Mivel a kereszténység gyökerei a zsidóságból erednek, a Korán pedig a Bibliára épül, mind az izraeliták, mind az iszlám ugyanezt tanítja. Nüansznyi eltérések bizonyára színesítik a képletet, a lényeg azonban ugyanaz: felsőbbrendű lény teremtménye az ember.

Két határozottan eltérő teremtés-hitről tudok. Igaz, a felsőbbrendű lény mindkettőben szerepel, de valahogy ködbe vész a teremtő. A Himalája harmadik legmagasabb csúcsa, a Kanchenjunga (Kancsendzsunga) tövében, Indiában élő lepcsák teremtés-legendáját az Indiáról szóló könyvemben így írtam le:

„Az őslakos lepcsák számára azonban ő az isten vagy az isten lakhelye. Ma Indrával azonosítják a szellemet, nem lehet tudni, mikor feledték el az ős-istenüket és az ki-mi lehetett? (Talán kutatók tudják, én nem találkoztam vele.) A csúcs a lepcsák teremtés-legendájának is szereplője. Szerintük az isten hógolyót gyúrt a csúcs havából és a jobb kezébe vette, majd szólt: ‘Légy férfi!’ És megszületett az első ember. Ekkor újabb hógolyót gyúrt és balkezébe vette, majd szólt: ‘Légy nő!’ És megszületett az első asszony. Nem mondhatók feministáknak a lepcsák sem, a nőknek csak a balkéz jutott.”

Hajnalba ébredve így láttuk, füstölt:

A másik valamelyik indonéz sziget őslakosainak legendája. Patakból kiemelt halból kreált embert az ősisgenségük. Meg kell keresnem, a memóriám eddig tart. Nem találom, pedig esküszöm, létezik ez a hiedelem. Valahol írtam is róla.

Jesszusom, majdnem elfeledkeztem a Gilgames-eposzról, amiben istenvért kevernek sárral. Sajnos nem véletlen, nem nagyon ismerem, egyike a sok bűnömnek. Ami dereng: az istenek a túlvilágból ereszkednek alá a Földre, hierarchikus rendet építenek ki, aztán saját formájukra kisistenek véréből és agyagból gyúrák az embert. Az agyag már itt megjelent!

Kiemelek egyetlen részletet az óriás-eposzból, a fordító Rákos Sándor:

„Választák az Anunnakik, a hét hatalmas istenasszony,
a sors-teremtő Anunnakik választák az isteneknek:
‘Uzumában, ég s föld határán, megöljük a két Lagma-istent,
vérüket a földre folytatjuk s ebből az istenvér-sárból
formáljuk meg az ember testét..
Az istenek szolgálatára népesítse ember a földet...’”

Rendkívül érdekes, hogy hús-vér lények ezek az istenek, akiknek vér folyik az ereikben, más világ, nem szellemek világa, mint a legtöbb vallásban.

És a Gilgames csodás verseit tartalmazó táblák egyikén, a harmadikon ott a Hold! (Hol is foglalkozom vele?) A negyediken pedig két Nap között ismét látom a Holdat! A szégyenem határtalan, most, hogy olvasok részleteket, és csodálkozom a költemény nagyszerűségén, találkozom Gilgames uralkodásának (Uruk királya volt) időpontjával: i. e. 28. és 27. század fordulója. Fantasztikus! Az írás persze hozzánk közelebb született, valamikor az i. e. első évezred kezdete körül, ha jól értem.

Lassan itt az ideje, hogy foglalkozzunk a köztes fordulókkal. Nagy fordulói az életnek a növekedés közben bekövetkezők: belépés az óvodába, iskolába, egyetemre, diploma. Rendkívül fontosak a foglalkozással, munkával, hivatással kapcsolatos fordulók is. Legdöntőbb azonban a házasság. Nagyon nehéz lecke, mert míg a kezdet és a vég, a megelőző- és utóvilággal együtt spirituális, tőlünk független mezei az életnek, addig a házasság alapvetően a résztvevők akarától, döntésétől függő cselekmény-sorozat. Közbe lehet szólni, hogy nem teljesen akarattól függő, mert szerepet játszhat benne (szerintem elég ritkán) a szerelem, amely felfoghatatlan, nehezen leírható valami, képes döntésre képtelen állapotba hozni a szerelmes felet (még ritkábban feleket), mágnesként vonzza a szerelem tárgyához a szerencsétlent, könnyen rossz döntésbe sodorva. Pedig milyen fontos döntésről van szó! Társadalmaktól, vallásoktól, írott és íratlan törvényektől függően akár élete teljes hátralévő éveire meghatározza mindkét résztvevő sorsát.

Nagyon eltérő, mennyire szigorúan kezelték a vallások a házassági köteléket.

Már a házasság megkötésénél sokszor érthetetlen akadályokat gördítenek az egyházak a szerződés létrejötte elé. A római katolikus egyház csak saját hívői között tette lehetővé a házasságkötést egészen a közelmúltig. Amrita lányom is a ritka kivételek közé tartozik: pogányként ment férjhez. Ahhoz, hogy római katolikus férjéhez köthesse életét, az esztergomi érsek engedélyére volt szüksége. A szertartás is különleges volt, Amritát nem szólította fel az eskető pap a vallás és egyház előírásainak betartására, csak emberi köteleességek követésére eskette fel.

Más vallásoknál is vagy előírások, vagy szokásjog korlátozza a házasságra lépőket származásuk, vallásuk alapján. A zoroasztrianizmus közösségét például az egymás közötti házasság degenerációkhoz, végül kihaláshoz vezette.

A válás hasonlóan nehéz kenyér.

A római katolikus egyház az előírásainak betartásával kötött házasságok felbontását pápai engedélyhez kötötte.

A hinduizmus se rugalmas. Remélem, nem követek el nagy bűnt, ha a terebess.hu-ban publikált tanulmányból – Pál Dániel – Kiss Katalin: Szex, szerelem, szentség a hinduizmus vallási rendjében – idézek:

„A legtöbb törvénykönyv szerint válás a nő számára nem lehetséges. Egyetlen kivételt említenek csak a törvénykönyvek: ha a férj hátrányos tulajdonságai vagy betegsége miatt a frigy nem kecsegtetne kíváncsú utódokkal (azaz a férfi impotens, nyomorék, súlyos beteg vagy kasztjából kutasztították), a feleség számára nem pusztán lehetőség, hanem egyenesen kötelesség, hogy új férjet keressen magának. A férj is elküldheti az éveken keresztül meddőnek bizonyuló feleséget – vagy azt a nőt, aki elviselhetetlenné teszi a házasságot: ‘Tíz év után a férj elküldheti azt az asszonyt, aki nem szül gyermeket, tizenkét év után azt, aki csak leányt hoz világra. Tizenöt év után azt az asszonyt, akinek minden gyermeke meghal, ám azt az asszonyt, akinek éles a nyelve, azonnal el kell küldenie.’ Az erényes feleség számára ilyen lehetőség nincs: ‘még akkor is istenként szolgálnia kell a férjét, ha az erénytelen, kéjvágyó, és minden jó tulajdonságnak híján van.’ Az Arthasāstra azonban azt mutatja, hogy korábban még létezhetett válás, de csak akkor volt megengedett, ha a két fél kölcsönös megegyezésén alapult. A Gupta-korszakra ezek a kiskapuk eltűntek, ekkor a válás a felsőbb kasztok tagjai számára voltaképpen lehetetlenné vált, számos alacsonyabb kasztban viszont a szokásjog továbbra is engedélyezte a válást. A modern Indiában már könnyebb a helyzet: 1955-től a törvény is lehetővé teszi, hogy a házastársak bármelyike válókeresetet nyújtson be, noha ez még ma is ritkaság.” (Utána kellene néznem, milyen törvénykönyvekre utalnak a szerzők, de most nem lényeges a pontosság, elég, ha a körvonalak megfogalmazására töreksem.)

Az iszlám:

Az iszlám négy feleséget engedélyez. A saría azonban nyomatékosan csak egy asszonyt ajánl annak, aki attól tart, hogy többel nem tud igazságosan és egyenlően bánni.

(Anno megkérdeztem egyik arab kapcsolatomtól, hány felesége van? Kapásból visszakérdezett: neked (angol you) hány van? Mondom: egy. És nem elég? – kérdezte. Már csak bólintani tudtam. Na, így vagyok vele én is. Egy is sok.)

A Korán „középúton járó nemzetként” jeleníti meg a muszlimok közösségét; noha a házasulandók vallási kötelezettséget teljesítenek, az mégsem szent és felbonthatatlan, de nem is egyszerű polgári jogi szerződés. Tartósnak kell lennie, mondja az iszlám jog, de nem mindenáron. A rossz házasság rossz az egyénnek és rossz a közösségnek, ezért lehetőség van

a válásra. Ha a házasság valamilyen, a sárijában meghatározott ok miatt nem működik, akkor illendően, békésen kell befejezni.

Mit mond a magyar mohamed.hu? A válás alapesete, amikor a férj megtagadja feleségét azzal, hogy azt mondja: „Te elvált vagy” (vagyis elváltam tőled). A házasság köteléke azonban nem szakad el végérvényesen, amint kimondták a válást. A válás, ahogy a Korán definiálja, a férjnek két lehetőséget ad arra, hogy visszalépjen döntésétől, és visszavegye feleségét. A harmadik megtagadás után, ha eltelik a várakozási idő, a volt házastársak csak akkor házasodhatnak újra össze, ha az elvált feleség férjhez megy máshoz, az új házasságot elhálták, és a nő elválik az új férjétől. Allah így szólt a Koránban: „A válás kétszer [eshet meg], azután vagy méltányos megtartás, vagy jószágos elengedés (következik)... ám ha elválik tőle (harmadszor is), akkor (az asszony) már nem megengedett számára, ameddig valaki mással meg nem házasodik. Miután elvált attól, akkor ők ketten nem követnek el bűnt, hogyha visszatérnek (egymáshoz), ha úgy vélik, hogy betartják Allah határait. És ezek Allah határai, melyeket világossá tesz egy tudással bíró népnek. (Korán 2:229-230)” Megnéztem a Koránban, nagyjából ezt mondja, de Allah határait (limit) csak utalás van. Kérdés maradhat, nem zavarja a lényegét: lehet, hogy a felsoroltak a határok.

A zsidók válása tömören (a forrás: <http://zsido.com/fejezetek/valas-a-valas-zsido-szemszoglobol/>):

A polgári eljárásnak feltétlenül alá kell vetniük magukat, de a vallási válás egyoldalúnak tűnik:

A szentírási törvény szerint a házaspár a házasság kötelékéből csak akkor szabadul fel, ha a férj a feleségének válólevelet ad. Ez a dokumentum, amit arámi neve után *get*nek szokás mondani, nem pusztán bizonyítékul szolgál a válásra, arra az esetre, ha a volt házastársak egyike vagy mindketten újra kívánnak házasodni, hanem valójában a dokumentum valósítja meg a válást.

A *get* tanúkkal és dátummal ellátott dokumentum, melyben a férj kifejezi feltétel nélküli szándékát, mely szerint el kíván válni feleségétől, és vele minden összeköttetést meg kíván szakítani.

Szedem össze az agyam: miért olyan lényeges a házasság kérdésén belül a válás? Talán igazuk volt (van?) a vallásalapítóknak, és a polgári rendszerek törvényhozóinak, amikor ennyire nehézre tették a válást. Mert többnyire ott a gyerek, aki még normálisan lezajlott válás esetén is a fő – és egész életére kiható – sértettje a szülők szétválásának. Ne beszéljünk most a szélsőséges esetekről, elég, ha belegondolunk abba, hogy legalább az egyik szülő anyagi helyzete megrendül, sokszor mindkettőé, a szülők az esetek többségében nem szívesen találkoznak, ami a gyerek(ek) rángatásához, egyik vagy mindkét szülő irányába elhidegüléshez, elidegenedéshez vezet. Kihathat baráti kapcsolataira, a tanulmányaira. Mindkét szülő számára súlyos lelki seb, a gyerek(ek) számára katasztrófa.

Mivel érdekel a tudományos világ, a tudósok, nézem az Albert Einsteinról szóló Génusz című filmet a NatGeo TV-csatornán. A világ egyik legnagyobb tudósa – talán mert az érdeklődését teljesen leköti a tudomány – elhidegül a tudóstárs feleségtől, és elhagyja a családját. Egyik fia súlyos pszichopátává válik...

Beni unokánkat először úgy hagyták „magára” a szülei – ünnepélyes alkalomra voltak hivatalosak –, hogy a feleségemmel együtt vele maradtunk. A szülők elmagyarázták, hogy visszajönnek. A két éves gyermek vad rémülettel ugrott a becsukódó ajtónak, üvöltött, dörömbölt, rúgta az ajtót. Ketten, egymást váltva próbáltuk ölelgetni, vigasztalni, azt hittük, megérti, hogy nem örökre vesztette el a szüleit. Felejthetetlen bennem is a rémület, a miatta jelentkező félelem: maradandó lelki sérülést szenvedhet? Nem emlékszem, meddig tartott,

sokáig. A teljes kimerültség vetett véget a tombolásnak. Mi zajlik le a gyermekek tömegében, a tényleges elválás esetén?

Néha megnézek egy-egy háborús jelenetet, és mindig vérzik a szívem, amikor árván maradt gyerekeket látok. Nem válás áldozatai, de hasonló, illetve rosszabb a helyzetük: csak idegen nyújthat nekik meleg otthont, ha egyáltalán. Ha csak ez, az árva gyerekek sokasága volna a háborúk bűne, ez is elég lenne ahhoz, hogy a világ felkeljen a háborúk ellen.

A világ azonban más irányba változik: mind kevesebben vállalkoznak szoros kapcsolatra, törvényesen kötött házasságra. Ma több a házasságon kívüli pár (lehet, hogy csak kis hazánkban?). És bár ezzel együtt csökken a páronkénti gyermekáldás is, rossz jövő felé haladunk. Nincs megfelelő biztonságban, a helyes emberré váláshoz szükséges melegségben a jövő nemzedék, és előreláthatólag ez a tendencia folytatódni fog. Nem látom semmi jelét, hogy a házasság intézménye újra betöltse a mi generációnkban játszott szerepét.

Azt hiszem, az utóbbi pár bekezdéssel választ adtam Ancsa lányom kérdésére is, ami – írásban – így hangzott: mi a család szerepe a *túlélésben*? A túlélés nem egészen világos, rá kell kérdeznem. Megtörtént. Súlyos krízishelyzetből kiláboláshoz kapható családi támogatásra vonatkozott a kérdése. Amilyenbe most ő maga került: a férje menthetetlen beteg, nem valószínű, hogy túléli az idei évet, és ami hátravan, az ágyhoz, kórházi hospice ápoláshoz köti. Sajnos nincs elfogadható válasz a kérdésére. A szülei ugyanis gyerekkorában elváltak. Tehát az ő kritikus helyzetére nem válasz a család, mert nincs. A család helyébe a rokonság léphet, ahogy történik is. Mi a feleségemmel, az édesanyja, és a saját korosztálya, unoka-testvérek. A kérdés persze sugallja: mennyire fontos lehet ilyenkor az ép, létező család!

Minden válás tragédia. Legalábbis többé-kevésbé normális emberek számára az. Az első válásom is teljesen tönkretett lelkiileg is, anyagilag is, a másodikat azonban már végképp nem tudtam megemészteni. Minden egyéb káros következménye mellett alapvetően megingatta az önbecsülésem, önbizalmam. Úgy döntöttem, elmegyek külföldre, tengerpartra, megpróbálom kiszellőztetni az agyamat, szívemet, lelkemet. Rövid keresés-szervezés után Bulgáriát választottam, bepakoltam a legszükségesebb holmikat egy kis bőröndbe, meg egy sporttáskába és felültem a vonatra. A többit részletesen leírtam Bulgária című írásomban. Miért foglalkozom akkor itt is vele? Mert életrajzi vonatkozását akarom kiemelni: a bolgár társaság, elsősorban két ember, a szőke kislány, aki „első látásra” belém szeretett és a szívét adta és Mladen Csakarov, a sportos „idősebb testvérré” váló barát életvidámsága a helyére billentette a lelkem. Új, a lelki szennyből kimosakodott ember érkezett vissza a kirándulásról.

Fontos téma a házasságkötések elé emelt korlátok tömege, amik bomlanak ugyan, de nagyon lassan. A diszkrimináció egyik fajtája, nyugodtan tárgyalhatnám abban a fejezetben. Mikről van szó? Felsorolni is képtelenség! Foglalkozzunk a hirtelen eszembe jutókkal.

A római katolikus (és általában a keresztény egyházak) évszázadokon keresztül szigorúan ragaszkodtak, igyekeznek ma is ragaszkodni az egyház keretein belüli hívők házasságához. Mint fentebb említettem, ritka kivételt jelentett a nem hívő Amrita lányom házasságkötése a római katolikus vőlegényéhez.

A hinduizmus kegyetlen megtorlásokba hajló korlátokat, bonyolult szabályokat emel nemcsak a kasztokhoz tartozók és kasztonkívüliek közötti házasságok, de a kasztok közötti házasságok elé is bonyolult rendszert épít. Gondosan ismertetem a rendszert (ma már tiltott, de bizonyára működő rendszert) a „7 év a csodálatos Indiában és két nepáli túra” című, sokak által rendkívül alapos, mégis élvezhető írásnak értékelt könyvemben.

Írói munkásságom során nem először bizonyosodik be, hogy mennyire kell vigyázni az információk pontosságára. Az előző bekezdésben írtakat valószínűleg rövidesen módosítanom kell az irányban, hogy mennyire működő a rendszer. Az amerikai Amazon idén publikálta

Namit Arora indiai társadalmi viszonyokról szóló cikkeinek összeállítását: „The Lottery of Birth: On Inherited Social Inequalities” (A születés lottója: az örökölt egyenlőtlenségről).

Egyszerűen köpni-nyelni nem tudtam, amikor az általam felvonultatottaknál kegyetlenebb, a kasztrendszerből eredő emberi sorsokat vonultat fel az az ember, akivel egyszer már összehozott a sors: amikor az Indiáról szóló könyvemhez fotókat kerestem, az első között járult hozzá csodálatos fotóinak ingyenes felhasználásához. Óriási élmény ismét találkozni vele, ezúttal mint íróval, társadalomtudóssal.

Egyik fotóját be is mutatom, mert remek. Nemcsak fotóként rendkívüli, hanem a hinduizmus egyik jellemző istenképét is bemutatja, ami az indiai szobrászat egyik nagyszerű alkotása.

Nem a könyvemhez kapott kép, most vettem le a weblapjáról. Csitorgár (Chittorgarh)

Amit a mai India számkivetettjeiről ír, az bicskanyitogató, de akkor térek vissza a tömör ismertetésére, ha elolvastam a könyvét. Bevallom, abban a naiv hitben ringattam magam, hogy ennél sokkal emberibbé puhultak a viszonyok. Tehát egyetlen témakör, amivel a könyvében foglalkozik:

Ír a hidzsákról (hijra), a kasztrált (vagy csak szellemileg, szexualitásukban teljesen átalakult) váltóneműekről. Volt szerencsém találkozni egy 7-8 fős csoportjukkal. Tárgyalásra mentem Kalkuttában. Alig szálltam ki az autóból a célépület előtti tágas, néptelen területen, amikor szinte futólépésben, de táncos mozgással rendkívül furcsa jelenségek közelítettek hozzám. Nőknek voltak öltözve, színes szárijaik túlságosan is tarka díszekkel lobogtak rajtuk, a fejük szinte maszkyszerűen volt sminkelve, a szemük körül a fekete smink olyannyira alapos volt, hogy a szemük kiugrani készülőnek látszott. Hangszereket is megszólaltattak, kis cintányérra emlékszem. Skandáltak is valamit énekhangokon. Körbevettek, körbetáncoltak. Nem ijedtem meg, csak képtelen voltam eldönteni, mi ilyenkor a teendő? Leteperni nyilván nem mernek még a város szélén se... A sofőröm észlelte a helyzetet, erőteljes léptekkel sietett kimenteni a bajból, már messziről kiabált, mire odaért hozzám, a cicomás „lányok” már elcsendesedve, szép lassan távoztak. Mit is írtam az esetről? Lényegében ezt. Fontosabb, hogy mennyivel tud többet Namit Arora. Sokkal. Íróvá nemesedett hidzsrát emelek ki az általa leírtakból. A címe: „Beyond Man and Woman – The Life of a Hijra (On A. Revathi’s autobiography)”. Azaz „Férfin és nőn túl – Egy hidzsra élete (A. Revathi önéletrajzáról)”. Kemény életről szól az önéletrajz! A szerző tamil földműves családban fiúnak született, de már kisgyerekként érezte, hogy női természete van. Nem szeretett fiúkkal játszani, csak lányokkal, és édesanyja ruháiba

szeretett öltözni. Otthon is, az iskolában is számtalan atrocitás érte a nőiessége miatt. Egyszer borzasztóan, doronggal verte meg a testvére. Úgy érezte, rossz testben él. Borzasztó szellemi zavarodottsággal élte át a nemi hovatartozás krízisét. Nehéz egyáltalán írnom róla! Amikor találkozott egy iskolakirándulás alkalmával *koti* (homoszexuális) közösség csoportjával, elfogta a hozzájuk tartozás érzése. Hamarosan titokban el is hagyta a családját és a kotikkal Delhibe költözött, ahol hidzsra közösséghez csatlakozott. Életének ebben a szakaszában nővé is operáltatta magát. A műtét leírása hátborzongató. A guruja „keresztelte át” Revathi-vá. A gazdasági helyzete kilátástalan volt, emiatt többféle fizikai és szexuális sérelem érte. Alantas munkákat kellett ellátnia: táncolt esküvőkön, koldult, szexuális szolgává vált. Belefáradva ebbe az életbe, visszatért a családjához, ahol nem fogadták szívesen: gorombaságokat és sértéseket kellett elviselnie, amik miatt azonban nem adta meg magát. Újra elmenekült, ezúttal Bangalore-ba, ahol egy darabig prostitúcióval tartotta fenn magát. Végül sikerült egy szexuális kisebbségek jogainak védelmével foglalkozó civil szervezetben munkát kapnia. Egy darabig küldöncként alkalmazták, de tanult, és fokozatosan előbbre lépett, majd a szervezet igazgatójává választották.

Első könyvét tamil nyelven írta, majd megszületett önéletrajza, amit ismert feminista történész lefordított angolra. Mára nyolc nyelvre tették át, és Ázsiában a nemi kérdésekkel foglalkozó oktatás kulcskönyveként kezelik. Száznál több egyetemen használják fontos kutatási forrásként.

Aki kicsit is ismeri Indiát, elképzelheti ennek a hányatott életnek a szörnyűségeit. Miért is borzasztó? A szexuális identitást körülvevő barbarizmus miatt.

Sok könyvet írtak már a feketék (meg színesek) és fehérek közötti korlátokról, nincs értelme évszámokról beszélni, mert a fehéreket „védő” törvényeket is csak a történelmi közelmúltban törölték, az ilyen házasságokkal szembeni társadalmi előítélet – talán nem túlzok – a napjainkig tart.

A meleg és leszbikusok egymás közti házasságának elismerése a mai napig vitatéma számtalan országban. Nem nagyon értem, miért van házasságra szükség közöttük, hacsak nem esetleg fogadott gyermek biztonságos nevelése érdekében. Azt sem értem, persze, hogy miért ne lehetne? Emberek, nem? És az, hogy nem átlagosak, nem az akaratuk, akarásuk eredménye. Így születtek. Egy ideje arra is fény derült, hogy betegségnek se tekinthető az azonos neműhöz szoros vonzódás. Ha hiba egyáltalán, génhiba. A génhibák tömege nem betegség. Én még „oly korban éltem a Földön” gyermek- és ifjú koromban, amikor még keményen büntette a polgári törvény is, nem beszélve a mindig merev vallási/egyházi kivetésről. Kétszer találkoztam a problémával. Egyszer a Rudas-fürdőbe mentünk iskolatársnőmmel. Én kiszálltam az uszodából, és néztem, milyen jól úszik a kislány, aki nem fogadta az udvarlásom. Felfigyeltem, hogy egy másik kislány igyekszik úgy úszni, hogy felhívja magára a figyelmet. Addig néztem, amíg nem vált egyértelművé, hogy közeledési kísérletről van szó. Kiintettem a medencéből a partnerem, akinek voltak férfias vonásai (utólag nem is értem, mi tetszett nekem rajta?), a másik megértette, hogy észrevettük a törekvését, távozott szegény. Ennyi, semmi baj nem történt volna, ha... A másik eset villamos-peronon történt velem. Feltűnt, hogy korombeli fiatalember bámul, és törekszik felém. Leszálltam. Ennyi. Egyik alkalommal se jutott eszembe/eszünkbe hogy bárkinek szóljunk róluk. Megbüntethették volna őket. Mind feltűnőbb számomra, amint fel merik tární nők, férfiak a másságukat, mennyi köztük a kiváló elme. Talán nem véletlen. Aztán itt van a görögök történelme, irodalma. Nem törődtek a mássággal, mindenkit elfogadtak olyannak, amilyen. Sőt, érzésem szerint felismerték, hogy talán az általánosnál több tehetség szorult beléjük. Tisztelet övezte leszbikus költőjüket, Szapphót is.

Szapphóról szóló képsorból loptam, egyikőjük ő (<http://www.irodalmiradio.hu>)

És íme, egyik verse, hát nem gyönyörű?

ÉDESANYÁM! NEM PERDÜL A ROKKA...

Édesanyám! nem perdül a rokka, olyan
szakadós ma a szál –
vágy nehezül rám:
mert a sudár, szép Aphrodité letepert!
Szerető, szerető
kell ma nekem már!

-

Radnóti Miklós fordítása

Csak a sötét keresztény középkor eredménye lehet az az undorodásig menő gyűlölet, ami a másságnak ezt a csokrát övezte a közelmúltig.

Sokan tanakodtak és tanakodnak ma azon, létezhet-e nemek közötti barátság? Én abban a szerencsében részesültem, hogy életem legnagyobb barátsága hölgyhöz kötött. Többször megírtam, utoljára a „Vártam ott és elégttem” könyvben. Idézem magamat:

„Azt hiszem, ennek a korszaknak [Metrimpex] köszönhetem életem legnagyobb barátságát: Maja Aj-Artjan, örmény nő az, akiről beszélek. Történt, hogy a moszkvai Minszk szállóban megyek a szobám felé és előttem gyönyörű bundában, magas sarkú cipőben lépeget egy szép vádlíjú, fekete hajú hölgy, kinyitja a szobáját és eltűnik. Hm, szép nő lehet, gondoltam és odamentem az ajtajához, megnéztem a számát. Hosszas idegeskedés, vajúdás után felhívtam, elmondtam az apropót és randit kértem. Háromnegyed órát beszélgettünk (életem rekordja), végül meghívott másnap estére a szobájába, amikor örmény barátaival fognak iszogatni, majd átszól. Szólt, átmentem valami aprósággal. Egy fiatalember nyitott ajtót, majd Maja is oda-lépett. Gyönyörű nő volt, talán túlságosan is az. Rajta kívül nem is volt nő tagja a társaságnak, 5-6 fiatalember alkotott félreérthetetlen védőbástyát körülötte. Hamarosan tudtomra hozták, hogy Jereván legszebb hölgyének nem lehet csak úgy – kívülről – udvarolni, az egyik legény heveskedésbe is kezdett, Majának kellett közbelépnie. Lassan azért megnyugodtak a fiúk, sokáig beszélgettünk, ettünk finom örmény falatokat és ittunk konyakot, bort. Két-három alkalommal találkoztunk még akkor, kiderült, hogy műfordító, oroszról örményre és vissza egyaránt fordít szépirodalmat, az Aj tag nemesi előnév (Von) és édesapja neves filmrendező. Orosz férje volt, elvált és nagyon figyelik, ne ismételje meg a hibát. Megadta a címét, telefonját és kérte, ha Moszkvában járok, feltétlenül hívjam fel. Attól kezdve, ha tudtam, egy-

két nappal indulás előtt, ha nem, a moszkvai szállóból felhívtam és egy-két kivételtől eltekintve évekig minden alkalommal felrepült Moszkvába és velem töltött néhány estét. Szexuális kapcsolatról nem is eshetett szó, általában a szobájában találkoztunk ugyan, de éttermekben beszélgettünk, színházba, hangversenyre jártunk, néha örmény társaságba vitt (így ismerkedtem meg Petroszjan-nal, a nagy sakkozóval). Aztán elmaradoztak a találkozások, megírta, hogy újra férjhez ment, majd, hogy újra elvált, idegösszeroppanást kapott, dagadtra hízott, kihullott a haja. Körülbelül itt szakadt meg a kapcsolatunk. Igazi nagy barát volt! Tőle származik a honvágyra vonatkozó legjobb meghatározás: Ahol valaki élete első 20 évét eltölti, onnan nem lehet sértetlenül kiemelni, csak a mély gyökerek elvágásával. Akár bele is pusztulhat. Sokat tudhatott, az örmények nálunk is szétszórtabb nemzet.”

Úgy hiszem, nem kell hozzátenni semmit.

Hosszas tanakodás után úgy döntöttem, alfejezetet írok a gyermekekről, éspedig a két unokámról. A weblapomban írtam róluk, fotókkal tarkítva, de a lányom leszedette, attól félve, hogy banditák (gyermekrablók) kedvet kapnak valami aljasságra. Az írásom tehát addig a pillanatig tart. Többen megkérdezték már, miért nem írtam róluk tovább, emlékként elrakva a fiókba. Elkezdtem, de nem ment. Úgy látszik, tényleg átvedlettem íróvá. Az író addig ír, amíg van remény, hogy el is olvassák az írásait. Elkezdtem az unokáimról szóló bejegyzések felrakását. Meg kellett állnom, mert óriási tartalom, elnyomta volna a könyv többi mondani valóját. Kénytelen voltam új könyvvé varázsolni „Unokáim kincseskönyve” címen. Remélem, a szülők hozzájárulnak a publikálásához, a Magyar Elektronikus Könyvtár pedig befogadja.

Összefoglalom:

Az élet nagy, kemény és hosszú menetelés. Kínokkal kezdődik és kínokkal zárul. Ami közte van, csak a nagyon szerencséseknek nem nyögvenyelősi, azoknak, akik olyan párral kötik össze az életüket – rögtön, az első kísérletre –, aki mindenben társuk tud lenni: szeretetben, szexben, gyereknevelésben, élet-építésben, alkotásban, gondban, bajban, betegségben... Van ilyen? Ha ez csak sokadikra sikerül – mint nekem – az is jó kárpótlás!

XIV. fejezet: Zene (Mozaikok I.)

Egyetértek a közelmúltban olvasott állítással, miszerint a zene minden kultúrának ugyanolyan fontos része, mint a nyelve, hite, viselete, meséi, azaz mint a kultúrája teljessége. És minden kultúrának más a zenéje. Létezik európai zene, indiai, kínai, afrikai...

Azért elgondolkodnivaló is bőven van az állításban.

Kezdem talán a hangszerek vándorlásával. Indiában különleges, és szigorúan indiainak ismert hangszerekkel ismerkedtem meg. A legismertebb a szitár. Kiderült, hogy perzsa eredetű. Vajon milyen vándorúton jutott el Indiába, és vált ott a legfontosabb hangszerré? A fuvola népszerűségére jellemző, hogy a csalafinta Krishná-t mindig kék bőrrel és fuvolával ábrázolják (és mindig vidám gopikkal, szórakoztató angyalkákkal van körülvéve). Hogy vándorolt ez a hangszer Európába? Aztán ott a cimbalom. Ritkán látni-hallani klasszikus (indiai) zenét előadó együttesben, inkább a népi zene hangszere. Bizonyára egyéb jellemzője is eltér a mi cimbalomtól, de annyi bizonyos, hogy arasznyi lábakon áll, mivel törökülésben ül előtte a művész. Kisebnek is látszik. A cimbalom alapvetően cigány hangszer kis (rongyos) hazánkban, nyilván ők hurcolták végig a fél világon keresztül.

Miért látom érdekesnek a hangszerek vándorlását? Gondolom, kapcsolatot jelenthetnek a különböző zene-kultúrák között is. Hogy miként épültek egyéb kapcsolatok is, az már (persze az eddigiek is) szakértőt igényelnek. A zenét, elsősorban a klasszikus európaiat szeretem. Nincs jó zene-memóriám, de van elismert érzékem a jó zene és a kiváló előadás értékeléséhez. A zene csúcsteljesítményét a gerincemen végigfutó rezgésekkel, és álmoképszerű jelenetekkel jutalmazta a testem. A zenei élményeimről részletesen írtam a „Vártam ott és elégttem...” című könyvemben, nem ismételtem meg. Inkább nézzük tovább, mi mondanivalóm maradt a zeneművészetről.

Az európai klasszikus zenével felnőttem, egyetemista koromban ismerkedtem meg a világ egyik legfontosabb zenei központjában, Moszkvában. Amikor mai fiatal orosz előadóművészeket hallok, vagy regélnék róluk, mindig eszembe jut a moszkvai Konzervatórium, Nagy Színház, Csajkovszkij-terem. Egész életemen végigkísért az emlékü. Hazatértem után – munka, válások, gyenge anyagiak – csak nagy szünetekkel jutottam zenei élményekhez, elsősorban a Zeneakadémián.

Lassan kialakult, milyen zsánerek érdekelnek leginkább: nagyzenekar, zongoraszóló, és az emberi hang, ha az a legmagasabb fokot képviseli. Kerestem az ilyen előadásokat, a MüPa-t ugyan politikai megfontolásokból egy darabig kerültem, de megismerkedve csodálatos akusztikájával, mind sűrűbben ott áldoztam a zene isteneinek.

Már jól eveztem a zene hullámain, amikor a keresztény egyházi zene csodáival találkoztam, szinte sorozatban. Katolikus miseénekekkel kezdtem a sort, lemezjátszókról hallgattam őket. A szláv egyházi énekek azonban számomra többet jelentettek, teljesen elvarázsoltak, biztos szerepet játszott ebben, hogy nagyszerű élő „előadásokat” hallhattam. A Moszkva közeli Zagorszk pravoszláv egyházi központban éneklő öregasszonyok pazar előadása ragadott magával, majd a szófiai székesegyházban próbát tartó bolgár énekkarra csodálkoztam rá. Kijevben ejtett talán legmélyebb ámulatba a metropolita miséje: papok, orgona, zenekar, énekkar és hívők együtt csúcson járták az egyházi zenét.

Annyira rabja lettem a szláv egyházi zenének, hogy szép lemezgyűjteményt vásároltam össze.

Visszatekintve bonyolultabbnak tűnik az indiai zenével ismerkedésem. Az Indiában töltött 7 évből talán három is eltelt, mire időmből, elfoglaltságomból ki tudtam annyira szakítani magam, hogy foglalkozni tudjak annak élő forrásaival. Ilyen megfontolás vett rá, hogy elmenjek a legnevesebb szitárművész, Pandit Ravi Shankar „long session” hangversenyére. Este hatra volt meghirdetve, mint tapasztalatlan európai, meg is jelentem, elfoglaltam a helyem az összecukható székekből, padokból összeállított szabadtéri nézőtéren, és élénken hallgattam az egymást váltó művészeket. Első meglepetést a közönség viselkedése okozott: a nyilvánvaló improvizált futamokba, ghazal csúcsokeba bele-beletapsolt, ki-be járt, evett-ivott. Éjjél körül megkérdeztem a szomszédomtól, mikor lép fel a nagy művész, akire várunk? A válasz meglepő volt: ő se tudja, de a műsor végén.

Az előadás-sorozat betekintést nyújtott az indiai zenekultúra több ágába. Ustad Ali Khan tabla játéka fantasztikus bűvészetként hatott rám. Idős hölgy énekelt ghazalokat. A szitár mellett ugyancsak perzsa eredetű vokális művészet furcsán hatott rám. Csodálattal a hangok eredetének helye miatt: torokhangok uralták, de egyes dallamcsokrokból csengő hangokat is kihallottam. Sajátos, nehéz művészet lehet. Ugyanakkor annyira szokatlan, rejtélyes valami volt, ami taszított. Sajnos azóta se barátkoztam meg vele. Pedig az indiai zene kulcsának tartja az éneket a neves tudós, B. Chaitanya Deva ‘An Introduction to Indian Music’ könyvében, amit Indiában olvastam. Rá kellett jönnöm, hogy nem tudhatom közvetíteni a legelemibb fogalmakat se, ami komoly érdeklődőnek segíthet eligazodni az indiai zene bonyolult tudományában. Már a bevezetőben érdekes „mesével” hívja fel a szerző a figyelmet a indiai zenén belül az ének fontosságára (megkísérlem tömöríteni): Egy király meg akarja tanulni a szobrászat fogásait, elmegy egy sage-hez (bölcse) és megkéri, tanítsa meg. Hogy tudnád megtanítani, ha nem ismered a festészet rejtelseit? Akkor taníts meg arra... és így tovább, jön a tánc, a hangszeres zene, végül az ének. Megemlíti azt is, hogy Indiában a zeneművészeteket a sangeeta (szangíta) szó foglalja össze, amiben a geeta (gíta) éneket jelent.

Ravi Shankar valóban utolsóként lépett színre, hulla voltam, de hál’isten nem adtam fel. Elbűvölt. Az ő szitár-játékát tudtam legjobban élvezni. Határtalan művészi készség és felkészültség kell a szitár bravúros – többnyire improvizatív – futamainak előadásához. A műsora nem volt rövid, tartott vagy másfél óráig. Két kísérő muzsikussal osztotta meg a platformot, tabla-művésszel és tambura (tanpura) játékossal (az utóbbi, mint általában, most is nő volt).

Mint említettem, a tabla-játékos Ustad Ali Khan volt, legalábbis ez a név ugrik be. Az Úsztad előnévvel megtisztelés nem állami eljárás eredménye, a nép, a hallgatóság ragasztja a kiemelkedő muzsikos neve elé. Hogy kit melyik rang illeti meg, már nem emlékszem, a tabla-előadók mindenképpen Úsztadok. A Pandit általában politikusokat (Pandit Jawaharlal Nehru) és tudósokat illet meg. Ravi Shankar kivételnek (kivételes nagyságnak) tűnik utólag.

Az indiai zene egyik legnagyobb szakértője magyar: Kozma András. Kalkuttában találkoztam vele, aki akkor már jó pár éve vezette a Calcutta Trió együttest. Rendkívüli meglepetésként ért, hogy Ravi Shankar maga oktatja a bonyolult szitár-művészetre. Lehet, hogy ő a legjobb nem indiai művelője a szitárnak. Az Indiáról írt könyvemben szerepeltettem az akkor még élő rimpa.net weblap linkjét, mert szenzációs ismereteket adott az indiai zenéről. Keresgéltem, végül megtaláltam, de csak részben működik: <http://web.axelero.hu/andkozma/> Oka lehet, hogy Kozma figyelme jórészt az indiai filozófia irányába terelődött: <http://web.axelero.hu/andkozma/> Milyen furcsa is a világunk: a kalkuttai találkozásunk alkalmával szinte kisfiús fiatalembernek láttam, mára pedig az indiai kultúra több területének szakértője, tudósa. Nem indianak Indiában három filozófia doktora címet elnyerni hihetetlen bravúr. Kalapot emelek előtte.

A Kalkutta Trió

Arab közegeben többször töltöttem hónapokat. Mindig szoros tempóban kellett dolgoznom, nem igen futotta idő az arab zenével ismerkedésre. Bizonyára érdekes lett volna. Egyetlen arabnak betudható zenei élményem a tuaregek táncát kísérő kis zenekar játéka volt a líbiai Gadameszben. A hangszerek is primitívek voltak, a művészek sem a BFZ neveltjei közül kerültek ki, de táncolni lehetett a zenéjükre. A „síppal, dobbal, nádi hegedűvel” tipikus esete volt.

Tuareggel táncolok Gadameszben (sajtóhír)

A zenekar: az ülő férfiak és a gubbasztó nők

Kedves ismerősömnek dicsértem a Virtuózok műsort. Kijelentette, hogy nem hallgatja, mert képtelen bekapcsolni azt a csatornát – a királyi TV-csokor részét –, ahol a műsort sugározzák. Megértem. Magam azonban nézem, mióta megszületett, mert rendkívül tanulságos. Az „Európa 22-es csapdában” című e-könyvemben róla írtakat idéznem kell, nem írnám meg jobban, ha újrakezdeném:

Utószó helyett: Virtuózok!

Mivel jelen írás mindkét kötetének központi kérdése a migráció káromlásának bírálata, a migránsok védelme, ne tessék csodálkozni a most következő sorokon.

A Duna TV közvetítésével rendkívül érdekes, a kultúrkörünk büszkeségének tekinthető zenei vetélkedő folyik „Virtuózok” néven, második alkalommal. Már az első, tavalyi vetélkedőkön is feltűnt, hány nem fehér bőrű vagy nem „tiszt magyar” szerepel a vetélkedő gyerekek között, és közülük hányan jutnak – rendkívüli tehetségüket csillogtatva – lépcsőről lépcsőre tovább.

Az igen művelt, szimpatikus zsűrit és a műsorvezetőket dicséri, hogy az etnikai kérdéseknek semmi jelét sem adták, ha szóba is került néha például a vegyes származás, arról nagyon visszafogottan, a helynek megfelelő mértéket tartva beszéltek.

Az idei versenyen még feltűnőbb volt a fiatalok összetétele. Az első forduló tinédzser résztvevői között több cigány gyerek szerepelt, akik már előzetes szűrés után maradtak bent. Az egészen fiatal, 6-12 éves gyerekek fordulójában viszont feltűnő volt a vegyes származás: japán anyuka és magyar apuka csodálatosan hegedülő kislánya, magyar apuka és arab anyuka két hárfán remekül muzsikáló lánya, arab apuka és magyar anyuka két kiváló hegedűs lánya. Ki is még? És rendkívül tehetségesnek bizonyultak. Élvezettel csodálkoztunk rá a feleséggel, mennyire sokat tud felmutatni egy ilyen zseniális verseny!

Izgatottan várom a további fordulókat. Talán még meg tudom írni a végeredményt.

Ha a végeredményt még nem is, a harmadik középdöntőt meg tudom írni. Tegnap hallgattam meg a legnagyobbak vetélkedőjét. Pazar élvezetben volt részünk ismét. Kiugróan szerepeltek nem szakértő véleményünk szerint a hegedűsök, a csellista és a klarinétos fiúk. És most zavarban vagyok, nem akarok én elefánt lenni a porcelánboltban, de jelen írásom célja, és az elkezdett téma kényszerítő erővel hat: ismét megemlítem a résztvevők etnikai sokrétűségét, neveik nélkül. Zavaromat növeli, hogy az egy néger apuka kivételével – akinek zongorista lánya tündökölt – nem tudok biztosat írni a többiek származásáról, bár biztos vagyok benne, hogy legalább egy cigány fiatalember volt köztük.

Elhúzom a könyv leadását a kiadónak, amíg nem írhatom meg, kik voltak legjobbak a kilencfős döntőben.

A zsűri egyébként többször kijelentette, hogy aki már eljutott a középdöntőig, annak a kezét már nem engedik el. Csak gratulálni lehet: tudni kell 27 fiatal tehetségnek helyet biztosítani a magyar zenei oktatásban, zenei életben!

Valahogy így kellene mindent csinálni.

Elismerésem és tiszteletem fejezem ki a zsűri tagjai és a műsorvezetők felsorolásával. Zsűri: Miklósa Erika operaénekesnő, Batta András zenetörténész, Kesselyák Gergely karmester, Némethy Attila zongoraművész, Szenthelyi Miklós hegedűművész

Műsorvezetők: Varga Edit és Bősze Ádám

*

Régóta állítom, hogy ezt a rettenetes világot végül nem mentheti meg más, mint a korlátok nélküli keveredés.

Az állítás vadnak hangozhat, de úgy vélem, nagy igazság. Nem ide tartozik, hogy tovább magyarázzam, lehet, egyszer írok róla egy kis dolgozatot.

Aki érteni akarja, most is megérti.”

Furcsa, hogy nem írtam meg végül a verseny eredményét... Nem értem. Itt a végeredmény:

„A Duna TV-n sugárzott *Virtuózok* című klasszikus zenei tehetségkutató második évadának fináléjában a három korcsoportgyőztes, *Kökény Tamás* mellett *Holozsai Eszter* fuvolista és *Váradi Gyula* hegedűs közül választották ki a nézők a győztest. Az öttagú zsűri az élő fináléban csupán véleményezte a produkciókat, a nézők telefonos applikáció segítségével vagy sms-ben szavazhattak kedvencükre.

A műsort Kökény Tamás nagybőgős nyerte, 12 millió forintot és tengerentúli fellépési lehetőséget kapott, a New York-i Carnegie Hall színpadára léphet majd.

Holozsai Eszter és Váradi Gyula nyereménye 6-6 millió forint, előbbi Londonban, a Cadogan Hallban, utóbbi pedig a Berliini Filharmonikusok koncerttermében mutatkozhat be a 2016/2017-es évadban.

Érdeemes meghallgatni a győztes fantasztikus nagybőgő-játékát. Ezt az előadását javaslom. A zsűritag Miklósa Erika szerint őstehetség. Az is elhangzott, hogy 12 hangszeren játszik.

Az idei versenyen nem volt annyira feltűnő a cigány-tehetségek száma, változatlan volt azonban a „vegyes származású” fiatalok aránya. A kicsik kategóriájából Simic Aleksander (szerb hegedűművész édesapa, magyar édesanya), Abouzahra Amira (egyiptomi édesapa és magyar édesanya – mindketten zongoraművészek – gyermeke) és Remenyik Balázs jutott a döntőbe. Ugyancsak a kicsik között szerepelt kitűnően a pozsonyi Teo Gertler (Lubica-nak hívják az anyukáját, akinek édesapja magyar, ezért fontosnak tartja, hogy Teo és nővére is jól beszéljen magyarul), az olasz származású, de Magyarországon élő Ligabue Sergio és az erdélyi Ioni Eduárd Gyula (csak a Gyula sejteti, hogy magyar vér is csörgedez az ereiben).

A tinik közül a döntőbe jutott Kis Radu, akinek az édesanyja minden valószínűség szerint román (ha Kis, az édesapja magyar, ha Radu keresztnévet kapott, az édesanyja román kell, legyen). A nagyok kategóriában szerepelt Beerli Benjámin (nálam ő volt a győztes) és Bonino Anna Sofia (olasz édesapa és magyar édesanya, súlyos beteg), Balázs Jánosnál ő volt a győztes. Annyira, hogy értékes, különleges hegedűt adatott a kislánynak, majd együtt lépett fel vele az idei döntő után.

Mit tetszik ehhez szólni? Én valahogy nem rögtön kapcsoltam, hogy ki a páros női tagja? Balázs Jánost felismertem, mert feleségemmel együtt hódolója vagyok a kiváló cigány zongoraművésznek, de a hegedű hangjaira csak felkaptam a fejem, és megkérdeztem a feleségem: ki ez a művésznő? Mert az, szerintem nagyon az! <https://www.youtube.com/watch?v=jfYZgpJ5h4w>

Megint vád fog érni: háttérbe szorítom a „csiszta” magyarokat. Isten verje meg az ilyesmivel vádaskodókat. Leírom szívesen az idei győztes nevét is: Kristóf Réka. Szenzációs, érett énekesnő. Bizonyára megérdemli az első helyet és a velejáró gálans díjakat. Nem amatőrökből állt a zsűri most sem. Bizisten nem azért nem ő az én győztesem, mert magyar, hanem mert nekem jobban tetszett a valószínűleg ugyancsak magyar Beerli, és a svájci olasz Bonino Anna Sofia művészi produkciója. Mindezt azért írom, hogy felhívjam a figyelmet a keveredés előnyére, fejlődést hozó voltára. Amíg keveredünk, van remény. Idézzem első királyunk, I. (Szent) István intelmeit, vagy írjam le ismét a szemem előtt lezajlott tragédiát: a párszi etnikum megsemmisülését a szigorú etnikumon belüli házasság törvénye miatt?

És a cigány etnikum-megnevezést sem azért használom, hogy szembemenjek az elvárásoknak, hanem hogy kitüntessem az érintetteket ennek az utánozhatatlan zenei érzékkel megáldott etnikumnak a nevével. A roma szó ez esetben (is) felesleges, a valóságot rontó lepel lenne.

Furcsa, hogy ennyi változatos élményt juttatott az eszembe a zene témakör. Érdekesek is lehetnek, de akár unalmasak is, ha az olvasó nem szeret kalandozni szokatlan világokban. Számomra is, a múltban is, de különösen, ahogy öregszem, mindinkább a klasszikus európai zene nyújtja az igazi élvezetet. Bérletem van a Budapesti Fesztiválzenekar hangversenyeire és kiváló zongoristák hangverseny-sorozatára. Az előadások többsége maradandó élmény, különösen, ha Fischer Iván vezényel, illetve Szokolov zongorázik. Mégis, ha azon merengek, melyik a legnagyobb zenei élményem, Szvjatoszláv Richter jut eszembe, amint Beethoven Apassionata-ját adja elő. Frenetikus játék volt, CD-n is megvan. Azon ritka esetek közé tartozott, amikor csukott szemmel hallgatva a gerincemen futkosott a zene...

XV. fejezet: A hülye fehér ember

Furcsa fejezetcím, nem?

Hát akkor nézzünk körül házunk táján, igaza van-e Michael Moore-nak, amikor írásában, filmjében lehülyézte a fehér embert. Alapvető, szuper-fontos megállapításnak tartom.

A gyors fejlődés (ipari-tudományos forradalom) motorja, elindítója: az európai fehér ember hatalomvágya, kapzsisága. A világtörténelem dugig van rettenetes, kegyetlen hódításokkal, más népek leigázásával, hogy csak a mongol/tatár/nagymogul vonulatra, a török (Oszmán) hódításokra, vagy még messzebb visszanezve a múltba a mezopotámiai öldöklésekre gondoljunk. A régmúltban talán csak Nagy Sándor volt az egyetlen fehér ember, aki a világ feletti teljes uralomra törve gázolt szülőföldjétől keletre végig a világon. A közelmúlt évszázadaiban azonban senki más nem foglalkozott mások leigázásával, csak a fehér ember: amire rátette mancsát-bakancsát, azt azonnal saját (saját királya, uralkodója) birodalmává kiáltotta ki. És ölt-ölt!

A békés, vendégfogadó indiánok illatos égő pálcikákkal kísérték a sápadtarcú hódítókat, mert bűzlöttek. Nagyságrendekkel jobb volt az őslakosok higiéniája, mint a hódítóké. A hülye fehér ember Európájában a tisztalkodás kultúrája a múlt századig szinte a luxus kategóriájába tartozott. A francia arisztokrácia női tűkkel irtották a tetűket a hajkoronájukból, a királyok is csak ünnepélyesen fürdöttek néha-néha. Statisztikai adat, hogy a II. világháború végén, 1945-ben Párizs lakásainak 13%-ában volt fürdőszoba. Kevésbé ismert talán, hogy mi, magyarok hoztuk Európába a váltó-alsóneműt.

Az indiánok leigázásában döntő segítséget nyújtott, hogy kegyetlenségük, magasabb rendű fegyverzetük miatt isteneknek, volt, ahol ördögöknek vélték a spanyolokat.

Annyira mély nyomot hagyott az indián őslakosokban a fehér ember kapzsi, mohó földfoglalása, hogy amikor a NASA űrhajósai egyik sivatagukban gyakorlatoztak, egy idős indián odament, és megkérte a tolmácsot, adasson át egy üzenetet a Holdon lakó őseinek. Az üzenet így hangzott: „Mondjátok meg nekik, egy szavukat se higgyétek ezeknek, a földetek elrablására érkeztek!”

A „Hülye fehér ember” című könyvében is nyíltan és meghökkentően beszél, mindent elmond, amit tudnunk kell arról, hogy a Nagyok és a Jók miként vágnak át bennünket. Kiderül ebből a könyvből – egyebek mellett –, hogy:

- Bush „elnök” miként lopta el a választásokat, pusztán fivére, unokatestvére, papájának haverjai, választási csalás és puhány bírák segítségével;
- hogyan maradnak mindig gazdagok a gazdagok, miközben bennünket padlóra küld anyagi, gazdasági helyzetünk, és
- miként feküdtek le a politikusok a Nagy Üzletnek.
- Aztán ott vannak az elképesztő részletek arról, hogy tényleg milyen hülye ez a Bush, mennyi meggyőző példa akad a hímek divatjának múlására, és milyen remek új módja van a Csak Fehéréknek tábla alkalmazásának!

Adalékok a könyvből:

„Elképesztő, hogy megnyertem [a választásokat]. A béke, a jólét és a bűnmegelőzés ellen futottam.” Bekapcsolva felejtett mikrofon előtt mondta George W. Bush, 2001. június 14-én, a kanadai miniszterelnökkel folytatott beszélgetés során.

Moore szerint a hatalom ellenzőinek táborá hatalmas. „Számunk nem jelentéktelen. Több mint 154 millió felnőtt van köztünk, és 80 millió gyermek, ez 234 millió ember, aki nem szavazott, és nem képviseltette magát a rendszer által, amely hatalomba iktatta magát.”

Sorolja a Bush-éra jellemzőit:

„Ő George W. Bush, az Egyesült Államok ‘elnöke’.

A Thief-in-Chief. (A főtolvaj v. Tolvajok parancsnoka)

Korábban a politikusok vártak, amíg hivatalba nem kerültek, hogy bűnözőkké váljanak.

Ez előre csomagolva érkezett.

Most ő a birtokháborító a szövetségi területeken, területfoglaló az ovális irodában.

Ha azt mondanám, hogy ez itt Guatemala, akkor egy szívdobbanás alatt elhinné, bármi is legyen a politikai mezeje.

De mivel ez a puccs amerikai zászlóba volt csomagolva,... a felelősök azt hiszik, meg fogják úszni.

Ezért, 234 millió amerikai túsza nevében arra kértem a NATO-t tegye, amit az európai Boszniában és Koszovóban tett, ami Amerikában történt Haitin, amit Lee Marvin a The Dirty Dozenben csinált: Küldje ide a tengerészgyalogságokat! Indítsa el a SCUD rakétákat! Hozza el nekünk Antonin Scalia fejét!

Személyes kérelmet küldtem az ENSZ főtitkárának, Kofi Annan-nak, hogy hallgassa meg a kérésünket: Nem vagyunk képesek kormányozni magunkat, sőt hogy szabad és tisztességes választásokat tartsunk.

Szükségünk van az Egyesült Nemzetek megfigyelőire, ENSZ csapatokra, ENSZ állásfoglalásokra!

A fenébe is, szükségünk van Jimmy Carterre!”

Végül már nem vagyunk jobbak, mint egy eltespedt banánköztársaság.

Három kérdést tesz fel George W. Bush-nak:

1. George, képes vagy felnőtt szinten írni-olvasni? Amiért kérde: nem tudott.
2. Alkoholista vagy-e, és ha igen, miként hat az a főparancsnoki teljesítményedre? Az volt előtte, talán elnökként már ellenőrizték?
3. Gonosztevő vagy-e? Többszörösen büntetett előéletű volt. drogozásért háromszor, gyorshajtásért ki tudja hányszor büntették meg.

A szegénység példaként érdekes módon a pilóták alacsony jövedelmét említi. Volt, aki élelmiszerjegyért folyamodott. Ilyen szinten élő ember ne vezessen repülőgépet, akár éhes, akár csak a gondolatai miatt se. Nem lehetnek biztonságban az utasok.

Fekete ember soha nem okozott neki fejfájást. Minden rossz mögött, ami életében vele történt, „kaukázusi” (a fehér ember amcsi neve) arc rejtőzött. (Every mean word, every cruel act, every bit of pain and suffering in my life has had a Caucasian face attached to it. = Minden egyes szóhoz, minden kegyetlen cselekedethez, minden fájdalomhoz és szenvedéshez az életemben kaukázusi arc kapcsolódott.)

Minden rosszat a fehér ember talált ki. Vitatkoztak, ki alkotta az első hidrogénbombát. Mindegy, a lényeg, hogy fehér ember. Ki bombázta Hirosimát? Fehér ember.

Mégis, amikor valami rossz történik Amerikában, azonnal fekete a feltételezett bűnös.

Mint mondja: „És mégis, amikor esténként a híreket hallgatom, mit látok újra és újra? Feketéket vádolnak gyilkossággal, nő megerőszakolásával, rablással, késeléssel, bandába tömörüléssel, fosztogatással, lázongással, kábítószer-árusítással, koldulással, sok gyerekkel, gyerek kidobásával az ablakból, apátlansággal, anyátlansággal, istentelenséggel, garasnélküliséggel. ‘A gyanúsított fekete férfi’. Akárhol járok, mindenütt csak ezt hallom. ‘A gyanúsított azonosítatlan fekete férfi.’ A skicc mindig azonos, ugyanúgy néz ki, és ugyanazt a kötött sapkát viseli. Lehet, hogy ugyanaz a fekete fickó követi el az összes büntettet Amerikában?

Miért? Mert a fekete ember lelövése többé nem sokkoló. Ellenkezőleg, ez a normális, természetes. Annyira megszokottá vált a fekete emberek megölése filmekben, esti híradókban, hogy most már standard eljárásnak fogadjuk el. Nem nagy dolog, csak egy újabb fekete fickó halott! Ezt csinálják a feketék: ölnek és meghalnak. Told át a vajat, kérlek...”

Az afro-amerikaiak mindig is a gazdasági létra legalsó fokán álltak, mióta csak ütlegelve izeráncigálták őket, láncra verve, amit soha, egyetlen napra se tudtak lerázni magukról. Valamennyi más bevándorló csoport fel tudott kapaszkodni a fenékről a társadalom középső és felső rétegeibe. Még a szegények között is legszegényebb őslakos amerikaiaknak is kevesebb gyereke él szegénységben, mint az afro-amerikaiaké.

Gondoljon ismét bele. A Richard Vedder, Lowell Gallaway és David C. Clingaman közgazdászok által készített tanulmány szerint a fekete amerikaiak éves átlagjövedelme 61 százalékkal kevesebb a fehérek átlagjövedelménél. Ez ugyanolyan százalékban kifejezett különbség, mint 1880-ban volt! *Fikarcnyit se változott a helyzet több mint 120 év alatt.*”

Más források szerint tovább méltatlankodott a feketékkel szembeni elfogultság miatt:

„Születésünk óta arra neveltek bennünket, hogy a más színű emberektől kell félnünk. Ők fogják elmetszeni az ön torkát. Mégis, ha visszatekintek az életemre, furcsa, de eltéveszthetetlen minta rajzolódik ki. Mindenki, aki bántott – a főnök, aki kirúgott, a tanárom, aki megbuktatott, a kölyök, aki kövel szememre talált, a másik kölyök, aki légpuskával meglőtt, a TV menedzser, aki nem újította meg a TV Nation programom, a fickó, aki három évig követett, a könyvelő, aki duplán fizette be az adómat, a részeg, aki belém kötött, a betörő, aki ellopta a sztereómat [rádiómat], a vállalkozó, aki túlszámlázta a munkáját, a barátnőm, aki elhagyott, a következő barátnőm, aki még gyorsabban hagyott el, a repülőgép pilótája, amelyiken utaztam, és amelyik teherautóval ütközött a kifutópályán (a pilóta talán napok óta nem evett), a másik pilóta, aki úgy döntött, hogy átrepül a tornádón, az az irodai alkalmazott, aki csekket lopott a csekkfüzetemből és kiállított rám összesen 16 000 \$-t – kivétel nélkül valamennyi fehér ember volt.

Véletlen? Nem hiszi, és felsorolja, mennyi minden van Amerikában, amihez a feketék nem férnek hozzá, nem szólhatnak hozzá, nem tölthetnek be pozíciót. Amerika nem az ő világuk.

Felsorolással folytatja, kinek köszönhetjük [amerikaiak]

– A fekete himlőt? Fehér fickónak.

– Ki találta fel a PBC-t, PVC-t, PBB-t és egy sor kemikáliát, ami öl bennünket? Fehér fickók.

– Ki indította valamennyi háborút, amiben Amerika részt vett? Fehér ember.

– Ki felelős a FOX programjaiért? Fehér ember.

– Ki találta fel a lyukkártyás szavazást? Egy fehér ember.

– Kinek a gondolata volt, hogy megfertőzzük a világot a belsőégésű motorral? Sápadtka (Whitey – fűszívástól elfehéredő személy), ki más lenne.

– A Holokauszt? Az az alak igazán rossz nevet szerzett a fehéreknek (ezért preferáljuk nácinak és kis segítőit németeknek hívni).

- Az őslakos amerikaiak elleni genocídium? Fehér ember.
- Rabszolgaság? Sápadtka!
- 2001-ben eddig 700 000 embert rúgtak ki amerikai vállalatok. Ki rendelte el a munkás-elbocsájtásokat? Fehér elnök-vezérigazgatók.
- Ki lökdös ki engem minduntalan az Internetről? Valami istenverte fehér fickó, és ha megtalálom, halott fehér fickó lesz.

Nevezze meg a problémát, a betegséget, az emberi szenvedést, vagy a milliókat látogató származási nyomorúságot, és tíz dolcsira lefogadom, hogy hamarabb rendelek hozzá fehér arcot, mint ahogy ön felsorolja az 'N Sync tagjait. [Slick dance-pop boy band. Tagjai: Justin Timberlake, JC Chasez, Chris Kirkpatrick, Joey Fatone, Lance Bass]

[Szünetet kell tartanom. Félelmetesen szabatos felsorolása mindannak, amit a fehér ember a nem fehérekkel szemben elkövetett (és még mindig elkövet), hogy eszembe juttatta: amikor beléptünk Bombayban a Breach Candy Swimming Club-ba, 1974-ben, még mindig angol bizottság vizsgálta a jelölteket és döntött a felvételükről. Pár évvel előbb még tábla figyelmeztette a belépőket a kapunál: „Kutyáknak és indiaiaknak tilos!”, és ottlétünk alatt kapott tagságot az első indiai, híres színész, akinek a felesége angol volt. India 1947-ben vívta ki függetlenségét, tehát 27 éve független ország volt!]

Még több bizonyítékot akar [a jövedelem-különbségen túl]?

- A 16 és 24 éves fekete fiatalember mintegy 20%-a nem jár iskolába és nem dolgozik – szemben a fehér fiatalemberekkel, akiknél ez 9%.
- 1993-ban a fehér háztartások közel háromszor többet fektettek be hozamot biztosító „termékekbe”, mint a fekete háztartások; azóta a tőkebefektetések értéke megduplázódott.
- A fekete szívbetegek jóval kisebb valószínűséggel részesednek katéterezésben, mint a fehérek, függetlenül az orvosuk színétől.
- A fehérek ötször valószínűbb, hogy sürgősségi vérrög-eltávolító kezelésben részesülnek gutaütés esetén, mint a feketék.
- A fekete nők szülés közbeni halála négyszer valószínűbb, mint a fehérekénél.
- A feketék munkanélkülisége durván duplája a fehérekének 1954 óta.

Felteszi a kérdést: mi, fehér emberek hogy úszhattuk meg mindezzel Reginald Denny sorsát? [akit feketék majdnem agyonverték az 1992-es los angelesi lázongás alatt].

Nem folytatom a „hülye fehér ember” fogalom alkotójának további részletes ismertetését a finoman szólva „hátrányos megkülönböztetés” rendszeréről, ami a fekete lakosságot érte évszázadokon keresztül, és csak jóval enyhébb formában ma is. Foglalkozik a „Csak fehéreknek” táblákkal, ivóutakra akasztott felirattal, hogy „Színeseknek!”, a buszok hátsó üléseire szorulásukkal, azzal, hogy nem járhattak a fehérek sulijaiba, nem élhettek fehérek szomszédságában. Azzal, hogy a legkellemetlenebb munkalehetőséget hirdették meg „Csak feketéknek”, és egyértelművé tették számukra, hogy a fehérekénél alacsonyabb bérezésben részesülhetnek.

Lassan tanulta meg a fehér ember, perek sorozatát elveszítve, és lázongásoktól megrettenve, hogy ha rasszista akar maradni, azt mosolyogva kell tennie.

Leszedte a tiltó táblákat, nem nevezte niggereknek őket nyilvános helyen, beengedte a gyerekeiket a sulijába, megengedte, hogy a szomszédságában lakjanak... De mi változott? Ha kilépünk az utcára, elnézünk balra, kiket látunk? Fehér embereket. Elnézünk jobbra, kiket látunk? Még több fehér embert.

És a munkahelyen? Mi kapjuk a mazsola munkát, a dupla bért, és a boldogság és siker buszán az első sorokban ülünk. Ha hátranézünk, ott ülnek a feketék, ahol mindig is ültek, mögénk sorakoznak, várnak ránk, kiszolgálják minket a pult mögül.

Az oktatási rendszer garantálja az elmaradottságukat. Rossz iskolákba kell járniuk, nem remélhetik, hogy bejutnak magasabb szintű oktatási intézményekbe. Marad nekik a kiszolgálásunk, a BMW-nk szervizelése, a szemetünk eltakarítása. A fekete orvos BMW-jét unos-untalan leinti a rendőr, a Broadway fekete színésznője vastaps után nem kap taxit, a fekete brókert elsőként rúgják ki...

És fontos megállapításokkal fejezi be elmefuttatását:

„Kíváncsi vagyok, meddig kell élnünk a rabszolgaság örökségével. Úgy van. Felhoztam. RABSZOLGASÁG. Szinte hallani lehet a fehér Amerika nyögését, amikor valaki felhossa a tényt, hogy még mindig a kormány által jóváhagyott és támogatott rabszolgarendszertől szenvedünk.

Nos, sajnálom, de a legtöbb társadalmi problémánk gyökerei közvetlenül a történelemnek ehhez a beteg fejezetéhez vezethetők vissza. Az afro-amerikaiaknak sohasem volt esélyük arra, hogy megkapják ugyanazt a méltányos indulást, amit mi, a többiek kapunk... A családjaikat módszeresen megsemmisítették. A nyelvüket, kultúrájukat és vallásukat letépték róluk. A szegénységüket intézményesítették, hogy a gyapotunkat össze tudják szedni, hogy megvívassuk háborúinkat, hogy a kisboltjaink egész éjszaka nyitva lehessenek. Az az Amerika, amelyet megismertünk, soha nem maradhatott volna életben, ha a rabszolgák milliói nem építették volna fel, és nem hozták volna létre a virágzó gazdaságát – és a leszármazottaik millióinak is köszönhetjük, akik ugyanazt a piszkos munkát végzik a fehérek számára ma is.”

Hálásan köszönöm Michael Moore-nak, hogy ilyen alapos eszmefuttatással segített megérteni a félelmetes amerikai rasszizmus lényegét.

XVI. fejezet: Művészetek (Mozaikok II.)

Tengernyi téma, özönvíz írnivaló.

És talán nem meglepő, hogy Ázsia körül forgott az agyam, Indiában, Kínában, Nepálban és Thaiföldön, és fantasztikusnál fantasztikusabb művészeti emlékek vonultak előttem, majdnem álomba ringattak, amikor a művészetek témakört is felvállaltam. Mi is művészet mindabból, ami elvonult a lelki szemeim előtt? Talán művészet az egész világ? Mi más lenne a Himalája koszorúja Nepálban, vagy a Gangesz félív-kanyarulata Benáresznél? Hiszen mondta is a csónakos legény, amikor hajnalban végigevezett velünk a város előtt: azért húz ilyen tökéletes félholdat a folyó, mert a Hold szent, és ezzel tisztelig a város előtt. Az ötezer éves város előtt, amelyik ugyancsak művészet önmaga teljességében is, és majdnem minden részletében.

Saját felvétel Varanasi-ról. Itt nyüzsg az élet.

Rémületet, hitetlenkedést szokott kiváltani a nyugdíjba menetelem körül hangoztatott nyilatkozatom, miszerint Barcelonában vagy Varanasiban (Benáresz) szeretném tölteni nyugdíjas éveimet. Barcelona akkoriban még a béke szigete volt a csendben hömpölygő tömeggel és a sugárzó gazdagsággal együtt. Azóta a turista-invázió megtaposta a várost, megszűnt az előkelő béke jelképének lenni. Varanasiban elképzelhetetlen a tömeg és nyüzsgés mérete. Nem sugárzik a gazdagság sem, mert a hinduk – a kasztrendszer által is megrajzolt végtelen egyenlőtlenség ellenére – képesek bizonyos esetekben, főként vallási ünnepek alkalmával egyenlőségjelet tenni egymás közé, együtt végezni a szertartásokat. Képeim egyikében, kicsit lentebb bemutatom azt a partszakaszt, ahol a hívők vízcseppeket égnek dobva tisztelignek az isten előtt. Könnyen lehet, hogy a hétköznapi életben egymás levegőjét se szívhatnák. Mikről írok, hiszen művészet a téma, nem? És nem tartozhat ez is a művészetek körébe? Az emberi kapcsolatok áttetszővé varázslása valami emberfeletti hit által? Mert Indiában a hit emberfeletti, érthetetlen, magával ragadó. Ateista létemre Varanasiban ez a hit ragadott meg. Úgy véltem, a hit olyan békét teremt az ősi városban, amiről a nyugdíjasok álmodnak. És csak az ősi városban, körülötte már megbontja ezt a békés hit-szigetet a gazdag zarándokoknak és turistáknak épült/épülő pazar világ.

Hajnali csönd és fantasztikus palota.

Hajnali ima, ilyenkor dobnak maréknyi vizet az égnek.

Barcelonában minden európai számára érthető a művészi csodák. Ha csak Antoni Gaudí említsem, a váratlan halála miatt befejezetlenül maradt műve, a Sagrada Família székesegyház, egymaga olyan csoda, amihez ma már tömegek zarándokolnak. Amikor először láttam, békésen be lehetett sétálni a nyitvatartási órákban, a harmadik és egyben utolsó alkalommal több száz méter hosszú tömött sorokban várták a bebocsátást a csodálói.

Sagrada Familia, ahogy először láttam

Most aztán elmerültünk a művészetekben. Amit az első látogatásról írtam, az is álmvilágot említ:

„Ha Barcelona, akkor Gaudí, mondhatnám akár. Alig hallottam róla Barcelona előtt, bár aki emlegette – építész kollega –, az úgy beszélt róla, mint hegymászó a Himalájáról, mint muzsikusz Beethovenről. Az első utunk így is a Sagrada Famíliahoz vezetett, és száj tátva bámultuk a félbe maradt remekművet. Folytak ugyan munkák, de egy percig se hittem, hogy valaha is elkészülhet ez a fantázia-bravúr Gaudí nélkül. Nem készített ugyanis részletes terveket (talán nem is lehetett abban az időben), csak vázlatokat, zsenik sora kell a befejezéshez, akik ezt az agyvelőt követni tudják. Rainer Zerbst szavaival élve: ‘Ha ez a templom valaha elkészülne, minden dimenziót széjjelrobbantana, és az első mise égi kórusként zengene; a karzaton 1500 énekes, 700 gyermek és 5 orgona számára van hely.’ Építész, szobrászművész, mesevilágban lebegő valaki álmodhat meg ilyen csodát.”

Szentségtörésnek érzem, hogy a még messze nem kész templomot a Vatikán felszentelte. Azért szentségtörés, mert az a XVI. Benedek pápa (született Joseph Ratzinger) követte el a tettet, akit nyugodtan lehetne a bigottéria szobrához mintául állítani. Könnyen lehet, hogy a megengedő spanyol törvénykezés elleni lépésnek szánta.

Hagyjuk a rossz pápákat, térjünk vissza a művészetekhez. De hát mit is tekinthetünk művészetnek? Vajon mi készíttet arra, hogy ebbe a bonyolult világba merítsem a tollam (a klaviatúrámm)? Nem tudom, mint írtam, gyorsan le is kell szűkítenem a témakört azokra az élményekre, amiket átéltem, művészeti ágakra, amiket láttam, hallottam, olvastam. És máris elakadok, annyit írtam egyes ágairól, hogy terjedelmes ismétlésekbe esnék, ha mindezt át szeretném tekinteni.

Előveszem mégis, sorban. És nem nagyon klasszifikálok, mindent művészetnek tekintek, ami az emberi agyvelő alkotói képességeinek, fantáziájának terméke, és érzést, értelmet fejez ki, és nem utolsósorban gyönyörködtet.

Az *irodalomról* szólva megjegyzem, hogy hónapokkal ezelőtt Beni unokám nézegette a nappali két teljes falát beborító könyvespolcokat, és megkérdezte, mindezt el is olvastuk-e? Biztos nem, lexikonok, szótárak, enciklopédiák is szépen képviseltek a könyvtárunkban, amit utólag számolgatva 2000 kötetre tettem. És ez már csak a mostani házasságom terméke, hol vannak a gazdag gyermekkori, majd ifjúkori olvasmányok, a tankönyvek, tudományos jellegű művek? És mintegy 6-7 éve szinte kizárólag e-könyveket olvasok, eddig mintegy százat.

Szerettem és a mai napig fontos irodalmi ágnak tartom a *mesét*. Nem emlékszem, gyermekkoromban magam mennyihez jutottam hozzá, sokat olvastam azonban Amrita lányomnak Indiában, ahol a környezete számtalan nyelvet beszélt, angol iskolába járt, és kevés időnk

jutott rá. A mesékkel igyekeztünk a magyar tudását fejleszteni, és persze szórakozott is azokat hallgatva. Nehéz volt abbahagyni az olvasást, szeme becsukódott, lassítottam, halkítottam a mesét, de ha abbahagytam, tágra nyitotta a szemét és „még”-gel kérte a folytatást. Magam két nyelv tanulásához használtam segédeszközként a mesét. Talán az orosz tanulásakor kaptam a tanácsot, hogy olvassak meséket: egyszerű a szókincsük, és hamarabb eljut az olvasó az élvezet szintjére, mint mondjuk Csehovval (hogy a nyelvileg egyszerűbbet vegyük elő). A módszert angolnál is alkalmaztam, nem volt könnyű jó mesekönyvekhez jutni itthon. Amritának aztán Indiában sokat vettünk, ma is van belőlük a pincében. Hm, miért is ott? Később, Indiában mesékkel is próbáltam gazdagítani az ismereteimet. Úgy találtam, hogy az orosz és angol (angol eredetű) mesék egyaránt jól tárják fel a nép életét, érzésvilágát, gondoltam, a sok indiai nép eltérő jellemzőire talán a meseviláguk a legjobb tükör. Tévedtem, minden akkor létező állam mesegyűjteményét megvettem, általános volt a kegyetlenség... Nem sokat tanultam belőlük. Ezzel együtt a véleményem változatlan: sok mesét a gyerekeknek, és hasznos segédeszközök nyelvtanuláshoz. A mesélők előtt pedig kalapot emelek: olyan szinten képesek beleélni magukat a gyerekek világába és olyan dús a fantáziaviláguk, hogy erre csak születni lehet, a meseírást megtanulni szinte lehetetlen. Móra Ferenc, Benedek Elek utánózhatatlanok, de nagy prózaíróink is remek mesemondók: Móricz Zsigmond, Mikszáth Kálmán, Gárdonyi Géza. És a maiak vagy az épphogy eltávozottak – Bálint Ágnes, Csukás István, Janikovszky Éva, Fekete István – mesevilága is felejthetetlen. A külföldiek közül sokat olvastam gyerekkoromban Andersen-től, Grimm-től, de Milne elbűvölő Micimackójára már felnőtt koromban csodálkoztam rá. És ki ne hallott volna a francia pilóta, Antoine de Saint-Exupéry bevetések közben írt zseniális meséjéről, „A kis herceg”-ről?

Ha nem lennék annyira elfoglalt, amennyire vagyok, bizonyára fel-fellapoznék egy-egy mesét, mint ahogy teszem néha versekkel, leginkább kínai költők kis kötetében nyitok rá két-három versre, felüdülést jelentenek.

A kis herceg

És most ugrok egy nagyot a következő lépcsőre: az *ifjúságnak szánt irodalomra*. Beletartozik mindaz, amit nem feltétlenül ifjoknak írtak, de meghódította őket, vagy jó szívvel ajánlható a felnővekvő nemzedéknek. Két angolul író könnyeden mesélőt szoktam emlegetni, mindkettő segítségemre volt az angol tanulásában. Az egyik széles körben ismert, mint krimi-szerző: Agatha Christie. A világirodalom egyik legjobb krimi-írója. Ilyen minőségében külön misét érdemelne (talán sort is kerítek ilyen misére), most azonban mint az ifjúságnak ajánlható író lebeg a szemem előtt: gazdag, de könnyen érthető, nagyon olvasmányos művek sorát, talán száznál többet adott a világnak, nagyszerű segítség az angol nyelv világával ismerkedőknek. A másik kevésbé ismert, de engem meghódított. Talán az is közrejátszott ebben, hogy örmény

származású, olyan népből erednek a gyökerei, amelyik a mienkhez hasonlóan szerteszóródott a világban. A neve is elárulja eredetét: William Saroyan (minden örmény neve -jan-ra végződik). Az írásai önmagukban is nagyszerűek, tizenéves gyerekekről szólnak, természetesen olvasóként is ők a célzott közeg. Szerethetik is nagyon a gyerekek. Nemrég ajándékoztam az unokáimnak a „My Name is Aram” című könyvecskéjét, ami 14 elbeszélés gyűjteménye, és sok amerikai iskolában ajánlott olvasmány. Nem véletlenül jut az ember eszébe Molnár Ferenc „Pál utcai fiúk” című remekműve, ami szívem egyik csücske. Nagy élvezettel olvastam, sokszor eszembe jut a Grund, a gittrágás, az ömlő humor, remélem, még sokáig fontos szerepet fog játszani a gyerekek nevelésében. Sorakoznak tovább: Karinthy Frigyes – az „Így irtok ti” és a „Tanár úr kérem” feledhetetlen írások, az aktív korában P. Howard néven publikáló Rejtő Jenő szenzációs humorral szórakoztatta a fiatalságot. A „Csontbrigád”, a „Piszkos Fred, a kapitány”, az „Az úr a pokolban is úr” és társai szállóigék sorát szülte a fiatalságom nemzedékében.

Jesszusom, hogy mihez fogtam, ez olyan, mint megmászni a Himaláját. Ha csak a lelkemhez legközelebbieket sorolom fel két-három szó kíséretében, akkor is könyv lesz belőle.

Nem mondok újat a mai ifjúságnak se, ha Verne Gyulára emlékezem, aki – ha sután is – megálmodta a holdutazást, megalkotta a hosszú túrákra alkalmas, pazar kényelemmel ellátott tengeralattjárót. Ilyen életre alkalmasak is lehetnének a mai atom-tengeralattjárók, ha nem 236 nukleáris robbanófejű rakétával lennének teletömve. Ki ne olvasott volna (ma már tudjuk: nagyon hamis, ferdítő) indián sztorikat: Karl May „Winnetou”-ja, „A szkipetárok földjén” és az „Apacsok földjén” regéje mellett például James F. Cooper „Az utolsó mohikán” és „Bórharisnya” jelentették a paplan alatti olvasás izgalmait.

Megmagyarázhatatlan ellenszenv vagy ki tudja mi okán nem olvastam el J. K. Rowling írónő bombasikerű ifjúsági regényét, a „Harry Potter”-t. Megkérdőjelezhetetlen bűn. Férfi mondás: nem lehet minden nőt megízélni, de törekedni kell rá. Végtelen az elszalasztott lehetőségek száma. A Harry Potter-re is törekednem kellene, de hát a halásháló is lyukacsos.

Nekiláttam volna a felnőtt irodalom végtelen tengerének, de kiütötte a kezemből a tollat Hegedűs Géza emberfeletti produkciója, a „Világirodalmi arcképcsarnok”. Szájtátva olvastam a bevezetőjét, az író-költő nagyságok névsorát, beleolvastam több író gondos ismertetésébe, és nem akarok hinni a szememnek: ilyen óriási és kiváló lexikont létrehozni a szellemileg idegileg fárasztó színészi pálya gyakorlása közben emberfeletti teljesítmény. Nem szabad mást tennem, mint ezt a gigászi munkát olvasóim figyelmébe ajánlani. Megnyugtató az arcképcsarnok: a benne szereplők háromnegyede ismerős, legalább hallottam róluk, el tudom helyezni őket a világtérképen, az irodalom szerteágazó hálóján, és mintegy a felétől olvastam valamit, sokuktól több művet.

Talán rangsor nélkül emeljek ki szerzőket? Van értelme? Reménytelen: Tolsztoj Leó, Thomas Mann, József Attila. És ha csak az arcképcsarnok A-B-C kezdőbetűiből emelem ki azokat, akik elbűvöltek, hosszú a sor: Andersen, Balsac, Boccaccio, Brecht, Bulgakov, Camus, Čapek, Cervantes, Csehov... Nincs értelme folytatni. Valamikor régen összeállítottam Amrita lányomnak a 10 kötelező írást, amiket feltétlenül és mielőbbi olvasásra ajánlok. Volt közte érdekes is: Istrati „Kyra Kyralina” című kisregénye. Lám, Hegedűs sem iktatta az írókat az általa ismertek közé. Kik/mik lehettek a listámban? Nem emlékszem pontosan, kiket is imádtam akkor? Most, első nekifutásra a következő tizenkettőt ajánlanám: Tolsztoj Leó: Háború és béke; Thomas Mann: Mario és a varázsló; Bulgakov: Mester és Margarita; Camus: Pestis; Ezeregyéjszaka meséi; Hemingway: Az öreg halász és a tenger; Istrati: Kyra Kyralina; Saint-Exupéry: A kis herceg; Saroyan: My Name is Aram – (magyarul); Móricz Zsigmond: A hét krajcár; Rámájana; Mahábhárata. A nyelvtudás vonz, a hiánya taszít, természetesen. A költészetnél még jobban. A műfordítások ritkán adják vissza az eredetit. Mégis felsorolom

kedvenc költőimet is: József Attila, Radnóti Miklós, Ady Endre (korral változott, ifjúkoromban Ady vezette a magyar költőket, ma József Attila). Orosz: Puskin és Lermontov rendkívüli, de nem őket lapozgattam, hanem Jevtusenko-t, Bella Ahmadulina-t, Jeszenyint, a nehéz népi nyelven író és bohó költőt, Lenin kedvenc költőjét, a „polgári” Tjutcsev-et (először Lenin miatt, aztán mert kiváló).

Az indiai irodalommal foglalkoztam a „7 év a csodálatos Indiában és két nepáli túra” című könyvemben, nem ismételtem meg, de idézem a kiegészítését:

„Most, hogy az írást átdolgozom [a korábbi – „India és Nepál” – kiadást], először érzem elkerülhetetlennek, hogy ne elvegyek, hanem hozzátegyek a hat éve befejezett íráshoz. Azóta ugyanis az indiai regényírás több óriást adott a világnak. Feltétlenül kalapot kell emelni Salim Rushdie előtt, aki ugyan külföldön él és angolul ír, de indiai szülők gyermeke, és írásai olyan bűvös fantáziával vetnek fényt India fantasztikus világára, hogy a legnagyobb indiai prózaírót kell tisztelnünk benne. Aki teheti, olvassa el minden megjelent művét, amik sorra jelennek meg magyarul is. Számomra különleges értéket jelent Rohinton Mistry magyarul „India, India” címen megjelent, az érinthetetlen szerencsétlen világát éles szemmel bemutató regénye. Általános vélemény szerint „az utóbbi évtized legfontosabb nagyregénye”. Akit a nyomor és kitaszítottság mélységei érdekelnek, feltétlenül olvassa el. Örömemre szolgál, hogy további érdekes indiai írások jelentek meg magyarul. David Davidar „A kék mangó háza” című családregején kívül két írónőre figyeltem fel. Gita Mehta „A maharáni” című regénye és Chitrita Banerji „Végigvettem Indiát” című kultúrtörténeti és gasztronómiai kalauza egyaránt figyelemreméltó írás. Egyet lehet sajnálni: valamennyien angolul írnak. Milyen kincseket rejthet India mai nem angol irodalma?”

Namit Arora nem tudta, hogy épp ilyen kiegészítésre van szükségem, a már idézett könyvében említést tesz az indiai nyelveken kitaszítottak által írt művekről. Átveszem tőle, anélkül, hogy akármelyiket is olvastam volna. Kasztbéli, művelt, a kitaszítottakkal együttérző tudós hívja fel rájuk a figyelmet, tehát fontosak! Íme:

Omprakash Valmiki: „Joothan: An Untouchable’s Life”, azaz Joothan: Egy érinthetetlen (v. dalit) élete, mindjárt letöltöm az Amazon e-könyvként kiadott példányát, fontos olvasnivaló!

Ajay Navaria: Unclaimed Terrain – Dalitok életével foglalkozó novellák gyűjteménye.

Namit Arora szavára érdemes hallgatni. Mindkét könyvet el fogom olvasni. A kasztok-külvüliek szörnyű életébe betekinteni feltétlenül fontos, különösen azok számára, akiknek nincsenek még ismereteik az élet legsötétebb bugyrairól! Angolul tudók, kérem, olvassák el legalább az egyik könyvet.

A „Joothan”-t el is olvastam: hátborzongató és (ezért is) kötelező!

Festészet

Vissza kellene nyúlnom a primitív barlangfestészetig. Nem teszem, szinte naponta lát-hall az ember képeket, híreket róluk.

Inkább bemutatok három perspektivikus ábrázolást az indiai, Ellora-Ajanta néven ismert barlangrendszerekből:

A harmadik (alsó) kép kicsit sötét, de jól adja vissza a perspektivikus ábrázolást.
(Saját felvételek)

Miről híresek? Mintegy ezer évvel előbb alkalmaztak perspektivikus ábrázolást, mint tették azt a büszke Európa festői. Annál is érdekesebbek, mert India festészete egyébként nem tűnik ki remekművekkel a világ festészetének csarnokában. Írtam erről is a „7 év a csodálatos Indiában és két nepáli túra” című könyvemben (XVII.7 alfejezet). Baktayval egyetértésben elemzem az indiai festészet áramlatait, és nem találtam igazán világméretű festészetet, festőket. Kivételt képez Amrita Sher-Gil (újabbán Sérgil magyarul), akit India legnagyobb festőjének tartok. Nem félmagyar volta miatt, hanem mert a felfedeztem. Földbe gyökerezett a lábam, amikor a „II. Ázsiai Nemzetközi Vásár” magyar pavilonjának építésével járó rohangászások közben beszaladtam a delhi „National Galery”-be, és két termet megtöltő festményeit bámulva szíven ütött az érzés: festő-óriás képeit látom. Akkor még nem örvendezt általános elismertségnek, de talán tíz éve általam is ismert indiai kereskedő egymillió dollárt adott az egyik képéért.

Keresgélek az indiai festők között, a könyvemben is megemlítettem, híresnek tartott modern festők – Nandalal Bose, Abindranath Tagore (Rabindranath unokaöccse) és Jamini Roy, mindhárman Bengál szülöttei – ma se váltanak ki lelkesedést belőlem. Eddig általam nem ismert, de világhírré szert tett festőket is próbálok megérteni, de nem megy, nem és nem.

Joggal felmerülhet a kérdés: ha ennyire elfoglal India festészete, milyen hatással volt/van rám az európai festészet. Leírhatatlan.

És itt fontos küszöbhez érkeztem. kísérletet se tudok tenni részletes ismertetésre, a továbbiak felsorolás jelleget fognak kapni. Ha csak a múzeumokat sorolom fel, amelyeket meg tudtam látogatni, abból is érzékelhető lesz, micsoda gazdagságot őrzök a szívemben. Már egyetemista koromban jártam – a hazai Szépművészeti Múzeumon kívül a Tretyakov Képtárban, a Puskin Múzeumban és az akkor leningrádi Ermitázsban, de a Vatikáni Múzeumon kívül végigjártam az Etruszk múzeumot, a firenzei Uffizi-t (micsoda szerencse, ma hónapokra előre lehet csak jegyet kapni), a madridi Prado-t már sietve kellett „abszolválni”, túrán sikerült meglátogatni, Hollandiában láttam a Van Gogh Múzeumot, a Rijksmuseum-ot. Szegény Amrita lányunk, aki talán nyolc éves volt, és hurcoltuk végig a múzeumokon, itt kérdezte meg, ki az a néni a gyerekekkel, aki mindenütt szerepel? Ekkor rövidre fogtuk a látogatást, kivittük a közeli tóhoz, ahol a természetet csodálhatta meg, és futkározott kicsit, csöpögő esőben. Londonban a British Museum és a Természettudományi Múzeum került sorra, Amrita az utóbbit jobban élvezte. Németországban a Pergamon-on kívül gombostűre sikerült tűzni két csodát Münchenben: az Alte- és a Neue Pinakothek-et, és a II. világháborúban porig égetett Drezdában a méreteiben is, képgazdagságban is hihetetlen Zwinger-t. Jártam fontos múzeumokban Bécsben, Prágában és Varsóban is.

Álljunk meg egy-két múzeumnál? Nem feltétlenül a legismertebbeknél. Jó példaként emelhető ki a két „Pinakothek”. Akkor hallottunk róluk először, amikor más ügyben megérkeztünk Münchenbe. A leírása ínycsiklandozó volt, elmentünk, és nem bántuk meg, hogy hosszú órákat töltöttünk mindkettőben. Az „Alte” valóban régi festők műveivel ámitott el bennünket: Leonardo da Vinci, Raphael, Rubens, Bruegel, Tintoretto, Murillo, Dürer... Nem egy múzeumban találkoztunk velük, és kortársaikkal, de a viszonylag kevésbé ismert múzeum gyűjteménye kellemes meglepetésül szolgált. A „Neue” valóban az, modernebb festők tára: Degas, Cézanne, Manet, Van Gogh, sőt, Klimt festményeit csodálhattuk.

A híresebbek közül a Prado-t azért említem meg, mert a kedvelt El Greco kitüntetett helyet foglalt el emlékezetem szerint. Velázquez és Tiziano mellett, természetesen.

Ha már a kedvenc festőknél tartunk, nem szabad nem megemlíteni Michelangelo-t, Veronese-t, Monet-et, Renoir-t, Gauguin-t, Jan van Eyck-et, Van Dyck-et. Az ilyen felsorolás-kísérletek mindig tele vannak buktatókkal. Csak most jutnak az eszembe a magyarok: Munkácsy, Csók,

Csontváry, Barabás, Lotz... És az oroszok? Rubljov, Siskin, Ajvazovszkij, Repin... Talán illik hozzátenni, miért érdemes foglalkozni velük. Rubljov a leghíresebb ikon-festő, és Tarkovszkij megrendítő filmjének névadója és összekötő-figurája; ha természet, különösen erdő: Siskin; ha tenger: Ajvazovszkij; Repin több festménye világhírű: Rettenetes Iván és fia, A zaporozsjei kozákok, A volgai hajóvontatók.

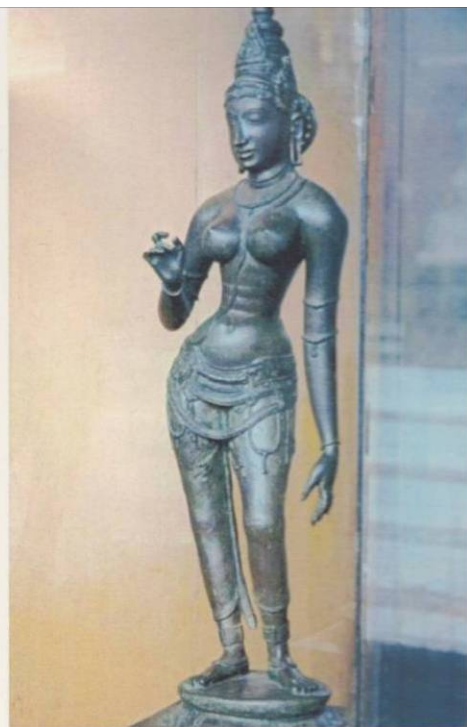
Pazar világ!

Szobrászat

Már magam is elcsodálkozom azon, hogy ismét India jut először az eszembe, azon belül is a csodálatos bronz-szobrok:

Pantomim isten-pár bronzszobra
(Fotó: Namit Arora)

Istennő leheletfinom bronzszobra a
múzeumban (Fotó: Namit Arora)

A három szobrot a Tandzsori Art Gallery-ban lehet megtekinteni.

Ha bárhol építészettől független szobrászatról beszélnek, bennem két-három művész, illetve terület villan fel: Rodin mellett az ebben a múzeumban látható réz-, bronz-, vörösréz szobrok és az indiai népi-törzsi szobrászat. Napokkal ezelőtt sikerült csak beazonosítanom a helyet, Tirucsirapallira gyanakodtam, mígnem a '5000 Years of the Art of India'-ban nem találtam rá két szoborcsoportra, amelyek az én fotóim között is szerepelnek. Így nyugodtan írhatom le, hogy aki teheti, ne hagyja ki az életéből Tandzsort és ott az Art Gallery-t. A várost e tekintetben elfedte az idő köde, de a szobrokra annál jobban emlékszem, egy pillanatra se feledtem el őket. Nem csupán pazar szépségüket és a leheletfinom megjelenítést lehet csodálni bennük, hanem azt a bámulatra méltó technológiát is, amit – azt hiszem, nyugodtan állíthatom – a világ más kultúráit megelőzve fejlesztettek ki: a viaszvesztéses technikát. Baktay szerint a Harappa-korszakban már ismert volt ez a technológia, azaz messze Krisztus előtt kell keresgélni a feltalálókat. Onnan vitték magukkal a délre szorított dravidák és több központjukban alkottak vele évszázadokon keresztül. Ahogy lapozgatok, adatokat keresve, a felfedezett, megmaradt alkotásokat 1000-tól a XVIII. századig datálják, biztos vagyok benne, hogy ma is alkalmazzák. Nem nagyok ezek a szobrok, nyilván technológiai korlátok határolják be a

magassági méretüket 60-70 cm-re, de kecsesek, finom rajzolatúak, egyetlen nem láttam, amelyik statikusnak tűnt volna. A nőalakok ruházatának nem csak a redőzetét látni, hanem áttetsző voltukat is érzékelni lehet. Rodin mondta az egyik Nataradzsról, hogy mozgást annál gyönyörűbben kifejezni még nem tudtak. De Rodin elragadtatásáról akkor még nem értesültem és annak ellenére, hogy utálom a japános fényképezőgép-csattogtatást, szinte mindegyik kiállított szobrot lefényképeztem. Hál'isten fekete-fehér filmre, jobban érvényesülnek a finomságok. Itt nem a saját képeimet szerepeltetem, hanem Namit Arora felvételeit. Nekem elsősorban a különleges, 'pantomim'-póz miatt tetszik (minden bizonnyal oszlopra könyökölt eredetileg) a Vrisabavahamurti-ábrázolás, az '5000 Years of the Art of India' viszont a hajtincsek és az azokban tekergő kígyók valószínűtlen játékát emeli ki. Több kőszobor is található az épületben és az udvaron, a Hoysala-művekre emlékeztetnek.

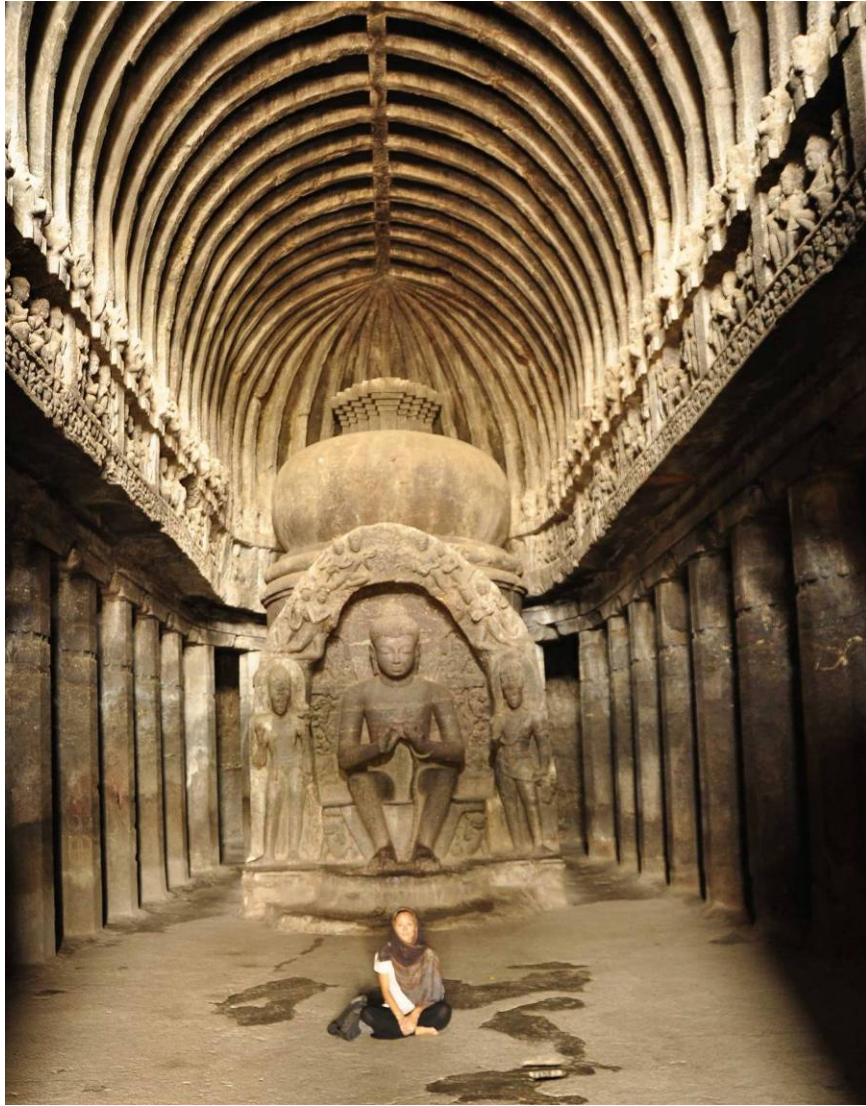
Ezeket a csodákat bámulva jut eszembe, hogy India milyen pazar tárháza a háromdimenziós művészetnek. A Wikipédia nevezi ilyen egyszerűen a szobrászatot, elfeledkezve arról, hogy az építészet is háromdimenziós művészet. Nem véletlen, hogy Baktay Ervin az indiai építészettel kapcsolatban meg is említi, hogy az tulajdonképpen szobrászatnak is tekinthető. Alig kell körülnézni, máris ilyen szobort épületeket/építményeket találunk ebben az óriási birodalomban. Ott van az Ellora bűvölet tagjaként készült, egyetlen sziklából faragott templom, a Kailash (Kajlas):

A Kajlas a sziklafalról fotózva

Ezt úgy tessék bámulni, hogy ez egyetlen darab szikla, felülről kezdték kifaragni a sziklafalból, bronzvésőkkel. És nemcsak kívül ilyen fantasztikus művészeti érzékkel szobort mű, hanem belül is szobrok, frízek, kupolák díszítik: a negatív szobrászat remekei. (Sajnos nem saját fotó, az én fotóim nyomába sem érnek ennek.)

Egy kép a belsőről:

A Kajlas templom egyik belső kupolacsarnoka

És hogy a színei jobban érzékelhetők legyenek:

Namit Arora fotója, akit szinte jóbarátnak érzek: olyan készséggel bocsájtotta rendelkezésemre remek fotóit, hogy az csuda, most meg kiváló könyvét olvasom, amikor nem ezen a könyvön dolgozom.

Vagy itt van a szomnatpuri templomcsoport, amelyik egyik tagjának, a Prasanna Chennakeshava templomnak egyetlen kis, csodálatos faragásokkal alkotott fríz-szakaszát tudom bemutatni, ezúttal saját fényképpel:

A szobor épületek legcsodálatosabbja... már meg is álltam, mert legalább három van, ha a Tadzs Mahalt építettnek, és nem szobornak tekintjük: a mount abui két márványtemplom és a ranakpuri templom. Mind a két helyszín külön misét érdemel, de talán elég, ha a „7 év a csodálatos Indiában és két nepáli túra” című könyvemre és/vagy Baktay Ervin „India művészete” című remekművére hívom fel a figyelmét, kedves olvasó. És ismét idegen fotós érdeme, hogy be tudok mutatni egy-egy képet a két csodáról:

Az egyik Dilvara márványtemplom kupolája, Mount Abu (Wikipédia)

Sajnos a kép nem adja vissza azt a varázslatot, amit ez a (két) Dilvara templom sugároz. Borzasztó nehéz lehet fotózni, az én képeim (pedig jó gépem volt, és általában jónak tartották a képeimet) pocsékok lettek, pedig olyan extázisban fotóztam, hogy a hívők között hanyatt-feküdtem és úgy, vakuval próbáltam megörökíteni a csodát. Hótiszta fehér márvány, a faragás annyira hihetetlen finomságú, hogy a virágok szirmai áttetszők. Leírhatatlan. És fotózhatatlan. Nem találtam ennél jobb képet.

Lentebb mutatok be két képet a ranakpuri csodáról. A fotóst, Indrani Ghose-t személyesen ismerem, meglátogatott budapesti otthonunkban kedves családjával együtt, bejárta a fél országot, részben kísértem is, és írt Magyarországról a „Világok, népek, emberek” című könyvében. Angolul, természetesen, de magyarul is olvasható a fordításomban. A templom sok tekintetben túltesz az indiai varázslatos épületek jelentős részén is: hófehér márvány, 400 feletti számú faragott oszloppal ámítja a világot, nincs két egyforma oszlop. Az akkori Nagymogul uralkodó, Akbar (a Hatalmas) ellátogatott a templomhoz, és mint muszlim vezérnek – ha igaz – le kellett volna véstetnie minden élőalak ábrázolást, ő azonban táblát rakatott ki az épületre, megtiltva, hogy bármi bántás érje. Határtalan volt az ámulata.

Folytathatnám a szobrászati remekként is kezelhető épületek sokaságával. Ha élek még pár évet, talán előléptetem magam Baktay Ervin II.-vé, és írok könyvet az indiai háromdimenziós művészetekről.

Indiát évszázadokon át rabolták a hódítói. Az angol hivatalnokok és katonatisztek hajó-rakománynyi mennyiségben szállítottak haza kincseket, az értelmesebbek műkincseket is. Aztán a függetlenség sok jót hozott az országnak, de sok rosszat is: a kapzsiság eluralkodott, a kereskedők féktelenül árusították ki az országot. És miután India divattá vált, a szigorú vámrendelkezések ellenére rablásnak tekinthető mértékben vitték ki az országból a művészi értékeket. A nagyságrendet mutató két eseménynek voltam szemtanúja. Bombay-i szálloda régiség boltjába ismerősként léptünk be, amikor türelmet kértek tőlünk, mert csomagolták egy német főpilóta zsákmányát, a tízezer márkáért (szigorú valutarendelkezések uralkodtak!) vásárolt márvány-burkolatú lengőajtót. Amrita lányommal, tíz évvel azután, hogy elhagytuk Indiát, és vele visszatérve ismertettem a főbb nevezetességekkel, betértünk a delhi nepáli bazárba, ahol amerikai vevő sportszatyornyi dollárral fizetett nem látható árukért. Amikor párszáz rúpiáért 40-50 cm magas szép és izgalmas faszobrot lehetett kapni.

Kicsit elkalandoztam. Milyen szobrászattal büszkélkedik India? Az angolok által megrendelt (és indiai intézmények által finanszírozott) bálvány-szobrászat említést sem érdemel. A valóban indiai szobrászat egyrészt talán kivétel nélkül a vallásokkal függ össze, másrészt nagyon változatos formában, anyagban jelenik meg.

A faszobrászat olyan anyagokat használt, és valószínűleg használ ma is, amelyek kerámiaként hatnak. Nemegyszer kopogtattam meg faszobrot, hogy meggyőződjek az anyagáról. Ritkán kerül boltba komolyabb méretű istenszobor. Az Ecseri piacra igen. Ott vadásztam le egy minden valószínűség szerint Buddhát, esetleg az őt 30000 év múlva követő Maritrya-t ábrázoló méter körüli szobrot. Megmentettem az enyészettől.

Sok fa-dísz tárgyat készítenek illatos fából, szantálból. Kedves emlék az ajándékba kapott kis szantálfából készült Buddha-fej. Az illata idővel „elkopik”, ronggyal alaposan meg kell dörzsölni, és újra illatozni kezd. Szép, mosolygós.

Különleges élményben volt részem, amikor Dél-Indiában üstökös tempóban száguldva próbáltam megérteni India dravida világát. Autóban ültem éppen, amikor eléggé lehangoló, épphogy füves-bokros vidéken haladtunk, és a nagyon ritka fák között megpillantottam az életnagyságú méretet messze felülmúló ló-fejeket. Megállítottam a kocsit és szinte futólépésben haladtam az úttalan terepen, sejtve, hogy valami rendkívülit fogok látni. És valóban:

kis „kápolna” mellett mintegy három méter magasba nyúló fejű színes paripákra csodálkozhattam rá. Annyira kerámia-gyanúsak voltak méretűk ellenére, hogy megkopogtattam őket. Csengő kerámia-hangot adtak vissza. Nem akartam hinni a szememnek. Itt, a semmi közepén ilyen csodák?

Az egyik csodaparipa

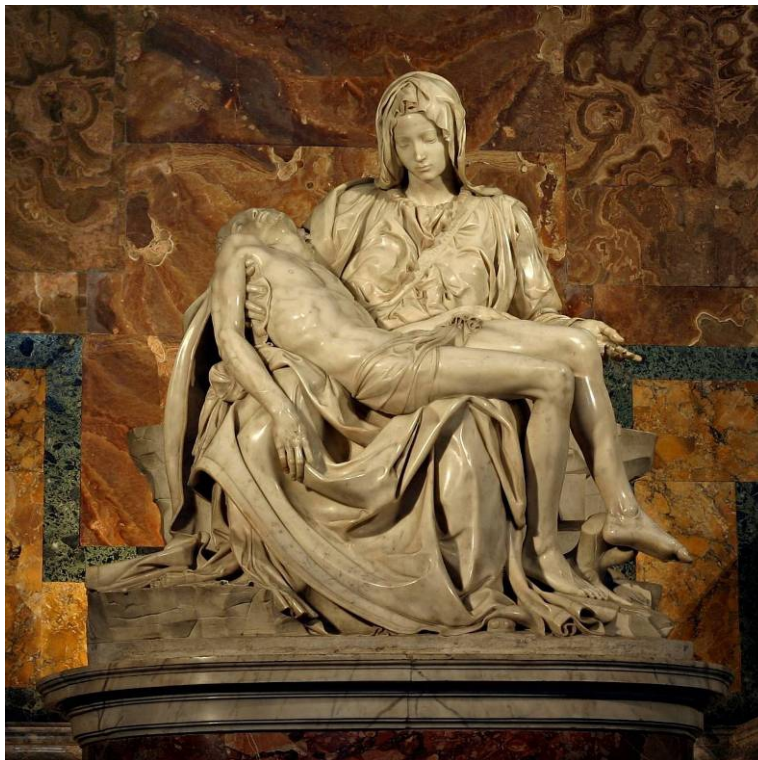
Érdeklődtem, akitől csak tudtam, mik ezek a csodák, és hogyan égették ki őket? Végül Baktaynál találkoztam a leírásukkal. Faluvédő, vallási hittel megáldott teremtmények. Ha jól emlékszem, több darabból égették, majd összeragasztották a paripákat. Akárhogy gyártották, ma se lenne könnyű létrehozni ilyen elképesztő méretű és szépségű kerámia figurákat!

A ranakpuri csodateplom oszlopai (Fotó: Indrani Gbose)

Az európai szobrászat körében nekem három név jut az eszembe: Michelangelo, Rodin és Ferenczy Béni. Személyes indíttatású a kiemelésem a számtalan óriás közül. Michelangelo több művét csodáltam meg, és annyira fantasztikusak, hogy a neve hallatán megjelennek a lelki szemem előtt. Fentebb, a festészetnél már bemutatam a végítéletéről szóló festményét, de az egész Sixtus-kápolna annyira elbűvölt, hogy ott is – mint Mount Abu-ban – ledermedtem az ámulattól. Leültem és bámultam. Ezen túlmenően három olyan szobrárt is láttam, amelyek szuper-csúcsot jelentenek: Dávidot, a Pietà-t (amit barbár magyar rongált meg, nem sokkal azelőtt, hogy láttam) és Mózeset. Mindhárom utolérhetetlen csoda!

A helyreállított Pietà

Rodin-ról sokat hallottam első párizsi utam előtt is, de a Musée Rodin központi épületének meglátogatása óta elismerem, hogy csúcs ő is a legnagyobbak között. Több szobra – akár kis csalásokkal is – elképesztő bravúr! Ilyen például a „A csók”:

Rodin: Csók

Hol a férfi másik lába, például? Kis csalás, mégis csodás! Mondogatom néha, amikor az Indiában vett „táncoló nő” faszoborban fellelhető kis csalásokat ismertetem, hogy valahol egy tisztáson faragták, de a szobrász Rodin-csalásokat alkalmazott. Nem nagyon értik, miről beszélek.

Fernczy Béni ismerősként emelkedik ki a magyar szobrászok közül. Három szobrát említem meg. A Kolját, mostohafiát ábrázoló szobrocskát, amelyik a Váci-utca – Kígyó-utca sarkán látható, a feleségét, Erzsikét bemutató szobrot a Horvát-kert sarkáról, és Petőfi legjobb szobrát. Hol is van? Eldugták anno a Szépművészeti Múzeum pincéjébe, Hruscsov hallott róla, megnézte, kiválónak mondta, erre előszedték és vidéken, még csak nem is főtéren állították fel.

Ferenczy Béni: Petőfi

Mi lehetett az akkori (tudtommal Átkos) hatalomnak a baja a szoborral? Nem dicsőséges, sovány, és ökölbe szorul a keze. A felkelő erejét ábrázolja, nem díszfigurát. Most is kényes, nem hozzák fel a fővárosba!

Zárom a művészeteket!

Jócskán gondolkodtam, miről szóljon még ez a fejezet? Eszembe jutott Kína a millió szépségével, kivételes művészetével. Csak legyintettem egyet magamban. Nem látom megvalósíthatónak, hogy részletesen foglalkozzam vele. Hogy mégis nyissak lehetőséget érdeklődőknek, itt [China \(incl. Tibet\)](#) beiktatom a weblapom Kínáról szóló oldalát, sok érdekességet tartalmaz.

És még annyit, hogy India (és az egész Távolkelet) minden porcikája csupa művészet: a hétköznapi tárgyak, lakások és paloták díszítőelemei, ünnepek alkalmával használt test- és templomfestészet, a kalligrafikus írások, különösen mecseteken. Létezett modern használati tárgyak, díszítoszerek boltja Bombayban: a „Contemporary Arts”, szerettük. Végtelenül sorolhatnám. Beemelek néhány képet:

Menyasszony tenyere

Esküvői menet

Itt festik a templom-padlókat a dzsének.
Hasonló szépségű rajzokat raknak ki rizsszemekből.

Pazarabbnál pazarabb az indiai menyasszonyok ruházata.

Udaipur, egyszerű ház fala

XVII. fejezet: Egészségügy

Nem emlékezhetek vissza pontosan, mióta foglalkoztat az egészségügy kérdése. Talán azóta, amikor 18 éves koromban (1953) a mandulaműtetem azzal kezdődött, hogy az operáló orvos elkáromkodta magát: „Hogy lehet ilyen életlen kést a kezembe adni? Megnéztem: tonsilla kacs a becsületes neve, de a doki kés miatt dühöngött. Aztán folytatódott azzal, amikor Édesanyám első komoly műtétje után rám hárult a feladat, hogy adjak borraivalót az orvosnak. Megkérdeztem, mint a susztértől (bocsánat, cipész-mester): mivel tartozunk? Szemrebbenés nélkül jelentette ki: „Én, mint professzor nem kérhetek kevesebbet, mint...” és mondta az akkor csillagászati összeget. A többi hazai problémáról többször írtam, legutóbb a „Vártam ott és elégttem...” című gyűjteményes kötetem első könyvében, a „Kalandozások partjaim között”-ben (III. Koldusország egészségügyéről, 16-31. oldal). Van benne elismert humorral megírt kroki is a prosztata-műtetemről, meg méltató szavak két kiválóságról is, merthogy rendkívüli emberek a magyar egészségügy oszlopai. Ha nem lennének, rég összeomlott volna.

Tehát a hazai helyzetről nem szeretnék sokat foglalkozni. Talán mindennél többet mond orvos lányom mondata, amikor figyelmeztettük, hogy túlságosan sokat ügyel, annak ellenére, hogy az ő feladata az ügyeletek beosztása. Nem mondta, hogy ez is benne van a dologban, példamutatás is van a világon. Csak annyit mondott: „Lassan nincs, akit be lehetne osztani.” Pár hete történt az eset, azóta sorban zárnak be osztályokat országszerte a kórházakban.

Ez az egészségügy a végét járja.

Fontosabb kérdésnek látom az egész földgolyóbis egészségügyét. Nem olyan eszméletlenül gazember történeteket, mint amik a világ (még) vezető gazdasági és még sokáig világelső katonai hatalmában, az USA-ban történnek, ahol épp most (2017 nyárelő) emelik meg a katonai költségvetést 10%-kal, reformálják meg az adórendszert úgy, hogy a gazdagok tovább növelhetik fantasztikus vagyonukat, terjesztik ki a „terrorellenes” terrorháborúikat Afganisztánban, Szíriában és Jemenben, veszik célba Iránt, szorítják falhoz Oroszországot, és ugyanakkor visszavonják az Obamacare egészségügyi rendszert, amelyik először biztosított valami egészségügyi lehetőséget a teljes lakosságnak, és bevezetnek újat, amelyik 22 millió embert vág el az egészségügyi ellátástól.

Nem, ez a világraszóló aljasság eltörpül attól a problémától, ami a Föld lakóit fenyegeti: az egészségügyi rendszerek világméretű csődjétől. Miről beszélek? Micsoda marhaság, gondolhatja a földi halandó, aki nem látta még, merre is haladunk? Túlnépesedésről hallott már, de annak veszélye csupán egyes régiókra szorult vissza, a többi két probléma fenyegeti együttes hatással.

Két könyvet is áldoztam a témának. Az elsőt, a „Kongassátok meg a harangokat!” címűt annak a témának szenteltem, ami szinte véletlenül került a figyelmem központjába. Olvastam valami komoly értekezést arról, hogy közel a pillanat, amikor a tudomány képes lesz jelentősen lefékezni az öregedést. Azóta arról is hallani, hogy egy emberöltő múltán megvalósítható lesz az örök élet. Ez utóbbi lehetőséget most hanyagoljuk, teljesen őrült dolog lenne megvalósítani. Nem is számoltam örök élettel, csak annyit vázoltam fel, mi történne, ha az emberi élettartam hirtelen megnövekedne (nem is emlékszem, mennyire), mit tenne ilyen esetben a négy világi hatalom, az USA, Kína, Oroszország, India, és a világ legerősebb egyházának urai, a Vatikán? Huh, előugrott egy tisztességes ismertető a könyvről, kivételesen nem én értékelem magamat (moly.hu):

„Az idős mérnök szerző sci-fijét egy kicsiny gondolatcsírából bontakoztatja ki, s a cselekménysor csakhamar világszéles események sorozatába torkollik. Halmos Antal vaskos regényében megpróbálja végiggondolni, sőt eljátszatni, mi történne, ha technikai civilizációnk szédületes fejlődésének eredményeként belátható időn belül megvalósulna az emberi életkor négyszázról ezer évig való kitolódása. Az emberiség első eufórikus reakciója után beindul az öldöklés, a háború mechanizmusa. Az első körben 2030-ban játszódó történet az egész glóbuszra kiterjedő láncreakciót indít el, majd ugrunk még harminc, negyven évet. A tudományos fejlődés csodái kapcsán azonnal felbukkannak az emberi történelem sötét múltjából és jelenéből ismert országok, szervezetek: az Egyesült Államok hadserege, az Opus Dei, biológiai kutatóállomások, India, Kína és Oroszország tudósai, Guantánamo, terrorizmus, feketepiac, csúcstalálkozók, lázadások és még sorolhatnánk, mintha a mában lennénk. A végkicsengésében pesszimista jóslatregény végén a vészharagokat maga a pápa, XIII. Piusz kongatja meg. A kötetet jegyzetek és a szerző által ajánlott irodalom jegyzéke zárja.” Na, tehát az élettartam meghosszabbításáról nyugodtan elolvashatja, kedves olvasó, ezt a regényt, a Magyar Elektronikus Könyvtárban ingyen rendelkezésre áll.

Az előbb említett „Vártam ott és elégttem...” harmadik könyvében („Életünk, halálunk”) taglalom a probléma másik (az előbbi piciny mértékű változásával összefonódva jelentkező) körét, az elöregedést. Mint a bevezetőben írtam: „Szerény tervvel indultam, fel akartam hívni a figyelmet arra a biztosnak vehető katasztrofális helyzetre, hogy az emberiség évtizedeken belül képtelen lesz ellátni a munkaképteleneket, munkanélkülieket, időseket két egyértelmű folyamat miatt: fogyni fog az ellátók és nőni fog az eltartandók köre.” A tanulmányjellegű írásban aztán tényadatok, statisztikai elemzések sorával tártam fel azt a szomorú helyzetet, hogy a szédületes technikai-technológiai fejlődés miatt a munkanélküliség megállíthatatlanul növekedni fog, a népesség szaporodása az elhalálozók pótlására sem elég már ma a fejlett világban, azonos tendenciák uralkodnak el a fejlődő világban is, aminek végeredményeként az *ellátók* – csökkenő számuk, arányuk miatt – nem lesznek képesek feladatuk teljesítésére. Az *eltartandók* száma viszont – az egészségügy fejlődésének, a tömegpusztító betegségek visszaszorulásának, az élettartam meghosszabbodásának köszönhetően – rohamosan fog növekedni. A helyzet egyes országokban, mint például Japánban már ma riadalmat okoz. Lakosai közelinek érzik a katasztrófa bekövetkezését.

Vannak népámítók, sötét gazemberek, akik a munkanélküliség csökkenésével hitegetik országukat, sőt aljasságukban „teljes foglalkoztatottságot” hirdetnek, mint teszi Orbán Viktor, ezek azonban be nem teljesíthető népszédítések. Vannak olyan megnyilvánulások is, amik szerint a háborúk és éhínségek, sőt a járványok arra szolgálnak, hogy „eltakarítsák” az útból a feleslegessé váló embertömegeket. Hihetetlenül sötét eszmék, vagy akárcsak gondolatok.

Meg tudja-e oldani a helyzetet az egészségügy? Nem, egyértelműen nem. Az egészségügy fejlesztése a gyógyítandó emberszám, a diagnosztikai eszközök mind fejlettebb és mind szélesebb kört felölelő növekedésével exponenciális vagy ahhoz közelítő arányban álló költség-növekedéssel tud csak haladni. Mind a technikai eszközök, mind a gyógyszerek előállításának költsége rohamosan nő, a technikai eszközök alkalmazása is járulékos költség-növekedéssel jár. Itt csak csendes kitérő, hogy a gyógyszergyártás és kereskedelme az egyik legjobban jövedelmező tevékenység a világon, a droggal és fegyverekkel vetekszik.

Az emberiség csak akkor úszhatja meg a mindent elsöprő katasztrófát, ha a fegyvergyártás és alkalmazás (háborúk), a természet pusztítása helyett észre tér, felkészül óriási munkanélküli tömeg, és elöregedett népesség ellátására. Ezen belül az egészségügyet elsősorban a megelőző gyógyítás szolgáltatába kell állítani.

Ha ez nem történik meg, az *egészségügy elég gyorsan megássa a saját sírját!* Remélem, elég világos a gondolatmenet, nincs szükség további magyarázatra.

Kis kitérő következik. Felkértem kiváló orvos barátomat, mi érdekelné a szokásos témákon kívül. Érdekes kérdéseket kaptam tőle.

A kérdések egy része a vallási rendelkezések egészségügyi vonzataira vonatkozott. Ezekre a IV. fejezetben – Vallások és egyházak, vallásszabadság, egyházak és államok – próbáltam válaszolni. Itt csak annyit, hogy igen szorosnak tartom az összefüggést. Elég csak arra utalni, hogy a vallásalapítók, próféták szándéka az emberi rossz elleni harc, annak megfékezése, javítása volt, ebbe a célkeretbe nyilvánvalóan beletartozik az egészséget fenyegető szokások, károkozók elleni iránymutatás, rendelkezések alkotása is.

Két kérdésre itt adom meg a véleményem:

Az egyik kérdés: „Az amerikai filmekben a beteg szívét, tüdejét ruhán keresztül hallgatják meg, ami nonszensz. Álszemérem?” Nincs határozott válaszom. Lehet, hogy a keresztény prűderia hat ilyen hatékonyan a filmek alkotóira. Bár nagyon ellentmond a gondolatom az amerikai filmekben megmutatkozó általános szabadossággal, a két viselkedés talán megfér egymás mellett. Hasonló jelenséggel találkoztam hazánkban is: a vérnyomásom az utóbbi években többször mérték ingujjon keresztül. Egyszer rákérdeztem, pontos-e így a mérés? Határozott igennel válaszolt az orvos.

A másik kérdés: Az afrikai törzsi gyógyítás, kínai hagyományos módszerek miért nem kerülhettek be sokáig a nyugati gyógymódszerek közé? Az afrikai módszerekről nincs elég ismeretem. A kínaiakról is kevés, valamivel több az indiai-nepáli-tibeti ősi gyógymódokról, ma is sikeresen alkalmazott eljárásokról, gyógyszerekről. Az ostobaságon kívül a válaszom két kérdéskörre terjed ki. Egyik ok nyilván az attól való félelem, hogy áltudományról, szédülésről, sarlatánságról van szó. Ez ellen nincs más módszer, mint a tudományos vizsgálatok lefolytatása ellenszenv és előítéletek nélkül. A másik ok természetesen a klientúra egy részének elvesztése, a hírnév védelme. A válaszom tömöríthetem egyetlen esetleírásba. Akkor még azt hittem, hogy a homeopata orvoslás is indiai eredetű, annyira népszerű volt ott. Történt, hogy Amrita lányunk bőrén népiesen tyúkseggnek becézett bigyók (érdes felületű 3-4 mm átmérőjű kinövések) nőttek. Elvittük általános orvosunkhoz, Dr. Watts-hoz, aki műtéttel távolította el a csúfságokat, de mondta, hogy vírus-eredetű baj, vissza fog térni. Úgy is történt. A fogorvosunk tanácsára homeopátiát alkalmazó orvoshoz vittük el, aki természetes gyógyszerrel kigyógyította a betegségből. Dr. Watts-ot természetesen tájékoztattuk. Idézem a reakcióját, amint az Indiáról szóló könyvemben írtam: „Akkor is nagyot nőtt a szemünkben, amikor vittük neki a hírt, hogy Amritát egy homeopata apró fehér pirulákkal kigyógyította abból a vírusos nyavalyából, amire neki csak a szike állt a rendelkezésére. Elismeréssel nyilatkozott: ‘Eszertint olyat tud, amit én nem! Hozzá fogom küldeni az ilyen bajjal kínlódókat.’ – és feljegyezte az adatait.” Most lényegtelen, hogy nem indiai tudomány előtt hajtott fejet. A számára új ismeret előtt tette, és ez lenne az általános követendő példa.

Persze van saját ellenvéleményem is. Két példa: a jóga és az akupunktúra. Amit Európában jóga címen gyakorolnak, az többnyire sarlatánság. A jóga ugyanis szellemi gyakorlat, amit a fizikai csak támogat. Amit hazámban hallok róla, az tisztán testedzés. Az akupunktúrát pedig – amit ez alatt a szó alatt Magyarországon gyakorolnak – ideje lenne alapos vizsgálat tárgyává tenni. A feleségem gerincdaganatának felismerését – többek között – késleltette a hetekig végzett akupunktúra-kúra. Csak kínokat és késlekedést okozott.

Összefoglalásra nincs szükség, illetve nem könnyű újra kimondani: ha a világ nem ébred rá, hogy gyökeresen át kell alakítania a kapitalizmus működési mechanizmusát, vagy meg kell szabadulnia tőle, akkor az egészségügy megássa saját sírját. És vele döglök a kapitalizmus is, szörnyű világunk is!

XVIII. fejezet: Oktatás

A Nagyváradi Tanítóképző Gyakorló Iskolájában kezdtem koptatni az iskolapadot. Egyetlen élményre emlékszem vissza, de az fenomenális. Sokszor hírül adtam már, most is megteszem. Órák közötti szünetben az ablakokból kihajolva gúnyoltuk a sárga csillag viselésére kötelezett zsidókat. A belépő osztályfőnök helyre parancsolt minket, és percekig magyarázta, hogy ugyanolyan emberek, mint mi vagyunk, csak most rossz sors sújtja őket. Bátor tett volt, a zsidókat védőket közéjük sorolhatta a Horthy-rendszer. Bizonyára egyéb tekintetben is kiváló sulis volt, mindenkinek azt tanácsolom, akinek Magyarországon kell beiskoláznia valakit, hogy gyakorló iskolába járassa. Amrita lányom és két unokám is gyakorlóba járt, illetve jár.

A sors aztán úgy hozta, hogy az elemi-általános-gimnáziumi 12 osztályt 10 iskolában végeztem. Az okok mindig, kivétel nélkül rajtam kívül állók voltak: menekülés, költözködés, belgiumi feltáplálás, ostoba rendelkezések, ösztöndíjas előkészítő iskolába avanszálás. A mérnöki végzettséget két egyetemet megjárva sikerült megszereznem, mert '56-ban – én, vak és ostoba – a moszkvai egyetemen felszólaltam az „a magyarokban mély gyökerei vannak a fasizmusnak” bélyegző ellen. Ki kellett rúgniuk. A két ország szervei egy darabig labdázta velem (a sorsommal), aztán Buci Gyuri döntött: haza vele. Hat évtized se telt el, amikor rá kellett jönnöm, hogy bizony-bizony mélyen gyökerezik az országban a fasizmus, de ha nem gyökerezne, most Orbánék elültetnék, és pedig nemcsak antiszemitizmust, hanem általános fajgyűlöletet kivirágoztatva.

Ez most mellékes. Az viszont sok tanulással járt, hogy ennyi iskolát, egyetemet kellett megjárnom, ráadásul három országban, és közte két felekezeti intézményben (a Váci Kegyes Tanítórend Szentendrei Gimnáziuma és a belgiumi Bruges, flamandul Brügge katolikus gimnáziuma). A legfőbb tanulság talán, hogy – az egyetemek más kategória – valamennyi suliban ortodox orosz oktatás folyt, még csak véletlenül se merültek fel lazább módszerek. Jó vagy rossz előadás, biflázás, házifeladatozás, feleltetés, dolgozatírás, kötelező olvasmányok, minden osztályból 1-2 kibuktatás. A felekezeti iskolák merevebbek voltak az államiaknál, egy-egy pofont kaptam a két felekezetiben, itthon rosszalkodásért, Belgiumban a fene tudja miért. Igaz, a szentendrei felekezeti kívül a pomázi suliban is használatosak voltak fizikai fenyegető eszközök: pajesz, vonalzó a tenyérre vagy körmös... Belgiumban az itthoniaktól eltérő értékítélkezés is folyt: minden hónap végén rangsorolták a nebulókat elsőtől utolsóig. Szeptemberben utolsóként kezdtem, decemberben, hazatérésem előtt a 23. helyet foglaltam el a 42-ből. Érzésem szerint a belgiumi oktatás (és tudás) semmivel se volt jobb az itthoninál. Csupán érdekesség kedvéért jegyzem meg, hogy Amrita lányom gimis korában egy hetet német iskolában töltött, és ott alacsonyabb szintűnek találta az oktatást, különösen a matematikait. Kettőnk megérzése is azt támasztaná alá elvileg, hogy jó helyen kell állnunk legalább az azonos vagy hasonló rendszerben oktató országok között.

Mégis, legalábbis a nemzetközi felmérések (PISA és hasonló) szerint csúszdán vagyunk, évről évre rosszabb helyezést hoznak haza a diákjaink.

El-elgondolkodom az okokon, és sokat meg is nevezek magamban, néha hozzá is szólok a Facebook-on, ahol nem szakértőként lehet hozzászólni akármihhez. Teszi is mindenki, özönével szólnak hozzá a kérdésekhez amatőrök, ritkábban hozzáértők. Tulajdonképpen elég zavaró valami, többször ki akartam már lépni ebből a zsidvásárból, de egy-egy vad ostobaság mindig visszahúz.

Amatőr véleményem taglalom a következőkben!

Legfőbb ok nyilvánvalóan az oktatási rendszer körül bábáskodók ostobasága, hozzá nem értése. Mi másnak lehet betudni, hogy csak az én életem alatt

- 4 elemi + 8 gimnáziumból lett – legalább két lépésben – 8 általános + 4 gimnázium;
- az osztályozás 1-4-ről, ahol az egyes volt a legjobb, ismét több lépésben (létezett 1-10 is, román mintára) eljutottunk az 5-1-ig, ahol az ötös a legjobb;
- ezek a változások csapásszerű gyorsasággal és rapszodikusan történtek;
- előírták a lakóhelytől legközelebbi suliba járást, majd a kollégistákat vonták össze egy-egy körzeti gimibe (több iskola-váltásom ebből eredt!);
- általános túlterhelésről hallani unos-untalan, pedig 1941-43 között mindkét bátyám tanult még ógörögöt, latint (micsoda bűn, hogy kimaradt a tanulandók közül), két élő nyelvet egyszerre, és akkoriban az utolsóelőtti osztályban (3. gimi) már tanítottak differenciál-, majd a negyedikben integrálszámítást;
- sokáig tiltották a modern eszközök használatát, például a számológépeket még egyetemen is, nem beszélve a komputerek használatáról, ami nemcsak anyagi gondok miatt késett sokáig, hanem mert az oktatás félt a manuális és agyi módszerek elkopásától, pedig hol vannak/voltak már azok a modern világban, mire leest a tantusz;
- a tankönyvek egyik szélsőségtől a másikig változtak, de végképp értelmetlen módon a reáltárgyaké is, a minőségük pedig ugyancsak szélsőségesen változott, lefelé, nagyon ritkán vissza;
- az Átkos időkben minden oktatási intézményt államosítottak, ezzel a szülők egy része és a papság körében ellenszenvet kiváltva, és sok jó pedagógust elvesztve (ezzel együtt stabilitást eredményezett);
- a gengszterváltás óta ellenkező tendencia uralkodik, a legutóbbi években már szinte mindent az egyházak kezére akarnak tolni, ezzel az egyházak befolyása mértéktelenül megnő a nevelésben, sötétséget és erős politikai befolyást hozva;
- képtelenek egy-két évnél tovább életben maradó „nemzeti tantervet” összehozni, káosz uralkodik; van ismerősöm, aki legkevesebb 30 éve dolgozik rajta;
- egyetlen intézmény kezelésébe adták az állami oktatási intézményeket, kivették az önkormányzatok kezéből a felügyeletet, és a finanszírozás területén is csak a karbantartás maradt az önkormányzatok kezében, káoszt és alulfinanszírozást okozva;
- 15 évre csökkentették a tankötelesség korhatárát: abszurdum, komoly lépés a nemzet ostobaságának növelése felé;
- az egyetemek önállósága megszűnt, a kormány befolyását közvetlenül érvényesítő kancellárok felügyelik a felsőoktatási intézményeket;
- az oktatási irányok hangsúlya érthetetlenül változik, a humán területekre már csak súlyos tandíjjal lehet bejutni, a legfrissebb örület a gimnáziumok egy részének felszámolása, a hangsúly áthelyezése szakiskolákra.

Aki ilyen kapkodásban, koncepciótlanságban, alulfinanszírozottan jól tud produkálni, azt nemzeti hőssé kell nyilvánítani.

Hasonlóan súlyos probléma a pedagógus pálya presztízsének leépítése. Soha nem fizették agyon a pedagógusokat, jól tudom, Édesapám és nagyobbik bátyám erre a pályára esküdött fel, és művelte tisztességgel, igen alacsony jövedelemért. Mégis más volt a pedagógusok helyzete. A jó pedagógusoké különösen. Nem törölhettem beléjük mocskos bakancsát és száját

akárki jöttment szélhámos. Az Átkosban is kevés hivatás, szakma művelőjét uramozhatták, a mérnökök, orvosok mellett a pedagógus is *úr* maradt. Az oktatási intézmények magas fokú önállósága is hozzájárulhatott ehhez. Ma, amikor az alacsony jövedelem mellett a kapcaringyként kezelés felülről is segíti a züllési folyamatot, megállíthatatlan a színvonal rohadása. Ma már nem keresett pálya a pedagógusi, ami a gárda szellemi színvonalát rontja, ami pedig az oktatás eredményességének egyik gátja.

Fentebb a fiatal éveim oktatási módszereiről szólva ortodox porosz rendszert írtam. Ma már valamivel jobb a helyzet: az alsó egy-két osztályban nem osztályoznak, nem buktatnak, bár az utóbbi ellen máris megindult a frontális támadás. Vajon kinek jó, ha a sulira alig érett gyerekeket kibuktatással fenyegetik? A fokozódó stressz végleg lebéníthatja az egyébként lassan, de csak-csak okosodó gyerekeket is. Szadista hajlam kellhet hozzá. Körül kell nézni a nagyvilágban, hogyan oktatnak a jó eredményeket produkáló diákokat kinevelő országokban? Több van, de kettőt érdemes kiemelni: Finnországot, ahol már évtizedekre tekint vissza az oktatási rendszer reformja, és Kínát, amit a közelmúltig lekezelt a világ, és nem figyelt fel az oktatási forradalmára.

Mit érdemes ilyen szűk keretek között kiemelni a finn oktatás szépségei közül?

Szemelgetek a magyarplo.hu 2013-ban megjelent „Az osztatlan elismerést kiváltó finn oktatási modellről” című cikkéből:

- Egy tanárra átlagosan 12,4 tanuló jut.
- A tanárok jók, képesek arra, hogy bátorítsák a gyengéket, és hogy kihozzák belőlük a legjobbat. Lett légyen diszlexia, egyszerű lemaradás, vagy türelmetlenség, megoldják.
- A diákok ideg feszültség, egymás közti versengés, az intézmények közötti konkurencia, tanfelügyelők, évismétlés, és az első osztályban osztályozás nélkül tanulnak.
- Világméreteken itt a leggyengébb a korreláció az iskolai teljesítmények és a diákok társadalmi-gazdasági háttere között, ami annak is köszönhető, hogy az országban alacsony az egyenlőtlenség.
- A finn fiatalok 93%-a szerez középfokú érettségivel azonos értékű bizonyítványt;
- Az intézmények széleskörű autonómiájával rendelkeznek.
- Pasi Sahlberg professzort tömör véleménye a siker titkairól: „*Tudják, nálunk az oktatás az iskolai előkészítőtől az egyetemig mindenki számára ingyenes.*”
- A fiatalok 16 éves korukig minden vonatkozásban a közösség teljes körű támogatását élvezik, beleértve a taneszközök, az étkeztetés, az iskolába történő utazás és az egészségügyi ellátás költségeit is. A fedezetet az önkormányzatok és az állam közösen biztosítja.
- A kormány arra törekszik, hogy ne létesüljenek magán oktatási intézmények. A reformok kezdetekor, a múlt század hetvenes éveiben gyakorlatilag eltűntek!
- Kiemelt figyelmet fordítanak a tanszemélyzet minőségére, a pedagógusok létszámára és képzettségére. *A pedagógus szakma immáron nagy tekintélynek örvend* és igen keresett lett annak ellenére, hogy a képzés időigényes. Magasan kvalifikált, autonóm személyiségű pedagógusok oktatnak az iskolákban.
- A pedagógusképzésben nem az oktatás tartalmára, hanem a pedagógiára, azaz az ismeretátadás módszereire fordítanak sok időt (minimum egy évet).
- A finn pedagógusok szerint a felméréseket a pedagógusok és a diákok érdekében, a módszerek és a pedagógiai eszközök folyamatos kiigazítására kell felhasználni és nem szabad, hogy az ellenőrzés és a verseny eszközeivé váljanak. Éppen ezért a felméréseket

mintavétel-szerűen és nem országos szinten végzik. Mindenki ismeri saját iskolájának az eredményeit, de más intézményét nem.

- Minden gyerek integrálását biztosítják. Minden iskolai hátrányra, társadalmi különbségre, iskolai, érzelmi, vagy szociális nehézségre megfelelő választ kell adni. A gyors felfogású gyerek iskolai tanulmányai során mindvégig jól megvan lassúbb felfogású társaival, ha nap, mint nap figyelembe veszik a pedagógusok mindkettőjük igényeit.
- Az ország minden régiójában egyformán hozzáférhetőek a legmagasabb szintű oktatási intézmények is.
- Az iskolákat sokáig versenyeztették, de rájöttek, hogy hibáztak: fontos jelenséggé vált a legjobb iskolák utáni hajsza. Világossá vált, hogy ez a társadalmi különbségek rohamos növekedésének, a finn társadalom átalakulásának a következménye. „Fennáll annak a veszélye, hogy az oktatáspolitikánk pusztá kirakattá válik, és meggyengül a szociális politikánk.” – nyilatkozta Tuomas Kurttila, a szülők Ligájának vezetője. Ma Az iskolai teljesítmények értékelése fejlődésorientált, nem használnak rangsorokat.
- A legújabb: tantárgyak helyett témák szerint tanítanak majd az északi ország iskoláiban. Fokozatosan vezetik be, elkezdődött a pedagógusok béremeléssel járó átképzése (egy-két tantárgyról az általánosra).

A mai magyar oktatáspolitiká szinte minden elve és gyakorlata homlokegyenest az ellenkezője a finn modellnek.

Nem tartozik szorosan az oktatás mikéntjéhez, mégis megjegyzem: amikor mi az oroszokat, és velük az orosz nyelvet is kikiáltottuk kerülendő fertőnek, a finnek kétezer orosz anyanyelvű orosz-tanárt importáltak, a kimagasló jövedelem mellé lakást biztosítva számukra. Tudták, hogy a sok idióta volt szocialista ország tudatos piacvesztése mekkora lehetőséget biztosít számukra – akik ugyancsak mélyen benn voltak már a piacon –, ha a helyükre legalább részben be tudnak lépni. Részben, mert az egész kapitalista világ ott tolongott.

Kínában az ismereteim szerint az európainál is keményebb fegyelemre, és lexikális tudásra koncentrált az oktatás, legalábbis a Mao-uralom alatt. Moszkvai egyetemi tanulmányaim alatt több kínai diák tanult a szovjet egyetemeken, mint más országok ösztöndíjasai összesen. Jellemzően késő éjszakáig tanultak, aztán önkritikát gyakoroltak, közben legyekre vadásztak (mert Mao ezt kérte alattvalóitól). Fegyelem, fegyelem, ostobaság... Aztán amikor összevesszett a két kommunista hatalom (inkább ember, vagy csoport), nyugatra küldték a diákjaikat, ahol bizonyára abbahagyták a légyvadászatot. A lényeg persze, hogy küldték őket, tudva, hogy egy részük nem fog visszatérni, de a fejlődés egyik feltételeként kezelték már az Átkosban. Ma sok a hazatérő tudós!

A kínai oktatás reformok előtti rendszeréről csak annyit, hogy

- Kilenc év volt a kötelező oktatási idő minden tanuló számára; a tankötelesek 99,7 százaléka valóban ki is töltötte ezt az időt. A kötelező kilenc év ingyenes volt, de a könyvekért és egyenruháért minimális összeget fizetni kellett. A felső középoktatásban már (elviselhető) tandíjat kellett fizetni.
- Az első osztályban kínait és matekot tanultak, aztán tudományos ismereteket, idegen (többnyire angol) nyelvet, zenét és erkölcsant, sportórák is voltak.
- A kötelező oktatás ideje alatt a gyerekek minden félév végén vizsgákat tettek.
- A nyelvtanulás évekig nehézségeket okozott, gondolom, ma is okoz, 6-9 évbe telik, mire nehezebb szövegek folyamatos olvasásáig eljutnak.

A „Mitől döglük meg ez az ország” című írásomban foglalkoztam a kínai oktatási reformokkal, aminek a leglényegesebb elemei:

- Pár éve lazítottak az oktatás rendjén, nem magoltatnak, hanem a problémamegoldó képesség fejlesztését kezelik központi feladatnak.
- Megemelték a pedagógusok jövedelmét, javítják-bővítik a pedagógus-oktatás rendszerét, és tovább lazítanak a központi irányelveken, az eddiginél is több jogot adnak az oktatási intézményeknek, hogy maguk alakítsák ki a tanrendet.
- A felsőfokú oktatásra fogható korosztály 80%-a főiskolákon, egyetemeken tanul!
- Úgy tűnik, Sanghaj és körzete az átlagosnál is önállóbb és lazább módszereket vezethetett be.

Az eredmények hamar megjelentek: A PISA-nevű, a 15-éves diákok 2009 évi nemzetközi versenyén Ázsia tarolt, Sanghaj és körzete lett az első. Vigyázat, ez sajtóban megjelent információ, nem ad helyes képet. A hivatalos értékelés így hangzik: „A PISA élbolyát az őket követőktől élesen elkülönülő első négy ország alkotja. Messze a legmagasabb szövegértéskészségértelmezést nyújtotta Sanghaj-Kína iskolarendszere (556): nincs olyan ország, amely szignifikánsan hasonló eredményt tudhat a magáénak; őt követi az egymástól szignifikánsan nem különböző, de a többieket megelőző Korea, Finnország és Hongkong-Kína.” [Dél-Korea és a Kínához visszacsatolt Hongkong] Már megijedtem, hogy Finnország nem jó példa, de ez a megállapítás – és sok más szereplése igazolja elképzelt helyét a világ oktatásában. Talán Dél-Koreát is érdemes lenne górcső alá venni?

Az USA azonnal vizsgálatot rendelt el, mi az oka a lemaradásuknak. Németország is keresi a szerény eredmény okait.

Hol végeztünk mi? A pár éve még rendszeresen előkelő helyeken végző magyar diákok a középmezőnyben landoltak.

Mi a magyar reakció? Semmi. Az akkoriban készült programmal kapcsolatban, a pedagógus-jövedelmek növelésére irányuló követelésekre Hoffmann Rózsa így reagált: „Nagy a pofátok, szó sincs komoly béremelésről az oktatásügyben. Aki azt követeli, hogy jelentősen emeljünk a pedagógusok jövedelmén, vagy örült, vagy ostoba.” Nem emlékszem pontosan, de valahogy így. A koncepciója – mint említettem a nevével – középkori, bekeményít az alsó lépcsőkhöz, osztályoz, buktat, bekeményít az egyetemeken, ott is buktat. Annyira vadul középkori figura, hogy jobboldalon se viselik el, sorozatban: – Először a Fidesz egyik vezéralakja, Pokorni háborodott fel a túllontúl keresztényi megoldásain. – Majd a Rektori Tanácsa becézte (finoman) átdolgozandónak a felsőoktatási reformra vonatkozó tervét. Az Index így ad hírt róla: „A Hoffmann Rózsa vezette oktatási államtitkárság által bemutatott új felsőoktatási koncepció több ponton kidolgozatlan, véli a Magyar Rektori Konferencia. A rektorokból, főiskolai vezetőkből álló testület információink szerint azt javasolja, hogy a koncepciót tárgyalják újra, és csak ezután nyújtsák be a kormánynak.” – Végül Pálkás József, az MTA elnöke (és a Szent Korona Testület tagja) is elítélően nyilatkozott a tervről. A Klubrádióban hangzott el: A közoktatási törvény fele érthetetlen, olyan mintha 30 évnél régebben született volna – mondta Trencsényi László, egyetemi docens a Reggeli Gyorsban. Olyan kifejezések szerepelnek benne, mint „az eszmei, erkölcsi nevelés”, amely a létező szocializmus nyelvében fordult elő. Kérdés, mondhat-e olyat egy állam által kiállított szöveg, hogy „az iskola feladata részt venni az ország mélyreható társadalmi politikai átalakításában és az új alkotmányos rend szolgálatában”? – emelte ki Trencsényi László az új közoktatási törvény kapcsán.” És a cigányokat (ismétlem, aláhúzom!) – a felzárkóztatásukért felelős igazi pappal, Balog Zoltánnal egyetértésben – juttatás-elvonással akarják arra készíteni, hogy gyerekeik járjanak az iskolába: ahová ruha, cipő, télen kabát kell, tankönyv kell, közlekedni kell... Ostobább lépés nehezen képzelhető el! Az oktatásügyért felelősök a középkorba vezetik a nemzetet, és az ország bukását fogják eredményezni!

Gyurcsány Ferenc kormányfőként 2007-ben így értékelte a magyar oktatásügy helyzetét:

- Az oktatásban a magas társadalmi státusú családok gyerekei felülreprezentáltak.
- A diákok tudásbeli különbségei Magyarországon az átlagosnál sokkal kisebb mértékben fakadnak egyéni képességeik különbözőségéből, és nagyobb mértékben társadalmi helyzetük eltéréseiből.
- Iskolarendszerünk a legkevésbé képes kiegyenlíteni az otthonról hozott különbségeket. Növekszik a szegregáció, a tanulók etnikai és társadalmi pozíciók szerinti elkülönülése.
- Az általános iskolából kikerülők egy részének tudása olyan gyenge, alapvető készségeik és képességeik olyan fejletlenek, hogy arra még gyakorlatias szakmunkásképzést sem lehet építeni.

Mindezt a XXI. században, Európában mutatjuk fel. Ezen a helyzeten csak ronthat a fentebb ismertetett program. Tessék összehasonlítani Finnországgal és Kínával!

És azóta a helyzet tovább romlott, ami tömegek által támogatott pedagógus-tüntetésekhez vezetett. Nevet is adtak a mozgalmuknak: „Tanítanék!”, és negyvenöt civil és szakmai szervezet részvételével létrehozták, a „Civil Közoktatási Platformot”, amely 12 pontban fogalmazta meg a különösebb előkészítést nem igénylő, azonnal meghozható intézkedéseket. Felsorolom, kommentár nélkül. Nem, a pontok önmagukban csak az oktatásügyben élők számára lehetnek egyértelműek, világosak. Linket kell adnom, sajnos, tessék elolvasni: A 12 pont. Természetesen a kormányzat tovább tapossa a visszarendeződés sáros útját, mint minden más területen, kivéve a focit.

A Facebook-on talákoztam az egyházi oktatás térhódításával kapcsolatos hírrel. Szó szerint idézem:

„Kiabálás és röpködő papi pofonok, erőszakkal és kirúgással fenyegetőzés, kötelező misék és körmenetek hétvégén és az ünnepek alatt, megfélemlített és tehetetlen tanári kar. Így festette le számunkra egy kétségbeesett szülő egy Bács-Kiskun megyei általános iskola minden napjait, mióta pár éve egyházi fenntartás alá került. A súlyos jogsértéseket nem kell elfogadni, tehetünk ellenük!

Képzeld el, hogy egy szép napon gyereked iskolája fenntartását átveszi az egyház és vonakodva, de tudomásul veszed, hogy szándékaid ellenére fiad ezentúl katolikus szellemiségű oktatásban részesül. A hittanórák gondolatával még meg is barátkoznál, de egyre-másra szembesülsz a képtelen fejleményekkel: a kiabálós pap azzal fenyegeti meg gyereked, hogy ‘vér fog folyni’, ha hibát vét az elsőáldozáskor és más gyerekeket egyenesen fel is pofoz.

Ezzel egy időben azt tapasztalod, hogy az egyház egyre többet igényel a családi szabadidőtökből, amit korábban kedvetek szerint tölthettetek együtt.

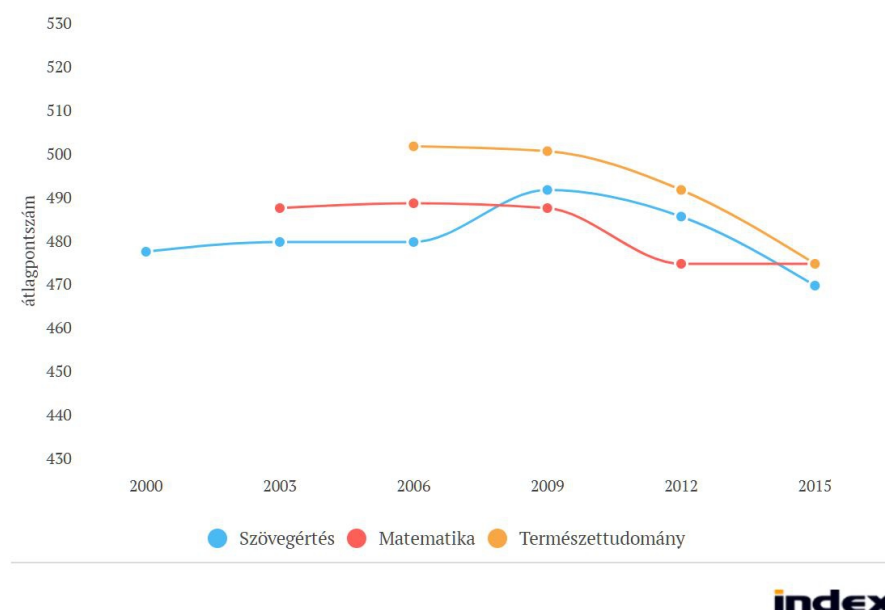
Rendszeressé válnak a vasárnapi reggeli misék, amiről a hiányzás akár igazgatói intőt is vonhat maga után. Még a település egyetlen programját, az évente megrendezett búcsút is beárnyékolja, hogy rászervezik a kötelező templomi programot – sőt a december 24-i, karácsonyi készülődést sem ússzátok meg kötelező mise nélkül.”

Hát itt tartunk: középkor és középkor. Ostobaság a köbön!

Érdemes további PISA-felméréseket vizsgálgatni. Aki el akar mélyedni a PISA-felmérésekben, itt teheti meg.

A legfrissebb: http://index.hu/tudomany/2016/12/06/pisa_felmeres_eredmenyek/

PISA-eredményeink (2000-2015)

Nincs szükség további elemzésre, ez az ábra mindent megvilágít.

Érdekesség kedvéért, kíváncsiságból nyitottam rá az 58. Nemzetközi Matematikai Diák-olimpia lapjára. (Rio de Janeiro, 2017. július 12-23)

Dél-Korea végzett az első helyen az olimpián, amelyen 111 ország 615 résztvevője vett részt. A magyar csapat a 22. helyet szerezte meg.

A dél-koreaiak hat aranyéremmel végeztek az első helyen Kína (5 arany és 1 ezüst), valamint Vietnam (4 arany, 1 ezüst és 1 bronz) előtt.

A végeredmény érdekessége, hogy az első kilenc helyet – a negyedik Egyesült Államok kivételével – ázsiai országok szereztek meg. Az ötödik Irán lett, utána Japán, Thaiföld, Szingapúr és Tajvan diákjai végeztek.

A magyar csapat két arany-, egy-egy ezüst- és bronzérmét szerzett. Még elviselhető, de hol van már a régi dicsőség? 1975-ig 1-3. helyen, 2005-ig többnyire a tizedik alatt, azóta többnyire a huszadik körül végzünk.

És hol van Finnország? Az 1989 évin a 40. helyen végzett, akkor Kína volt az első. 1990: 43., akkor is Kína győzött, 1991: 40-41. Általában messze rosszabb nálunk. Most légy okos, Domokos?! Nagyon elgondolkodtató. Én egyelőre arra a következtetésre jutottam, hogy létezik olyan tudományág, ahol a laza, a nebulók érdeklődésére-akarására bízott oktatási rendszerek nem biztosítanak megalapozott tudást. Logikusnak tűnik, hogy ilyen ág lehet a matematika és a matek nélkül kezelhetetlen fizika. Külön tanulmányt érdemelne. Lehetetlen, hogy erre a furcsa képletre nem figyeltek fel a téma tudorai!

Belelapoztam a dél-koreai oktatásügy három ismertetőjébe. Nem találtam semmi jót: éjjel-nappali tanulás, biflázás, egyenruha, verseny. Egyetlen pozitívum: lassan megszűnik a nyomtatott tankönyv. Felhő-számítástechnikai oktatásra kapcsolnak mindent. Rendkívül modernnek tűnik, de hol az ember? És hol a gyermekkor? Hol a játék?

Képtelen vagyok eldönteni, akár saját magam számára is, hogy ha ez a szigor, életnélküli magolás az eredményesebb, akarnám-e a saját gyerekeimet, unokáimat, bárkit ilyen rendszerre bízni?

XIX. fejezet: Az ember és a természet

Ha majd kivágtad az utolsó fát,
megmérgezted az utolsó folyót,
és kifogtad az utolsó halat,
rádöbbsz,
hogy a pénz nem ehető.
(Indián közmondás)

Nem véletlenül használok mottóként indián közmondást (ami nyilván modern időkben született, ők még nem rombolták a természetet, és a pénzt se nagyon ismerték, az amerikai indiánok felfűzött kagylót, az inkák – Dél-Amerika – a kokain-cserje leveleit használták csere-közvetítőként): a természet legfőbb rombolója az USA, a szerencsétlen ország, amelyiknek új elnöke kitáncol a természetvédelem nemzetközi programja alól.

Ellentétes vélemények a sok közül:

Negatívak:

Az Origo idéz: „Az ENSZ – Global Environment Outlook (globális környezeti kilátások) című tanulmányában most azt mondja, az emberiség gyakorlatilag már a pénzevés szélén áll. Olyan mértékben sikerült felélni a Föld természeti erőforrásait az elmúlt 20 évben, hogy a környezetpusztítás hamarosan visszafordíthatatlanná válik.”

Hawking nyilatkozta a BBC-nek idén július 2-án:

„Közel állunk a fordulóponthoz, amikor a globális felmelegedés már visszafordíthatatlanná válik. Trump akciója [kilépés a párizsi klíma-egyezményből és fosszilis energiatermelés támogatása] a Földet a szakadék szélére sodorta, hogy olyanná váljon, mint a Vénusz, kétszázötven fokkal és kénsavas esővel. (...)

Az éghajlatváltozás a legnagyobb veszély, amivel napjainkban szembe kell néznünk, de megelőzhetjük, ha időben cselekedni kezdünk. A klímaváltozással kapcsolatos bizonyítékok megtagadásával és a párizsi klímaegyezményből való kihátrálásával Donald Trump [egyéb-ként] elkerülhető környezeti károkat okozhat a bolygónak, veszélyt okozva a természetnek, nekünk és a gyermekeinknek.”

Pozitív:

Al Gore, az USA nyolc évig alelnöke, felesben (ebben a témakörben) Nobel-díjas szerint minden jóra fog fordulni... Másutt is olvastam már nagyon derűlátó véleményt tőle, de most nézzük meg, mit mond „A jövő” című könyvében?

Hat rugóról ír (recenziókból veszem), én Times New Roman fonttal megjegyzést teszek:

1. **(Föld Rt.)** Állítja, hogy a fokozódó globalizáció olyan új, átfogó, integrált gazdasági egységet hoz létre, amely az eddigiekhez képest egészen más módon viszonyul a tőkéhez, a munkához, a fogyasztói piacokhoz és a nemzeti kormányokhoz. Én: Ez az égvilágon semmit se jelent, amint azt Trump és bandája most bizonyítja. A tőke kis része józanodik ugyan, de mi bizonyítja, hogy a globalizáció eredményeként? Elsősorban tudósok, másod-sorban politikusok hatnak a józanabb fajta (tőkés) észre.

2. **(Globális elme.)** A digitális kommunikáció, a világháló és a számítógépes forradalom által olyan agyközpont jön létre, amely emberek milliónyinak érzéseit és gondolatait köti össze intelligens gépekkel, robotokkal, mindenhol jelenlévő érzékelőkkel és adatbázisokkal. Én: Ismét szkeptikus vagyok: millió területen eredményez majd (ha lesz) a „globális elme” forradalmi változásokat. A halmazból valaminek ki kell emelnie a természetvédelmet. Mi lesz az, ha nem a tudomány?
3. **(Hatalmi átrendeződés.)** Az eddigi katonai, politikai, gazdasági, erőegyensúly átalakul, az amerikai hegemonia egy többpólusú hatalmi középpont felé, a nemzetállamok a magánszféra felé, a politikai rendszerek pedig a gazdaság felé tolódnak el. Én: Mire a (sokféle) erőegyensúly átalakul, pénzt ehet a következő nemzedék, addig ugyanis eltart az átalakulás, ha egyáltalán ily módon zajlik le és nem nukleáris háborúkkal.
4. **(Túlnövekedés.)** A jelenlegi gazdasági gyakorlatot folytatva fenntarthatatlanná válik a növekedés, pazarlóvá a fogyasztás, féktelenné a környezetszennyezés, amely az alapvető erőforrások, a termőtalaj, a vízkészletek és az élővilág esztelen kimerítéséhez vezet. Én: Hát erről van szó. Ki fogja megállítani ezeket a folyamatokat, ha a legnagyobb gazdasági és főként katonai hatalom szarik rá?
5. **(Újraértelmezett élet és halál.)** A genomikai, biotechnológiai, ideg- valamint élettudományi forradalmak drasztikus hatást gyakorolnak az orvostudományra, a mezőgazdaságra és a molekuláris tudományokra, még az evolúció is emberi irányítás alá kerül. Én: Teljes mértékben egyetértek, de ha a 4. alatti folyamatokat nem fékezik le, ez csak súlyosbítni fogja a helyzetet.
6. **(Kieleződött helyzet vagy Esély?)** Az emberiség és a Föld ökoszisztémái közötti kapcsolat gyökeres átalakulása, és ezzel együtt az energiarendszerek, a mezőgazdaság, a közlekedés és az építőipar forradalma új alapokra helyezheti, egészségesebbé, kiegyensúlyozottabbá formálhatja a jövőt. Én: A „-hatja” csak kérdés, hatnia kell, mindenekelőtt a leszennyezőbb energiarendszerek forradalmának.

Nem is annyira pozitív, csupán vázlatos rajz (talán a könyv mélyebben szánt?).

Abban egyet kell értenie a világot vezető elméknek (akármennyire ostobák vagy gazemberek is), hogy a *globális felmelegedést* meg kell állítani. Egyszerű paraszti logika – például az enyém – is elvezet eddig a törvényerőre emelendő következtetésig (valahol már megírtam):

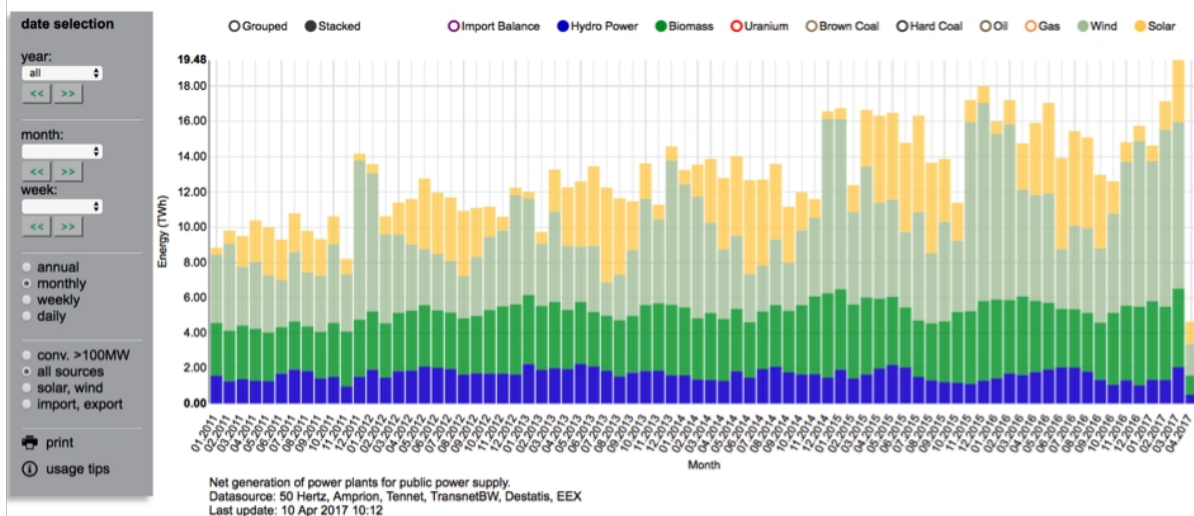
Ha tudományosan igazolt, hogy fenyegeti világunkat a globális felmelegedés, mindent el kell követni, hogy megakadályozzuk; ha feltételezzük annak valószínűségét, hogy a földtörténet egyik felmelegedési szakaszának vagyunk szenvedő alanyai, akkor is mindent el kell követni, hogy az ember okozta tényezőket kizárjuk a folyamatból, mert egyrészt fokozza a tisztánlátást, másrészt olyan fejlesztési irányokra költjük a pénzt, ami segíti a világunk fejlődését. Trump és bandája, és a hozzájuk hasonlóak tehát ostobák, mindenképpen károkozók!

Al Gore talán arra is alapozza a reményeit, hogy vannak országok, ahol megértették a probléma súlyosságát, és pedig rendkívül fontos országok.

Németországban olyan lendülettel folyik az energiaszektor átalakítása, hogy (portfolio.hu, 2017. április 18) „a villamosenergia ellátás több mint 41 százalékát, mintegy 19,5 terawattórát megújuló energiaforrásokból biztosították, miközben az atomerőművek részaránya valószínűleg az 1970-es évek óta nem látott mélypontra eshetett.” A rekord elsősorban a *nap- és szélenergia* alapú áramtermelésnek köszönhető. Érdemes odafigyelni: a mi szuperostoba kormányzatunk mindkét energiaforrást átokként kezeli, és borzasztóan késlelteti az elterjesztését.

A következő táblázat Németország havonkénti elektromos energia termelését mutatja.

Monthly electricity generation in Germany

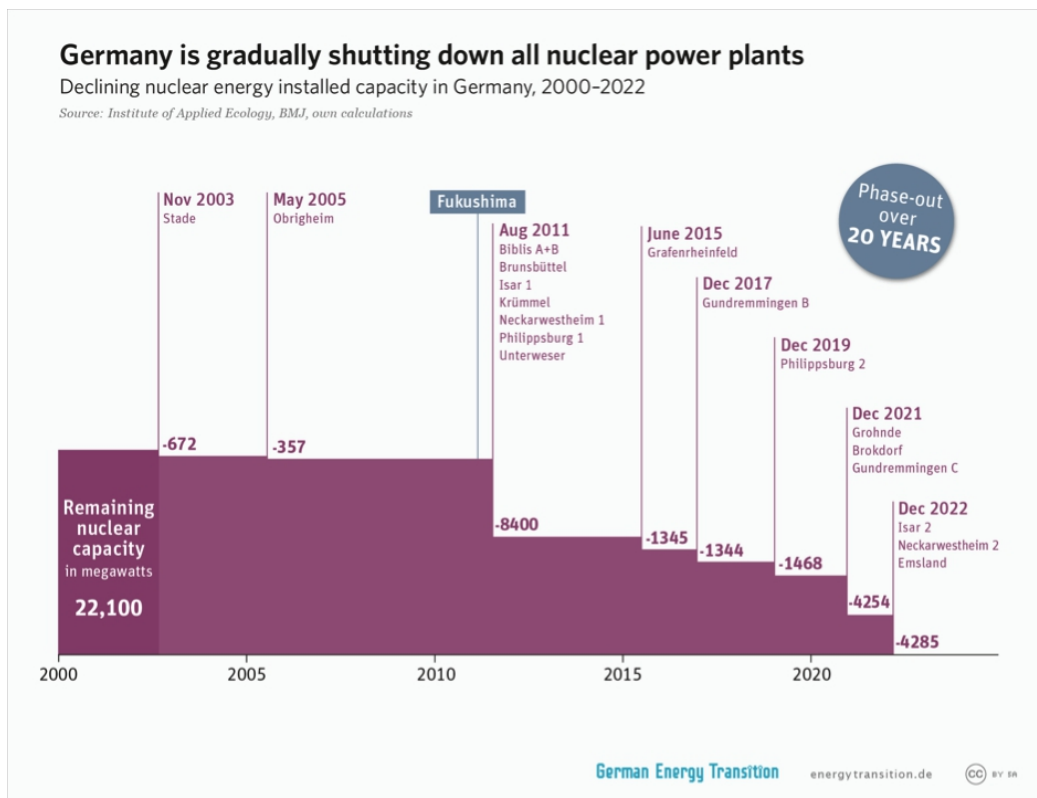

Kék = víz-, zöld = bio-, szürke = szél-, sárga = napenergia

Engem nyugtalanít a zölddel jelölt biomassza alapú energiatermelés. Csak rendkívüli gonddal kiválasztott fűtőanyagok nem okoznak kárt, többről, például a gabona és nád ilyen célú felhasználásáról derült már ki, hogy súlyos élelmezési károkat okoz, amikor lendületesen dühöngött ez az idiotizmus, általános élelmiszer-áremelkedéshez vezetett.

Németország egyébként 2020 végéig fel akarja számolni a nukleáris energiatermelést, amint a következő táblázatban látható. Valószínű ezzel egyidejűleg eléri, hogy a nem fosszilis energiatermelés túlhaladja az 50%-ot! Nagyon reménykeltő, az EU tagállamok többsége követni fogja Európa gazdasági motorját. Ha Orbán hatalmon marad, nem leszünk köztük, rákként fogunk a múlt század felé haladni.

A következő ábra az atomerőművek felszámolásának ütemtervét mutatja be:

Kína, amelyik ma a legnagyobb szennyező, ugyancsak lázasan dolgozik. Egyelőre messze nem a hasonló arányú megoszlás a kitűzött céljuk, egyszerűen a légkör fullasztó szennyezettségének a felszámolására törekednek, úgy tűnik.

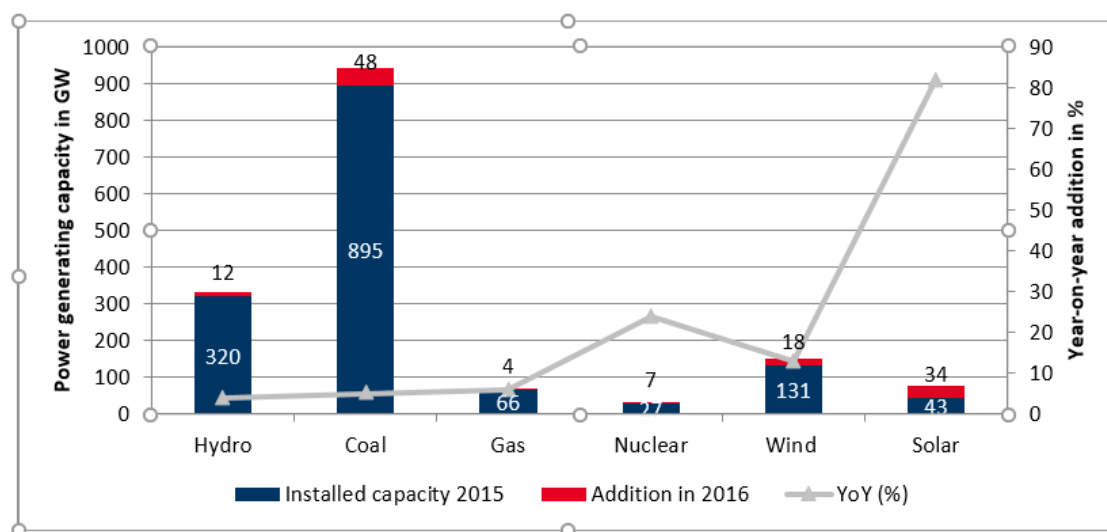
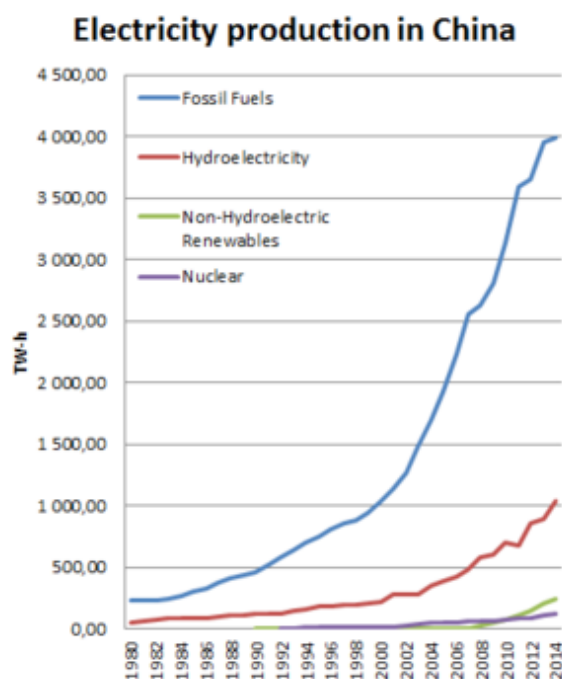

Figure 1: Power generating capacity in GW (left axis) and the year-on-year growth in percent (right axis)

1. ábra: Energiatermelő kapacitás GW-ban (bal tengely) és az egy év alatti növekedés %-ban (YoY, jobb tengely). Kék: létező kapacitás 2015-ben, piros: a 2016 évben épített kapacitás.

Egyértelmű a szándék: növelni a megújuló energiaforrások részarányát. A némethez hasonló arány eléréséhez azonban hosszú út fog vezetni: óriási széntelepek állnak rendelkezésre, a kitermelésük olcsó, a megépített kapacitások felszámolása esetén a pótlás nem egyszerű. A következő ábra (Energiatermelés Kínában) is mutatja, hogy a szédületes termelés-növekedéshez, szédületes energiatermelésre volt és van szükség, amit szénérőművekkel volt a legegyszerűbb és legolcsóbb megvalósítani. Csak 2014-ben tört meg a fosszilisokkal termelés görbéje. A határozott észretérés biztató jele.

Kék: fosszilis, piros: víz, zöld: nem víz megújuló, lila: nukleáris

A fosszilisokkal zajló energiatermelés okozta klímaváltozáson kívül sajnos számtalan más tényező is pusztítja a világunkat. Nem hiszem, hogy felsorolásszerű emlékeztetésen túl a jelen munka alkalmas a sokszor bonyolult kérdések kifejtésére. Mikről is van szó?

- Az ember rohamosan hagyja magára a természetet. Pár évtizede egyes országok, mint például Svájc és Ausztria sokféle és jelentős támogatásban részesítették a hegylakóikat (út, ingyenes víz- és csatornaellátás, kedvező adózás), hogy ne hagyják ott a hegyet, ott-létükkkel, gazdálkodásukkal óvják a természetet. Ma a világ lakosságának több mint fele él városban. És ez csak a nagy átlag. Észak-Amerikában a városban lakók aránya 66,4%, Európában 70%, több ország közelít a 100%-hoz.
- Őrült étkezési hobbik miatt kiirtanak komplett állatfajokat: például a cápauszony delikateszként kezelése miatt a cápákat, a valóban észbontóan finom kaviár miatt több halfajtát, a talpa miatt a medvét, a bálnát a zsírja miatt!
- Primitív hiedelmek (orrszarvú orra, mint potenciálnövelő), illetve szépségük, egyes testrészük vagy mind ritkább voltuk miatt véglegesen kiirtanak állatokat (elefánt, krokodil, szőrmét adó állatok sora).
- A kérődző állatok nagyobb felmelegedést okoznak, mint az autók. Ki kell őket irtani? A kecske és juh szaporodnak Indiában, lelegelnek mindent, és kérődzők. Megállíthatatlan folyamatnak tűnik, mert sokan húsevőkké válnak, a tehén viszont szent.
- A vegetarianizmus ilyen szempontból is jó, de növekszik a húsevők aránya, ezzel olyan állatok tenyésztése, amelyek kárt okoznak mind táplálkozásukkal, mind kérődző voltukkal.
- A globális felmelegedést jelentősen felgyorsíthatja a permafroszt (állandóan fagyott, örökfagy) talajban béklyózott metánhidrát, és abból a metán felszabadulása, ami 20-25-ször hatékonyabb üvegház-hatást okoz, mint a széndioxid.

Csupa kérdőjel, megoldásra váró feladat. Kérdés, hogy megbirkózik-e velük az emberiség?

XX. fejezet: Közgazdaság, politika, gazdaság

Egy Murphy-törvény: A tolvaj is csak privatizál!

Olyan fába vágom a fejszémet, amely sziklának inkább megfelel, mint fának. A legkülönbözőbb aspektusaival foglalkoztam már, a kapitalizmusról áttekintést adtam az „Anti-kapitalizmus” című könyvemben, a végképp átkossá vált modern kapitalizmus legtorzabb formáival pedig több könyvemben – „Az USA ledarálja a világot”, „Európa 22-es csapdában”, „Halálunk éve: 2018” – foglalkoztam.

Mivel most csupán egy fejezetet tudok áldozni a témára, megpróbálok két utat vágni a rengetegben.

Az egyik út a mai helyzet különösebb elemzések nélküli összefoglalása, a másik pedig ismerősökben született kérdések, illetve ma élő gondolkodók értékelésének felmutatása lehet.

Tehát mi a mai politikai-gazdasági helyzet világunkban?

A kapitalizmus diadala rémisztő méreteket öltött. Nemcsak az a baj, hogy dübörög, hanem hogy éktelenül dübörög: az USA teljesen eluralta a kapitalizmus pályáját. És az USA-ban – mióta Eisenhower figyelmeztette országát ennek veszélyére – a katonai hadiipari komplexum napról napra tudta növelni a hatalmát. És a tavalyi választásokkal olyan ember – és vele olyan csapat – került hatalomra, aki, és amelyik a meglévő világuralmi hatalmát nemcsak megtartani akarja, hanem tovább is erősíti azt. Tébolyig használ ehhez megengedhetetlen eszközöket: minden korábbinál erőteljesebb fegyverkezést, beleértve a nukleáris eszközök továbbfejlesztését; tömegbefolyásoló demagógiát; fasizmusig menő fajgyűlöletet, azon belül külföldön, belföldön egyaránt alkalmazott iszlamofóbiát; tovább építi az ellenségképet: Iránt a közelmúltban megkötött nemzetközi megállapodás felrúgásával fenyegeti, Oroszországot – Ukrajnát „tűzfalként” használva – falhoz próbálja szorítani; mindkét országgal szemben indokolatlanul megszorító intézkedéseket alkalmaz; Kínával szemben tengeri hatalmi harcot kezdeményez; Kubával szemben visszalép, az Obama által kezdeményezett közeledés helyére újra szembenállást erőltetve; egyetlen esetben indokolt – Észak-Koreával szemben – fenyegetéseket alkalmaz, amelyek azonban nem eléggé átgondoltak, nukleáris háborúhoz vezethetnek. Végtelen a további rossz lépések sora: a szuper-egyenlőtlenség további növekedésével nem törődve, belső adóintézkedéseivel a gazdagokat tovább gazdagítja; a szociális jellegű intézkedéseket csökkenti; a belső fegyveres erők katonai jellegű erősítésével félelmet terjeszt az elégedetlenkedők körében... Ebben a politikai őrjöngésben csak belső erők tudnák megakadályozni. Ilyen erők nincsenek. Az uralom totális. Világháborús veszélyeket rejt magában. A háborúk végtelenítése tovább folyik. Új csapatok Afganisztánba, már indokot is kürtölve hozzá: jól jön majd a gazdag nyersanyagkincs. Egyébként helyes ISIS-irtás Irakban, túl sok civil áldozatot okozva, egymillió embert hajléktalanná téve. Nyíltan vállalt beavatkozás Szíriában és Jemenben. Szíriában több civil áldozatot okozva, mint bármely másik résztvevő – a kormányerők, az oroszok, a „demokrata” felkelők.

A mai napig vannak olyan hívei a kapitalizmusnak, akik szerint a neokapitalizmus deregulációs folyamata – és a vele járó globalizáció – a mai napig a fejlődés motorja. Áldás azon országok számára is, ahová az olcsó munkaerő miatt települtek be a multinacionális vállalatok. Nem akarják levonni a súlyos következményekre vonatkozó következtetéseket. Míg a kapzsiság által vezérelt, így minősített folyamatoknak tényleg voltak (egyes területeken még lehetnek is) pozitív vonzatai, éppen az ebben is vezér-szerepet játszó USA-ban – más

fejlett tőkés országokkal együtt – több súlyosan negatív következményei vannak: a felmérhetetlen mélységű egyenlőtlenség a lakosság mind nagyobb tömegét taszítja nyomorba; elképesztő méreteket ölt a munkanélküliség; és az utóbbi évtizedekben lelassult az innovációs készség, magával húzva a fejlődési ütem lelassulását. A politikai vészhelyzethez ma már gazdasági vészhelyzet is társul.

Abszolút vészhelyzet, amikor ilyen idióta, ezzel a vigyorral uralkodik felettünk!

Az emberiség elérkezett történelme legsúlyosabb kataklizmájához! Az általános hatalmi téboly –, amelynek az USA katonai-hadiipari komplexuma a csúcsa – és kapzsiság, gyűlölet eredményeként kialakult évtizedek óta értelmetlenül folyó örölt fegyverkezés, a természeti erőforrások utolsó cseppjeiért folyó küzdelem, a természet kifosztása, a klímaváltozás, és az ezeken felül jelentkező előregedés az emberiség pusztulásával fenyeget.

A Vatikánt ugyan Földünk egyik sötét pontjának tartom, a sok lélek feletti közel 2000 éves szörnyű uralkodása miatt, de most a végre normális pápa is megerősíti, amit én mondok: a kapitalizmus az emberiség ellensége! Itt olvasható a nyilatkozata!

Az összegzése: „Háború folyik a pénzért, háború folyik a természeti erőforrásokért. Háború folyik a népek feletti uralomért. Egyesek úgy vélhetik, vallásháborúról beszélek. Nem. *Minden vallás békét akar; mások akarnak háborút.*” (Kiemelés tőlem.)

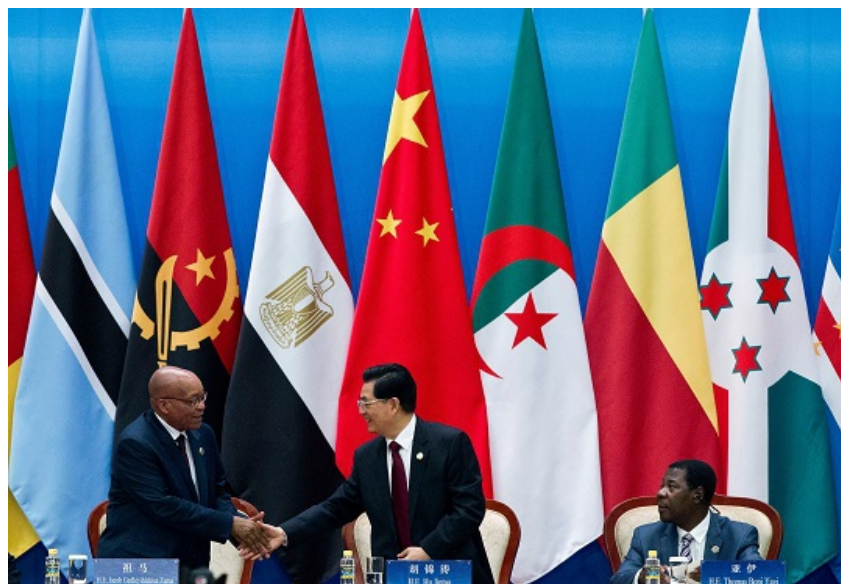
Az USA vezetőinek kellene címeznie ezt a véleményét, Trump-nak és bandájának!

Most pedig a Facebook örvendeztetett meg Trump interjúval. Nem kell hozzátenni semmit az itt olvasható eredetihez.

Kiszivárgott a Wall Street Journal Donald Trump interjúja. Az alábbi (angol) kivonatolt, de az előző bekezdésben olvasható a teljes interjú. Ez az ember nem képes még összefüggő gondolatok megfogalmazására sem. Egyes mondatai értelmezhetetlenek. Amik meg értelmezhetők, azokról süt a tájékozatlanság, a tudatlanság, műveletlenség, a koncentrálásra való képzetlenség, a kicsinyes narcisszizmus és a metán gázzal felfújta ego. Félelmetes. Szóval egyrészt idióták, másrészt autokraták, harmadrészt (EU) impotens, neolib és bürokrata vezetők uralkodnak és futtatják a világot. Hogy jutottunk ide és mi lesz ebből? És mit mond el mindez rólunk, akik ilyen vezetőket választunk?

„Once again, it’s clear that the President of the United States has no idea what he’s talking about and is incapable of holding on to the thread of a single thought for more than a couple of seconds. It is terrifying to know that this man holds the keys to our nuclear codes.”

Nem állok egyedül, sok gondolkodó osztozkodik abban a reményben, hogy a volt kommunista, ma pragmatikus, a vegyes gazdasági rendszert sikerrel alkalmazó Kína jelenthet fordulópontot, különösen, ha nem marad elszigeteltségben, hanem Vietnamhoz hasonló követőkre talál.

Illusztráció McKinsey tanulmányához

Egyetlen tanulmány többet tud mondani például Kína Afrika-politikájáról, mint sok könyv. A világhírű McKinsey and Company menedzsment-tanácsadó cég idén júniusban közreadott figyelemreméltó tanulmányát angol eredetiben a II. mellékletben teszem olvashatóvá. Itt röviden – az ismertetőt követve – összefoglalom a lényegét:

- Kína Afrika legnagyobb gazdasági partnere. Mégis nehezen volt értelmezhető a kapcsolatrendszer teljes mértékét adat-hiányosságok miatt.
- A mostani McKinsey tanulmány bemutatja, hogy Kína részvétele jelentősebb és sokoldalúbb, mint azt korábbi tanulmányok vélték.
- Több mint 10 000 kínai cég van jelen a Szaharán túli Afrikában, ez a korábbi felmérések négyeszerese.
- 90 százalékuuk magáncég. Tőkét, menedzsment know-how-t és vállalkozási energiát hoznak a kontinensre, gyorsítva ezzel az afrikai gazdaságok fejlődését.
- Kereskedelemmel, beruházással, infrastrukturális fejlesztésekkel, finanszírozással és segélyekkel a legmagasabb szintet érte el az ilyen elkötelezettségben. A legutóbbi évtizedben a kereskedelmi forgalom évi 20 százalékkal nőtt.
- A közvetlen befektetések még gyorsabban, évi 40 százalékkal növekedtek. A kínai finansziális befektetések 15 százalékkal haladják meg a hivatalos adatokat, ha a nem tradicionális jellegűeket is figyelembe vesszük. Kína a segélyezésben is jelentős, és gyorsan növekvő, és a legnagyobb az infrastrukturális finanszírozásban.
- Gépgyártáson kívül az együttműködés főbb területei: szolgáltatások, építkezések és ingatlan-üzletek. Kínai cégek adják Afrika ipari termelésének 12 százalékát, amit évi 500 milliárd dollárra tesznek.

- Az infrastrukturális beruházások területén a kínai cégek dominanciája még hangsúlyozottabb, túllépett a gépészeti, beszerzési és építészeti (angolban: EPC = engineering, procurement and construction market) piacon az 50 százalékos részesedésen. Egészséges profitra tesznek szert. A kutatásba bevont 1000 cég negyede állította, hogy egy év alatt vagy azon belül térültek meg a beruházásaik. Egyharmaduk 20% feletti profitot jegyzett. [Hm, ez túlzottnak tűnik! Nem nagyon barátságos.]
- Ezek a cégek agilisak és gyorsan reagálnak az új lehetőségekre. Elsősorban Afrika gyorsan növekvő piacainak szükségleteit szolgálják, és nem a [saját?] exportjukat. Olyan beruházásokban vettek részt, amelyek Afrika irányába tett hosszú távú elkötelezettséget jelentenek. A cégek 74 százaléka optimista Afrika jövőjét illetően.
- A tanulmány három gazdasági hasznót jelöl meg, amit Afrika a kínai beruházásokból és üzleti aktivitásából nyer:
 - (1) Munkahely-teremtés és munkaerő-képesség növelése: A vizsgált 1000 cég alkalmazottainak 89 százaléka helyi. Sokmillió afrikait alkalmaznak. A cégek kétharmada továbbképzzi a munkásait.
 - (2) Tudás- és új technológia-transzfer: A cégek 48 százaléka vezetett be új terméket vagy szolgáltatást, és 36 százalékuk új technológiát az elmúlt három évben.
 - (3) Infrastruktúrák finanszírozása és fejlesztése: 50 megkérdezett afrikai állami cégvezető az olcsó finanszírozást és infrastrukturális fejlesztést nevezte meg legfontosabbnak. Fő értéknövelőnek a kínai cégek hatékony költségstruktúráját és gyors szállítását tartják.
- Bár mindent összevetve Kína növekvő partnerségét Afrikával pozitívan értékeli Afrika gazdasága, kormányai és dolgozói számára, több területen van szükség jelentős javításra:
 - (1) Helyi beszerzés: Értékét tekintve a kínai cégek beszerzésének mindössze 47 százaléka történt afrikai cégektől, ami elvesztett lehetőséget jelent az afrikaiak számára.
 - (2) Helyi menedzserek: Túl kevés a menedzser-pozíciót elfoglaló helyi – ma mindössze 44%.
- Fájó pontok mindkét oldal szempontjából:
 - (1) A kínai cégek egyes országokban az elégtelen személyi biztonságot és a korrupciót tartják legfőbb gondnak. Az afrikai vezetők számára a nyelvi és kulturális korlátok a fájó pontok. Előfordultak munkaügyi és környezeti sérelmek a kínai cégek részéről.

Foglalkozik a tanulmány a jövőben várható fejleményekkel is, jóslatokkal azonban nem érdemes az időt töltenünk, nyilván szélesedni fog az eddig vágott út, ha egyáltalán megmarad a világ.

A tanulmány értékét rendkívüli mértékben növeli, hogy nem a szocialista gondolkodás köréből nőtt ki, hanem a tőkés világ egyik elismert tudományos műhelye alkotta. Egyértelmű, hogy Kína, a kínai magánszektor is sok tekintetben *másolja* a fejlett tőkés világ hódításaikor használt módszereket, mindez azonban fegyverek kísérete, támogatása, zaja nélkül, szép csendben történik. Ezt igazolja az is, hogy viszonylag keveset hallani róla.

Hogy kis hazánkban mi zajlik, azt pár sorban össze lehetne foglalni: *illiberálisnak* kikiáltott rendszer, törvényvédett rablás, a sajtó megszállása, a választási rendszer meredek lejtőre állítása, a gazdagok vagyonosodásának támogatása, lassan amerikai egyenlőtlenség, etnikai gyűlölködés, megtagadott oktatásügy, lerohasztott egészségügy...

Egyetlen tendenciára érdemes – és szükséges – felhívni a figyelmet: a fasizálódásra.

Évekkel ezelőtt tettem fel a weblapomra:

MAGYAR IGAZSÁG

Hamvait hazahoztuk és kegyelettel eltemettük, mivel csak egymillió embert küldött halálba és az egész országot döntötte romba!

Meggyaláztuk a sírját, mivel párszáz embert, köztük köztörvényes bűnözőket küldött halálba, majd felépítette a szocializmus legvidámabb barakkját!

És most a gyalázatos Orbán Viktor Horthyt piedesztálra emelte!

Más is félelemmel figyeli a fejleményeket, és egy angol táblát mankóként használva pompásan összefoglalta, mi is jellemzi a fasizmust, és hogy mennyire illik ez a köpeny Orbánékra. Hozzájárulását kértem, hogy közreadhassam ezt a Facebook bejegyzését, remélem, meg fogja adni.

Tehát érik a fasizmus Magyarországon.

Idézem Doffek Gábor Facebook bejegyzését:

A fasiszta rendszerek és a mai Magyarország összehasonlítása

A már nem velünk élő nagymamámnak, és a még nem velünk élő unokáinknak.

Ez az írás nem politikai nyilatkozattétel. Nem ítélet, nem érzelmi alapú heveskedés, sem pedig nem indulatból írt pofon. Ez az írás gombostű. Gombostű, amelyet leszúrok ma, 2017 nyarán Magyarország térképére, Európa közepén, az emberiség történelmének talán leghosszabb békeidejének közepette, egy ártatlannak tűnő, csendes estén. Gombostű, amely szimpla tényeket kíván rögzíteni, a mellékelt véleményemmel együtt. Hogy milyen ma Magyarországon azokat az eseményeket látni és hallani, átélni, amiket átélünk, és ez vajon mit jelent az életünk szempontjából. Tartozom ezzel.

Nem vagyok vallásos zsidó. Nem tartom az ünnepeket, nem eszem kósert, viszont disznóhúst igen. Röviden megmagyarázom, mit jelent nekem a zsidóságom. Nekem nem Istent, vagy a vallást jelenti. Nekem a családomat jelenti. A szokásainkat. A mosolyainkat. Az életünk értékei közül sokat, a történetünket, a hagyományainkat, a tiszteletet, az összetartást. Magyar vagyok. Magyarabb nem lehetnék. Szétválasztani a kettőt olyan „kérés” vagy „ötlet” mintha azt kérdeznék, a jobb lábam kell, vagy a bal. Döntsem el, melyik az enyém. Nincs ilyen, és pont. A zsidóságnak nekem közösséget jelent, közös történetet jelent, jelent közös fájdalmakat, megértést. Egy biccentést egy idegentől a Kern koncerten. Egy mosolyt egy tárgyaláson. Egy megértő összenézést az utcán. Nem indít el bennem fanatizmust semmilyen irányba. Nem választ le, nem választ szét, nem oszt meg. Sőt. Ellenkezőleg. A zsidóságom magától értetődő része az öntudatomnak, és mivel gondolkodó ember vagyok, őszintén megbeszéltem saját magammal, hogy ez mit jelent nekem a szokásaimban, mit jelent nekem az életformámban, mit jelent nekem a mindennapjaimban. Mi az, ami őszintén jön, természetes, és mi nem az. Ami nem én vagyok. Nem pózlok, nem beszélek erről, nem vagyok képmutató. Nekem a zsidóságom elsősorban a családom, és a mi történetünk. Erről (is) szól a mai poszt.

----***----

Mindig azt mondtad nagymama, hogy ezekről a dolgokról nem nagyon beszélünk. Persze akkor még gyerekek voltunk. Amikor nagyobbak lettünk, emlékszem, kérdeztünk titeket a bátyámmal, hogy hogyhogya nem láttátok, mi következik, hogyhogya nem menekültetek el a világ végére? Csendesen azt mondtad, az sosem olyan egyszerű, kisfiam. Egyrészt az ember nehezen hiszi el, hogy ami történik, nem már a legrosszabb, mert szeretnénk mindig azt hinni, ezután jobb lesz. Ilyenek vagyunk, hiszünk a jóban, optimisták vagyunk. Másrészt a valódi okok csak ezután kezdődnek.

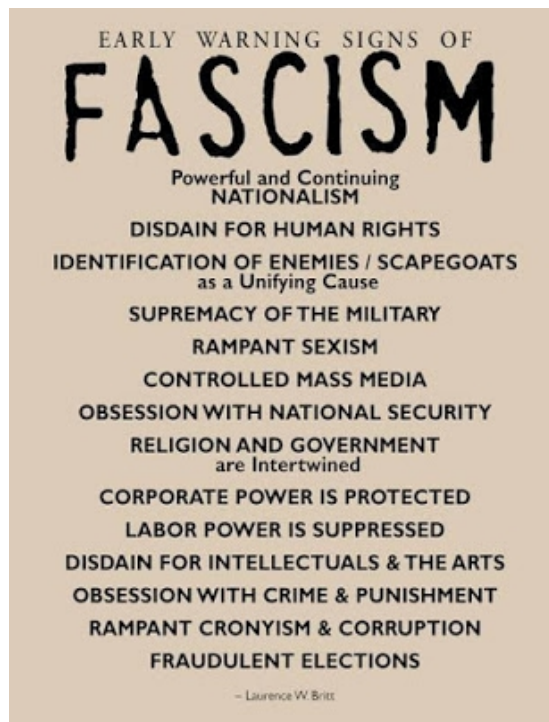
Nem fért sosem a fejembe. Nem bírtam elhinni, hogy az ember a nyilvánvalót miért nem látja, és csomagol, és húz a francba. Nem akartam elfogadni, hogy ül az ember, és tűri a rosszat, a gyötret, a megaláztatást. És itt húzzunk is egy vonalat, egy fontos vonalat, mielőtt megint kitör a hiszti. Ma Magyarországon nincsenek zsidótörvények, sem marhavagonokba nem zsúfolnak embereket. Írnám automatikusan, hogy és gettókba se zárnak, de ott már megáll az ujjam a billentyű felett. Nem, mi? Meg hogy nem kínoznak embereket, nem börtönöznak be politikai alapon. Aztán másnap elolvasom, hogy a határon mit enged meg magának a rendőrség paprika spray-vel, és egyéb eszközökkel, hogy letartóztatják civil szervezetek vezetőit, hogy elhurcolják a 18 éves „hacker” srácot. És a szemöldök csak húzódik beljebb és beljebb. Jó, de gázkamrák sincsenek, hallok szinte az érvet, legyen elég a hisztériakeltésből, meg az állandó nácizásból meg fasisztázásból. Nem, itt tényleg nem tartunk. De ahol tartunk, arról az előzőekben leírtak miatt kötelességemnek tartom jelt adni. Hogy baj van. És hogy szerintem miért.

Azzal kezdtem, hogy ez itt ma nem politikai véleménynyilvánítás. Hanem tények. A fájdalmasan reális kérdés pedig az, hogy akkor hogyan is áll Magyarország a fasiszmussal jelenleg. Szeretnék ide másolni egy képet, alá pedig bizony fordítással egybekötött magyarázatot is adok. Hogy ne légből kapjuk az állításainkat, hogy támasszuk alá, amit mondunk.

A fasiszmus ugyanis nem a gázkamrákkal kezdődik, hanem azzal végződik. És mivel a világégés érintette a komplett civilizált világot, plusz a Hitleré távolról sem az egyetlen eset ugye, így adódtak néhányan, akik ezen totalitárius rendszerek tanulmányozásával foglalkoztak. A politikatudománnyal foglalkozó Lawrence W. Britt például írt egy cikket 2003-ban („Fascism Anyone?,” *Free Inquiry*, Spring 2003, page 20), amelyben 14 ismérvet, jelet sorol fel, amely fasiszta rendszerekre jellemző. Tette ezt Hitler (Németország), Mussolini (Olaszország), Franco (Spanyolország), Suharto (Indonézia) és Pinochet (Chile) rendszereinek részletes elemzése után. Én azt gondolom, ezen jelek jelenléte külön-külön nem jelent feltétlenül és automatikusan fasiszmust, sőt azt is megkockáztatom, hogy együttes jelenlétük sem garantálja azt. Mindössze arra szorítkozik, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy amelyik országban ebből a listából több, vagy esetleg valamennyi „elem” megtalálható, ott nagy eséllyel valamilyen típusú autokrácia, vagy abszolút totalitárius rendszer épül, vagy épült.

A fotó egyébként idén januárban hódított a neten, amikor egy amerikai nő az egyik Holocaust múzeumból posztolta a képet. Azóta a közösségi médiában már nyilván láttam a magyar változatát is.

Én ugyanis arra vállalkozom most, hogy a szubjektív véleményemmel kiegészítve megmutassam, mi valósul ezekből meg ma az otthonomban, Magyarországon. Kiemelten fontosnak tartom aláhúzni, hogy nem azt gondolom, hogy a jelenlegi kormányzat kifejezetten üldöznék a zsidókat, vagy az alábbi lista megvalósuló tételei kifejezetten a zsidók ellen valósulnának meg, vagy akár zsidó fókusszal. Ami megvalósul, minden magyar ember ellenében valósul meg.

1. **Folyamatos és erős nacionalizmus** – azt gondolom, 2017-ben Magyarországon ez nem kérdés. Ellenség Brüsszel, ellenség a bevándorló, ellenség a „külföldről támogatott civil”, de a fő üzenet, hogy a magyarok mindenekfelett, és a magyarok veszélyben vannak.

2. **Az emberi jogok megvetése** – Bezárattott civilek, ingatlanért utcára hajigált árva gyerekek, szegregáció, éheztetett fogyatékkal élő magatehetetlen emberek, évi több ezer kórházi fertőzés okozta felesleges haláleset – és ez csak a felszín. És csak a mikroméretű példák. Döbbenetes lista, és sajnos, ha akarom, napestig írhatom. És mennyi mindenről nem tudunk... Fontos itt kiemelni, hogy az emberi jogok kérdésében nem számít jó pontnak, ha az az élet sok területén adott, vagy érintetlen, vagy olyan, amilyennek lennie kéne, hiszen ez az alap. Ha számottevő pontján az életnek fellelhető a hiánya, az önmagában jelenti a problémát.

3. **Ellenségek/bűnbakok megnevezése, mint összekovácsoló erő** – világos beszéd, az ellenségkép kialakítása, az ellenség pontos megnevezése mindig a hasonló rendszerek egyik alapja. Liberálisok, civilek, fiatalok, Brüsszel, Soros, migránsok – a mai magyarok bőséges ellátást kapnak gyűlölhető és retteghető ellenségekből. Ezek hivatottak az egyetlen megmentő karámjába terelni a népet, az egyetlen ember elé, aki Magyarországot távol tudja tartani mindazon rettenetes szörnyektől, amik azt éjjel-nappal fenyegetik.

4. **A katonaság fennhatósága** – milyen érdekes, hogy más totális rendszerek legstabilabb alapja a katonaság, a magyar rendszernek egyelőre a leggyengébb pontja. Nincs sorkötelezettség sem (ennek itthon, belpolitikai értelemben elég kockázatos is lenne a visszavezetése). Helyette a rendőrség, a TEK, a titkosszolgálatok, és a többi 46 féle, teljesen követhetetlen hatóság persze fenntartja a kényszerített látszatrendet, és fő funkciójaként természetesen a folyamatos fenyegetettség érzését mindenkiiben. És mellette már folyamatosan megy a „határvadászok”-tól kezdve a tartalékos katonaság bővítése, az idióta iskolai lövészettől a katonai iskolák számának bővítése, a Ludovika agyon tömése pénzzel, az egész militáns hangulat, meg hazug honvédő maszlag kommunikálása mind-mind alátámasztja a tételt, hogy a hadsereg, és az erőszakszervezetek hatalma, fontossága egyre fontosabb ma Magyarországon, de ha szigorúan az a kérdés, hogy a hadsereg irányítása és fennhatósága alatt áll-e az ország, vagy ezzel tartják-e kézben a hatalmat, a válasz nem.

5. Nyílt szexizmus – itt fontos megjegyezni, hogy Britt nem úgy értelmezi, hogy a fasiszta rendszer eleve kizárja, vagy minden ponton lekezezi a nőket, hanem úgy értelmezi, hogy a fasiszta kormányokban általában feltűnően nagyon kevés nő van, vagy egyáltalán nincsen. Nos, ilyen értelemben ez ma speciel tökéletesen megvalósul a teljesen „nőtlen” magyar kormányban. A fasiszta rendszerek amúgy egyes pontokon kapcsolódnak pl. feminista szervezetekhez, vannak akár nőket tömörítő tagozataik, de ugyanakkor nyilván el kell mondani, hogy a mai értelemben vett egyenjogú, egyenrangú nők helyzete temérdek helyen sérül, vagy nem létezik ezekben a rendszerekben. Itthon ma tényszerűen csak arra kell gondolni, hogy egyrészt a kormány részéről mindenféle női szerepek, princípiumok és szolidabb, vagy direkter utalások azért érkeznek arról, hogy a nőnek hol van a helye. A társadalomban amúgy is jelen lévő, polgárjogi mozgalmak előtről itt maradt, és közép-kelet európai szokásokkal jól elkeveredett megkülönböztetések, szexista megnyilvánulások, viselkedési minták és egy sor elfogadhatatlan tény a nők mai helyzetében az továbbra is abszolút jelen van (és undorító is).

6. Ellenőrzött tömegmédia – ugye egy sort se kellene írni róla? 2017-ben minden országos lefedettségű rádió állami kézben van, a kormányzati média tévétől óriásplakátig, internettől újságokig teljes letámadásban van, amióta újra hatalomra került. TV2, Népszabadság, Lőrincnél mai hír szerint 192 (!!) féle újság, Origo, teljes Habony és Vajna birodalom, közmédia évi 78 milliárdból – és semmi nem elég. A mindenki másnak a kinyírása továbbra is abszolút élő szándék, úgyhogy valóban nem kell részletezni a kérdést, hogy létezik-e manapság ellenőrzött tömegmédia. Más se létezik.

7. Nemzetbiztonsági rögeszme – a szerző eredeti értelmezésében annyit tesz, hogy az adott fasiszta rendszer állandóan a nemzetbiztonsági kockázatra, a haza megtámadására hivatkozik, és ezen fenyegetettségre hivatkozva kér és ad magának felhatalmazásokat. Magyarországon 2015-ben megemelték a hivatalos terrorfenyegetettségi szintet, a különleges állapotot többször meghosszabbították, és közben a kormány egész pályás kommunikációs kampányt indított országszerte. Később más érdekekhez is kapcsolódva elfogadták a rendeleti költségvetési törvényt, azaz lényegében bármilyen, a közös vagyonból történő pénzköltéshez semmilyen parlamenti jóváhagyás nem kell, sőt egyszemélyi döntések születnek életfontosságú, az egész országot érintő kérdésekről – a kommunikációs előnyeiről nem is beszélve, hiszen egy non-stop félelem/gyűlöletkeltő plakátkampánnyá vált Magyarország.

8. Vallás és kormányzat összefonódik – a szekularizáció a keresztény országok egyik legnagyobb fegyverténye és eredménye volt az elmúlt néhány száz évben. A lista szerzőjének meglátása szerint az általa megfigyelt rendszerekben nem ennek visszafordítása a cél érthetően, hanem jellemzően az adott kormányzat a vallást is beemeli a kormányzat eszközei közé, azaz az emberek hitét és vallási meggyőződését is igyekszik a saját hatalmának kiterjesztése, megtartása érdekében felhasználni. Mint ahogy bármit. Ez pedig az álszent magyar álkeresztény doktrínában tökéletesen megtalálható. Az egész, politikailag jelentéktelen, erőtlen, bábokkal feltöltött KDNP jelenléte a kormányban semmi más, csak egy műkeresztény reality show az így megnyerhető szavazók felé, a nemlétező kereszténydemokraták látványos kirakatembere miniszterelnök helyettesi pozícióban pedig mindennek a tételnek a fényes bizonyítéka. Arról már tényleg nem is beszélve, amikor Erdő Péter bíboros kormányzati parancsra megtagadja az egyház segítségét a menekültektől, vagy hogy a magyarországi keresztény vezetők, és kormánytagok felváltva szabályosan és szó szerint gazembernek, szenilis vénembernek nevezik nyilvánosan a római pápát, mert az a menekültek segítésére szólít fel. Bayer Zsolt egészen megdöbbenő sértéseiről már komolyan nem is beszélve.

9. A gazdasági hatalom megvédése – hasonló rendszerekben az üzleti, ipari, gazdasági „arisztokrácia” tagjai a kormányzati hatalom ismerősei, barátai, családtagjai közül kerülnek

ki. Magyarországon ez csak a kiindulási alap. Nálunk a kormányzati hatalom maga a gazdasági arisztokrácia. Sok esetben nem is titkolt saját cégek, iparágak bekebelezése történik, a haveroknak, családoknak szétosztás a minimum. Először gyerekek nevére íratott lakásokkal kezdődött, mára gyerekek nevére íratott szállodaláncoknál, kastélyhálózatoknál, és cégcsoportoknál tartunk. Egyesek meg a saját nevükön futnak a parlamentben, és haver/barát néven futnak a gazdasági életben. Ebben a kérdésben Magyarország speciel már most is inkább tananyag, ha hasonló rendszerek vizsgálata a téma.

10. Szakszervezetek elnyomása – egyfelől minden szervezett érdekérvényesítő szervezet veszélyt jelent a totális hatalomra, másrészt a munkahelyi szakszervezetek, a munkavállalói érdekvédők ezek közül is a legveszélyesebbek, hiszen a legnagyobb közösségeket tömörítik, azaz rengeteg szavazóról, vagy éppen ellenszavazóról van szó. A jelenlegi kormány több ponton is magától függővé tette a munkavállalók komoly részét a sosem látott méretű közigazgatással, közhivatalokkal, emellett eszeveszett tempóban (egyéb okok miatt is) államosít, plusz ott a közmunka program, és ezen mindegyikében a munkavállalók feudális függőségben élnek, azaz nemhogy érdekérvényesítés nincs, hanem tudjuk, hogy a Facebook-ra sem posztolhatja, amit gondol. Kiherélt, megvett, káderekkel feltöltött patyomkin szakszervezetek is persze vannak mutiba, de valós tevékenységet nem végeznek. Ennek ellenére, vagy talán ennek is köszönhetően az utóbbi néhány évben egyes szakszervezetek megerősödtek, és állják a sarat, sőt kiharcolnak maguknak fizetésemelést olykor, vagy sztrájkba lépnek, azaz az ő esetükben valós érdekérvényesítésről beszélhetünk akkor is, ha a kérdés összességében távolról sem megnyugtató.

11. Értelmiség és a művészetek lenézése – sajnos alig igényel magyarázatot, Magyarországon kritikus és számottevő független értelmiség évtizedek óta nem nagyon van, a jelen kormányzat alatt kifejezetten eltűnt. A lex-CEU volt talán az egyetlen jelentős ellenpélda, amikor ez az eltűnt és megszűnt értelmiség a korábbi halott állapothoz képest lassan megmozdult és hallható ellenkezésbe kezdett – mert ezúttal az akadémiai, tudományos, oktatási szabadság ellen került sor éles és könyörtelen támadásra. A művészetekről szót ejteni is fájdalmas – átvett, ellehetetlenített színházak, megszüntetett műhelyek, amíg a Magyar Művészeti Akadémia nevű szervilis félbolondokkal, valamint lopásra kínált milliárdokkal kicsempézett bohóc-szervezete a művészetek elleni megsemmisítő támadás egyik legcinikusabb jelensége. Valamely kivételt jelent a filmművészet, amelyben ugyan Andy Vajna személye, jelensége, egyéb üzletei súlyos árnyékot vetnek, ugyanakkor valóban értékes és jó filmekre is jut pénz. A kultúra lebecsülését pedig nem lehet kétségbe vonni ma itthon. Elég megnézni a kultúrára és pusztán a focira költött költségvetési szakadékokat, ha egyiknek sem ismernénk a beltörténetét Magyarországon, az akkor is elég beszédes volna.

12. A bűnözés és büntetés rögeszméje – ahol mindenki ellenség, ott a rendőrség minden típusának extra hatalom kell annak megfékezésére. A hasonló rezsimekben megfigyelhetők ezen szervezetek túlhatalma, túlkapásai. Magyarországon remekül ismerjük ezt. Minden kritikus hang teljes erővel történő fenyegetése és/vagy üldözése a zöld mappás NAV alkalmazottól a festékdobálós tárgyalásig és a 18 éves hacker srác rabosításáig, ok nélkül letartóztatott civilekig és tüntetőikig – gyakorlatilag egyre szélesedő spektruma ismert a rendőrállam mindenféle megnyilvánulásának. Ugyanakkor üldözés ide, elnyomás oda, ezen a ponton a magyar valóságot nem egy nyugat-európai, hanem a totalitárius rendszerekhez hasonlítjuk éppen, és ebben a szemüvegben viszont meg kell adni, hogy Pride például 17 éve van (a Közép-Kelet Európa régióban ez közel sincs mindenhol így ugyebár), hogy tüntetni lehet még az utcákon, és ha egy nagyon felbillent pályán is vagyunk, ha nagy a harag, még el tudja mondani, kifejezésre tudja juttatni azt a tömeg.

13. Kiterjedt korrupció és haverok helyzetbe hozása – ha valamit nem kell egyetlen magyarnak sem bemutatni, vagy magyarázni, akkor az ez a pont. A jelenlegi kormány ebben a témakörben is tananyag lesz, az egész világot átfogó összehasonlításban is előkelő helyezést érne el a szervezethez, görbülékenység, és a méretek, számok.

14. Tisztességtelen választások – ez a fasiszta rendszerekben többféle módon jelenik meg, eszközei, trükkjei itt is változatosak. Nálunk a választási térkép egyoldalú átrajzolása, a választási törvény a Fidesz jelenlegi helyzete számára kedvezően történő átírása, a pártfinanszírozási szisztéma nevetségessé tétele az alapjai a tisztátalan választási csalásnak, de 2014-ben már a kamu ellenzéki pártok számára is komoly állami pénzeket ajánlottak fel kvázi ajándékba, hogy az ellenzéki szavazatokat szétdarabolják minél több riválisra. Emellett természetesen korrupcióval, nyilvánosság elől eltitkolt háttéralkukkal, fenyegetéssel is élnek az urak, hogy befolyásolják a várható eredményt. Arról már nem is beszélve, hogy minden, de tényleg minden elképzelhető ellenzéki jelöltre ma már automatikusan és minden gátlást nélkülözve ráront a Habony-féle gyűlöletmédia, és lejáratókampány sorozatok készülnek, továbbá megjelenik a NAV, megjelennek az „ellenőrző hatóságok”, tüntetések szervezőit és ellenzéki szimpatizánsokat rúgnak ki munkahelyekről, és így tovább, ameddig a szem ellát, kreatív módszerek egész tárháza.

Mit is mondhatnék összegzésként? Mindenki vessen számot, szálljon vitába és gondolja végig, a fenti lista és a magyar valóság nála hány ponton egyezik. Ez egy tanúsítvány, ha úgy tetszik. Aztán mindenki tesz vele, amit akar. Elismeri, elgondolkodik rajta, letagadja, ő dolga. A tények attól még tények maradnak, a fasiszta rendszerekre közösen jellemző ismérvek túlnyomóan nagy része megvalósul jelenleg Magyarországon.

Az kérdés inkább az, hogy ez kinek fér bele, és miért. És hogy ezt hogyan lehetséges Magyarországon 2 millió embernek eladni, és még mindig eladni? Mivel magyarázza, hogy ez még mindig jó neki? És meddig lesz az? A fasizmus esetünkben nem egy kifejezett csoportra támad. A fasizmus esetünkben egész Magyarországra támad, a létformánkra, a szabadságunkra, az életünk alapvető, meghatározó, döntő értékeire. Az alapokra, amelyek nélkül nincsen civilizált élet, csak ez a kivagyis alapú gyűlölködő, pökhendi, félelem alapú, teljesen kiszámíthatatlan élet van, amit jóérzésű ember kategorikusan elutasít.

És hogy mi köze mindennek a zsidósághoz? Hogy miért kellett leírnom hozzá, hogy honnan jöttem? Nos, nem azért, mert a zsidók már megint ki akarják sajátítani a bajt, és magukért hápognak. Khm. És nem is azért, mert már előre sajnáltatják magukat, vagy, mert megint farkast kiabálva hisztériáznak, hogy felhívják magukra a figyelmet. Khm. És nem is azért, mert már megint valamiféle előjogokat hisznek magukénak. Khm. Annyi köze van, hogy ugyanabban a hajóban ülünk. Ugyanaz az országunk. Ugyanaz, megkockáztatom, az életformánkkal kapcsolatos alapvető elvárásaink listája. Azaz együtt vagyunk. Csak „mi” kódoltak vagyunk arra, hogy mindig figyeljünk, hogy legyen menekülési útvonalunk, hogy korán észrevegyük, ha baj van. Nem különben vagyunk, hanem minket szinte valamennyiünket így neveltek. És megint hangsúlyozom, NEM azért, mert a holokauszt a mi „kiváltságunk”, és csak minket érintett, és már megint a zsidók. Erre magam helyett hadd kérjek egy nálam avatottabb embert, hogy egy mondatban megmagyarázza a kérdést:

„...Ahogy Elie Wiesel mondta: ‘Nem minden áldozat volt zsidó, de minden zsidó áldozat volt.’ ”

Ezt a posztot azért írtam, mert figyelek. Mindenki helyett, akit nem így neveltek, aki nem tudja, nem tudhatja látni, aki nem akarja látni. Azért írtam, mert ha senki más, én akkor is látom. De sokan látják. Nekik is írtam, és azoknak írtam, akiket érdekel, milyen országban élnek. Akiket érdekel egy vélemény, amely száraz tények alapján azt mutatja, hogy azok a jelek, amelyek általában fasiszta berendezkedésű rezsimekben megtalálhatóak, sőt ezek

együttes jelenléte adja a markáns gerincét az ilyen rendszereknek, azok a jelek 2017-ben majdnem mind megtalálhatók, sőt nagyon is aktív üzemben láthatók, sajnos érzékelhetők, összekapcsolódnak, egyre inkább meghatározzák ma Magyarországot.

Olyan országban élünk, ahol nyílt háborús retorika zajlik, ahol teljesen nyílt, agresszív és cinikus, ellenséges viszonyban él és dolgozik a kormány lényegében mindenkiel szemben, kül-, és belföldön, immár magukat a magyarokat is beleértve, mindenki ellenség. A kiváltásokra nem ugyanazok a szabályok vonatkoznak, bennünket pedig nevetséges törvények, szabályok, testületek, és szervezetek figyelnek, üldöznek, ellenőriznek, körülvesznek és fenyegetnek. Mellesleg horror pénzért, és horror pénz konstans elbirtoklása mellett. Teljesen egyértelmű szándék az ország elszigetelése, még függőbbé tétele egy új gazdához, a már kinevelt gazdasági, jogi, politikai és minden szintű hatalom megtartása bármilyen feltételek mellett. A hatalom birtoklásáról élet-halál kérdésként történő kommunikáció (legutóbb a tusványosi beszédben) nem azt feltételezi, hogy a jelenlegi kurzus egy sima választási vereséget elismerne és levonulna a térképről. Merjük kimondani az üzenet valódi értelmét, békés szándékkal és békés formában nem lesz kormányváltás. Nem én mondom, nekem mondják, megint aláhúznám.

Mindenki adjon számot a saját értékeiről, adjon számot arról, mi fontos, és mi megengedhető neki az életben. És aztán cselekedjen a szerint. Hogy a tükörbe, és a gyerekek szemébe tudjon nézni.

Idézet zárva.

*

Kevés kérdést kaptam, talán nem is tökéletesen ide illenek, mégis itt próbálok választ találni rájuk:

- Rohanó világunk hogyan hat a mai fiatalokra?

Az, hogy rohanó, nem túlságosan érdekes. Rohamos a generációról generációra végbe-menő fizikai változások sora is. Hogy csak három jelenséget említsek: a japánok testmagassága két-három generáció alatt 30 cm-t nőtt; a fiatalok nemi érése az utóbbi 50-60 év alatt 2-3, de az is lehet, hogy még több évvel korábbra változott; a mai fiatalok beszéde sokkal gyorsabb az én generációm beszédénél, tréfálkozva szoktam mondani, hogy 2-3 generáció múlva madárfütyyé válik az emberi beszéd. Tehát szerintem nem a világ rohanó jellege, hanem rothadó jellege a fontos. Mindaz, amit ebben a könyvben (is) ostorozok.

- Fel lehet-e egyáltalán dolgozni azt az információ-halmazt, ami ránk zúdul nap, mint nap?

Nem, egyszerűen nem. Zsenik se tudhatják magukba pumpálni mindazt, ami információnak nevezhető. Persze sohasem tudta feldolgozni az akármilyen sekély információ-áradatot az emberiség java része. El se jutott a földműveshez pl. a feudalizmusban, hogy léteznek az átkos helyzetéből felszabadítását célzó gondolatok. Vagy az angol munkás se hallott Marxról a XIX. században. Szelektáló, gyűjtő, csomagoló, irányító rendszerek működnek a hétköznapi életben is (Reuters, MTI...), nem beszélve a tudományos információk feldolgozásáról. Érdekes volt moszkvai egyetemista koromban élvezni az országos rendszert, amelyik szakterületeken – fokozatosan szűkítve a sávot – gyűjtötte, rendszerezte, recenzióval látta el a külföldön megjelent szakkönyveket. Az egyetemnek járt, sokszor lapozgattam, már a recenziók is hasznos információkkal szolgáltak. Így lehet feldolgoznia mindenkinek azt a területet, ami érdekli, és amihez nem jut hozzá a „hétköznapi” csatornákon.

- Társadalmi szolidaritás: idősek, betegek kivetettsége, „szűktelensége”, – bocsánat a durva szóért –, kiszolgáltatottsága a mai társadalomban; magányosok felkarolása?

Azt hiszem, jelen könyv legalább két fejezete – a XII. és XVII. – választ ad a kérdés-sorra. Egyesszámban nem kezelhető a kérdés, a számtalan társadalom számtalan eltérő mértékben foglalkozik az időssekkel, betegekkel, kivéve talán a magányosokat, azokat szinte mindenütt a világon – ha rokonok nem foglalkoznak a magányossá vált egyénnel – csak civil szervezetek, esetleg csak a szomszédság foglalkozik. Az emberiség előregedése ezt a problémakört csak súlyosbítani fogja. A kérdésből sugárzik a megoldás iránti óhaj. Sajnos, nagyon meg kell változnia a világunknak, hogy a magányosokkal is rendszeresen foglalkozzunk.

Epilógus

Alig fejeztem be a könyvet, két olyan dolog érintett meg, amiknek feltétlenül hangot kell adnom.

Az egyik rendkívül pozitív, érdekes, szinte megrendítő. Elolvastam két tudós közös könyvét, a „Life on the Edge: The Coming of Age of Quantum Biology” címűt. Már a fordítása sem egyszerű, a legvalószínűbb értelmezése szerintem: „Az élet határán: A kvantumbiológia korának eljövetele”. Al-Khalili-t már ismertem, a Spektrum és Da Vinci TV-csatornákon szokott matematikai, fizikai, csillagászati témájú előadásokat tartani, benne láttam az arab tudományok modern folytatóját. Így jutottam el a könyvhöz is. Laikusnak nehéz olvasmány. Mérnök létemre ezen a területen laikus vagyok, mert a kvantummechanika a tanulmányaim során nem került elő, a biológiával pedig középiskolás koromban találkoztam utoljára. A meglepő a dologban, hogy követni tudtam az okfejtésüket. A részletekben el-elveszttem, de a lényeget megértettem. Több következtetést vontam le az élményből, azon túl, hogy milyen nagyszerűen talál egymásra két tudós, a kvantummechanika tudósa, Al-Khalili és Johnjoe McFadden, a molekuláris genetika tudósa, mindketten az University of Surrey (Anglia) professzorai:

- Fantasztikus új interdiszciplináris tudomány van születőben, amely a világ számtalan problémájára találhat megoldást.
- Tudósnek se lehet utolsó, de oktatónak kiváló.
- Személyében is bemutatja, hogy az arabok (félarab, félangol) között ugyanolyan magas szintű elmék léteznek, mint a fehérek között, és hogy a keveredés hasznos.
- Fájdalom, hogy bár egyetemi tanulmányaim során kiszemeltek tudományos munkára, a körülmények – ‘56-os moszkvai véleménnyilvánításom – miatt nem sikerült tudományos területre kerülnöm. A könyv átértette velem a kutatómunka nagyszerűségét.

A munkásságát keresve megtaláltam azt a könyvét is, amelyikre korábban – amikor az arab tudományokról írtam – nagy szükségem lett volna: „Pathfinders: The Golden Age of Arabic Science” (Útkeresők: az arab tudomány aranykora). Ajánlom a téma iránt érdeklődők figyelmébe.

Kiemelt figyelmet érdemel az eddigi meggyőződésemet megsemmisítő (utolsó) fejezet: „Science and Islam Today”, illetve annak az iszlám tudomány hanyatlásának okaival foglalkozó mondatai. A félarab tudós szerint az általában hangsúlyozott két ok, a fundamentalista uralkodók és néhány tudós (!) szembeállása a haladás szellemiségével, valamint a mongol pusztítás, öldöklés mellett jelentős szerepet játszik az iszlám államokban – a fundamentalizmus terjedésével együtt járva – a tudomány támogatására fordított összegek jelentéktelen volta.

A másik szörnyű! Trump minden mozdulata, megnyilvánulása egyrészt feltárja mérhetetlen sötétségét, másrészt izzítja a faj- és vallásgyűlöletet, illetve nukleáris háborúval fenyeget. Három lépése bizonyítja, mennyire alkalmatlan akár kis focicsapat vezetésére, nem beszélve a világ legnagyobb gazdasági-katonai hatalmáról, az egyetlen – és ennél fogva világcsendőr – szuperhatalmáról.

- A barbár, a kommunista eszméket utolsónak megcsúfoló észak-koreai vezetéssel szemben ő is barbár módra viselkedik. Dél-Korea megkérdezése nélkül – akik békés útkeresést követelnek – „csőre töltötte” nukleáris fegyverzetét. Világháborús veszély!

- A Charlottesville-ben lezajlott szélsőjobb – náci, Ku Klux Klan, fehér felsőbbrendűség keveréke – tüntetést és terror-akciót két nap után először sokoldalúnak értékelte, majd elítélte a jobboldalt, majd ismét puhított, megsimogatta a szélsőséges fajgyűlölettel átitatott bandát. Izzítja az országán belüli gyűlöletet.
- A spanyolországi terror-cselekményeket azonnal elítélte – joggal –, de nem az adott terrorista-csoportot bélyegezte meg, hanem példálózott azzal, hogy a muszlimokat disznóvérbe mártott golyókkal kell irtani, akkor majd meggondolják magukat. Faj- és vallásgyűlölet a javából, egyszerű ember sem engedhet meg magának ilyen kirohanást, nemhogy a világcsendőr hatalom vezére. Saját emberei közül is sokan csak tátogni tudtak.

Itt az ideje, hogy Amerika távolítsa el az elnöki székből, és gondolja újra politikájának minden sejtjét!

Lezárva 2017. augusztus 25-én

Mellékletek:

I. Sport (Mozaikok III.)

Rám szólt legjobb olvasóim egyike, miután elolvasta és megdicsérte a „Tükkös voltam...”, vitorlázó múltammal foglalkozó írásomat: A következő „A lejtők ördöge voltam” legyen! Annyit sieltél, és olyan bátran, hogy – a vitorlázáshoz hasonlóan – ezt is meg kell írnod.

Ám legyen. Megnyitottam gyorsan ezt a fejezetet, de kizárólag az általam valamennyire komolyan űzött sportokról lesz szó. Kicsit furcsa ugyanis sportolóként írni magamról, amikor sohasem éreztem, hogy az lennék. Annyira nem, hogy a hozzám közelállóknak mindig azt tanácsoltam, sportoljanak, ami belefér, de soha ne váljanak versenysportolóvá, illetve magukat kegyetlenül hajszólo élsportolókká. Egyértelműen árt ugyanis az egészségnek.

Számtalan sportot „űztem”, ha a koca-szintet is számításba veszem, de mindössze három sportban értem el komolyabbnak mondható szintet. Kettőben versenyeztem is: vitorlázásban és golfban.

A vitorlázást tessék elolvasni a „Tükkös voltam és járulékos sérelmeim”-ben, ingyen letölthető a Magyar Elektronikus Könyvtárból.

A golfot előszedem a weblapomról, ha egy kis levegőhöz jutok. Íme, mit találtam:

„Ez a sokszor elátkozott örület mintha megörült volna a rohamos korosodásomnak, vagy talán csak annak az egyszerű és picuri lépésnek, amivel magam mögött hagytam a kisedővóban játszadozó pajtásaimat, és a nevem után hetessel kezdtem jegyezni a koromat és amint beléptem a ‘szuper szeniorok’ balga korosztályába, megengedte, hogy javuljon a játékom. Persze nem titkolhatom, hogy új távlatok nyíltak, mögöttem maradtak a kisedővóban tömegével nálam jobban játszó. Ez a kitárulkozó széles horizont arra ösztökélt, hogy kezdjem módszeresen fejleszteni nem ördögien ügyes játékomat. Rendeltem az átkos USA-ból Interneten tréning-baromságokat, meg öt jó ütőt (amiből egy azóta is vár a csodára Amerikában, hogy elhozzák e nagy nemzet földjére), sőt vízhatlan golf-cipőket is. Így felfegyverkezve elindultam a rendszeres (örült túlzás: kevésbé rendszertelen) gyakorlás útján, sőt, mivel a korábban botrányosan szemét módra kezelt handicap-rendszer körül is elfogadható rend teremtdőtt, elindultam a vének két verseny-sorozatán is. Mit tesz isten? A lehetetlenül rossznál egy fokkal jobb játékkal mindkét versenysorozatban a legstabilabb játékosnak bizonyultam: az egyikben hét verseny közül ötöt nyertem meg, a másikban – amelyik pontszámra ment – cca. 30%-kal vertem meg a mögöttem koslató másodikat. Ömlött rám a dicsőség széles és gyöngyöző sugarakban. Úgy tessék tovább olvasni, hogy mindaz, ami következik, a 2005-ös év legjobb magyar szuper szenior golfozójának a szüleménye. Csak úgy mondom! Összegzem a témát: vénségemre – akárhogy röhögünk is rajta – számontartásra érdemes sport-teljesítményt produkáltam. Ja, és – majdnem elfelejtettem a leglényegesebbet – kiváló teljesítményemet megfelelően értékelve nagy birodalmunk legfőbb golf-vezetése beválogatott a Szuper Szenior Golfozók Európa Bajnokságának magyar válogatottjába. Júliusban megyek a szlovákiai Táléba, kergetni a kis fehér labdát a nemzeti lobogó dicsfényét fokozandó. Csak úgy, mellékesen említem! [Mellékesen: mindenféle magyar marakodás miatt nem indultunk a versenyen!]

Folytatásként 2006-ban is megnyertem a gödi versenysorozatot, ismét kenterbe, a tatait pedig elfeleztük legfőbb ellenfelemmel.... Csak úgy mondom!

Két poén:

1. Eagle az Old Lake Golf Club első lyukán. Versenyen történt, közepes drive után ötössel beütöttem a labdát a lyukba. Azóta is hiányolom a dicsőségtáblát, amit nemzetközi vizeken ilyen alkalmakra emlékezve kitűznek.
2. Göd: Halmos Antal és a 11-es víz...”Nevezett golftárs második ütése a gödi 11-es szakaszon a mumusként tisztelt vízakadályba gurult, és a labda ott virított a sekély vízben. Halmos úr levette a cipőjét, zokniját, feltúrta a nadrágját, beállt a vízbe, és miként Nagy Sándor a gordiuszi csomót, egyetlen suhintással kiütötte a labdát a fairway közepére. Nem az innensőre, hanem a túlsóra, a zászló felőli oldalra. A vízből átütötte a vizet, és nemcsak úgy alig, éppen hogy, hanem rendesen. Ráadásul öten látták, mert a 12-es elütőhelyről a hídon visszafelé tartó másik csoport is végignézte. Halmos Antal ezzel kiérdemelte a ‘Vizes’ előnevet. Nem egyből-a-lyukba [hole-in-one], de mégiscsak ide tartozik.” (boti) Az istennek se találom, hol is jelent meg a tisztességes úriember megemlékezése erről a kétségkívül szokatlan sikerről, amelyet két versenyzőtárs – Sándor Tamás László és Visnyei Tibor – a hídról nézett végig, és őszinte elismeréssel megtapsolt. A hídon találkoztam aztán össze a pálya egyik karbantartó dolgozójával, aki kacagva mutatott az arcomra: „Még az arca is iszapos!” – mondta. „Nem baj – feleltem –, de a labda ott van!”, és rámutattam a green-től mintegy 8 méterre, kiváló fairway-en békésen várakozó labdára.

És akkor jöjjön, aminek jönnie kell: A lejtők ördöge voltam. Is, tehetném hozzá, mert annyi mindennek voltam nem tökéletes művelője, csak ördöge, hogy az már mesébe illő.

Megismétlem: nem hiszem, hogy bárki is sportembernek mondott volna valaha is vagy mondana manapság. Elbicegtem mindenféle dolgokban, teljesítettem a minimális elvárást vagy valamivel többet, de csillogni csak öregedőben kezdtem. Három sporttal barátkoztam össze minden normális fázist lekésve, a pontosság nem lényeges. Síelni Bombay után kezdtem, tehát mondjuk 43-évesen, golfozni Kalkuttában tanultam meg valamennyire, úgy 48-49-éves koromban, vitorlázni pedig a füredi Koloska Marina megnyitását követően, ötven fölött tanultam meg. Mindhármát imádtam, illetve a golfot és síelést [a bal vesém eltávolítása előtt fogalmaztam így, tehát 2013 előtt, a műtét óta nem síelek] még ma is igyekszem szeretgetni. A síelés azért is kedves, mert egy pillanatig se tudtak rábeszélni, hogy a legamatőrebb szinten is versenyezzek, ezért maradt a természet élvezete. Az utóbbi években figyelem a sítépeken száguldozók kor szerinti összetételét és mind sűrűbben konstátálom, hogy én vagyok a legidősebb. Jó érzés. A golf is több számomra, mint sport. Szinte minden velejárót élvezni lehet: a csodálatos természetet, friss levegőt, zavartalan atmoszférát, legalábbis a pályán mindig nyugalom uralkodik (golf-törvény). A társasággal nagyon óvatosnak kell lenni, mert a neokapitalista Magyarországon a golfot elárasztották a volt urak és leszármazottaik és a nagyképű-hólyag újgazdagok, illetve a talán még nagyképűbb ifjú titán menedzserek. Igyekszem inkább magam játszani, mint jobboldali politizálást hallgatni. Kizárólag annak köszönhetően, hogy a golfot itthon kevesen űzték nálam magasabb szinten, amikor hazahoztam ezt a tudásom Indiából (24-es handicapig vittem), másodikként felkerültem a ‘Magyar Örökség Kupá’-ra. Kétszer nyertem öregfiú-versenyt is. Ennyi. Úzni fogom, ameddig tudom. A vitorlázást kezdtem legkésőbb és hagytam abba leghamarabb. Hamar megtetszett a kikötő ifjú vezetőinek, ahogy a második vitorlásommal, egyben első tőkesúlyos jószágommal közlekedtem és rábeszéltek a versenyzésre. Ugyancsak hamar eljutottam a világ talán legelső, de biztos, hogy máig egyik legjobb tőkesúlyos siklóhajójához, a ‘8m One Design’-hoz, aminek mostohapapája lettem, bevezettem az itthoni gyártását, értékesítését, exportját, létrehoztam a hajóosztályt, az Európa Kupát. Az eddigi egyetlen elismerés, hogy megverték. Illetve hát elismerés az van, csak nem nekem címzett. Mégis idézek egyet, nemrégiben találkoztam vele, egy Web-lap, a www.sailing.hu mondta 2003.

augusztus 21.-én, Beliczay Péter tollával: „A 8MOD flotta mérete egyik pillanatról a másikra egyértelművé tette, hogy melyik a legnépszerűbb nagyhajós hajóosztály.” Ennyi. Szép élmények fűződnek persze magához a szinte kizárólag versenyszerűen űzött vitorlázáshoz. A természetet csodálja, élvezi, de egyben megzabolazza az ember: a markában tartja a szelet. Ameddig tudja. De kis érzékkel és gyakorlattal megtanulható, mikor mennyit szelet szabad befogni és mennyit kell szabadjára engedni. Csodás dolog. Hamar kiöregedtem, mert már idősként kezdtem.

Sí

Harmadszor írom le: a lejtők ördöge (is) voltam.

Nehezen indult. Bombayban dolgoztam, amikor az egyik külkeres utazó, aki testnevelő tanárból vedlett át külkereskedővé, olyan 38 fokos melegben (ott nem kánikula, abszolút normális tavasszal is, ősszel is), csendes amerikai légkondicionáló zümmögése mellett, megszállotti lelkesedéssel ecsetelte a síelés csodáit. „Meg kell tanulnod, most a legjobb felszerelést is meg tudod venni, ne hezitálj.” Amikor a Konzumex épp ott tárgyaló osztályvezetője (hölggy) meghallotta, mire buzdítanak, felajánlotta a beszerzést. Nyáron várt is a raktárukban az első sítalp-párom botokkal, talán cipővel is. Azon a télen, vagy a következőn el is mentem Mátrafüredre, elkezdtem – tankönyvből ismerkedve a tudománnyal – a sí-kínlódást. Mert egy darabig bizony az, amíg az ember az elemi technikai képességeket be nem gyakorolja. Valamennyire megtanultam a négy év alatt, amit Kalkutta előtt itthon töltöttem, talán még a Tátrára is el mertem menni. Jött Kalkutta, és vele három év szünet.

A folytatás terepe főként hazai volt. Többször végigkínlódtam az akkor egyetlen magyar pályát, a ma Kékestető-Mátraháza néven ismertet, amelynek felső pontját busszal lehetett elérni, illetve csak megközelíteni, mert erdei ösvényt kellett végigtaposni az aszfaltozott úttól a pályáig. Amint túljutottam az elemi ismereteken, jó 2 perc alatt lesíeltem a buszállomásra, ahol hétvégeken hosszú sor várt a következő járgányra. A cuccal együtt felszálló tömeg dugig töltötte meg a buszt. Istentelen valami volt. Egy kis büfézés mellett általában öt, néha hat forduló sikeredett.

Párszor elmentem Dobogókőre is, csak mert közel volt. Hamar leszoktam róla: az általában kevés havat hamar ledarálta a sok száguldó ördög, ami maradt, az meg jégpályává változott a második napra.

Kísérlet történt feleségem, Márti bevonására is. Vettünk kiváló felszerelést, neki ruházatban is jót és mutatóst. Elkocsiztunk az akkor még sima egyes út mellett az 52. kilométerkőtől ötven méterre található dombocskához. Velünk jött sipkás Géza (becsületes néven Kormány Géza), a testnevelő tanár. Márti vagy háromszor is egész jól lecsusszant a dombról, aztán megálltunk pihenni, beszélgetni a kocsni melletti asztalsimaságú placccon. Váratlanul szétcsúszott a lába, és az egyik kicsit ki is bicsaklott. Leültettük a szánkónkra, mondtuk, csúszunk még kettőt. Integet, csúszzanunk vissza. Falfehér. Feltámogatjuk, nem tud ráállni arra a lábára. Jól nézünk mi ki! Rohanás haza, anyósom meleg borogatást tesz rá. Reggelre olyan a térde, mint egy röplabda. Kórház, orvos, hümmögés, röntgen: ínszakadás, izomlazulás, mittudoménmi. Egy napig hidegvizes borogatással csillapítsuk. Másnap teljes gipsz, bokától combtőig. Kérdezem, tud még majd síelni? Az orvos láthatólag eszementnek néz. WC-használat nyitott ajtónál. Kilenc nap. Soha többé nem tudtam rábeszélni síelésre, a szupercuccot évek múlva eladtuk.

Közben felnőtt Amrita. Három és fél éves volt, amikor felvittük Mátraházára. Nagyon nem tetszett neki. Gyerekkora alatt vagy tizenkét féle sportmozgásra tanítottam meg, hangsúlyozva, hogy csak a bő választási lehetőség mián. Mind örömmel, vagy legalábbis nyavalygás nélkül kezdte, ezt rögtön utálta. A biciklit csak taknyolás után. Na, a síeléstől se sokáig ódzkodott, vagy mindjárt az első, vagy a második alkalommal lecsúszott végig a pályán, meg-

megállva. A lábam között tette meg az első párszáz métert, aztán előttem botladozott, hamarosan azonban a hátam mögé szokott, én vezettem a parádét, ő jött mögöttem. Cca. 10 évig. Tizenhárom lehetett, amikor meglepett azzal, hogy a pálya alján integetve várt rám. Ma füstöl, mint egy üstökös. Élvezet nézni a ringó stílusát. Legényektől tanulta, sulis-baráti túrákon.

Vele – Márti kíséretével – kezdtük a szocialista tábor terepeit kóstolgatni, bár lehetséges, hogy szervezett túrán egyedül is jártam ilyen csoda-helyeken. Három országról lehetett szó, mivel dupla korláton kellett átvergődni: vízum és valuta. Bulgáriában a Vitosán jártam, ami csodák csodája: Szófia külvárosában indul a hegy, mintha – mondjuk – Zuglóban lenne a sílift alsó állomása. És 2600 m magas a csúcs, több (gyengus) szállóval az oldalán. Végképp elképesztő, hogy alig használták helyiek. Budapest mellett széttépték volna a népek, ott lazán lehetett szórakozni, se sorbaállás a liftnél, se tömeg a pályán. Plusz úgy lehetett Szófiába repülni a Malévvel, hogy kicsit bebugyolálva a talpakat és botokat, fel lehetett adni normál csomagként. Hol van az már? Malév sincs. Egyébként ott kerültünk először sűrű ködbe Amritával. Illetve hát én magam is, ha csak magamat nézem. Jelezték, hogy d.u. rossz idő lesz, de nem akartuk kihagyni a fél napot. Tökéletes láthatóság volt, amikor elindultunk az ülőkés sílifttel felfelé, de 70-100 méterrel a felső állomás előtt tejfölbe futott a lift, kiszállni se volt egyszerű, nem láttunk semmit. Hová, merre, azon kívül, hogy lefelé. Szerencsére magyar hangokat hallottunk, hang-kapcsolatot sikerült létesíteni. Igyekszünk utánuk, de jobbra mély hóba süppedünk, szerencse, hogy nem szakadékba zuhanunk. Olyan mély volt a hó, hogy időbe tellett kikászálódni belőle. Elhalkultak a hangok, szerencsére az irányt azért tudtuk követni, és kis idegeskedés után kivilágosodott a világ. Hogy miért izgul ilyenkor legjobban az ember? Megsúgom: a gyermekéért, hogy őt épkezláb vezesse ki a sötét világból. Volt a Vitosánál jobb sítérp is Bulgáriában, a Borovec, Mladen Csakarov barátom sokat mesélt róla, ott tévedt el egyszer és bolyongott 3 éjszaka, 2 nappal, hóval táplálkozva, sok gyufával tüzeket rakva, medvék közelében. Nekem valahogy kiesett, pedig szerettem volna megköszölni.

Próbáltam időrendbe szedni a sí-élményeimet, nem igen megy. Talán a terepenkénti emlékezés egyszerűbb lesz?

Szlovákiát Donovaly-val kezdtem. Közel van, és kis méreteihez képest jó élményben részesíti látogatóit: kellemes hullámvonalak, jó hótartás, rendes kis kocsmák. A hazai pályákhoz képest csúcs.

Tátralomnic nem tartozik a kellemes emlékek közé. A Grand Hotel jó kiinduló és pihenő állomás a kabinos lift (vagy Lanovka?) alsó állomásánál, de akár órahosszat is kellett sűrű tömegben várakozni. Ilyen tempóban három menetnél többre nem tellett. Valamit keverhetek, mert másik pályarendszer is létezik ez alatt a név alatt, ahol először kellett jeges pályán lesiklanom. A magyar sítársadalom „Siratófalnak” hívja azt a rövid fekete pályaszakaszt, amihez csákányos felvonó viszi fel az áldozatot, ahonnan nincs más út, csak a buckás-jeges meredély. Két-három bukfencsel abszolváltam, és a továbbiakban kerültem, bár – úgy dereng – később valakivel mégis felmentem. Kár volt, csak fokozta a rossz emléket.

A Csorba-tóhoz Bártfai Jutka (aki megrendelte ezt a fejezetet) és Ervin férje csábított el. Kis házikót foglaltunk el velük, jól ettünk-ittunk (már akinek szabadott, nekem igen), de a második alkalom kabaré volt: annak ellenére, hogy szinte semmi szél se fújt, szélre hivatkozva órákig álltak a liftek. Még jó, hogy a fedett uszodájuk nyitva volt, meg lehetett mártózni.

Pokolian rossz emlék fűződik vagy a Rózsahegy (Ruzomberok) névre hallgató, vagy ahhoz közeli pályarendszerhez. Utazási irodával mentünk, jó szállodában kellett volna elszállásolniuk bennünket. Hosszas várakozás után derült ki, hogy csak másnaptól állnak rendelkezésre a szobák. Ránk esteledett, mire egyértelművé vált, hogy fabarakkokban kell éjszakáznunk.

Kis faépületekben, amelyek a mínusz tizen-fokon fűtetlenül álltak. Tábori jellegű hengerkályhákban kellett befűtenünk, fa alágújtóssal, szénnel, éjszaka is fel kellett kelni a tűz ápolásához. Kiderült, hogy egerek, sőt, ha jól emlékszem, patkányok is kedvelték a meleget, pánikot okozva a tűzhöz felkelőkben. Három évtized telt el a II. világháború óta, de szlovák barátainknak – a szocializmust lejárátva – sikerült emlékeztetniük az akkori körülményekre. Másnap beköltözhattünk a szállodába és síelhettünk, de pálinkán kívül nem sok öröm jutott az ember eszébe.

Chopok-nak se sikerült szívet melegítő élményként bevonulnia a lelkembe, de erről kicsit lentebb számolok be. A csudát, miért is halogatnám? Itt jobb helye van!

Chopok:

Prosztata-műtét után – gyógyulás-gyorsítónak szánva – elmentem Chopokra (is) síelni. Íme, az élmény:

Interneten foglaltam szállást, hangsúlyozva, a legfőbb kritérium, hogy közel legyen a síliftekhez, mert 70-évesen nem szeretnék sícuccba beöltözve és lécet cipelve sokat mászkálni. Nagy nehezen kiderült, az utolsó pillanatban, hogy ugyan 4 km-re van a sícentrumtól, de 150 m-re a szállótól ott a sűrűn járó sibusz, legyenek csak nyugodt. Kértek bankkártya-számot, hogy majd a becsekkoláskor hívják le a kétágyas, egyszemélyes használatra fogott szoba árát. Megadtam, félóra múlva berregett a mobilom: lehívták. OK, több baj is érte az országot a tatárjárás és a gengszterváltás óta, nem mukkantam egy szót se. Az út igazán kellemes volt, sztráda a 260 km-ből 30, a többi hegyre (nagyizolok: dombokra) fel, dombról le, közben hó, sár, latyak, aprókavics só helyett, 20 km/órával cammogó bazi teherautók, kátyúk! Aprópó, kátyúk: még azt mondják, hogy kis Garasországunk jár élen az igen fejlett volt szocialista táborban kátyúk/m² vonatkozásában! Tévhit: Szlovákia tuti megvert bennünket. Na, jó, megyek, háromszor tévedtem el csupán, mert itthon is lehetetlen a 2/A csonka és nyúlfarknyi sztrádán eligazodni, de nagy és minket fejlődésben verő szomszédunk aztán csúcs, ami a kitáblázást illeti. Tehát: először rosszul tértem le a 2/A-ról, majd ugyanezt az attrakciót megismételtem Liptovsky Mikulas-nál (Liptószentmiklós), az Internetről kinyomtatott térkép harmadrendű útra vezényelt, hamar visszafordultam és egy benzinkútnál tisztáztam, hogy be kell menni a városba és ott jobbra letérni a 'Demanovska Dolina – Jasna' táblánál. Mindenütt ez a 'Jasna' tündököl, pedig az egész (volt szoci) világ csak úgy ismeri, hogy Chopok! Így is cselekedtem. Nyelem a kilométereket, megjelenik a valahavolt hó, most jég, benne autóvágta csatornák, a kocsit megdobáló gerincek, a csatornában csordogál az olvadt hó. A lelki szemeim előtt megjelenik az elakadás, hólánc-szerelés a szemközt jövő és nagy ívben hó-víz-kavics-keveréket locsoló kocsik díszkísérete mellett. Ha nincs hójáró gyakorlatom, félútnál feladom. Így művészi laza-kormány technikákat és a biztonságosnál gyorsabb sebességet (lendület!) alkalmazva elértem az első piciny lifthez, ahol megálltam érdeklődni (reszketve, hogy soha többet nem tudok elindulni). Á, 3-4 km visszafelé, balra kell majd kihajtani. Akkor ugye jól számoltam, megvan a harmadik galiba. Megyek vissza, a letérő, másfél kocsis szélességű út egy keresztirányú gerinccel indul, amin lendületből átugratok, aztán laza hó, döngölt hó, jég váltakozik a mind meredekebb úton. Egy tekintetben azonosak a szakaszok: mély vájatok vezetik-ugratják a kereket. Többször kipörgök, félhangosan káromkodok, de minden kipörgés-lelassulás után sikerül valamelyes sebességre felgyorsulni, csak meg nem állni, amíg fálnak nem megyek, vagy szállókapu nem nyílik. Szikla gördül le, amikor két kásátömegen átkígyózva begurulok a rejtett szálló-udvarra. Nem egészen 5 óra alatt sikerült abszolválnom a 260 km-t. A szálló pofára kellemes, nyilvánvalóan jobb bányász-rekreációs központ volt az annyit átkozott Átkosban. Bőrönd, papírok, porta. Csinos kislány néz rám halovány mosollyal. Kérdelem, melyik nyelvet szeretné: angol, orosz, magyar. A magyarra szélesen elmosolyodik, na, nem megörülve neki, hanem a gondolat abszurditásán meg-

illetődvé. Végül kinyögi ‘angolul’, hogy passport. Na, itt maradt a szocializmus, ha útlevelemmel kezdi. Adom, hozzátéve az Interneten kapott és kiprintelt voucher-t. Az útlevelemmel békében megvan, babrálja, számítógépbe írogat, oldalra hajtott fejjel megnéz (nem látott még hatvannak kinéző jóképű hetvenest), de a vouchert csak forgatja. Szovjet, és más fejlett szoc országok szokásait ismerve bárgyún nézek rá, majd a levegőbe, kérdezni, hogy tán valami nem stimmel, csak tűz lehet a csordogáló kétségre. Végül megkérdi, valahogy kinyögi, hogy nem kaptam-e mást? Kapom elő az egész levelezést, csak rápislant, megrémül a terjedelemtől és elfogadja az elfogadnivalót. Kérdelem, hogy lehet felmenni a liftekhez, várva a síbusz megállójának a megjelölését. Kerek, tényleg csodálkozásra nyíló kerek szemekkel válaszolja: car (magyarul: autó), mármint hogy minden bátor síelő a saját drága autójával. Síbusz? Lent az úton, mondja valahogy. A feljöveletem kínjaira gondolva az mintegy km lehet és nem táncparketta. Esküszöm, az ott töltött négy nap alatt nem láttam síbuszt. Buszmegállót igen, melán várakozó civilekkel, soha síelővel.

A szálló – itt vége a humornak! – kifejezetten kellemes (ja, a melósoknak járt azért valami, anno). Működik a szocreál lift, a szoba pedig pont akkora és hajszáritó hiányával pontosan olyan jól felszerelt, mint az ötcsillagos tauplitzi hotelé, amelyik háromszor ennyibe került, igaz ez csak reggelivel jár, az full-valami volt. Lepakolok, és úgy döntök, felszaladok a liftekhez, megnézni, hogy is lehet akkor föl-levergődni az úton, meg milyen a liftek ‘megközelíthetősége’. Tréning, bélelt mellény, vitorlázó-cipő. Nagy megkönnyebbüléssel fogadom, hogy a további út se nehezebb, mint az eddigi, meg lehet majd járni. Csodálkozva látom azonban, hogy kotródni el a népek, pedig csak 3 óra van. Beállok egy éppen megnyíló résbe az úton. Magyar kocsik tömege a dugig zsúfolt parkolóban, az egyik utasaitól kérdelem, mi a helyzet? Leállították a liftet (mint kiderül, az ottani egyetlen ülőliftet), szélre hivatkozva. Hm, idelent nem érzékelné szelet. Van, van, mondják, de nyugaton ilyen szél miatt nem állnának le. Elmagyaráztatom, hogy jutok fel a parkolóból a liftekhez, majd végigjárom a jeges erdei ösvénynek se való rémséges utak egyikét. Látom, hogy két tárcsás liftnél hosszú sorok állnak. Na jó, ez nem lesz sima ügy. A szállóba visszamenet a leágazást rosszabbnak éreztem, mint két órával előbb. Mély keréknyomok, erős trutyomásodás. Meg is született az eredmény: a szállótól vagy 300 m-re az orrom előtt lefűlt egy lengyel busz. Csak egy percbe tellett és elszállt a reményem, hogy majdcsak kivergődik a kátyúból a nyomorult: ugráltak le róla gimnazista-korú gyerekek és próbálták tolni, reménytelenül, a busz mind lendületesebben farolt az út másfél méteres hófala felé, majd beékelődött. Csoda, hogy nem szorult be egyetlen gyerkőc se! Ülök és várok. Mondhatnám ezeknek, hogy „venger, polják dva bratanki, i po szabljam i po szkljanki” (ha jól emlékszem), tehetetlenek, sőt bosszúsak, sőt lassan előnti az agyukat a ‘nem én vagyok a hülye, hanem te’ vérvörös gyűlölet. Mutogatnak a kerekemre, miért nem hordok hóláncot? Mintha az átrepítene a buszokon. Félórás további kínlás után valahogy félreevickélnek és szorítanak egy autó + 20 cm utat. Lendületet gyűjtve nekifutok a lehetetlennek, megpróbálom átjutni a résen és a 30 cm mély hó kotorékon. Szerencsém van, nem zúzom össze a kocsit, nem ugrik elélem senki, csak elakadok a busz közepénél. Visszatolatok jó messze, mert újra nekilátnak a buszuk mentésének, farolva, rám ne csússzanak. Kellő távolságra előszedem a hóláncot és megpróbálom felszerelni, a lassan agyamra ment idegesség miatt nem sikerül, meg pillanatok alatt átfázok a tréningben. És mögöttem már három busz és tíz kocsi dühöng. Csak mintegy félórát, feladják, elkotródni. Mit tegyek? Visszafarolok párszáz métert, keresek enyhébb emelkedőt, onnan jó lendülettel, élénken dudálva nekifutok az éppen újra megnyíló résnek és ezúttal átvergődök, csudamód.

Jó, hogy van nálam vodka. Kétszer egy-egy féldeci, aztán irány az étterem. Fokhagymaleves, pizstráng, bor. Nem rossz és annyi, amennyi kellemesen elfér a bendőben. Nem úgy, mint a zsírtól csöpögő tauplitzi sznobos fellegvárban.

Közben elhatároztam, hogy a 70. születésnapjára ünnepléseket utólag megfejelem egy bravúrral: megtanulom a hólánc-tudományt. Reggel megjártam a nagymestert, reggeli előtt 'szerelési pozícióba' állítottam a kocsit és rendkívüli koncentrációval megfejtettem a majdnem elérhetetlen titkot, a szerelési technológiát és felraktam mindkét láncot úgy, hogy csak bámultak az arra ténfergők.

Diadalittasan mentem fel a hegyre. Jogos büszkeséggel dagadó mellel elhajtottam a központi parkoló mellett, fel a kisebb tömeggel kecsegtető liftekhez, ahol mindjárt (régvolt magyar, most szlovák) fővárosi szlovákok mellé parkoltam, akikkel elemeztük a történelem csalfa fordulóit, a hegyek furcsa trükkjeit. Fent -35-öt jelez a meteorológia, mondták. Volt is -3, -5, akkor éppen, pár fordulót sercegő havon száguldottam. Két óra múlva +8-ra melegedett fent, a hegyen is.. Gyúrtam a buckákat lendülettel, aztán 2 körül levonultam a harcmezőkről. Ennyit bírok, konstatáltam.

És így ment három napig. Közben hol itt, hol ott, tökéletes szocialista stílusban leállítottak egy-két liftet, de az utolsó nap, amikor 2-3 óra síelés után akartam hazajönni, végleg be-fuccsolt a dolog. A szállónál leszereltem a hóláncokat (semmivel se könnyebb, mint felszerelni!), gondolva, hogy a központi liftig felmászok azok nélkül is. Ez a feltételezésem beigazolódt, csak azt nem találtam ki, hogy már reggel +10 fok lesz és a parkolóban a kocsik szánkáznak a trutymóban, meg hogy épp a központi lift marad hanyagul állva. Hármat csusszantam a mellette lévő, tömegek által ostromlott két 'tárcsás' lift pályáján, aztán feladtam. Szép szoc-neokap egyveleget élveztem pár napig, elég volt.

El is felejtettem: menet kétszer tankoltam. Emlékeim, meg a mendemondák is úgy szóltak, hogy Szlovákiában jóval olcsóbb a benzin, mint itthon. Amikor szép hazámban letévedtem a helyes útról (nem egyedül a csúf ember-történelem során!), tankoltam, de csak vagy 10 litert, gondolván, spórolok 5-6 ezret, ha majd odaát tankolom teli a kocsit. Ruzomberok után kihajtok egy kis benzinkúthoz, köszönök szépen, szófogadó kisfiúhoz illőn angolul, majd – mivel se az idősebb, se a fiatal a pultnál nem biccent – magyarul, a helyzet rezzenésnyit se változik. Fizetek, majdnem fillérre ugyanannyit, mintha itthon történt volna a szívderítő aktus, nem hagyok hátra borravalót, hisz bugrisok. Tanulság még, hogy ahová a MOL beteszi a lábát, ott ugyanúgy rabol, mint itthon. Vándor, ahol tudsz MOL térnyerésről, hagyd fel minden reménnyel!

Nagyon jó ötleteim lennének, hogy lehetne világjóról síparadicsomot teremteni Chopokon, de megtartom magamnak, kár a krétáért! Törjék a fejüket, vagy amijük van, hátha maguk is rájönnek!?

Óriási élményt jelentett az első nyugati sítúránk. A terep kiválasztásában a magyar sí-közvélemény játszott döntő szerepet: Kaprun és Zell-am-See, a legjobb síparadicsom Ausztriában. OK, irány oda. Eltérő adatokkal találkozom az első túráról, de fotókat találtam 1993-i Kaprunról, tehát nagyon valószínű, hogy akkor kezdtünk oda járni. A Berend-Bárfai családdal mentünk, ők fedezték fel az idős pirtendorfi házaspár házat, amiben kellemes elhelyezést és aranyos kiszolgálást kaptunk. Többször visszatértünk. Igaz, a sítérphez jó pár kilométert kellett autózni, de az egész kombináció jó hangulatot biztosított. Például elviselte a társaság, sőt, volt, aki felvette a tempót: tisztességes mennyiségű vodkát és sört nyeltem le a napi síelés után.

Maga a pályarendszer ég és föld különbséget jelentett a hazai és szoci pályákhoz képest. Nem igazán nagy a rendszer, „mindössze” negyven-valahány km a lejtők hozza, de kezdőknek, menőknek egyaránt kiváló. Nekünk a kezdőknek rendelt kék pályákra volt szükségünk, Amritával együtt, Berendék lassú keringőt jártak ugyanott...

Aztán a sok visszatérés alkalmával több érdekes élményben volt részem: (1) Megmértem a sebességem egy kellemesen kanyargó, hullámszó piros pályán. Jó stopper-karórával mértem az időt, a táv ki volt írva (és nem nagyon tértem el a pálya vonalától – azaz a pályakilométertől). 80 km/óra jött ki. Mondom a Sulisí ismerős vezérének. Lehetetlen, a te tudásod mellett szét-rázott volna. Mondom a túra oktatójának. Miért ne? Elképzelhető. Azóta is elképzelem, hogy nem voltam nagyon rossz. (2) Lerövidítettem egy kanyargós pályát pirosnak jelölt, de feketének is megfelelő meredekségű kereszt-szakaszon. Jön mögöttem valaki, megszólal magyarul: oktató vagyok, de ezt nem merném csinálni, ahogy leszáguldott. Pedig nem is száguldottam, csak nem nagyon szaporítottam az éles fordulókat. (3) Történt, hogy odaértünk a „vonathoz”, amelyik később sok ember halálát okozta, ki volt írva, hogy -18 van fent. Rohadt dolog, de síeltünk már ilyen hidegben. Fent aztán életem egyik legrosszabb ideje fogadott: a hideg széllel, párával, az arcot csipkedő zúzmarával, köddel párosult. Talán egy kék pályát kínlódunk végig, aztán vert csapatként levonultunk. Minden rossz volt, különösen az, hogy egyszerűen megszűnt az ember orientációs képessége. Megállsz, a sítechnika tudománya szerint állnod kell, de úgy érzed, hogy csúszol. Le kell nézned, hogy meggyőződj: állsz. Az ember tíz percen belül hányingert kap.

A síelés legfontosabb kelléke a szabad levegőn, mozgáson kívül a természet szépsége. Amikor pihegve megáll az ember, és ilyen látványra csodálkozhat rá, az maradandó emlékké válik. Nyilván a síelés is segített abban, hogy számomra a hegyek és a vizek jelentsék a csúcst. Bármilyen csodásan is írt Petőfi az Alföldről, nem értettem meg soha, mit szeret benne.

A síelés egyik szépsége: a látvány (Kaprun, 1993)

A következő kép is a '93-as túrán született Amritáról, aki akkor már lepipált, rendszeresen a pálya alján integetve várt.

Itt már Amrita volt a pálya ördöge, nem én

És a világbajnok, Zell-am-Zee-ben

Zell-am-Zee szörnye

Sokat sétáltunk, fáradtan is, találkoztunk szörnyekkel is.

Talán még nem késő összefoglaló értékelést adni arról, mit nyújtott Ausztria a családnak a sielés csodavilágában. Valahol másutt írtam, megkeresem mindjárt, hogy hol is? Megvan, a weblapomon:

Az Átkos időkben elérhető „síparadicsomok” (Szlovákia és Bulgária, egyszer Zakopane Lengyelországban) után Ausztria nyújtotta először a végtelen sí-öröm csodálatos élményét. Magam ritkán és keveset fotóztam. A pár fotó, amit itt [a weblapomon] közreadok, keveset mondó válogatás, többnyire személyes jellegű. Kénytelen vagyok pár szót is szólni az osztrák sí-terekről.

Az osztrák pályákat talán azért kedvelik a magyarok, mert ősbibb sport ott, mint Európa legtöbb országában. Valahol olvastam, hogy a sielést is – annyi más sporthoz hasonlóan – az angolok adták a világnak, akik Svájcban üdülve találkoztak a skandináv vendégek által hozott sí-szerkentyűkkel, hazavitték, majd a világot járva terjesztették, ahol csak havat találtak. Nekem úgy tűnik, Svájccal együtt hódíthatta meg ez a sport Ausztriát is. A síterek itt létező falvakból fejlődtek ki, természetesebb, otthonosabb a környezet, mint például Franciaországban. Itt is hatalmas rendszerek épültek ki, a pályákat gondosan kezelik, a liftek már korszerűbbek, mint Franciaországban és a még létező csákányos, korongos vonszoló-liftek gyorsan cserélődnek ülő-liftekre. A szolgáltatások szuperek, hiszen az ország gazdaságának legfontosabb húzóereje a turizmus. Talán ezért az osztrákok reagáltak leggyorsabban az éghajlat melegedésére, egymás után nyílnak meg az uszodák a síparadicsomokban.

Másik visszaemlékezés, melyik lehet a helyes? „Obertauern volt az első nyugati sítérp [most visszaemlékezve is Kaprun volt az első, de haladjunk], ahol jártunk, és amit nagyszerűnek találtunk. A Kaprun – Zell-am-See világhírű körzetben többször sieltem lányommal, ismerősökkel, mindig remekül éreztem magam. Annenheim baráti kör kedvenc helye volt, amíg hóbiztosnak számított. Erről a három helyről mutatok be képeket, de ha Schladming-ot említem, bizonyára minden síelő tudni fogja, milyen remek birodalomról beszélek. Ausztria sokáig a legkedveltebb ország marad a magyar síelők körében.

Itt egy annenheimeri fotó (Annenheim, Gerlitz Alpe, 1996)

Itt sieltem életem rekordját: 54 pályakilométer egy nap alatt

A harmadik nagy esemény inkább esemény-sor: ötször voltam síelni a télen. Egyetlen szezonban! Hagytam magam rábeszélni a Salzburg Super Ski Card-ra, ami egész Salzburgerland-ra, sőt kicsit nagyobb körzetre és az egész szezonra érvényes. És jött a hó csöstit, rég volt ennyi hó az Alpokban! Megjártam Ausztria legjobb síterepei közül négyet: Europa Ski Region (Kaprun – Zell-am-See), Gasteiner-völgy, Hauser Kaibling és Obertauern. Csodálatos mind. A legfontosabb azonban, hogy 71-évesen [2006] napi 5-6 órát töltöttem fent a hegyekben, csupán egy-két alkalommal pihenve meg Hüttében és nyugodtan vettem a fekete pályákat is. Büszkélkedek: nagyon ritkán találkoztam olyan síelővel, aki nálam vénebb lett volna. Lassan a hegyek koronázatlan királya leszek. Hacsak szét nem durranok a nagyképűségtől. A következő szezonban elkezdem a stafétabot átadását Manó úrnak [Beni unokámnak], eljön beleszagolni a havas tél levegőjébe. Aztán még két szezon és úgy fog síelni, mint a nagyok. Addigra biztos le hagyja a nagyapját.”

Beszúrom ide a 2006-2007 szezon élményeit. Kezdttem Kaprunnal. Ezúttal az istenek nem ismételték meg az egy évvel előbbi hóözönt. Zell-am-See komoly síelésre alkalmatlannak bizonyult, mindössze három nagyon rövid pályát tudtak megnyitni a csúcson. Maradt Kitzsteinhorn, a Kaprun melletti gleccser. Mivel tavaly ott nem készítettem fotókat, vittem magammal a kis digitális gépemet és az első napot fotózással kezdtem. Csupaszz kézzel kattintgattam a gépet, jobbról kezdve kaptam le a ‘tölcsér’ szektorait. Indultam volna lejjebb, hogy a völgyről és a szemközti hegyvonulatról is készítek képeket, amikor a gép kijelezte, hogy az akkuja megszűnt létezni (lefagyott). No, jó, összepakoltam, felhúztam a kesztyűket és

lesíelttem az 1. sz. lifthez. Amint felültem a négyülékes 'padra', észleltem, hogy a jobb kis-ujjam egy darabka üveggé változott. Ütöttem a kapaszkodó-korláthoz, majd gyúrogattam a bal kesztyűmmel: semmi. Gyorsan bekaptam és úgy melengettem, a moszkvai éveimből tudtam: nem lehet a fagyással tréfálni, gyorsan rendbe kell pofozni az elfagyott testrészt. Ennyi gondom volt! Pedig kicsit félve indultam az útnak: visszatért az évek óta elfeledett szédülésem, a bal fülem hallása sokat romlott és nem tudtam kifújni-szeleltetni. Fent a hegyen aztán minden rendben ment. Ott a helyem a havas csúcsokon. Az öt sí-napból négyen hétágra sütött a nap, egyetlen felhős nap nehezítette a síelés tökéletes élvezetét és aznap délután elkezdett havazni is. Sok nem eshetett, de én azonnal elhagytam a terepet: öreg vagyok a tapogatózva síeléshez. A napi programot a liftek indulásakor kezdtem, sokéves tapasztalat, hogy ilyenkor kevesen vannak fent, a pályák is tökéletes állapotban várják az első fecskéket. Tíz-tizenegy között özönlik el a lusta népek a pályákat, délután egyre le is darálják, buckásítják azokat. Még egy fontos észrevétel: a döntő többség csak a kék (könnyű) pályákat gyapálja! A második naptól időm döntő részét piros (nehezebb) pályákon töltöttem. Kitzsteinhornon egyetlen kis fekete (nagyon nehéz) pálya létezik, az most le volt zárva. Különben azt is műsorra tűztem volna. Mazochizmus? Nem! Csupán csak jó érzés közel a 72-höz még győzni a nehézségeket. Az egész szezonban kóstolgatni fogom a fránya feketéket. (Pár fotóval megfejeltem az [Ausztia legjobb síterepei](#) tablót: Kaprun, 1993 és Kaprun, 2006. Az első kép a No1 lift induló állomása 2450 m-en, ugyanennek a liftnak a felső állomása látható a 2006-os sorozatban. A képek a cca. 2700 m magasan lévő állomás mellől készültek.)

A második turné Gasteinertal lett volna. Ott is laktunk frau Röck birodalmában, de komolyan használható hó nem volt. Átjártunk nagyobbik lányomékkal és Marsi barátommal Kaprunba. Az tökéletes volt. Négy nap után hazarohantam, mert a meteorológia orkán közeledtét jelezte. Nem nevezném bombasikernek a túrát. (07.01.24)

A harmadik sítúra színhelye Hauser Kaibling volt ismét, tartottam az előző szezon sorrendjét. Mivel a tavalyi, gröbmingi szállást a távozásunk napján adták el, kénytelen voltam új szállást keresni. Nem bántam meg: a sílifttől mintegy 1300 m-re lévő [Rosspointerhof](#)-ban, másként Gästehaus Stocker-ben laktunk nagyobbik lányomékkal, ahol Inge és Karl Stocker, a lányuk időnkénti támogatásával a maximumot nyújtotta, amit az ember elvárhat egy panzió-jellegű szállás tulajdonosaitól. Jól berendezett, tágas szobák, zuhanyozó-WC-s fürdőszobával, hajszárítóval, rádióval, televízióval, abszolút tisztaság és csend. Az ellátás pedig egyszerűen pazar: bőséges svédasztalos reggeli, tea-kávé-sütemény uzsonna és háromfogásos finom vacsora, Karl gyógyitalával, fenyőtobozból készített likőrrel megfejelve. Ami pedig a síterepet illeti, annak ellenére, hogy a völgyben tavaszi szellők lengedeztek és nyíltak a korai virágok, a pályák jók voltak. Hogy mi a titok? Az 'Ausztia legjobb síterepei' tablóra felraktam a Kaibling síparadicsom prospijából a 'Neu 2006/07' részletet, ahonnan értesül az ember, hogy napi 100 000 m³ műhó gyártására tették képessé a terepet 40 olyan hóágyú beállításával, amelyet a szöveg alatt be is mutatnak. Reggel felkel az ember, -2 és +4 C fok közötti a lenti hőmérséklet, -3-4 odafent, de gyalult simaságú pályák fogadják az embert, amint ellöki magát a lifttől. Óriási a lehetőség délig, de csak addig, mert 10 és 11 óra között elárasztják a pályákat a lusták, kényelmesek és összegyűrik a havat, amit még ráadásul fel is puhít a nagyon pluszra váltó levegő. Mikor ez sikerült nekik, beülnek valamelyik hüttébe és egy-két órát élvezkednek ott. Örömben, hogy legalább ennyi megadatott, laposra síeltem magam. Az első napi síelés után legyintek egyet Karlnak, hogy öregszem, keveset sikerült síelnem. Azt mondja erre, adjam oda a kártyám a nejemnek, majd megmondja, mennyi volt az annyi. Este kapok egy printet, rajta diagram, ami minden lépésemet dokumentálja. Öt napon keresztül megmérgettem, elismerő hűmmögés kísérte a diagramok vizsgálatát, majd összegeztük a kilométereket: 157 pályakilométert tettem meg (azért pályakilométer, mert a

kerengőket nem tudja mérni a nyomorult kártya, ha tudná, dupla jönne ki). Inge erre jól megcsóválta a fejét és kijelentette, hogy ez kiváló eredmény. Ahogy mondani szokták: a koromhoz képest. Mondom, mit érek vele, kérek egy elismerő oklevelet, akkor másokkal is el tudom hitetni. Este ünnepélyes keretek között, lánya tolmácsolását segítségül hívva, átadta a bizonyítványt, amit felraktam a fotóablóra. Vettem keretet is és este már ott fog függeni a fejem felett. Így kell síelni, kérem, a 73. év küszöbén! (07.02.20)

A szezon utolsó túrájának a színhelye Obertauern volt. A tavalyi Marchlhof-ban laktunk Untertauernben, ahonnan 11 km az első komoly lift fent, Obertauernben: Grünwaldkopf. Én innen szeretek startolni, a fejállomásnál a tabló 'Obertauern, 2007' képsorának utolsó kockáján látható kép tárul az ember szeme elé. Jobbról egy rövidebb lift, dimbes-dombos piros pályával, balról az éppen felhőkbe futó hosszú lift, többágú piros pályával. Mindkettőről el lehet síelni jobbra, megkezdve az egész hegykoszorún körbejárható túrát. Pazar. A képen nem látható, hogy baloldalt is van egy lift, amelyik (számomra) kemény piros, elkerülhető fekete ággal. Tavaly még szerettem arra kószálni a reggeli órákban, amíg nem buckázták össze a pályákat. Idén valahogy elmaradt: talán fáradt voltam a korábbi túráktól, talán bujkált bennem valami, fene tudja mi, lappangó-szurkáló fájásokkal bajlódtam. Meg az időjárás is messze volt a kívánatostól. Az első reggel Amrita lányom, akivel piciny, 8 éves korában nagy vihart éltünk át az 1. sz., kabinos pályán, a Zehnerkarbahn-on. Most Zoli vejemmel mentünk fel hármasan, és felhőkbe kerültünk. Nagyon szakaszolva jöttünk le, de azért megcsodáltuk a sziklát, ami mögé húzódva szedtük össze magunkat Amritával anno, hogy leevickéljunk a pillanatok alatt jegessé váló pálya alsó szakaszán. Ezt a kis kalandot leszámítva aznap és a következő két nap szép napsütéses időt fogtunk ki, csuda élvezet volt. A negyedik nap már felhőbe dugták a csúcukat a hegyek és rossz, a buckákat ellaposító látással kínlódtunk. Az ötödik nap futó felhőkre és sűrű, az arcot szurkáló hóra ébredtünk, kétszer siklottam le a Grünwaldkopf cca. 1 km-es pályáján, aztán feladtam. Amritáék úgy döntöttek, hogy síelés helyett Beninek mutatják meg a havas csúcsoakat. A kísérlet nem járt nagy sikerrel, nem volt számkó, a babakocsit nem lehetett tolni a friss hóban, a havazás zavarta a gyereket, nem is sokat láthatott tőle, hamar visszavonultak ők is. Az utolsó nap elfogadható, de felhős időt hozott és az első liftekhez mentem és jó 3 óra síelés után el is fáradtam, ilyenkor – a 'lapos' látás miatt – az amatőrök dupla erőfeszítéssel síelnek. Mindent összevetve 5:1 eredménnyel végződött a mi kontra hegyek mérkőzés, nem rossz! Még annyit, hogy Amrita lányom tizenvalahány évig nem láttam síelni. Leesett az állam. Amikor utoljára síeltünk együtt, talán 16 éves korában már sokkal jobban síelt nálam, most viszont összemérhetetlen a tudásszintünk: ő a legjobb amatőrök szintjén szántja a havas lejtőket. Rossz ez a 'szántja', mert erőt fejez ki, ő pedig libeg a hó fölött. Hál'isten! Egyrészt nagy öröm lehet, másrészt jó kezekben lesz Beni. (07.03.14)

Az egész sí-beszámolót újra kellene kezdenem, most látom, hogy Amritával nyolcéves korában, azaz 1985-ben már Ausztriában síeltünk, tehát még az Átkosban gyapáltuk a nyugati terepeket! Ezer bocsánat mellett folytatom, mert végképp megvénülök, mire átírom ezt a világraszóló történelmet!

Egyébként pedig az összefoglalómból a pályarendszerek fele kimaradt, nem beszélve az ismételt, többszöri látogatásról.

Megpróbálok összeszedni néhányat:

Tauplitz – <http://sielok.hu/siterep/tauplitz/> – több szempontból emlékezetes túra volt. Nagy társasággal voltunk, a hétköznapi életben barátok, közeli ismerősök. Annak ellenére, hogy abszolút pályaszálláson laktunk, igencsak keveset síeltünk. A társaságot jobban érdekelt a... majdnem dőzsölést írtam, pedig csak nagyvilági életet lehetett élni: napi ötszöri korlátlan étel-italfogyasztás, szauna, egyéb wellness. A harmadik naptól kezdve szinte szöktem a lehető-

ségek elől, hogy kiséhessem magam az elég jó pályarendszeren. És itt síeltem először a prosztataaműtetem után, rázós pirosra is elvitt a terepet már jól ismerő barát, amitől aztán otthon kicsit színeset pisiltem. Tovább rontotta a hangulatot a társaság szemtelen matematikus tagja, aki nem kért szívességet, hanem szinte utasította az embert. Na, előtte se kerestem wellness túrákat, ez rátett egy lapáttal, kerülöm, kerülgetem, amikor csak sértés nélkül lehetséges.

Murau kedvesebb emlék, bár a jóval kisebb társaság szinte minden tagja részese volt a tauplitz-i csoda-wellness-nek is. Jó idő, napsütés, viszonylag kis pályarendszer, de a lejtők a hullámlovaglás élményét nyújtották, dőltek is, meg változott a meredekségük is, nagyon élveztem. Sokáig az újrátogatandók kategóriájába tartozott.

Bad Kleinkirchheim-ben is kiválóan éreztük magunkat. Pályaszálláson laktunk, és annak ellenére, hogy kellemetlenül meleg időt fogtunk ki, ez a tény, és a jó pályák elviselhetővé tették a napjainkat.

Flachau – Wagrain-re Kovács Lajossal és unokájával mentem. Csodálatos pályarendszer, rossz, illetve pocsék szállás, és eső-eső. Egy-két nappal a tervezett időpont előtt távoztunk.

Találtam egy leírást a nagy flachau-i élményről:

„Itthon viszont – enyhébb változatban, mint az első síelést követően – újra megjelentek pisi-regulációs gondok. Fel a hegyekbe, gondoltam.

2005.03.19 „És lecsaptam az első lehetőségre. Régi sí-pajtásom (csupán 64 éves) invitált Flachaubá, mentem. 22.-én indultunk. Két teljes, nekem 4 és fél, majd 5 és félórás nap után, – amikor reggel normális, kemény pályákon, 10 órától + tizenfokokban, buckás-trutymós pályákon ‘edzettük’ magunkat – a harmadik napon elmosta az eső a túrát, hazajöttünk. Így is nagy élvezet volt, gyönyörű pályarendszer, kizárólag kényelmes, soküléses liftek, remek pályá-ápolás.

Itthon, földszinten, kellemes meglepetés ért. Sokadszor lekopogom, fán, meg a fafejem, alulról felfelé, bal középső ujjal: azóta sincs egy csöpp bajom se. Ami lehetne, az meg már nem gond. Meg hogy a húgyozás férfias aktusa helyett – ha igazán jól akarok megszabadulni a húgynak, pisinek, vizeletnek becsmérelt, Indiában egyesek által gyógyszerként fogyasztott nedűtől – rákényszerülök a nők mélyebb fekvésű pisilési cselekményére – egye fene, még mindig jobb, mint egy mankó. Megvagyok, lezárom a témát. Ha felújulna, azt már úgyse tudnám megírni. Elég volt ebből a rosszul konstruált szervből. Emberek, akik prosztatával születettek, próbáljátok időben megnevelni, hogy ne nőjön befelé a rohadék!

2005.03.30”

Ő az a Kovács Lajos, aki, amikor először elvittem Obertauern-be kijelentette, hogy soha többé nem megy máshová. Ismételtük is vele vagy háromszor Obertauern-t, a fekete FIS-pályát is rendszeresen vettük. Nem kell nagy tudomány hozzá, csak megfelelő mennyiségű kanyart kell beiktatni, és azokat tempósan venni. De jók is voltak ezek a hó-lovaglások!

Meg is mutatom, milyen látványt nyújt ez a pályarendszer az egyik magas pontjáról:

Obertauern a hosszú kék tetejéről

És a bohókás kocsmá a csúcson

Rauris is meg-megjelenik az agyamban, de csak a név, más semmi. Azt hiszem nem itt történt az a szerencsétlen eset, hogy utazási irodánál fizettük be a túrát, de elviselhetetlen szálláshoz érkeztünk, amitől a pályák ráadásul messzi is voltak. A szlovák kunyhó mögött elfoglalja az előkelő hátról második helyet. Rettenetes eset, de megesett.

Zoli vejem nem örült a síelésnek, amikor elkezdtük tervezni Beni bevezetését a komoly síelésbe, miután a budai dombokon, műanyag pályácskán megtanulta az alapokat. Két oka is volt: elég kezdő szinten rendelkezett a síelés tudományával, és tériszonnal küszködött. Kétszer is együtt élveztük végül Obertauern-t, és becsületére kell mondanom, hogy elég jól vette az akadályokat, a tériszonyt leküzdve liftezett, és a síelést is elvitte közép-amatőr szintre. Jókat ettünk a Seekarspitzbahn és Kringsalmbahn liftek alsó állomásánál lévő Kringsalm hütte szabad placcán, ahol délidőben zene is szórakoztatta a publikumot. Számomra nevezetes hütte két oknál fogva is. Egyrészt ehhez síelve sikerült kisélnem a pályáról, részben a rossz jelölés miatt, amit szerencsésen megúsztam, de elvesztettem az egyik talpam. Elismerték, hogy hibáztak, és adtak másik pár talpat. Az elvesztett és párját a követ szezonban az e mellett a hütte melletti raktárból kaptam vissza, és a kapott párat nem fogadták vissza. Gazdagok. Másrészt ettől a hüttétől 30-40 méterre csodálkoztam rá, hogy nem azon az oldalon vagyok, amerre indultam, aztán arra, hogy elvesztettem a memóriám. Hosszú sztori, csak ideiglenes memóriavesztés volt, de a kivizsgálások azzal végeztek, hogy a bal vesémben nagy „alvó” rákot találtak, amit aztán el is távolítottak, a vesét, természetesen. A memóriám cca. két óra múlva visszatért, de a síelésnek ez az eset, és a műtét vetett véget.

Megkedvelték Amritával az általam már jól ismert kis hüttét is, egyszerű, de jó kajákat adnak, mindig zsúfolásig van. Készítettem a hüttéről és kettejükről egy-egy jó fotót, íme:

Az imádnivaló kis kocsmá

És Amrita, a száguldó ördög Zolival, a „tanonccal”

Dorfgastein-t már többször megjártam, faluvégi parasztházban laktam. Ott tanultam meg, hogy nem a hegycsúcsok a leghidegebbek. Volt, hogy reggel letakarítottam a ház mellett parkoló kocsim, rohadt hideg volt. Ránéztem a kocsi hőmérőjére: -19 fok. Becsületére legyen mondván a kocsinak, hogy beindult. A csúcson -5 volt. Mesélem a nénikének, micsoda dolog ez? Sűrűn van ez így, felelte, katlanban vagyunk, ha nincs szél, megül a hideg. Csak úgy mondom. Zoli rámozdult erre a völgyre is, de a sílifttől 400 m-re lévő házban foglaltunk 3 szobás, 2 fürdőszobás lakosztályt, Dorka is velünk volt, őt Márti sétáltatta szánkóval, mi hárman pedig nyúztuk a lejtőket. Beni rendkívül bátor síelőnek bizonyult, olyan lejtőn is leszánguldott, előttünk járva, velünk, amelyiknek az utolsó 3-400 méterére rosszul emlékeztem: feketébe hajlónak bizonyult, Beni simán vette, bár látszott, hogy erőfeszítésébe kerül.

*

Lapozzuk tovább az országokat. röviden összefoglaltam Franciaországot is a weblapomon:

Többször séltem Franciaországban, nem fotóztam soha. A pár fotó, amit itt közreadok, mások által készített, esetleges, többnyire személyes jellegű. Főként ezért úgy érzem, pár szót kénytelen vagyok hozzáfűzni a fotók szegénységéhez.

A francia sípályák kitűnőek, sok szempontból kiemelkedők. A pályák szélesek, jól ápoltak, igen magasról indulnak, sokszor a 4000 m-es, normálisnak tekinthető síhatárt közelítik. Terjedelmüket tekintve szinte kivétel nélkül több száz kilométer pályából álló sí-paradicsomok. A hótartásuk kiváló. Jellemzően kifejezetten a síelés céljából épített települések adnak otthont a síelőknél. Viszonylag kevés a luxus, de aki nem magát mutogatni és nem dőzsölni akar, hanem sportolni, az – néha közel spártai körülmények között – az európai sí-

országok legolcsóbb megoldásai igénybevételével teheti. Sportolóknak ajánlom Franciaországot, sznobok kerüljék.

Itt három helyszínről – Briancon ‘94, Les 2 Alpes, ‘99, Valmeinier ‘04 – adok pár képet [a fotók a weblapomon található: A Világ rovatban]. Keressék ezek mellett Val d’Isere-t, Alpe d’Huez-t, Tignes-t, Risoul-t, Les Orres-t. Ezeket beszéltam, csodálatosak. És még számtalan barátságos terepen találhatják meg az igazi sport + csodálatos természet + kellemes környezet élmény-csokrot.

Egyes városok, amelyek nem síelésre születtek, nem tükrözik a nyugat-európai gazdagságot. Kopottas épületek, ápolatlan kerítések és kertek, rozsdásodó fémtetők, nem hiba nélküli szolgáltatások. Ne lepődjenek meg. Nem mind arany, ami nem annak teremtménye. Ha viszont gépkocsival közlekednek, nagyon figyeljenek a zebrákra: a franciák akkor is lefékeznek a zebra előtt, ha a járdán látnak valakit, aki esetleg át akar kelni az úton. Illő követni a jó példát!

Sok szempontból kiemelkedő volt Valmeinier, ahová kedves házaspárral és közös barátokkal mentem, 2004-ben! Az igen kellemes szállás kivételesen szerencsés megoldást jelentett: 2000 méteren, közvetlenül az onnan felfelé induló pályáktól méterekre volt, nevezhettük akár szuper-pályaszállásnak is. Az időpont is a síelésre legalkalmasabbak közé tartozott: január első napjaiban terveztük az élvezkedést. Január 5-e lehetett, a második nap, amikor eleredt az eső, amelyik aztán a hátralévő napok alatt szorgalmasan esett vagy legalább csöpörészett. A következő képen az esernyő nem tréfa, oktató védte magát vele, a nebulók áztak. És aki valaha is síelt, tudja, nincs átkozottabb ellensége a hónak, mint az eső. A gyönyörűnek indult túránk, kínlódássá vált.

A felsorolt kisebb paradicsomok egyikén, talán Risoul-ban történt, hogy nagy havazás utáni reggel nem indultak a liftek (egy központból 4-5). Tengünk-lengtünk, folyt a pályakezelés, aztán elindult vagy kettő. Nagy Gábor barátommal gondolkodás nélkül csatlakoztunk, mentünk.

Fent aztán meglepődtünk: félméteres szűzhó fogadott minket, szinte hallottam a gúnyos kacagását. Szűzhavon síelésről addig csak olvastam. Mondom Gábornak: menj, ne várj rám, majd szép lassan levakarom magam. Aszongya: én se tudok szűzhavazni. Csak néztem, kiváló amatőr síelőnek ismertem, a feleségéről és fiáról nem is beszélve, ők hanyatt vetették volna magukat az örömtől. Na, jó, megbeszéltük, hogy akkor együtt maradunk, és segítünk egymásnak, ha kell. Mit is kell ilyenkor csinálni? Jobban rugózni, és hátra helyezni a testsúlyt, hogy a lécek kunkori csúcsa ne merüljön el a hóban, mert akkor fejre áll az ember. Egy forduló, állj! Jé, sikerült. Két forduló, állj! Még mindig állunk. Három forduló, négy forduló, aztán ilyen szaporábbakkal végig tudtunk menni a nem nagyon hosszú lejtőn. Buktunk is mindketten, nem egyet. Meg kell mondanom, nagy kő esett le a szívemről a végén. Évek alatt megtanultam, hogy a friss havat ritkán ratapolják, hagyják, hogy a mafla népek ledöngölgjék valamelyest lécen, seggen csúszva. Kezdő ne menjen fel nagy havazás után azonnal, könnyen az orrán csúszva érkezik le.

Hogy miként keveredtem egyedül Chamonix-ba, meg nem mondom. Sűrű köd fedi. Valahogy egészen más kép van előttem, mint amiről írnak. A világ legcsodálatosabb városkája és legnagyobb sítérep-lánca. Húsz kilométeres szűzhavas pálya. Az Alpok fővárosa a Mont Blanc lábánál. Két angol az egekig dicsérte 1714-ben, ettől kezdve Chamonix rohamos fejlődésnek indult, és hamarosan a hegymászók központja lett. Itt rendezték az első téli olimpiát. Az első drótkötélpályát 1928-ban avatták fel. Mi jár az én agyamban? Közepes pályarendszer, szállás nagy blokképületben, a felvonónál két kis idős emberke, szörfdeszkával. Franciák, 80-évesek, de vidámak. Hogyne, többször jövünk évente. Náluk idősebb síelővel nem találkoztam. Igaz, rám már a hetvenes éveimben többször rám csodálkoztak. És kanyargós utakon jutottam oda, a város sípályákhoz vezető része egyáltalán nem szépséges, rozsdásodó pléhtetők, rosszul kövezett utcácskák. Egyszer talán megálmodom, hogy nem is Chamonix-ra emlékszem.

Megállok egy pillanatra, leírom a „rám csodálkoztak” két nagy esetét. Mindkettő oroszokkal történt. (1) Hatszemélyes ülőlift, négy oroszul beszélő fiatalember (nekem nagyon az), meg én. Kiszállás előtt valamivel megszólítom őket oroszul: Hová valók vagytok, fiúk? (Otkúda vü, rebjata?). Odesszából. És akkor miért nem ukránul beszéltek? Ukránul? Odesszában? Több nyelven beszélünk ott, csak ukránul nem. Oroszul, törökül... Nemzetközi, szabad város. És mivel foglalkoztok (hülye kérdés, mert világos). Business (biznisz). Aztán ők faggatnak, sor kerül az életkorra. Mikor búcsúzóul megmondom, hogy 72 éves vagyok, épp ugrálnak le a liftről. Jobb is, mert másodszor tátognak: először az orosz megszólítás hallatán, másodszor meg most. Elismeréseket szórnak rám, miközben elválnak az útjaink. 2007, hol is lehetett? (2) A Gasteinertal sírendszer központi „elosztó-terén”, az Angertal Skizentrumban pihenünk Misi vejemmel, eszünk valamit, sörözgetünk. Odajön egy fiatalember, kérdezi angolul, hogy kik-mik vagyunk, milyen nyelven beszélünk? A kiejtéséből megsejtem, hogy orosz, úgy válaszolok. Szentpétervári. Mondom: leningrádi. Rábólint. Hamar rákérdez a koromra. Mondom. Talán 73 voltam? Előkapja a masináját, fotóz innen, fotóz onnan, odajön a barátnője, elmondja a csodát, e-mail címet kér, majd elküldi a fotókat. Azóta is küldi. Erről a sítérepről még annyit, hogy a völgyben négy különálló sítérepet lehet meghódítani, ezek közül a legnagyobb a Bad Hofgasteint és Bad Gasteint egymással összekötő terep, hivatalos nevén a Schlossalm-Angertal-Stubnerkogel síhinta, a pályák összhossza nagyjából 100 kilométer. Többször síteltem a Dorfgastein terepen, talán kétszer kocsiztam át a Bad-Hofgastein rendszerre, és egyszer Sportgasteinre. Az utóbbival nem volt nagy sikerem, rossz időt fogtam ki. Igazából csak Misivel élveztük ki nagyjából a völgy-kínálta csodákat.

Misiről jut eszembe Ancsa, és Hauser Kaibling. Ancsa sífutással szórakozott, amikor csak tehetett, Misi is tisztességgel megtanulta mellette. Jaj-ajaj, most telefonált Ancsa, hogy Misi, akinek a betegségéről fentebb, az „Az élet nagy fordulóit: születés, házasság, gyermek, halál”

című fejezetben írtam, meghalt (2017.07.30). Jobb neki, szokták reménytelen esetekben mondani, az ő esetében valóban jobb, hogy nem éli tovább az elsorvadás szörnyű folyamatát. Folytatom is. Tehát megtanult sífutni, de vágyott a szlalomozás után. Segítenem kellett. Az egyik szezonbérletes évben, távolabbról hazafelé hajtva feltűnt egy széles, jól ratrapolt pálya az autópálya mellett. Megálltam, elő a talpakkal és a bérlettel, felmentem, kipróbáltam. A tojás-kabinban két magyar hölgy utazott velem, kifaggattam őket a pálya többi részéről. Elmondták, hogy minden szezonban jönnek ide, mert maga Hauser Kaibling is több jó pályából álló rendszer, de több rendszer övezetének tagja, át lehet például síelni a shladmingi – a magyar síelők többsége által ismert és kedvelt – rendszerre is. A kipróbált pályát elsőrangú tanulópályának találtam: széles, rendkívül jól kezelt, és bár helyenként pirosba hajló, de végig kék pálya. Legalább kétszer oktattam ezen a rendszeren Ancsát is, Misi is, Misi bizonyult jobbnak, hamar áttérhettünk vele piros pályákra. Felfedeztem feketét is, életem egyik legkellemesebb meredéke, a felső fele szinte csak piros, és tulajdonképpen csak az alsó negyede igazán kemény fekete, ott jól össze kell szednie magát az embernek, kerestem az akár félig-meddig keresztbe vágó, nem függőleges jellegű lejtőket.

Az első alkalommal Ancsa talált szállást valami szlovák iroda útján, de csak a 12 km távolságra eső Gröbming-ben. Kellemes hely volt, jól elvoltunk... A nagy távolság ellenére foglalni szerettük volna ugyanazt a szállást. Kiderült, hogy épp eladták. Nekiláttunk újat keresni, és szinte szembejött egy szimpatikus ház, kiadó táblával. Bekérdeztünk, telefonokat, e-mailet cseréltünk, és a következő nyár végén foglaltunk szobákat: Rosspointnerhof/Gasthaus Stocker Itt kaptam aztán a sokat emlegetett bizonyítványt: 157 pályakilométer 5 nap alatt, a maga korában csúcs. Többször laktam náluk, biztos, hogy 2007.02.12-16 alatt is.

Misi akkor tanult szlalomozni, aztán többször jókat síeltünk. Ez nem Gasteinertal, hanem Hauser Kaibling, a kutya-eset helyszíne, de Misi az igazi Misi

Nem érzékelti, hogy nem könnyű a pálya, pedig piros! (Hauser Kaibling)

Olaszországban három síterepet látogattam meg.

Egy kisebbet, akkoriban kezdtem megszeretni a piros pályákat. Anca is jött velünk, sífutásra oktatta Mártit. Furcsa szerzet volt a pályarendszer, Sappada – kifejezetten kicsi volt a nyugati pályák között, de érdekes! A két domboldal egyikénél ragadtunk le. Talán másfél km hosszú kék és piros pálya fölött van egy rövid kék, annak a felső állomásánál szoktuk bevárni egymást Berendékkel, két útvonal közül lehetett választani, majd a hosszúhoz érve a második naptól kötelezően kettévált az utunk: Berendék mentek a jóval hosszabb, kifejezetten kényelmes kéken, én a hullámlovaglásra kiépített piroson. Felejthetetlen maradt máig, mert kemény pálya volt ugyan, de kiváló ritmusban jöttek szembe a dimbecskék-dombocskák, az akkor alakuló technikámmal gyönyörűséggel lehetett venni a lejtőt. Berendék is kipróbálták egyszer, aztán kerülték. A szállás gyenge volt, az ebédet-vacsorát kolhoz-rendszerben szolgálták fel, ennek ellenére kedveltük a kis Sappadánkat.

Jóval nagyobb rendszer tárulkozott a Livigno-hoz érkező elé. A Svájcba szinte beékelődött városhoz magasból ereszkedett az út, szép látvánnyal fogadva minket, akik valahonnan (Bornio-tól – lehet, hogy ott is síeltem?) csak azért mentünk át, mert taxfree világ. Hatalmas izgalmat jelentett akkoriban a magyar síelők körében. Emléktárgyon kívül talán italt vettünk, és tettünk fél kört, de lehet, hogy csak negyedét a város körülsíelését lehetővé tevő pályarendszeren. Jó volt, vagy inkább érdekes, mentünk vissza.

Végül: fiatal barátunk, Nagy Bálint szervezett turista-csoportot Olaszország egyik legnagyobb rendszerére. Nem emlékszem a nevére, kérdeztem e-mailen Bálinttól, bizonytalan benne. Majdnem biztos, hogy a „Sestriere sírégió”-ról beszélek. Két szempontból maradandó emlék: Rossz helyen „feküdt” a szállás. Hegyoldalon, pazar kilátással a nem mi völgyünkre. Nekünk meg kellett másznunk felfelé a domboldal felét, részben erdőn keresztül bukácsolva. Mire

lifthez értem, már fáradt voltam. A pálya viszont fantasztikus, összesen 400 km, van a lejtők között kék-piros (létezik zöld is, a kék ott nem nagyon lankás), amelyik 10 km hosszú vagy a körüli. Bálinttal ilyenén mentünk – szakaszonként meg-megáll, bevárt –, amikor fekvő szőrfőst láttunk a széles pálya közepén, fölé hajolt a társa. Két húsz alatti kölyök. Bálint azonnal odament, én riasztani akartam a mentőket a pálya alján. Nem kellett, jött a helikopter. Összeszedték gyorsan, és el. A tudását meghaladó sebességgel száguldott, egy buckán felbukott, beverte a fejét. Valami ilyen hangzott el.

Szlovénia

Szlovénia kedvenc síterepe a magyaroknak, elsősorban közelsége, másodsorban talán a jó szálláshelyek miatt. Nekem két helyet sikerült kipróbálnom: Maribor alatti pályarendszer az egyik, téli Olimpiát is rendeztek már rajta. A város közelsége miatt hasonlít a Vitosára. Még az Átkos időkben épült szakszervezeti üdülőnek készült, nem túlságosan vonzó épületben laktam és közvetlenül méteres havazás után, rosszul lekezelt terepen, nem tudtam igazán élvezni. A másik Bohinj volt, ami kis terep, de jól ápolt. Odaérve meglepődik az ember: meredek szikla alá érkezik. Szerencsére fent laktam a hegyen, szállodában, mert a középkori batár kabinra vagy félórát kellett várni. A szállótól 50 méterre volt az első lejtő. Remek síhetet töltöttem ott.

Az ezredforduló körül aztán itthon is javult a helyzet. Két pályarendszerre is telepítettek hóágyúkat, osztrák ülőlifteket, tisztességes lejtőket alakítottak ki: Eplény és Mátraszentistván. Több parkolóra lenne szükség mindkét terepen. Ha hó is lesz, lehet, hogy egyszer még elmegyek az unokáimmal valamelyikre.

A komolytalanul űzött sportokat szinte csak felsorolni van értelme:

- Foci: Két emlék. Gimis koromban a marczibányi-téri salakos pályán fociztunk, elestem, ma is hordozom a salakos sebhelyet. A Budaörsi reptéren RNÁ-s koromban a fizikainak számító, magas szellemi szintet képviselő dolgozókból – ebédszüneti játszadozással indulva – csapatot szerveztem. Jól szerepeltünk kerületi csapatok versenyében.
- Ping-pong: Élveztem. Ma sem ártana.
- Röplabda: Nem jutottam el a lecsapások szintjéig. A kalkuttai uszoda pályáján rendszeresen játszó csehek mégis kajabálva hívtak, amint megláttak.
- Kosárlabda: Alig játszottam itthon, de Moszkvában beválasztottak az évfolyam-válogatottba. Mígnem az edző meg nem jegyezte: A magyar válogatott annyira jó (a Műegyetemre épülő válogatott Európa-bajnok is volt), azt hittük, maga is... Kiiratkoztam (csak a csapatból).
- Korcsolya: Elemi iskolás koromban fiútestvéreimmel együtt (a stadionon kívül: NAC!) jégpályára is bérletünk volt Nagyváradon. Akkoriban még voltak telek, szinte naponta ugrottunk be korizni, akár hazafelé menet is. Moszkvában viszont a MAI foci-pályáját novemberben felöntötték, és áprilisig állt rajta a jég. Nem kellett bérlet, találtunk félrebillenthető palánkot a kerítésén. A januári vizsgaidőszakban éjfélén túlig tanultunk a szobatársakkal, aztán háromig korcsolyáztunk, délig aludtunk. Hoki-korim volt, még őrzöm emlékként. Penge-gyorskorcsolyával is próbálkoztam, fanti a sebesség-plusz.
- Kajak: Fa-vászon kajakunk volt, Márti még nem tudott úszni, de mentőövvel be mert szállni. A soroksári Duna-ágot jártuk, csodáltuk a nádvilág madarait. Előfordult, hogy 38 km-t csurogtunk le, visszafelé megálltunk a Béka-étteremnél, finom békacombot enni.
- Könnyűbúvárkodás: Amikor még a tatai Fényes-tavak fényesek voltak, a Bányászati kutató könnyűbúváraival kerültem kapcsolatba, és rendszeresen lejárunk oda először csak pipával-szemüveggel-uszonnyal, aztán palackkal is. Csodálatos világ! Beülsz az öt méter mély homokból bugyogó forrásba, bámulod a halrajokat, amelyek akkor is cikáznak, ha

nem zavarja őket semmi. És találós kérdésnek szoktam feladni: milyen a lentről fölfelé ingó-bingó légbuborékok alakja? Most megsúgom: mint a medúzáké. Félgömb, és a széle körben leszakadozik. Belém szeretett az egyik kutató. Szerettük egymást már hetek óta, amikor megkérdezte, mitévő legyen? Útlevelet kért, hogy meglátogassa a volt barátját, aki Angliába disszidált, és ott valami ellenzéki csoportosulás tagja. Azt kéri tőle, hogy írjon alá olyan nyilatkozatot, hogy kifaggatja a (volt) barátját a csoportról, és hazatérte után beszámol róla. Hm, mit tanácsolna ön az éppen aktuális szeretőjének? Gondolkodtam is vagy fél percig, majd azt mondtam: írja alá, menjen ki, és ne jöjjön vissza. Mert nem tehet mást. Így szakadt vége a barátságunknak. Csak azoknak mondom, akik minden „besúgót” lehazaárulóznak, a megszorult szerencsétleneket is.

Két tengeren is kamatoztattam aztán a Tatán szerzett tudományom, a Feketén és az Adrián. A Feketén három szép hölgy és a szófiai TV operatőre, Mladen Csakarov társaságában éltem talán 10 napig Szozopolban. A napi program: kávé meg valami a szálláson, aztán tengerpart könnyűbúvár vadászat halra és a függőleges sziklapartra tapadó kagylókra, közben és ebédhez vodka. Mladen szinte minden lemerüléskor lőtt halat, én naponta egyet-egyet, kivéve, mikor nem. Kagylót sikerrel szedtem 3-4 m mélységből.

Az Adrián Ili húgommal és sógorommal (és friss második feleségemmel, ne beszéljünk róla) jártam, a túra második napján tanígtattam (volna) Ilit, de váratlanul iszkolt vissza a sima tengerről: eltűnt a fenék és elfeketedett a víz. Másnap eleredt az eső ... hosszú mese lenne ... Egyszer merültem még, valahol Split környékén. 19 fokos volt a víz, összejöttek a partin bámulni a barmot, aki belemegy. Huszonöt méterig merültem, mert akkor még szép volt a fenék.

Pár év múlva újra jártam arra, egyedüli vendégként hajón, párszor merültem, a fenék szeméttérep-pusztasággá vált. Borzasztó, miként pusztul a világunk!

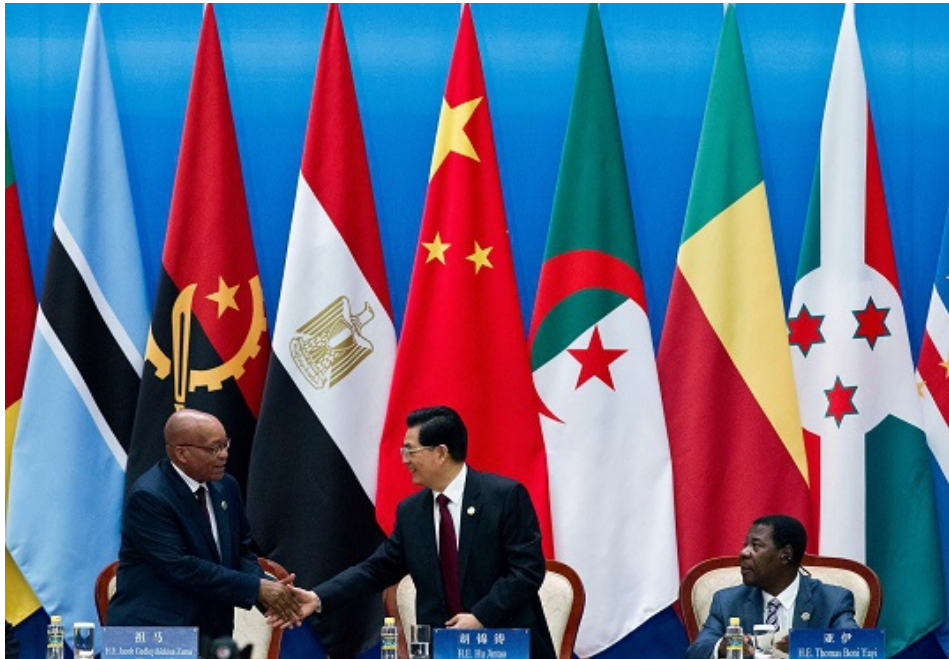
- Szörfözés: A „Tüccös voltam...” című könyvecskémben már megírtam. A csopaki (akkor még) szabad strandon kezdtem, nem nagyon ment. Ott egyszer csak letelepszik mellém egy német fiatalember, szörföstül-bőröstül, feleségestül. Halkan megkérdezte, hogy lehetne átjutni Ausztriába? Megint: mit tud mondani ilyenkor a szürke hétköznapi magyar. Félig hangosan latolgattam, mit is? Aztán azt javasoltam, menjenek el szörfözni a Fertőtóra, *tévedjenek el*, nálunk már nem valószínű, hogy lelövik őket.

A szörf-tudásom aztán tengeren is hasznosítottam. Először az Adrián. Mártival és Amritával a Krk-szigeten, a fantasztikus Punat-ban üdültünk, többször kimentem szörfözni. Jobban ment, mint a Balatonban, mások a hullámok, az embernek az az érzése, hogy talpalávalók: kevésbé élesek, nagyobb a hullámok köze (hullámhossz). Kellemesen éreztem magam. Aztán alkalmam nyílt Cipruson bérelt szörfrel kimenni a tengerre, erősebb szélben, mint az Adrián. Ment ott is, de túl közel merészkedtem egy amcsi hadihajóhoz. Nem ők szóltak rám, én ijedtem meg, amikor mind magasabbá vált a jószág, kezdtem felhőkarcolónak látni, eliszkoltam. A part felé haladva váratlanul az az érzésem támadt, hogy vagy ötven méteres sugárban lencsealakban megemelkedik a víz. Valaki vagy valami egyszer már megmagyarázta nekem, mi a csuda lehetett, de most nem jut az eszembe.

- Sífutás: Fészkes fene. Moszkvában a magyar MHK őse, a GTO (ugyanaz: munkára, harcra kész) egyik tétele volt az 1500 m sífutás. Életemben először álltam futó-talpakra, és neki az erdei ösvénynek. Kínok kínja, de kipipálták. Itthon aztán valamelyik rokonnak-ismerősnek eszébe jutott, hogy nagy túrák helyett vagy akár közben jókat lehet futni a Normafán. Vettünk is léceket, illetve kaptam a szélhámos ukrán üzleti partnereimtől, és csináltuk. Nem sok sikerrel. Pillanatnyi kínok mellett hozott felüdülést, de ahogy fogyott a hó, úgy a mi lelkesedésünk is...

II. Kína Afrika-politikája: McKinsey tanulmánya

Kinyitva:

McKinsey's latest report on Africa-China economic partnership challenges previous beliefs

28-06-2017 10:11:03 | by: Bob Koigi | hits: 27591 | Tags: [Data](#) [Government](#) [Import](#) [Export](#) [Trading](#)

China is Africa's largest economic partner. Yet it has been a challenge to understand the full extent of the partnership due to a dearth of data.

A new report by McKinsey Africa finds that its involvement is bigger and more multifaceted than previous studies suggest. Through a study conducted across eight countries that together make up about two-thirds of Sub-Saharan Africa's GDP, the report finds that there are already over 10,000 Chinese firms operating in Africa – four times the previous estimate.

About 90 percent of these are private firms, of all sizes and operating in diverse sectors, with about a third in manufacturing. These firms are bringing capital investment, management know-how and entrepreneurial energy to the continent, and in so doing, are helping to accelerate the progress of Africa's economies.

Across trade, investment, infrastructure, financing and aid, China is a top five partner to Africa – no other country matches this level of engagement. The China-Africa relationship has ramped up over the past decade with trade growing at around 20 percent per annum.

FDI has grown even faster – at an annual growth rate of 40 percent. China's financial flows to Africa are 15 percent larger than official figures suggest when nontraditional flows are included. China is also a large and fast-growing source of aid and the largest source of infrastructure financing, supporting many of Africa's most ambitious infrastructure developments in recent years.

Operating across many sectors of the African economy, in addition to manufacturing, a quarter is in services and a fifth in trade and in construction and real estate. Chinese firms already handle 12% of Africa's industrial production – valued at \$500 billion a year in total.

In infrastructure, Chinese firms' dominance is even more pronounced, having cornered nearly 50 percent market share of Africa's international EPC (engineering, procurement and construction) market. Chinese firms are making healthy profits. Nearly a quarter of the 1000 firms surveyed said they covered their initial investment within a year or less. A third recorded profit margins of over 20 percent.

These firms are agile and quick to respond to new opportunities. They are primarily focused on serving the needs of Africa's fast-growing markets rather than on exports. Chinese firms have made investments that represent a long-term commitment to Africa. Of the Chinese firms surveyed, 74 percent said that they are optimistic about their future in Africa.

The report points to three main economic benefits to Africa from Chinese investment and business activity:

Job creation and skills development: Of the 1,000 firms surveyed, 89 percent of the employees are local. The research suggests that Chinese firms employ several million Africans. Nearly two-thirds of Chinese firms provide skills training to their workers.

Transfer of knowledge and new technology: Chinese firms are modernizing African markets by introducing new products and technologies. Some 48 percent introduced a new product or service and 36 percent have introduced a new technology in the last three years.

Financing and development of infrastructure: When asked what they value most from their Chinese partners, for some 50 African public-sector leaders, low-cost financing and improved infrastructure topped the list. They cited Chinese firms' efficient cost-structures and speedy delivery as major value-adds.

While on balance, China's burgeoning partnership with Africa is a positive for Africa's economies, governments and workers, there are areas that need significant improvement:

Local sourcing: By value, only 47 percent of Chinese firms' sourcing was from local African firms, which is lost opportunity for these firms to benefit from Chinese investment.

Local managers: Too few locals are in managerial positions – only 44 percent today.

Pain points for both sides: Chinese firms cite personal safety and corruption in some countries as their top concerns. For African leaders, language and cultural barriers are pain points. There have been instances of labour and environmental violations by Chinese firms.

Kartik Jayaram, a senior partner and co-author of the report said, „Chinese engagement with Africa is set to accelerate – by 2025 Chinese firms could be earning revenues worth \$440 billion, from \$180 billion today. Additional industries could be in play for Chinese investment, including technology, housing, agriculture, financial services and transport and logistics.

However, to unlock the full potential of the China-Africa partnership, we have identified 10 recommendations for Chinese and African governments as well as the private sector. To highlight two key ones – African governments should have a China strategy and the Chinese government should open financing and provide guidance to Chinese firms.”

Few African countries have a clear strategy and engagement plan for China. Governments should develop such strategies, linked to national plans and priorities. They should also cultivate capabilities in their bureaucracies to support these strategies.

Opening Chinese government financing and providing guidance on responsible business practices to Chinese private sector firms in Africa would accelerate sustainable investment.

www.mckinsey.com